



JODOCI LOMMII

Medici olim celeberrimi

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM

LIBRI TRES

QUIBUS OMNIUM MORBORUM Signa, & quæ de his haberi possunt Præsagia, accuratissimè pertractantur.

OPUSCULUM AUREUM,

Editio Quarta.



AMSTÆLÆDAMI,
Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS.

M. D. CC. XXXVIII.


WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY



AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO REIPUBL. BRUXELLANÆ.

JODOCUS LOMMIUS.

S. D.


UM omnes artium Profeſſores liberalium has ipſas pro virili quiſque ſua parte diligenter verſare, & in uſus accommodare hominum, tum præcipuè Medici debent. Hi enim ſalutarem illam ac propè divinam agitant artem, præſidem ſanitatis humanæ, ſine qua nihil in vita ſuave, ne magnis quidem eſſe Regibus poteſt. Id ego inſtitutum, Viri Ornatiſſimi, & ſpectavi ſemper maximè, & fui naviter ſecutus, tum curationibus ægrorum meorum, tum in publicum evulgatis ſcriptis, hinc adeò futurum arbitratus, ut ipſos etiam poſteros, non tantum ſuperſtites meo mihi beneficio

 de-

demerear. Ergò modò (quoniam ſanitatis tuendæ præcepta abundè aliàs tractavi) ægrotantibus conſulere hoc opere propoſui, eam amplexus Medicinæ partem, quæ notas morborum omnium, itemque prædictiones, atque cenſuras, quæ de his haberi poſſint, continet. Videtur profectò ea meditatio potiſſimùm, cùm ad ægri ſalutem, rectamque curationem, tum ad Medici fidem atque dignitatem ſpectare. Primùm enim, quia noviſſe morbum proximus eſt ad ſanitatem gradus; nemo ſanè hanc aut præſagire, aut reddere affectis rectè poteſt, qui non animadvertere genus ægritudinis quod ſit, non ejus eventum omnem prænuntiare, certis indiciis norit. Contrà verò prudenter curationem inſtituet, & admirabilis apud omnes homines gloriam conſequetur, ſed & ægri utetur in omnibus obſequio, quiſquis ſignorum inſtructus adjutuſque cognitione, primò morbum noſcere, atque ægris, ſi videtur ex-
po-

ponere, dein ejus prædicere durationem, omnemque eventum poteſt: ſic, ut ſi convaleſcere poſſe homo videtur, reddita curationibus ſanitate, laus Medico comparetur: ſin minus, præſagio vitetur calumnia. Sed eſt ea magni operis res, & ab uno, puto, Hippocrate ex profeſſo litteris agitata. Itaque fit, ut, quemadmodum libenter ea negligimus omnes præcepta, quæ ſedulitatem exigunt, ſic huic Medicinæ parti, quam proponimus, minimum propè laboris à noſtris hominibus detur. Nam multis ſatius eſt compendia quædam medendi quærere, & his cumulare opes, atque miſerorum cædes miſcere, quàm longè ſudoribus, indefeſſaque mentis intentione morbos ſtudere cognoſcere, atque æſtimare, ac tum primùm his ipſis incolumi conſcientia auxiliari. Fit adeò ex ignoratione rerum harum, ut temerè illi vel in rebus deploratis ſalutem promittant, vel in ſecuris omnia metu terroreque compleant. Memini

ego complures me videre haud infirmæ notæ Medicos, qui per acutam febrem, etsi multa essent virium infirmarum, atque exitii signa verisimilia, magnificis tamen salutis promissis, (quoniam id fortè temporis urina utcumque maturuerat) miseros consolarentur. Verùm post ut morbi exitus ægro calamitosus, ita ignominiosus Medico erat. Plures his sunt, qui cùm febricitantem vident sub gravissima accessione desipere, & loqui aliena, simulque brachia & pedes nudare, ac variè spargere, tum è cubili magno impetu, magnisque vocibus exilire, verberare proximos quosque, neque necessarios, neque familiares agnoscere, caloribus extorreri, acutissimis doloribus affici, ac siti propè enecari; hæc, inquam, cùm vident, concoctâ quantumvis naturæ viribus eâ unde morbus est materiâ, exterrentur, & more pavidarum muliercularum ad extremum rem rediisse omnem, pronunciant. Verùm facessen-

ſentibus per judicationem (κρίσιν Græcè dicunt) turbis his illicò reſolvi morbus incipit, ac vani metus levari, magno falſi præſagii contemptu. Atqui hinc ſciri poteſt, nullum operæ pretium in curationibus morborum fieri â Medico poſſe, ſine hac tam neceſſaria támque plauſibili prædicendi arte. Eam nos, Viri ampliſſimi, tribus Libris, qua potuimus brevitate, comprehendimus, ut communem rem ægrotantium, ac præcipuè Civium veſtrorum, hac in parte, juvaremus. In quo negotio quanta uſi ſimus diligentia, atque induſtria, aliorum eſto judicium. Nos certè, quod licuit, præſtitimus. Nec diffitemur clarorum ſcriptorum Ingeniis, maximè verò antiquiſſimi Hippocratis multum nos adjutos eſſe. Quæ res adeò vitio verti non poteſt, ut etiam dignitatem, fidemque noſtris monumentis pleniorem ſit allatura. Sed quoniam morem apud ſcriptores ſæculorum omnium obtinuiſſe video, ut magnorum viro-

rum patrocinium ſcriptis adſciſcant ſuis, eum ego ipſum quoque ſecuturus morem, haud aliunde rectius opem mihi hanc præſtari poſſe judicavi, quàm ab ampliſſimo ſpectatiſſimoque conſeſſu atque Ordine veſtro, ſic ſanè ut quorum commodis hic meus ſerviet liber, eorum is fultus autoritate atque favore, in lucem, & in manus hominum exeat. Quos enim ego potius exoptem mihi nunc, quibus hoc opus nuncupem, dari? Veſtri nominis dignitas atque ſplendor Civitatis, ſed & privata alioqui, quæ mihi cum multis veſtri Otdinis Viris Doctiſſimis intercedit amicitia, fecêre, ut ingens mihi inceſſerit cupiditas, imò animus exarſerit, lucubrationes has ſub Veſtri Nominis auſpiciis evulgandi, ſempiternæque (uti ſpes eſt) poſterorum conſecrandi memoriæ. Quamquam veniam mihi cupiam à vobis dari, ſi fortè nimiùm confidenter, ne dicam licenter, tenuia hæc, ac parum ſpecioſa attuliſſe videbor.

Quis

Quis enim neſcit non niſi maxima conſecrari tantæ Reip. oportere, quantâ nihil eſt illuſtrius atque ſplendidius.

Dico hoc, Patres conſcripti, ſummo jure, meritoque Civitatis Veſtræ, cujus ornamenta nunquam æſtimare animo pro dignitate, ſi velim, poſſim, nedum oratione conſequi. Attamen cùm undique hic quadam occaſione ingens ſeſe ingerat laudis materia, non potui temperare egomet mihi, quin pleraque ſequerer ſcribendo tantæ Reip. decora. Et quidem laudes mittam, quæ ab antiquitate civitatis, à robore, à legibus, atque inſtitutis duci maximè poſſint. Id enim non hujus eſſe loci, ſed ad aliarum artium attinere poſſeſſores exiſtimavi. At quod noſtri magis inſtituti eſt, id ſequar, commoditatem & ſalubritatem loci hujus, ipſamque amœnitatis decoriſque plenam faciem ſcripto celebraturus. Toto Oriente atque Meridie montibus, non nimium altis, civitas inſidet, ſenſimque in Occaſum ſe-

ſe, & in Septentrionem, donec tota fiat humilis, explicat, amœniſſimum contemplantibus aſpectum præbens. Nam altioribus locis ſunt, quæ undequaque videre eſt, molimina ædificiorum atque templorum. Stat præcipiti colle magnifica D. Gudulæ ædes, duabus in fronte ſuperba turribus.

Paulò altius, ad Meridiem, Regis eminet palatium: quod ipſum omni dehinc parte turritis Principum ædificiis longè latèque ad ipſam uſque civitatem humilem cingitur: ubi huc oculis ventum eſt, ante omnia ſeſe ſpectantibus offert publica civium domus. Ea modis omnibus ita abſoluta eſt, ut nullam tota provincia habeat ſecundam. Quid! quod limpidiſſimis numeroſiſſimiſque fontibus non ſolùm foris antè poneque circundatur, ſed interius etiam aliis inferius poſitis, aliis juxta Procerum cœnaculum ad triginta quaſi pedum altitudinem evectis, adornatur. Jam autem mediis domus tectis turris exurgit prodigio-

ſæ excelſitatis, ſaxis ad ipſum uſque pyramidatum faſtigium artificiosè laboratis junctiſque firmata. Huic faſtigio æneus inſiſtit Michael, Urbis Patronus, quem nemo ſine ſtupore (tantæ molis cùm ſit) vento verti inconcuſſum aſpicit. Opus apprimè arduum, & ingeniis hominum noſtrorum propè ſuperius. Porrò hinc circumcirca conſpicari eſt ingentia Divorum templa operoſis eminentia turribus. Mediæ inter hæc cernuntur confertiſſimæ Civium domus, ſplendoris operiſque plenæ. Poſt has qua parte Occaſus atque Septentrio eſt, in prata lætiſſima oculis aduſque mœnia decurritur, ea ubique objecta rerum facie, qua nihil cerni jucundius atque venuſtius poteſt. Liceret modò interiora Urbis propius intueri, atque ex his ducere laudes, niſi ea infiniti operis res eſſet. At invitat, imò cogit ſcribentem me, quod (miſſis cæteris) maximè memorabile reticere nullo modo poſſum: cunctam propè Civita-

ta-

tatem ſaluberrimis fontibus irrigari; perenni ſcaturigine manantibus, non modò his qui in publico numeroſi ſunt, verum etiam privatis, qui infiniti. Jam verò ut intra mœnia ſplendoris omnia eſſe plena demonſtravimus, ita extra quoque nihil eſt, quod in ſumma voluptate non afficiat ſpectantem. Hîc in omnem penè regionem montes non nimium alti, neque ullis moleſti crepidinibus excurrunt, frumentorum omnis generis feraciſſimi, lætiſſimarum vallium interſtitio latè diſſiti. In his vallibus armentorum greges, & piſcibus referta ſtagna, ut contemplantibus faciem voluptatis plenam, ita ſummos oppidanis uſus præbent. Quid verò ſylvam commemorem, quæ modò à Civitate miliari ad Meridiem vaſtiſſima denſiſſimaque occurrit. Summa hîc civibus lignandi facultas, ſumma venandi Principibus aulæ datur. At contraria parte, quæ extra muros ad Septentrionem eſt, quanta amœnitas

pra-

pratorum, paſſo æquore ad ipſius uſque Vilvordiæ portas, ſeſe explicantium! Medius in his humili alveo Zinna labitur fluvius, & juxta hunc novarum viſuntur foſſionum molimina, firmo utrinque ſepta aggere. Pulcherrimum mehercle ſpectaculum, virentiſſimam planitiem duplicibus aquarum ductibus interſectam adornatamque videri. Hæc iſta civitatis veſtræ ornamenta non ſine cauſa jam inde ex tam longo ævo primùm impulere Brabantiæ Duces, atque hinc Imperatores, potentiſſimos Orbis Monarchas, ut hunc ſibi locum, totius Belgii noſtri amœniſſimum, atque commodiſſimum, commorandi cauſâ, delegerint: ſimulque ſuum hîc quoque eſſe Cancellarium, ſupremum Brabantiæ Magiſtratum juris dicendi cauſâ voluerint, ut quæ modis omnibus eſt florentiſſima, hoc quoque nomine florentior Civitas eſſet. At una res vobis, Patres Conſcripti, ad cunctam felicitatem viſa eſt defuiſſe.

Nam

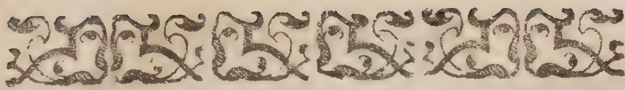
Nam cùm Antverpiæ, nominatiſſimi Europæ Emporii, frequentatio penitus ſit neceſſaria, conſtat tamen hanc nequaquam facilem eſſe poſſe. Scilicet veſtri fluminis nimium anfractuoſi, ac magis locorum ſpatiis hâc illâc ſe intorquentis causâ factum eſt, ut non niſi pluſculis diebus, moleſtiſſimoque itinere ultrò citroque liceat navigare. Itaque cum cæteris partibus floreatis omnibus, hac ſola laboratum à vobis fuit. Ergò ingens opus, & apud omnem poſteritatem memorabile aggreſſi, iter vobis ad ipſum Schaldim, altiſſimis latiſſimiſque foſſionibus, incredibili ſumptu, atque ſolertia, quinque grandium miliarium longitudine patefeciſtis: quodque negare natura loci videbatur, vixque abſolvi magnorum Regum theſauris poſſe, id vos induſtriâ veſtrâ, veſtriſque opibus prudenter incepiſtis, conſtanter promoviſtis, fœliciſſimè jam totum propè confectum dediſtis. Sentiunt profectò virtutum æmuli veſtrarum,

rum, ſentiunt, inquam, & oculis jam nunc cernunt rectis conſiliis inſtitutas has foſſiones eſſe. Reputate, quæſo, nunc, Patres Conſcripti, apud animos veſtros creſcentem ex hac re opulentiam, celebritatemque Civitatis hujus veſtræ, quam brevi videmus mercibus frequentari ab omni Oceani noſtri littore advectis poſſe. Quantæ verò voluptati omnibus fuerit navibus has aquas onerariis & ratibus perpetuò ſollicitari, & intra & extrà mœnia cernere. Ergo veſtri facti hujus ſempiterna in animis civium fuerit collaudatio, dulciſque memoria, florebuntque eminentiſſima hæc veſtri nominis inſignia, quæ adeò non potuerunt ulla vetuſtate obliterari, ut ſpatio majus indies incrementum apud poſteritatem ſint conſecutura. Sed modum finemque facio, Viri Ampliſſimi, veſtræ Civitatis atque virtutis commemorandis ornamentis, quæ ſic jam laudibus florent ſuis, ut noſtra prædicatione parum videantur acceptu-

ptura ſplendoris, diſertioribus hominibus; à quibus plenè celebrentur, digna. Quapropter veſtræ etiam fuerit humanitatis condonare, ſi parum pro tanti Ordinis dignitate præſtitiſſe videbor. Æquitas animorum veſtrorum valebit, noſtramque boni conſulet tenuitatem, magna animi erga vos fretam promptitudine. Quod ſi factum, uti confido, à vobis erit, majorem nobis alacritatem, ſtudiumque ſcribendi majus injicietis. Nam ut modò notas atque præſagia proponimus morborum, ita forte & cauſas horum, & curationes olim dabimus. Valete.

Bruxellis, 26. Maii.

V. CL.



JODOCI LOMMII

Medici Clarissimi

MEDICINALIUM

OBSERVATIONUM

LIBER I.

QUO MORBI, QUIBUS TOTA OCCUPANTUR CORPORA, ANIMADVERTUNTUR.



Bservationes ſcripturus medicinales in noſcendis æſtimandisque morbis neceſſarias, rectè ab iis incipere viciis poſſe videor, qnæ totis corporibus inhæreſcunt. Ex horum ordine viciorum frequentiſſimum, & generi hominum inimiciſſimum, febris eſt; adeò, ut quorundam literis proditum ſit nunquam quemquam, niſi violenta morte raptum, ſine eo morbo vitam amiſiſſe. Ergo à prima origine rem aggrediar, primumque id genus febris ponam: quæ, quia uno die finitur, Græcis ἐφήμερα, nobis diaria appellata eſt. Ea autem his ſeſe notis profert.

Febris diaria. Mitis toto in corpore calor eſt, qualis in iratis hominibus percipi, aut vino fartis ſolet. Pulſus arteriarum (quod profectò huic febri proprium eſt) protinus à magnitudine incipit, idemque ut modicè celer ac frequens, ita æqualis & mollis, & juſti ordinis pro modo naturæ eſt. Nihil etiam aut certè parum urina demutatur. Ipſum verò morbum non cibi antecedit faſtidium, non ſpontanea corporis laſſitudo, ſed neque gravior ſomnus multave oſcitatio, neque horror: verùm repente totus ſemel is accedit, nulloque graviore incommodo, ubi jam eſſe cœpit, moleſtus eſt; dolorem intelligo capitis atque ventriculi, itemque nauſeam, æſtum, corporis inquietudinem, & hujuſmodi. Solvitur malum interdum latenter ſine ſenſu manifeſtæ inanitionis, ſæpius per copioſos tum halitus, tum madores, aut certè per ſudores ut ſuaves, ſic minimè multos. Scire etiam licet diariam febrem ſemper ferè à cauſis moveri evidentibus, vigilia, ſollicitudine, mœrore, ira, æſtu ſolis, laſſitudine, temulentia, inedia, & ſimilibus, eandemque unico finiri die conſueſſe, quem diem ſi tranſit, tertiumque ſuperat, jam tum diariam eſſe deſinere,

nere, in putridamque, quæ mox proponetur, abire. Sub eo caſu ſi vehementer corpus ſiccum eſt, timeri etiam hectica febris poteſt. Diariam omnem curaſſe quàm noviſſe facilius eſt. Itaque ferè ſequitur, ut hæc ipſa prius nocere poſſit, quàm ſciri. Eadem bilioſum hominem negociis deditum, & promptius, & majore periculo afficit.

Ad hunc quoque locum pertinere ea febris videtur, quæ diariæ ſervans naturam propter ſanguinis non putrefacti fervorem; multum ardoris, ruboriſque corpori exhibet. Græcorum nonnulli σύνοχον dixerunt, nos continentem non putridam. Hæc quidem eaſdem quas putrida notas, at paulo evidentiores exhibet. Quanquam hic etiam caput vel dolet, vel grave eſt, corpuſque omne, ac præcipuè facies vehementer rubet, caletque. Adhæc altior occupat ſomnus, multùm arteriæ in temporibus moventur, ipſa ſpiratio moleſta eſt, pulſuſque magnus, & plenus, & frequens, & velox, totum denique corpus ſegneſcit, & quadam veluti laſſitudine occupatur.

Febris continens, non putrida.

Venio nunc ad eas febres quæ ſuccorum implicitæ ſunt putredini, ex quibus pri-

Continens putrida.

primum ea proponetur, cui cauſam putrefactus ſanguis dedit. Græcis ea perinde atque ſuperior σύνοχος, nobis autem continens putrida appellata eſt. Signis quidem hæc febris, quibus ea quam proximè dixi, iiſdem, ſed manifeſtioribus ſeſe profert. Verùm acrior ſubeſt calor putredinis comes, guttur, & quæ juxtà ſunt loca exturgeſcunt æſtuantque, unde præpedita ægro oratio eſt: adhæc oculi calentibus implentur lachrymis, venterque nonnullis intumeſcit, & percuſſus, ut tympanum, ſonat. Ipſe pulſus, magnus, vehemens, celer, & frequens, ut in priore Synocho eſt, at hic etiam eſt inæqualis, in priore non eſt. Urina craſſà mejitur, rubra, turbida, ſedimento carens. Non raró etiam exanthemata per corporis ſumma effloreſcunt, ut aliàs alia, ſic frequentiſſimè vel livida, vel nigra. Id malum ferè poſt quartum diem eſſe deſinit, & ſi quidem continenter increſcit, periculum afferre vitæ poteſt, utique ſi jam aſpera lingua, nigraque eſt, ſi refugiunt oculi lucem, ſi urina ut nigrum vinum obſcura eſt. In quo hæc non ſunt, ipſaque febris magis magiſque decreſcens miteſcit, is potius eſſe in tuto videtur. Quum autem mor-

morbus æquali ſemper impetu fertur; ſecurior quidem is erit, eo qui increſcit, gravior autem eo qui declinat. Quæ obſervatio in continente etiam febre non putrida habenda eſt. Scire autem licet utramque Synochum, non niſi temperatæ naturæ hominibus, & ſanguine non malo plenis, ſimulque carnoſis accidere conſueviſſe. Facilis quoque à continente non putrida in putridam, & ab hac rurſus in continuam tertianam tranſitio eſt.

Febris continua.

Sequitur id genus putridæ febris, quæ Græcis συνεχὴς, nobis continua dicitur. Synocho putridæ acceſſionum continuatione affinis, ea tamen re diſſimilis, quòd hæc ab alterutra bile aut pituita profecta eſt, quodque pro horum natura atque motu humorum circuitus habet, quibus etſi non omnino ceſſat, remittit tamen, & quietiora tempora afflictis præſtat. Synochus verò ex ſanguine oritur putrefacto, nec ullam remiſſionem ad morbi uſque judicationem præbet. Porro continuam febrem neque horror aliquis, neque rigor, neque frigus antecedit, ſed tota ea repente calore hominem adoritur, quamquam non rarò rigorem aut horrorem corruptus humor circa præ-

 cordia

cordia consistens, tantisper movet, donec totus quoque à febre incensus sit. Semper autem calor acris atque asper est, idque magis increscente accessione atque consistente. Ipsa respiratio itemque pulsus inæqualis est. In eo enim velox contractio, distentio tardior est. Idem pulsus, modò celer, modò tardus est: itemque modò validus, modò languidus: ut primùm incipit accessio, velox is atque parvus: in vigore supra velocitatem etiam, egregiè magnus est. Urina initio crassa, rubra, ac turbida est, ac neque nubem, neque suspensum quid neque sedimentum habet. Eadem interdum tenuis quoque, sed rubra & minimè perspicua est, Quicquid denique aliqua parte corporis vacuatur, sive sudor id fuerit, sive alvi proluvies, vel urina, ferè gravi odore molestum est. Continua, tum quotidiana, tum quartana ferè incerta, atque ordinis expers esse solet, sic ut alio die bis, terve effervescat, alio id non nisi semel, aut certè prorsus non incidat. Continua quartana rarissima est, hac minus rara quotidiana Tertiana quæ nobis ardens febris, Græcè καῦσος dicitur, omnium est frequentissima. Ea his signis noscitur. Summo incendio

Febris ardens.

cendio corpus extorretur, idque intus magis quàm foris. Accedit pertinax vigilia, & profundior interdum somnus. Lingua arida, & crassa, & aspera, subnigraque & amara est. Spiritus difficillimè trahitur, incipit affici morsu stomachus, cibique cupiditas perit, vehemens tum sitis, tum æstus præcordiorum est. Alvus aliis soluta, aliis compressa est. Ipse æger penitus inquietus morbum male sustinet, frequentique subinde delirio perturbatur. Hoc febris genus, quoniam summè vehemens est, brevi finitur. Itaque si protinus ab initio signa exhibet bona, plerisque omnibus quarto die solvitur, nullis post septimum manet. Tum verò aut vomitio fit, aut alvus profluit, sudorve ex omni corpore, aut sanguis è naribus fertur. Senibus hic ipse morbus, ut infrequens, sic apprimè perniciosus est. Tutius & sæpius juvenes sic laborant. Febris ardens non rarò in pulmonis vertitur inflammationem, idque ubi fit, in propinquo exitium. Tum in hoc morbo, tum in aliis continuis febribus grave esse periculum significatur, ubi aurigo ante septimum diem oritur, aut ubi quis ante materiæ concoctionem inhorrescit, magisque si vis

Periculi signa in continuis febribus.

corporis admodum infirma est, ubi post rigorem æger non recalescit, ubi continua vigilia, vel sopor, vel delirium est, ubi vox intercipitur, aut aures obsurdescunt, aut collum vehementer dolet, præcipue in his quibus proclivis insania est, ubi æger quid accepturus manibus tremit, ubi vehemens sitis, simulque ingens corporis squalor est, aut ubi lingua nigricante, totoque ore præsicco, nulla hominem sitis urget, simul os præter consuetudinem malè olet, ubi singultus incidit, præcipuè post citam alvum, aut post sanguinem sine modo effusum, ubi puero venter nihil reddit, nullusque accedit somnus, sed & colorem is ipse sæpe mutat, continenterque plorat. Siquidem huic proxima distentio nervorum est. Ubi cum acuto capitis dolore præcordia revelluntur, neque tum sanguis è naribus fertur, aut ubi hunc casum biliosa alvus, aut tormina, itemque coxarum, vel genuum dolor, neque comitantur, neque tollunt. Scilicet sub utraque re promptissimum delirium est, ubi viscera gravis dolor fatigat, simulque nervorum oritur distentio Ubi simul præcordia dolent, simul somnus profundus tenet, aut ubi ventriculo gra-

vis

vis ardor, aut morſus moleſtus utique eſt, ſi tum quoque alvus biliosa eſt. Ubi dejectio penitus retinetur continuo dolore caput exercente. Ubi urina aquæ ſpeciem repræſentat, quo ferè tempore delirium comitatur. Hæc urina exitium etiam, ſi diu talis fertur, portendit.

Idem periculum eſt, ubi urina rubra, craſſa, confuſaque, & mali odoris eſt, eademque parvo temporum intervallo ſæpe pauca & cum difficultate mejitur, aut ubi ſine ratione matura eſt, aut præter voluntatem elabitur. Ubi vim febris ægrotus homo non ſentit, mentis errore præpeditus. Ubi primâ febris acceſſione protinus uber ſudor erupit, aut viciari mens cœpit, parsve aliqua corporis reſolvi. Ubi denique acceſſio tertio quoque die vehementiſſimè invaleſcit. Proximum nunc eſt ea ſigna ponere, quæ in acuta febre certam denunciant perniciem, quam ſcire licet in propinquo eſſe, ſi ſub magno morbo ultima corporis infirmitas eſt, magiſque ſi tum quoque vel delirium, vel rigor incidit, ſi is qui mentis uſu caret taciturnus eſt, utique ſi voce alioquin privatus non eſt. Si infirmis viribus labra, vel ſupercilia, vel oculi vel nares pervertuntur, ſi æger tum quo- *Exitii nota.*

que neque videt, neque audit, aut si voce amissa, conniventibus oculis jacet, neque eo tempore è naribus profluit sanguis, neque vomitus incidit, unde id mali tollatur. Quod incommodum eo quoque fuerit gravius, quo simul spiritus difficilius trahitur. Æquè horrendum est, si oculi illachrymant, aut vehementer subsederunt, aut foras prominent, si caligant, si incerti huc illuc vertuntur, contrave immobiles obstupescunt, aut denique distorquentur, si alba eorum grandescunt, nigra minuuntur, aut si ubi hæc sub superna conduntur palpebra, illa rubescunt, atque in iis pallidæ venæ, nigræve cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum, totis oculis innascitur, vel innata pituita, novissimisque angulis inhærescit. si per somnum palpebræ penitus non coëunt, eædemque vehementer pallent, nisi id tamen fusa alvus fecit, si oculorum denique alter minor altero est. Ad hæc si in aurem acutissimi doloris tormentum incidit, maximèque in juvene, quem sanè is casus ferè intra diem septimum occidit. Verum senior aliquis, quia non æque graviter aut dolet, aut febricitat, magis in tuto esse creditur.

Si

Si caussa febris dentes strident, itemque lividi, nigri, aut vehementer aridi sunt, simulque lingua per morbi principium sicca, deinde aspera, post etiam nigra, crassaque est. Si æger ore hians jacet, & assiduè dormit, aut si is subito strangulari videtur, ac neque potum devorare, neque salivam suam potest, nullo tamen substante in faucibus tubere. Si collum difficillimè vertitur, aut idem sic distorquetur, ut molesta inde sit deglutitio. Si frigidus efflatur spiritus, si pulsus obscurus, densus, & intercisus est. Si sitis antè vehemens, nunc penitus aboletur, febre tamen æquè gravi, ipsaque lingua æquè sicca atque nigra. Si vomitus cruentus incidit, aut varius multorumque, qui boni non sunt, colorum, & fœtens. Si digiti floccos in veste legunt, vel fimbrias diducunt, vel aliquid in adjuncto pariete carpunt: si horum ungues extremaque livent, vel nigrescunt, quanquam nigra ea fieri haud juxtà periculosum sit, utique si validæ vires morbum non difficillimè ferunt, aliaque salutis sequuntur signa verisimilia. Nempe tum quidem bona valetudo redit, sed nigræ partes corruptæ decidunt. Perniciosum insuper est, ventrem in tumorem

morem attolli, magisque ubi datum medicamen purgans fuit: aut hunc ipsum flatibus distentum, hos emittere non posse. Ad hæc per initia febris bilem atram suprà infrave prodire. Alvum liquidam simulque nigram, vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris esse. Hanc ipsam cum subita palpitatione cordis, atque singultu esse compressam. Urinam intercipi cœpisse, aut nigram meji, & crassam, & fœtentem, aut urinam quæ ante fuit bona, repente notas exhibere non bonas. aut per omne morbi tempus nihil ab urina dissidere hominum sanorum. Tum etiam ipsum mictione reddi sanguinem, aut vesicam dolere duramque esse. Æquè mortiferum est, per initia morbi extrema refrixisse, maximèque hæc ipsa non recalescere potuisse, aut extremis frigescentibus interna caloribus extorreri, atque sitim multam facere. Adhæc subitò sine causa manifesta febrilem ardorem conquievisse. Ortos sub infirmis viribus esse sudores, simulque animam defecisse. Ipsum etiam ægrum supinum cubare, genuaque contrahere, & deorsum subinde ad pedes devolvi. Brachia item & crura nudare, dispergereque, quæ calida tamen non sunt. Adhæc qui in-

inferiora loca corporis tenebat dolor, repente eum ad viſcera tranſlatum deſiiſſe. Ulcus quod antè, & in ipſa natum febre eſt, ſiccum ac lividum eſſe. Puſtulas item toto corpore erumpere, modò tamen abſceſſus aliquis purulentus non exoriatur. Quin orto etiam juxta aurem abſceſſui nullam accedere maturitatem potuiſſe, neque è naribus cruorem fundi, neque urinam craſſam, multamque ferri. Præterea frigidum ſudorem moveri, ipſumve ægrum quarto die, itemque ſeptimo multum affligi, neque ullam undecimo experiri judicationem, aut diebus hunc judicialibus inalgeſcere, non ſubſequentibus ſudationibus. Rigorem etiam incidere, ſæpeque redire, neque ex eo tamen morbum levari. Porrò ad extrema ventum eſt, ſi tempora collabuntur cauſſâ febris, naresque acutæ fiunt, & oculi concavi, & frigidæ languidæque aures, & imis partibus leniter verſæ, ſi cutis etiam circum frontem dura & intenta eſt, ipſeque homo cadaveri ſimilis perpallidâ aut nigrâ planèque corruptâ propter morbum facie eſt.

Proximæ mortis indicia.

Febris lenta.

Ex continuarum febrium ordine ea quoque eſſe cenſetur, quæ, quoniam omnium mitiſſima eſt, Lenta appellatur:

ea ſcilicet quæ latentem putredinem humoris viſceribus impacti, aut ipſorum etiam viſcerum ſequitur corruptelam. Vix ægrotare homo videtur, nullumque quod grave ſit incommodum pati, corpus tamen ſumpto alimento non proficit, ſed paulatim conſumitur, atque liqueſcit: Ipſumque ſic imbecillum fit, ut ægrè loco moveatur. Pulſus eſt frequens, celer, & inæqualis, non tamen magnus. Urina interdum putredinis notas habet. Hic morbus ferè malum habitum corporis comitatur, & fœdos virginum colores, eſtque maximè diuturnus, ſæpe quadrageſimum longè excedens diem. Sed eſt quoque multò periculoſior, cùm non humoris obſtruentis vitium, ſed ipſius etiam viſceris ſequitur corruptionem, jecinoris ſcilicet, vel pulmonis vel cerebri, vel lienis, & interdum renis partiumque longius ſitarum. Tum ſuprà ea omnia quæ modò propoſui, hæc quoque contingunt. Multo longoque tempore morbus gignitur, paulatim que creſcit, alios ferè ſecutus morbos; curatione, maximeque vacuantibus remediis non lenitur, ſed interdum etiam exaſperatur. Facilè ſyncopen accerſit, corpuſque ſenſim, & nonnunquam ſine ſenſu mali hu-
jus

jus debilitat, & marcore consumit. Hoc ipsum profectò genus febris est, quod in iis animadvertitur, quos tabes malè habet.

Sequar nunc eas febres, quæ quieta aliqua tempora intermissionesque ægrotis præstant. Harum alia tertiana, alia quartana, alia quotidiana est. Tertiana his signis sese prodit. Protinus ab initio, perque omnem febris decursum cum ipsa accessione rigor tertio quoque die invadit pungens & corpus quasi vulnerans, tametsi sola interdum sit refrigeratio, ubi levior scilicet morbus est. Sub rigoris finem biliosus sequitur vomitus, vel certè soluta alvus. Tum calor toto corpore accendi incipit, æger præ vehementi æstu corpus nudat, varieque dejicit. Idem difficulter spirat, & capite dolet, nec raro etiam delirat. Pulsus, ut primùm incipit accessio, contractus parvusque est: mox vehemens & validus, & celer, nequaquam tamen inæqualis, nisi id forté parum sit. Urina subtenuis, flava, aut flammea est, malique odoris. Accessio copiosis ortis sudoribus finitur, septem ferè horis absoluta. Sed discrimina quædam ponere operæ precium est, quibus discriminibus

Tertiana intermittens.

bus diſſidere hæc febris à cæteris intermittentibus ſolet. Ergo, ubi ardens febris orta eſt, aut continuarum demum aliqua, ſentit utique injecta corpori manus, magis magiſque calorem increſcere: at in tertiana non ſentit, hic enim æqualis calor ſubeſt, qui interdum quoque ſub ipſa miteſcit manu. Quin etiam tertiana intermittens ſingulis acceſſionibus primò rigorem, dein ſudorem exhibet, continua verò utroque hoc (niſi cum judicatione ſolvitur) caret. Adhæc in tertiana intermittente rigor, & vehemens eſſe incipit, & citò ceſſat, primis acceſſionibus maximus, ſequentibus autem magis ac magis miteſcens, contrarium autem quartanæ accidere mox oſtendetur. Circuitus etiam acceſſionum maximè ad conſtituendum febris genus valet. Pergam itaque, ut cœpi, de tertiana dicere, quæ tuta eſſe ſolet, & ſpacii minimè longi. Ubi ea exquiſita eſt, diebus quatuordecim abſolvitur. Eſſe autem exquiſita ſolet, in juvene, cujus natura calida & ſicca eſt, quique media fortè æſtate ſub fervido cœlo vigiliis, vel laboribus, vel curis, aliiſque ærumnis exercitus multum fuit. Ubi hæc deſunt, ibi notha conſit tertiana, quæ longior

eſt,

eſt, neque æquè vehementes habet ardores, neque ſudores æquè copioſos, ut exquiſita, fundit. In notha etiam nullus eſt anticipantium, aut cunctantium acceſſionum certus ordo, rigor item minus quidem vehemens, at diuturnior eſt, non æquabiliter totum occupans corpus: quælibet acceſſio multò longiùs horis quatuordecim tenet. Ipſe morbus, nunquam ſeptimo circuitu, rarò quarto-decimo, ſæpe longiore ſpacio ſolvitur. *Tertiana notha intermittens.*

Quartana autem febris ſic obſervatur: Primis acceſſionibus, horror quarto quoque die incidit, qualis naſci magno ex frigore ſolet Hic horror interpoſito tempore tantiſper in dies creſcit, donec in vehementem rigorem abeat, ſub quo corpus intremit atque concutitur, dentes ſtrident, ipſaque oſſa quaſi tundi, atque obteri profundo pondere videntur. Decedente rigore ferè vomitus ſequitur, moxque calor exoritur, frigoris quodam ſenſu circa intima oſſa miſtus: pulſus invadente acceſſione languidus, rarus & tardus eſt, poſtea validus fit; magnus, frequens, celer, magiſque, quàm aliis in febribus, inæqualis. Urina etſi non rarò in hoc morbo incerta, fallaxque eſt, primis tamen diebus tenuis, alba, *Quartana.*

aquosa, posterioribus varia mejitur. Calor, sitis, capitis dolor, vigilia, minus quidem quám in tertiana sollicitant, magis autem quàm in quotidiana. Productior etiam hic quàm in utraque alia accessio est, eademque copiosis sudoribus finitur, quare exacta etiam succedit febris intermissio. Quartanæ longissimum quidem malum, at satis tutum est. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. Qui enim sic laborant hi neque maniâ, aut melancholia, neque lepra, neque ortâ, propter repletionem, distentione nervorum tentantur. Quinetiam eadem hæc si antè fuere vicia, accessu finiri quartanæ consuêrunt. Quibusdam etiam placuisse video neminem à quartana extingui, nisi ægri aut curantis culpâ, posse. Scire tamen licet non quiescere solere tunc morbum, nisi vicio aliquo visceribus illato. Raró etiam idem sine lienis obstructione, vel dolore, vel duritie visus est. Quare tuta quoque inprimis ea quartana est, quæ integro liene hominem tenet. Eadem intra annum (nisi si error aliquis incidit) absolvitur. Sæpius post mensem sextum, & interdum post tertium conquiescit. Sæpissimé autem sic fieri observa-

tum

tum eſt, ut quæ Autumno, totaque hyeme rectè curata quartana remediis fuit, ea proximo vere ſolvatur. Idem morbus, ſi vel cum tumido liene eſt, vel nimium inveteraſcit, hydropi corpus exponit; ferèque æger his caſibus oppreſſus perit. Quartana maximè autumno graſſatur, magiſque ſi lien tumet, continuæ, vel incertæ febres fuerunt, non ex toto ſolutæ, magiſque ſi corpus frigidum, & ſiccum, & glabrum, ſi ætas declinans, ipſeque homo craſſæ materiæ alimentis uſus, mœrore ac ſollicitudinibus confectus eſt.

Quæ æſtate oritur quartana, brevior eſt. Longior Autumnalis, præcipuè ſi in proximo hyems eſt. Sæpe cruditas ex quartana quotidianam fecit, magno exitii metu. Quorundam etiam obſervatione compertum aſt, diſcuſſum à longa quartana morbum comitialem fuiſſe. Quartana etiam, poſtquam ex hac aliquis convaluit, facilè revertitur, utique ſi quo die febris eſſe ſolebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel laſſitudo inciderint.

Quotidianæ quoque febris proponenda obſervatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cujus ſenſus (ut in cæ- *Quotidiana.*

 teris

teris quoque fit intermittentibus) primùm ferè à summis digitis manuum ac pedum, itemque à naso incipit. Vomitus si quis incidit, pituitosus est. Inde calor paulatim lentèque nascitur, crescitque, hebes, humidus, fumosus, vapore mistus, idemque vigente jam accessione aliquantulum fit mordax, atque acer, semper autem inæqualiter is ipse percipitur: frigoris interdum permistum sensum exhibens. Accedit dormiendi penè inexpugnabilis necessitas, nihilque primis diebus sititur, nihil sudatur, nihil penè de febricatione intermittitur. Incipiente accessione quibusdam vel anima deficit, vel (quod gravius est) syncope incumbit, itemque pulsus inordinatus est, & magis quàm in aliis febribus inæqualis, itemque tardus, parvus, ac debilis. Is ipse vix magni fieri, increscente accessione potest, quanquam tandem creber esse incipit, sed minus quàm sub aliis febribus, æquè tamen atque in quartana velox. Ventriculus assidue dolet, alvus liquida, cruda, pituitosaque est. Urina initio vel alba tenuis, vel crassa ac turbulenta: post rubra, crassa, turbidaque est, totum corpus hebescit, atque grave redditur: ipsa

ac-

accessio magna ex parte horis octodecim, pauculo sudore finitur: totus morbus quatuor & sexaginta diebus. Hoc genus febris rarissimè incidit, rectiusque fortè est, cum quotidie aliquis febre conflictatur, duplicem hanc tertianam, non quotidianam esse putare. Magis autem quotidiana pituitosis insidiatur hominibus, quieti, cruditati, ac somno deditis: utique si senex quis, vel puer, vel fœmina est: si tempus hybernum cœlumque nubilum est: si sæpè è capite pituita in ventriculum destillat: si denique cùm primùm febris hominem adoritur, tumida præcordia vel inflata intentata sunt: si principium accessionis in vesperam incidit: si antè, & in ipsa febre, facies sublivida, ac subtumida est, stomachus diu imbecillus, cibi fastidium, & frequens ructus fuit. Omnis autem quotidiana ægerrimè remediis cedit, tædii, ac periculorum plena.

Tutior est ea quæ incipiente accessione, pituitæ vomitum ultro ciet, & declinante plurimum sudorum fundit, & posthæc ex toto intermittit.

His ita animadversis, implicationes quoque febrium inter se mutuas observare non inutile est. Scire itaque licet, ra-

Febrium implicationes.

rariſſimam duplicem quotidianam eſſe; tertianam autem duplicem frequentem, cui principium ferè ſimplex præbet. Una etiam conquieſcere manente altera ſolet: acceſſiones quotidie, ſed non iiſdem horis fiunt, quæque paribus diebus incidunt, inter ſeſe ſunt ſimiles, & his diſſimiles quæ imparibus. Æquè frequens duplex, atque etiam triplex quartana eſt, utraque è ſimplici naſcitur, acceſſioneſque rarò pares habet.

Semitertiana. Magna quoque dignum obſervatione id genus compoſitæ febris eſt, quam nos Semitertianam, Græci ἡμιτριταῖον appellant. Ea incipiens horrorem movet, & ſudorem declinans, neque poſthæc tamen integra eſſe à febre corpora ſinit. Quoniam verò ex tertiana conſit intermittente & quotidiana continua, uno die aſperior horrorem, ſæpèque aliquid etiam rigoris exhibet, itemque bilis vomitum quendam vel dejectionem: adhæc magnum ardorem, madidique vaporis halitum: altero autem die frigus potius quàm horror incidit, ac neque ſitis, neque ardor multum infeſtant. Pulſus contractior eſt, totaque mitior febris. Quin etiam altero die duarum exhibetur febrium ſpecies, altero unius duntaxat.

Ra-

Rara profectó febris ſemitertiana eſt, ac grave periculum, ubi occupat, minatur. Eſt autem ea exquiſita, ubi paribus ferè portionibus & intermittentis tertianæ, & quotidianæ continuæ ſubſunt materiæ. Ubi autem non ſunt, ibi pura eſſe ſemitertiana non poteſt, tumque facilius remediis curari poſſe malum volunt.

Communis in febribus animad. verſio. Sed cùn obſervationes propoſuerim ſingulis generibus febrium proprias: nunc eas quæ omnibus, aut certè quàm plurimis communes ſunt, ſequar. Fuerint autem hæc quidem iſtiuſmodi, ut vel metu terreant, vel ſpe miſeros conſolentur. Ergo febrem ſatius eſt diſtentioni ſupervenire nervorum, quàm diſtentionem febri. Corpus quoque pro febris vel ſpacio, vel acumine parum emacruiſſe, aut rurſus præter rationem, præterque modum extenuatum eſſe, malum eſt. Illud enim indicium morbi longioris, hoc imbecillitatis eſt. Si ſub acuta febre caput repente ac vehementer dolet, ipſaque tamquam revulſa præcordia ſunt; inſaniæ oſtendunt metum, niſi ſi ſanguis è naribus fertur. Per eandem febrem aures obſurduiſſe, peſtiferum atque furioſum eſt, niſi id quoque cita alvus,

vel certè cruor è naribus fusus solvit. Frigidi sudores in acuta febre, mortis nuncii: in mitiori, longæ invaletudinis sunt. Magnam quoque febrem inesse, dentes testantur lenta sorde onerati. In febribus spiritus offendens, malum, itemque ex somno pavor, aut nervorum distentio. Mali etiam morbi notæ sunt, sopor, vigilia, caligo oculorum, singultus, lassitudo, exudatio, novusque post hanc exortus calor, inquietudo diebus nata judicialibus, simulque ex rigore citra sudorem judicationemque refrigeratio, aut rigorem exiguus secutus sudor. Malæ item sunt sanguinis stillæ pusillæ, & atra bilis per initia febris sursum vel deorsum erumpens. Sed & vultum intueri oportet, qui, si in acuta febre nimium torvus est, aut minus, quam par sit, pro acumine morbi fœdatus, aut præter rationen benè habitus, tutus non est. Malus etiam censetur esse vomitus sinceræ vel pituitæ, vel bilis, magisque si viridis humor aut niger prodit.

Periculosæ febris nota.

Nocet etiam alvus ex toto suppressa, & rursus adeò soluta, ut conquiescere ægrum in cubili non patiatur, maximé si eadem hæc perliquida, aut albida, aut pallida, aut spumans est. Mala etiam ju-

judicatur exigua, tenax, levis, alba, vel quæ livida eſt, aut bilioſa, aut cruenta, aut pinguis, aut inſueti fœtoris. Ejuſdem notæ alvus eſt varia, quæ ſtrigmentum, cruorem, bilemque viridem fundit; aut quæ poſt longam ægritudinem ſincera eſt. Lumbricos quoque per febres dejici tutum non eſt, præcipuè ante morbi declinationem. Sed ſub acutis febribus vivos eos excludi haud juxtá periculoſum eſt, potiſſimum ad meliorem jam valetudinem inclinante homine; at vitæ caſſos exiſſe, prorſus inutile eſt, idque declinante morbo. Per principia tamen febrium mortuos eos eſſe præſtat: vivi enim peſtilentiæ injiciunt ſuſpicionem. Mala quoque in febribus potiſſimum acutis urina diluta, atque alba eſt, ut quæ periculum inſaniæ præſagit. Æquè inutilis eſt ea, in qua quod ſubſidet, ſubrubrum, aut lividum eſt: aut tenuibus filamentis furturibuſve quid ſimile repræſentat. Non bonum quoque ſignum eſt, poſt appetentiam, poſtve longas febres, cibum faſtidiri cœpiſſe, aut multos ſudores eſſe, maximèque frigidos, aut eos ferri non toto corpore æquales, ſed circa caput, & circa cervices. Adhæc ſudoribus febrem non finiri, aut poſt hos

horrorem incidiſſe. Auriginem denique febre exceptam eſſe, utique ſi dura præcordia ſunt. Æquè horrendum eſt febricitantem multum atque crebrò ſpirare, itemque ſexto die cœpiſſe inhorreſcere, difficulter ferre morbum, præterque rationem ſine vaſorum inanitione imbecillum eſſe, immoranteque febre inſudare, aut modò frigidum, modò calidum eſſe variiſque ſæpe coloribus affici. Tum etiam quod aliqua parte corporis abſceſſit, id non matureſcere, ſanitatemque non conſequi, aut ipſum inter hæc ægrum paſſis manibus, pedibuſque ſupinum cubare, ſomnum totis noctibus non videre, quantumvis interdiu is accedat: pejuſque eſt, nequè per noctem, neque de die requietem eſſe ullam potuiſſe, ſed continuam urgere implacabilemque vigiliam, aut contrà jugi ægrum ſomno ſopiri. Atque hæc quidem ſunt quæ terrere metu periculoſæ febris poſſunt.

Longæ febris nota. At longam fore hanc exiſtimandum eſt, ubi tumida præcordia ſunt, præſertim, ſi dura quoque hæc & dolentia, & inflammata, & intenta ſunt. Talia enim non modò longum vicium, ſed periculo quoque eſſe opportunum, denunciant. Febris etiam inveteraſcit, ubi tubercula

aut

aut labores incumbunt in articulos: Ubi dolor inguina & glandulas exercet: Ubi frigidus ſudor in febre non acuta circum caput tantum oritur, & circum cervices: Vel ubi aliquis ſudor alius febrem neque levat, neque finit. Ubi exortus abſceſſus non ſaneſcit. Ubi urina alias alia mejitur. Ubi corpus variè, modò calore, modò frigore, modò hoc colore, modò alio afficitur. Ubi idem pro morbi ſpacio, parum emacreſcit. Ubi multo tempore poſteriores acceſſiones eadem qua priores hora incipiunt, æqueque ſunt, & vehementes, & durabiles. Ac his quidem notis cognoſcere longas febres licet, quæ ſi jam diutius ſecutæ trahunt, neque vitam adimunt, ſcire licet expectari abſceſſum oportere, eumque in articulorum aliquem, præcipuè inferiorum, cum tumore, atque dolore decubiturum. Id tamen junioribus tantum accidere conſuevit, & per febres non intermittentes quæ jam vigeſimum diem ſuperaverunt. Portò ſenioribus autem & febre occupatis intermittente, & incerta, non quidem abſceſſus, ſed ferè incidere quartana ſolet: utique ſi in proximo quoque Autumnus eſt. Ut enim iis qui inſra trigeſimum ſunt annum,

Abſceſſus præſagia.

num, potius abſceſſus fiunt, ita quartana eos magis excipit, qui eum gradum ætatis ſuperaverunt. Noſſeque oportet abſceſſum magis hyeme conſueſſe fieri, longiuſque durare, & minus reverti. Hactenus ea ſigna poſuimus quibus malæ febris pericula, vel longæ tædia ſignificantur Itaque proximum eſt eas modò notas ſequi, quibus ſalus promitti ægro poteſt. Ergo hanc expectare quam dico ſalutem, non ſine cauſa licet, ſi aurigo vel ſeptima febris die, vel nona, vel undecima, vel decimaquarta mollibus præcordiis oritur: ſi æger morbum facilè ſuſtinet, nulloque conflictatur incommodo, ſi mente conſtat: ſi neque ſomno, neque vigilia nimium urgetur, noctu dormiens, & vigil interdiu: ſi poſt ſomnum firmior eſt: ſi non difficulter ſpirat, quod certè ſignum omnibus in febribus, quæ intra diem finiuntur quadrageſimum, principem inter bona locum habet. Si denique conſtat appetentia, vel ab initio ſervata, vel etiam poſt cibi orta faſtidium. Si præcordia ſine ullo ſenſu doloris æqualiter mollia, parte dextra, ſiniſtraque ſunt. Jam etiam ubi vomitus incidit, ſi miſtus is ex bile & pituita fuit: ſi id quod in urina, vel ſubſidet, vel in me-

Salutis in febribus præſagia.

medio ſuſpenditur, vel ſuperius innatat, album, leve & æquale eſt: præſtabiliuſque fuerit nubeculas ad imum matulæ conſiſtere. Si inſuper dejectio alvi mollis eſt, & probè figurata, & ruffa, neque ſupra modum fœtens, ejuſque moles modo aſſumpti cibi reſpondet & eruptio eodem penè fit tempore quo per ſecundam valetudinem. Si totum corpus æqualiter molle & calidum eſt, æqualiterque inſudat. Si ſudore febris conquieſcit: ſi æger facilè convertitur: ſi decubitus ei naturalis eſt: ſi ea quæ corpore efferuntur, ſine multa moleſtia, & poſt concoctionem efferuntur. Si poſt eandem concoctionem, labra, nares, aut linguæ extremum leviter finduntur, puſtuliſque minutis exulcerantur: ſi denique concoctio citò fieri incipit cum pulſu conſtanter bono.

Tempora etiam febrium ſic ex modo acceſſionum diſtinguuntur. Quum plures acceſſiones æquè vehementes, & æquè ſunt diuturnæ, eademque hora repetunt, ſcire licet principium febris nondum tranſiſſe. Quod ſi ſequens acceſſio tempora ſolita prioris antevertit, eademque magis, & diutius affligit jam tum eſſe febris incrementum cœpit. Status au-

Principium febris.

autem ferè esse solet, cùm accessio vehementissima est, neque antevertit tempora prioris, neque post sequitur: verùm omnia ex toto penè sunt æqualia, quæ ad duos circuitus pertinent. At verò quoties hic cunctari accessionem dico, aut etiam antevertere, magis id ita intelligo fieri, quàm exigat circuitus febrilis proportio. Qui enim sic non fiunt motus, ferè naturam febris sequuntur, non tempora definiunt. Id quod haud raró contingere solet tertianæ febri, & quotidianæ, & quartanæ, quæ semper donec ex toto solverentur, anticipaverint. Cæterùm, si cunctatur accessio, *Declinatio.* breviorque ac mitior superiore est, constat utique tum febrem cœpisse declinare. Pro materiæ quoque ratione unde febris fit, tempora ejus captantur, itemque ex iis casibus quæ præter naturam incidere per febrem solent, συμπτώματα Græci vocant. Siquidem principium febris cruditas materiæ facit: incrementum, fieri cœpta concoctio: statum, eadem absoluta: declinationem, concoctæ materiæ vacuatio, vel translatio. Casus etiam quos modò dixi, omnes per principia febrium atque declinationes mitiores; per incrementa, perque status atrociores

ciores ſunt. Illud etiam his addi quæ hactenus comprehenſa ſunt, aliquo modo poſſe videatur. Quæ febris die non judiciali ſine bonis ſignis ſubitò finita eſt, ea ferè revertitur, multòque magis, ſi commiſſus aliquis in victu error eſt. Sed ne hoc quidem etiam præteribo, mitiſſimas febres, notiſque fretas ſecuriſſimis, quarta die vel antè ſolere conquieſcere: praviſſimas autem & caſibus terrentes horrendiſſimis, eodem ſpacio temporis, vel antè occidere,

His ita animadverſis, proximum eſt febris peſtilentialis obſervationes proponere.

Febris peſtilentialis.

Ubi autem ea nondum quidem eſt, verùm ut ne incumbat, metuitur, talia contingunt. Ver atque æſtas calida, humidaque, auſtros ſine ventis exhibent, cœlum frequenter eodem etiam die mutatur, fitque modò calidum id, modò frigidum, modò nubilum, modò ſerenum: ſæpius tamen nubilum, pluvioque proximun, at nihil pluens tamen. Accedit multa inſectorum animalium copia, multuſque quadrupedum interitus. Inſueti etiam ignes per noctem in aëre cernuntur, ortique ſubinde Cometæ calamitoſam hanc portendunt luem. Ubi

raptus

raptus aliquis jam morbo est, hæc incidunt. Bubones sine causa manifesta, vel ponè aures, vel sub alis, vel frequentius in inguinibus, aut certè carbunculi variis corporis locis, purpureave exanthemata subitò exoriuntur. Inter hæc febris invadit continua, atque acuta, sub qua extimum corpus vix incalescit, & sensu interdum frigoris afficitur, interiora autem gravi incendio uruntur, ipse homo cum animo mœsto ac pleno malæ spei lassus, segnisque fit, & ineluctabili dormiendi urgetur necessitate. Ejus ferox vultus, & qualis temulentorum esse solet incertus, atque turbidus est, spiritus malè olet, ac difficulter trahitur, dejicitur cibi cupiditas, os amarescit, ingens oritur sitis: Fitque frequens & nausea, & vomitus, quo optimi etiam alimenti speratus fructus corrumpitur: Pulsus exiguus, languidus, celer, frequens, & inæqualis est: Alvus fœtida atque grave olens. Urina aliàs sicut jumentorum turbida, cruda, crassa, fœtidaque est, alias qualis in homine sano sine vicii nota mejitur. Siquidem ubi simplex hæc febris è sublimi mundo mortalibus immissa est, neque putridæ implicatur, ferè obscuris in-

innititur signis, sic ut neque vehemens vel incendium, vel sitis, vel inappetentia afficiat, sed & urina concocta, omnibusque absoluta numeris sit. Etenim homo ad speciem non admodum æger crebra animi defectione, vomituque labefactatur, ac tandem, subita raptus syneope, inopinanter exstinguitur. Porro omnis pestilens febris, ut per se semper tota perniciosa est, sic tum demum, & celerem, & certam mortem affert, cum opprosso intus corde, nihil foris, vel bubonis, vel carbunculi, summo corpore efflorescit: aut si quid efflorescit, inde tamen neque morbus, neque æger levatur. Quinetiam æquè mortiferum est semel natum bubonem, vel carbunculum rursus intrò delatum, repentè delituisse, itemque fœtente spiritu, ac frigescentibus extremis creberrimum vomitum, atque ipsam syncopen incidisse. Illud quoque novisse non inutile est, satis incerta sub hoc morbo salutis esse præsagia, adeò ut propter bonas notas plenum spei atque promissi medicum mors sæpe inopinata decipiat.

Signa judicationis. Quoniam acutis magnisque morbis plerisque omnibus febris jungitur putrida, adeòque judicatio accidit ea quam

κρίσιν Græci dicunt, (longi enim morbi itemque alii febris expertes, & parvi paulatim fine judicatione folvuntur) non abs re facturus videor, fi febribus obfervationes quoque judicationum addidero.

Ut cœli variæ tempeftates, fic etiam morborum judicationes fignis quibufdam (κρίσιμα Græci dicunt) præmonftrantur. Ea quidem hæc funt, Delirium, fopor, vertigo, oblivio fenfuum, inufitatus error, dolorque capitis, cervicis, ftomachi, præcordiorum, aliarumve partium infignis; adhæc aurium fufurrus, falfi oculis objecti fplendores, invitæ lachrymæ, frequens naufea, æftus, fitifque folito vehementior, pulfus repente ordinis redditus expers, & inæqualis, urinæ fuppreffio, alvi infueta murmura. Inter has turbas ipfe æger totus angitur, & in omnem partem corporis fefe varie jactat, idemque vociferatur, exilit è cubili, omnia furiofo fimilis. Id temporis acceffio febris vehementiffima eft, ferè horæ fpatio priorem antevertens, inciditque magnus & infolens quidam ipfa cum acceffione rigor, hinc fubito (fi quidem bona futura judicatio eft) profufus erumpit fudor, aut fanguis ubertim è naribus fertur, aut vomitus multi humoris

moris incidit, aut alvus multùm ſolvitur, poſt quæ febris incipit tota conquieſcere. Horum autem ſignorum aliqua præbetur ſignificatio ſuperiore nocte, quum poſtridie febris judicatione ſolvitur, idemque de die fit, ſi proxima nox finem morbo aliquem imponet. Inquietam enim eſſe noctem oportere, quæ eum antecedit diem, quo die futura acceſſio, omniſque abſolvenda judicatio eſt, vetuſtiſſimus autor Hippocrates propoſuit. Illud quoque noviſſe licet, nocturna ſigna diurnis eſſe atrociora, itemque ipſorum adeò ſignorum alia eſſe judicationum duntaxat, alia harum, & ſigna, & cauſas putari. Sub his ſudationes, vomitus, dejectiones alvi, mictiones, & ſanguinis profluvia ſunt: ſub illis deliria, vigiliæ, ſopores, lachrymæ & hujuſmodi. Utriſque ſignis ita comparatum eſt, ut poſt notas concoctiones ſalutem promittant, ſubſtante cruditate perniciem minentur. Quare bona ea eſſe non niſi vigente morbo, aut paulò antè poſſunt. Scilicet eo tempore humoribus maturitas acceſſit. Itaque non ſine cauſa Hippocrati placuiſſe video, judicationum celeritatem concoctionibus ſignificari. Eadem ſigna, incipiente

morbo, penitus exitioſa ſunt, increſcente autem eoque maligno morbo, mortem quoque minantur, at ſub levioris morbi incremento, imperfectam fore judicationem oſtendunt. Natura enim corporis, ubi ex morbo quis penitus convaleſcet, judicationem omnem tantiſper linquit, differtque donec abſoluta materiæ ſit concoctio. At ſi morbo fractus homo ſuccumbet, ſemper multò ante tentare natura judicationem conatur, ejuſque exhibet non obſcura indicia. Adeò apparet ſemper bonas notas concoctionis eſſe, certæque nuncias ſalutis: verùm judicationis ſigna parum firma habere, diverſaque (prout cruda, concoctave morbi materia eſt) ab iis & ſignificari, & effici. Porrò obſervare operæ pretium eſt, quo demum genere vacuationis, quave via futura febris judicatio ſit, ut hac quoque parte inſtructum, probatumque ſit medici judicium. Ergo ſi febris acuta eſt, propterque celerem concoctionem, primis judicatio fit circuitibus, ſcire licet excretionem potius aliquam quàm expectari abſceſſum oportere. Primùm itaque ubi futura aliqua vacuatio eſt, incidere fluxus ſanguinis è naribus ſolet, ſi præcordia, vel dextra, vel

Signa è naribus fluxuri ſub judicatione ſanguinis.

vel læva ſine dolore intenduntur, ſimulque ſpiritus ſit difficilis, & caput pulſante, atque diſtendente affectum dolore exardeſcit, & facies tota, potiſſimùm oculi, nares, ac malæ rubeſcunt: ſi hebes ſit viſus, vel objectis quaſi ſplendoribus eluditur: ſi collum dolet, & tinniunt vel obſurdeſcunt aures: ſi illachrymant repentè oculi, & rubeſcunt: ſi venæ in temporibus vehementer agitantur: ſi nares velut extenuantur, & pruriunt: magiſque, ſi dolor juxta faciem atque tempora tum quoque gravis verſatur: adhæc, ſi pulſus præterquam quod ut in omnibus vacuationibus altus & vehemens, ita hic etiam undoſus eſt. Frequens hæc vacuatio febribus eſt ardentibus, & ei inſaniæ, quam græcè φρενῖτιν dicunt, itemque acutis, continuiſque, vel ſine febre etiam, capitis doloribus, præcipuè ſi frontem hi atque tempora occupaverunt, adhæc omnibus quæ ſub præcordiis fiunt, calidis & acutis inflammationibus, maximèque jecinoris & lienis. Cujus rei certior fuerit eventus, ſi æſtas eſt, ipſeque ætate florens homo nondum quintum & trigeſimum annum ſuperavit. Ut verò acutis maximè febribus, atque ei quam proximè dixi in-

ſaniæ, ſanguinis è nare profuſio familiaris eſt: ſic minimè aut lethargo, aut pulmonis inflammationi, quam περιπνευμονίαν Græci vocant. Inter hos morbos anceps, mediaque eſt lateris inflammatio, πλευρῖτις græcè dicta, minus quàm priores profuſioni ſanguinis opportuna, magis autem quàm poſteriores.

Signa vomitionis. Cæterum expectari vomitus debet, ſi toto capite gravi, ac vertiginoſo, oculiſque caligantibus, afficitur doloris morſu ſtomachus, & crebrò nauſeat, idque cum ore ferè amareſcente, & multæ, tenuiſque ſalivæ ſputo, & labri inferioris tremore. Tum quoque hypochondria anterius, veluti ſuſpenſa tenduntur, ſpiritumque premunt, ipſe pulſus contractus, atque durus eſt. Certior autem vomitus erit ſi febris tertiana ſubeſt, homoque quintum & trigeſimum ætatis annum exceſſit, ſi æſtas eſt, ſi rigor incidit, ſimulque loca inferiora præcordiis refrigeſcunt. Jam verò alvus profluet, ſi *Signa profluvii alvi.* humor ad interiora corporis movetur, neque tamen vomitus aliquis ſequitur, aut plenior urina fertur, magiſque ſi alvus tum & biliosior, & fuſior eſt, quàm antè judicationem fuit: ſi denique æger rarò cruorem per ſecundam valetudinem

è

è naribus fudit, raròque insudavit, sæpè alvo cita fuit, & potare frigidam aquam consuevit. Ubi jam autem in propinquo dejectio est, venter murmure quodam fluctuat, rugitque & pungitur : mox gravitas, vel dolor intus oritur, primùm circum lumbos, hinc ad imam partem ventris delapsus. Hoc ipsum non malè observasse Hippocratem constat, qui per febres in dolore præcordiorum submurmurante, si lumborum dolor supervenit, alvos ut plurimum humectari solitas esse scripsit. Cæterùm sudores erumpunt alvo & urina sub firmis viribus compressa: maximè si tum etiam nulla vomitus nota antecessit, quæ si est, tum eo ipso vomitu, tum sudationibus judicatio perficitur. At etiam certior fuerit sudor, si cum superioribus signis increscens accessio (ut in febri ardente, similibusque gravibus morbis incidit) delirium intulit, simulque summa corporis magis incalescunt, atque rubent, vaporemque quendam emittunt calidum, qui antè non fuit. Tum pulsus simul undosus, & insigniter mollis fit, urinaque crassior, & penitus biliosa. Firmior quoque sudoris prædictio fuerit, si æger sub judicationem balneis sese prolui sub in-

Sudoris nota.

ſomnio putat, id quod mihi quoque per acutam febrem ſudaturo contigiſſe memini. Sudores omnibus febribus familiares ſunt, maximèque acutis perurentibus. Inſania etiam, quam græcè φρενῖτιν appellari dixi, ſudores, ſi boni ſunt, expetit. Bonos eſſe ſciendum eſt, qui ex capite uberes calidique feruntur, reliquo ſimul inſudante corpore. Non inutiles quoque ſudores eſſe (ſi boni ſunt) perhibentur omni acutæ inflammationi quæ ſub præcordiis conſiſtit. Porrò utrum fuſis, vel hæmorrhoidibus, vel fœminarum menſibus, judicatio futura ſit, ex utriuſque affectionis propriis ſignis innoteſcet.

At verò abſceſſu quoque nato, ſolvi febris poteſt: ubi is generabitur, hæc ferè incidunt. Morbus diu trahens, paulatim non ſolvitur, ſed permanet eodem febris & doloris tenore: ita tamen ut alia ſalutaria ſigna adſint, nihilque de ægri vita dubitetur. His accedit quòd nulla evidens facta vacuatio ſit, quòd cunctentur concoctiones, quòd ſubitus dolor, & laſſitudo, & debilitas, & ſudatio alicujus fuerit particulæ vilioris, quòd ipſe morbus non lethalis, tardè moveatur, vigeſimumque jam egreſſus diem

Abſceſſus præſagia.

ſit

ſit, quòdque pulſus ſit bonus, & virium robur non infirmum. Inter hæc autem certior etiam futurus abſceſſus eſt, ſi cruda diu urina atque tenuis fertur. Sub his autem caſibus abſceſſûs metum detrahit urina multa, craſſa, alba, in qua quod reſidet, perquam multum eſt. Scilicet tum malum paulatim concoctione ſolvitur, tandemque ſine vacuatione alia evidente, ſive abſceſſu conquieſcit.

Qui juxta aurem abſceſſus inhæreſcit, (Græci παρωτίδα vocant) his notis futuris eſſe cognoſcitur. Spiritus repentè, nec tamen diu difficilis eſt, hinc protinus capitis ſequitur gravitas, atque dolor, altuſque ſopor, & ſurditas. Παρῶτις.

Eſt hic caſus febribus acutis, atque non valde longis frequens, ſoletque interdum, & lethargum, & inſaniæ genus, quod φρενῖτιν dicunt, ſimiliaque capitis vitia judicatione finire. Quum verò morbus multa occupatur vetuſtate, & certis de cauſis expectatur abſceſſus, notæque deſunt parotidis, quæ tum profectò penè nunquam incidit; ſed & in partibus corporis inferioribus dolor aliquis, vel gravitas, vel tenſio, vel ardor eſt: ſcire licet abſceſſum his locis oriturum ad articulum eſſe. Illud quoque hîc *Abſceſſus in inferioribus locis.*

repetere , quæ superioribus locis dixi, operæ pretium est , protinus de abscessu haberi opinionem oportere , ubi vicesimum diem febris exegit : tum hunc magis hyeme fieri , tardiusque cessare , & minus reverti consuesse : adhæc frequentiorem junioribus esse nondum annos triginta natis , senioribus autem minus sub febre quantumvis longiore accidere, sed his quartanam potius sub hujusmodi casu imminere, utique si quæ urget febris, non continua, sed vago incertoque intermittens circuitu, diu ad Autumni usque tempus traxit. Hoc etiam rectè notatur , febrem etsi diuturnam , quæ tamen ab rigore incipit, & sudore solvitur , qualis tertiana, aut quartana est , rarò in abscessum desinere. Purgatur enim singulis accessionibus morbi materia. His adde abscessum omnem in parte corporis inferiore tutiorem esse, qui lentam, longamque febrem sequitur , quam is qui in superiore corpore ponè aures emergit. Talis enim ferè proprius morbis acutioribus est. Jam verò si orto abscessu, aliqua febris manet, isque foras non resolvitur , scire licet , hunc non ante vigesimum diem , sed totum intra eum ipsum, & sexagesimum suppuratum iri.

Quod

Quod ſi illud quoque incidit, ut priuſquam ſuppuret abſceſſus, immorante etiam ſolita febre ſubſederit, periculum facit primum furoris, deinde interitus, utique ſi is ponè aures fuit. Tutiſſimum autem exiſtimare abſceſſum oportet, qui inferiorem partem corporis occupans, quàm longiſſimè à morbo, & à vitæ abſiſtit penetralibus, & qui amplo incluſus loco, materiam morbi omnem continet, quique maximè foras emergens, non ægrè erumpit. Talis enim minimè reverti priorem morbum ſinit. Bonus quoque eſt acutus & faſtigiatus, & æqualiter matureſcens, deorſum vergens, non obdurus, non bifidus. Peſſimus is eſt qui interius tendit, ſic ut hic nullus exteriori cuti accedat color. Jam ſi foris quoque prominet abſceſſus, ſcire licet peſſimum eſſe qui maximus, quique planiſſimus eſt. Aliquid etiam affectus animi facere ad judicationis modum ſolet. Metus enim proclivem alvi dejectionem, aut vomitum, aut urinam reddit. Lætitia contrà magis ſudores fundit. Illud quoque obſervatione dignum videatur ſæpe judicationem pluribus vacuationibus, non ſemper unica perfici conſueſſe: ut ſi ea fortè per febrem fieri ardentem, ſan-

Abſceſſus optimus.

ſanguine è naribus fuſo, cœperit, quam mox effuſi ſudores complent, abſolvuntque.

Optima judicatio.

Porrò judicationem perfectam eſſe decet, & fidam, & certam, & ſecuram, & evidentem, itemque prius indice die nunciatam, bonam denique & ſalutarem. Hanc profectò concoctiones comitantur, potens dies judicialis, & quod morbo convenit, excretionis non obſcuræ genus. Proximè autem antecedit pulſuum inæqualis motio: in qua plures ictus ſunt magni, quàm parvi: plures celeres, quàm tardi: plures moderati, quàm crebri: plures vehementes quàm languidi, cum rythmis paribus moderatis, vel celeribus. Sequitur autem melior vultus, expeditiorque ſpiratio, & major in convertendo levandoque corpore vis, & pulſuum ad juſtam mediocritatem, æqualitatem, ordinemque reditio. Bonam quoque ſperare judicationem facit genus morbi, quod ſæpius, faciliuſque per eam ipſam finitur, qualis febris eſt ardens, qualis tertiana, & hujuſmodi.

Utrum futura ſit judicatio, necne.

An verè per febres futura omnino judicatio ſit, nec ne, ſic habetur. Si magnus eſt morbus, multumque ſemper

&

& anticipantibus, & increſcentibus acceſſionibus movetur, ſi inter hæc viribus natura valet, & concoquitur promptè morbi materia; ſi denique ætas, & natura hominis, & ipſum tempus anni, & morbi genus futuris judicationibus conſentiunt: ſcire licet ingentem morbi mutationem fore, idque eò citius, quò hæc iſta fuerint potentiora. At ſi ſub infirmo corpore magnus eſt morbus atque pravus, hujuſque diu perſiſtit cruda materia, reliquum eſt oppreſſâ naturâ mortem ſine judicatione ſequi oportere. Ferè autem ſic incidit, ut ubi notæ judicationis adſunt, ibi judicationem ſeu bonam, ſeu malam fieri neceſſe ſit. Has notas dico, non eas quidem omnes, quæ morbo ſuccedunt, ſed quæ incipiente judicatione, vel paulò antè apparent. Quòd ſi hoc etiam fit, ut cùm ſigna judicationis exiſtunt, ipſa tamen non protinus ſequatur judicatio; ſcire licet, vel hanc poſt inſtare difficillimam, vel hominem interiturum. Magna verò ex parte futuræ judicationis bonæ certiora præſagia ſunt, malæ non perinde firma, utraque in acutis morbis ſemper dubia. Quinetiam ſignis bonis, ubi morbus viget, tutò li-

In quæ tempora, judicatio, itemque ipsa incidat mors.

licet fidere, malis non item, nisi corpus viribus careat. Nemo profectò morbum acutum sine judicatione evasit, multi repente sine hac interierunt. Utque judicatio salutaris non nisi juxta vigorem morbi est: ita mors incidere, & incipiente, & increscente, & consistente morbo potest. Declinatio autem mali cujusque nulli unquam exitium, aut judicationem attulit, quoniam qui morbus semel vigorem superavit suum, is sine judicatione permanet, sensimque (nisi quis incidit error) solvitur. Moritur autem aliquis interdum incipiente febris accessione, ut per mortiferas internarum partium inflammationes, perque febres è crassa natas pituita, oppressio intus, præfocatoque naturæ calido: tumque refrigeratus æger non recalescit, pulsus vermiculans fit, totusve deficit, ipseque æger profundo oppressus somno, exanimatur. Interdum etiam increscente (quod rarò fit) acessione, interitus accidit, frequentissimè eadem consistente: scilicet magno morbo naturam superante: delirat autem id temporis æger, animo ac manibus violentus, exilitque cum impetu, & maximo æstu extorretur: hisque magnis victus malis, accedente tandem

dem animi defectione atque ſyncope exſtinguitur. Raro aliquis declinante febris acceſſione moritur, quod tamen ubi incidit, anima deficit, toto naturæ calore cum febrili unâ exſpirante; ipſe æger pauco, ac tenaci exorto ſudore ſurgens, vel etiam quieſcens, protinus emoritur. Illud ubique perpetuum eſt, eo tempore acceſſionis, ægrum mori conſueſſe, quod omnium eſt difficillimum.

Videar modò omnem judicationum abſolviſſe obſervationem, niſi dierum ſupereſſet explicanda animadverſio, quibus vis obtigit febres judicatione finiendi. Unde ipſi etiam ab Hippocrate (quorum is author eſt) κρίσιμοι nominantur Sunt autem hi qui ſequuntur, tertius & quintus, & ſeptimus, & nonus, & undecimus, & quartusdecimus, & ſeptimus decimus, & viceſimus. Explent hunc numerum vicenarium tres ſeptimanæ: ſic ut dies octavus ſecundæ ſeptimanæ principium, quartusdecimus autem terminus ſecundæ, exordiumque tertiæ (ſic judicante Hippocrate) habeatur. Jam quoque hi ſeptenarii dies per quaterniones digeruntur: eſtque quartus dies primi quaternionis noviſſimus, & ſecundi primus. Tertius autem

Dierum judicialium ratio.

tem

tem quaternio à ſeptimo orſus die, clauditur undecimo, quartus hinc incipiens quaternio quartodecimo finitur die, hic ipſe dies initium quinti quaternionis eſt & decimus ſeptimus finis, ab hoc ſextus quaternio incipit, & viceſimo terminatur: adeò apparet hunc ipſum viceſimum, & ſexti quaternarii, & tertii ſeptenarii noviſſimum eſſe. Porrò eadem proportio dierum eſt judicialium in ſecundo vicenario: hoc eſt, à viceſimo die ad quadrageſimum, quæ in primo fuit. Poſt exactum autem quadrageſimum diem, ut non ſunt amplius morbi acuti, ita nec amplius etiam imparibus diebus, ſive quaternariis, ſive ſeptenariis, ſed omnino partibus judicatio perficitur, ſingulos dico vicenarios, ſexageſimum ſcilicet, octuageſimum, centeſimum, & ſic deinceps. Illud quoque noviſſe oportet, non eandem diebus judicialibus vim eſſe omnibus. Etenim ſeptenarii omnium ſunt efficaciſſimi, poſt hos quaternarii, qui ſingulis ſeptenariis ſuis ſunt: inde illi, qui in medio ſunt utrorumque, Medici intercurrentes vocant. Ex judicialibus autem boni hi ſunt. Septimus, decimus quartus, nonus, undecimus; vi-

vigesimus, septimus decimus, quintus, quartus, tertius. Mali autem, & parum tuti, minimèque judiciales sunt sextus, octavus, decimus, duodecimus, sextusdecimus, undevigesimus. Tertiumdecimum quidam ancipitem esse, mediumque inter bonos & malos volunt. Jam verò, etsi non æquè potenter, omnes tamen judicare acutum morbum impares dies possunt, qui primo continentur vicenario, quoniam eo spatio morbus vehementius movetur: post autem is ipse magis remittitur, mitescitque. Ex quo incidit, ut in secundo vicenario vix ulli dies præter septenarios, puta vigesimum septimum, & trigesimum quartum, & quadragesimum, judicare aliquid possint. Porrò judicialium dierum, alii aliorum sunt judices, quos ideo contemplatorios Hippocrates vocat, quoniam hi quid proximis judicialibus futurum sit, certis antè notis ostendunt, prænunciantque. Itaque indicem septimi quartum esse, is autor observavit: itemque decimi quarti undecimum & vicesimi septimumdecimum. Ergo si primo die sine ulla periculi suspicione protinus acuta febris est, & urinæ evidens accessit cococtionis nota,

ta, extendi judicatio non supra quartum diem potest. Ut contrà, si multa primo statim die concurrunt exitii signa verisimilia, æger utique infra quartum succumbit. Rectè enim Hippocrates judicavit, iis qui brevi perituri sunt, maxima quæque ab initio accidere oportere. Jam etiam si septimo die judicatio futura est, rubram urina nubeculam quarto exhibet, cæteraque pro ratione signa sequuntur bona, nisi tamen errore aliquo, vel medici, vel ægrotantis, judicatio cunctetur, cadatque in nonum, vel in undecimum. Propter errorem enim, in iis quidem morbis, quibus periculum deest, judicatio tardatur: in lethalibus, constitutum anticipat diem. Adhæc, si nihil etiam judicatum die undecimo est, fieri judicatio ante vigesimum non potest: sin moderatiora ad septimum usque contingunt, potest. Qui verò morbi ad decimum usque quartum omnino cruditatem habent, & lentè admodum moventur, non ante quadragesimum judicatione finiuntur. Quamadmodum enim dies judiciales potentiores sunt; ita & indices. Illud quoque notare non inutile est, ad quartum usque decimum ma-

magnos esse morborum impetus, minores his à decimo quarto ad vicesimum: morbos autem qui ab hoc die ad quadragesimum immorantur, paulatim vim omnem remittere, ut qui quadragesimum superaverunt, prorsus languescere, longaque potius concoctione, vel abscessu, quàm solvi judicatione posse. Postremò Hipocrates post diem centesimum, alios quidem morbos conquiescere dixit septem mensibus, alios totidem annis, alios, ut verisimile est, binis annorum hebdomadis & ternis.

Proximùm est post febres quæ humorum vitio fiunt, earum quoque proponere observationem, quas ἐκτικάς Græci dicunt. His præsiccus, squalidus, & perennis calor est, sineque dolore constanter æqualis, sic ut ne in febri quidem esse se, æger existimet. Tametsi increscere aliquo modo calor horâ unâ, aut alterâ post sumptum cibum solet, quo concocto, ad pristinam æqualitatem febris redit: ut primum injecta corpori manus est, calor occurrit obscurus: sed tandem sub longiore mora acris fit, atque mordax. Pulsus debilis, parvus, ac frequens: sed sumptis epulis, altior atque major est. Ferè *Febris bectica*

D 2 etiam

etiam arteriis plus caloris (ſi has tangas) quàm proximis locis ſubeſt. Cutis vehementer arida, corpus ipſum imbecille, & languidum eſt. Atque hic quidem primus eſſe gradus hecticæ febris cenſetur; quæ curationem non difficillimam habet; verùm haud ita facilè cognoſcitur. Secundus eſſe gradus poteſt, ubi ſiccitas major corpori dominatur, ſic ut vehementer id liqueſcere, conſumique incipiat.

Tum urina pinguitudinem habet, telis araneorum perſimilem: Pulſus durus tenſuſque eſt, debilior tamen atque minor, quam primo febris gradu: Cutis quoque corporis magis dura, aridaque eſt. At veró ultimi gradus hæ notæ ſunt: Cavantur oculi, & quæ juxta ſunt oſſa prominent. Iidem oculi arida ſorde onerantur: palpebræ ægrè moventur, crebróque, ac ſi homo dormiret, ſine ſomno tamen connivent: cutis in fronte ſicca duraque eſt: tempora collapſa ſunt: ipſe vultus vividi coloris gratiam amiſit: capilli celeri incremento inaugeſcunt: hypochondria ſurſum videntur ad thoracem convulſa: venterque totus contractus, & inanis, ſic ut, eo denudato, neque inteſtinum ſu-

supereſſe ullum, neque viſcus exiſtimetur. Pulſus maximè durus eſt, itemque debilis, & frequens: Urina velut oleum ſuprà pinguis: Ipſum corpus adeò contabuit, ut oſſium ubique extrema, maximè autem in ſcapulis, promineant, ac veluti grandeſcant: Cutis inſtar corii dura eſt, non mollis atque rugoſa, qualis eorum eſſe ſolet, qui aliis de cauſis extenuantur. Ferè etiam pediculorum per hunc morbum moleſta copia eſt. Hujus ordinis hecticam ut facillimè quidem noſcere, ita verò nunquam ſanare eſt. Ea enim planè eſt marcida (μαρασμώδης Græce appellata) certamque perniciem afflictis affert. Raró autem ſimplex eſſe hæc, ſic ut alteri febri non miſceatur, ſolet. Sæpè ab acuta febre incipit incendio humorem corporis inſitum depaſcente fitque tum id genus febris, quam colliquantem dixerunt. Repentè autem ſatis ea & naſcitur, & occidit, id quidem brevi efficiens, quod ſimplex ſenſim, longoque ſpatio: Lentè enim hæc ipſa movetur, pervenitque lentè ad ſummum. Itaque ægrè quoque per initia, antè quàm huc ventum ſit ſqualoris, cognoſci ſolet. Ferè autem quibus hectica infecta eſt, calida,

ſiccaque natura obtigit : multique vel mœrores , vel labores , vel inedia, vel ſitis antè fuerunt. His enim ferè cauſis levioribus , febris ephemera : vehementiſſimis, hectica movetur.

ἡ τοῦ σώματος ἀτροφία. Proximum hic malum eſt τῆς ἀτροφίας, ſub quo , quia homo ſumpto alimento non alitur , ſumma oritur macies , ſenſim , ac ſine evidentibus cauſis corpore exareſcente. Id vitium inprimis grave eſt , & quia vires vehementer atterit , tandem tollere etiam hominem , niſi curatione occurritur , poteſt. Ferè autem hecticæ jungitur febri , & cordis affectibus, & pulmonis exulcerationi, itemque gravibus, iiſque calidis ventriculi, lienis, aut jecinoris vitiis.

Facilè tum ex hoc ipſo morbo tum ex hectica, in corporis tranſitur marcorem, quem Græci μαρασμόν appellant, quod ubi incidit, nulla curationis reliqua via eſt.

Ut veró in hoc iſto maciei vitio, prorſus non alitur corpus : ita in alio, quod Græci καχεξίαν, nos pravum habitum dicimus , malè alitur : Idem corpus ſubtumidum ,laxum , molle, grave, ſegneque eſt , & vividi coloris gratiâ caret , virore quodam albicans : ipſum adeò impotens

petens eſt, crura etiam interdum eundo vacillent: Incipiente morbo vitiatur cibi concoctio, incolumi etiam appetentiâ, ſpatio tamen hæc quoque offenditur. Spiratio debilis ac rara, alvus varia, & inæqualis eſt. Suntque hæc ſigna ei ferè cachexiæ propria, quæ à ſubſtante humore, cruda, ſeu pituitoſa nominatur, quæque ſæpiſſimè id hydropis genus antecedit, venturumque prænunciat, quod λευκοφλεγματίαν Græci nominaverunt. Hoc ipſo vitio maximo capiuntur pueri & ſenes, at verò adoleſcentes, & juvenes rarius ſic laborant & citius curantur. Magis autem ita afficiuntur hi, qui ex longo morbo convaleſcunt: utique, ſi id quoque temporis, duro tumore, quem σκιῤῥὸν Græcè dicunt, viſcus aliquod, maximèque jecur, aut lien obſidetur. Idem morbus non rarò etiam longa excidere tormina, & levitatem inteſtinorum, & hæmorrhoides, menſtruaque fœminarum, vel fuſa nimium, vel compreſſa ſolet. Eſt autem præter hanc crudam, alia inſuper ex corrupto ſanguine, melancholica cachexia, quæ ferè elephantiam, tum antecedit, tum præſagit. Alimentum quod aſſumitur intùs vitiatur, indeque tum ſpi-

ritus, tum os, tum alvi, & vesicæ excrementum, itemque sudores, gravem odorem habent: fœdus, squalidusque toto corpore, maximèque in vultu color est. Quibusdam etiam cutis per assiduas pustulas, aut ulcera exasperatur. Totum corpus infirmum est, & interdum tubera quibusdam partibus habet.

Magni lienes. Ex hoc profectò cachexiæ genere, eum esse morbum judico, quem expressisse Hippocrates sub magnis lienibus videtur. Siquidem interdum bilis atra ita pestilens fit corruptione, ut cùm in corpus extra lienem diffunditur, planè ejus habitum universum corrumpat. Id vitium his signis sese prodit. Os, ipseque spiritus malè olet, gingivæ vitiantur, sublividæque, & nonnunquam subatræ redduntur, ac digito, vel leviter pressæ, atrum cruorem emittunt: Eædem sic laxæ sunt, ut à dentibus discedant, facilèque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque præcordiis dolor est, urgetque cibi fastidium: Crescente morbo, hæc quoque crescunt, & maculæ quædam lividæ, tanquam vestigia sugillationum, variis corporis locis efflorescunt, in brachiis scilicet, in coxis, in cruribus, sæ-

pèqu

pèque per universi corporis cutem, adeò ut hæc quasi arquato videatur fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipuèque in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potissimum junioribus, crebrò sanguis è naribus fertur: quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi, & interdum ulcera fiunt. Is morbus Batavis, aliisque populis, qui humiliora, atque palustria loca incolunt, frequens est, utique si his quoque alimenta crassæ duræque materiæ sumuntur. Rarissimus siccis regionibus atque editioribus est. Omnem ætatem quolibet anni tempore nullo discrimine impetit: Senibus tamen gravior, sed frequentior juvenibus esse creditur: Quibusdam tamen locis frequentissimus pueris est: Idemque Autumno, atque Vere maximè recrudescit.

Grave inprimis, & horroris plenum vitium Elephantiæ est: ut primum id invasit, summa pars corporis crebris maculis inspergitur, crebrosque tumores, maximè juxta summam frontem, ac mentum habet: Maculæ modò subnigræ sunt, modò subflavæ, modò subalbidæ: Cutis inæqualiter crassa, horrida, duraque, qualis anserum est, eademque quasi *Elephantia.*

 squam-

ſquammis quibuſdam exaſperatur, potiſſimum in facie, in manibus, & in pedibus. Pili rariores omnibus locis corporis fiunt, ſpiritus difficulter trahitur, & malè olet, vox obſcura, atque ſubrauca eſt, craſſeſcunt malæ, mentum dilatatur, amboque ruborem exhibent, non floridum quidem illum, ſed livore quodam turpem: urina, qualis jumentorum, craſſa, turbidaque eſt. Mores denique accedunt & ſomni, & inſomnia melancholicis familiaria: Quidam etiam ſeſe præfocari inter dormiendum rati, cum impetu expergiſcuntur, atque exiliunt. Plerique Veneris quoque ingenti deſiderio capiuntur. Increſcente autem morbo, hæc iſta etiam increſcunt, ipſumque corpus malè fœdum emacreſcit, os, ſuræ, & pedes intumeſcunt, hique ut plurimùm frigidi, torpidique ſunt. Varicoſæ venæ, ſubnigræ, ceu verrucæ quædam, aut grandines, in linguæ radice, ſub palpebris, ponèque aures cernuntur. Ubi vetuſtatem morbus accipit, eroditur narium media cartilago, tandemque aliquibus corrupta partibus decidit, ipſæ nares ſimæ fiunt, & alarum craſſamento obſtructæ. Itaque per has ſic impeditas, ipſe ferri ſpiritus, verba-

que

que proloquentis hominis videntur, Labra etiam craſſa ſunt, & inverſa, oculi juxta angulum interiorem rotundiores ſunt, quod in iis album eſſe oportuit, flaveſcit, craſſumque fit, ac quaſi ungue obtectum. Ex ſuperciliis autem præduris illis, ac penè calloſis, itemque ex palpebris, & mento pili decidunt, aliique horum loco longé quàm anté rariores, ac tenuiores exurgunt. Aures etiam per hæc ferè tempora acutæ fiunt, extenuantur, & eroduntur. Manuum, pedumque digiti ſiccis fiſſuris dehiſcunt, atque non raró ſic attolluntur, ut ſub tumore condantur. Muſculi toto corpore conſumuntur, maximèque juxta pollicem: ipſe vultus horridus, ac, qualis Satyrorum eſſe fingitur, deformatur. Ad extrema ventum eſſe vox docet ſummè rauca, & cava, virulentaque manuum, ac pedum ulcera, quibus ſubinde hæ partes vitiatæ cadunt. Eodem penè tempore cutis quoque ſenſu propè in extremis pedibus caret, adeò, ut ne doleat quidem, ſi quis hanc, vel intromiſſa acu pupigit, vel ferventibus undis aduſſit. Noviſſimè febricula oritur, quæ facilè tot modis obrutum hominem tollit. Signa hæc alia in aliis, non omnia ta-

tamen observari in omnibus solent. Scire tamen licet, inveterascentem morbum hunc depelli remediis non posse: Neque enim sola cutis, sed totum etiam corpus intus, forisque afficitur, sic ut ipsa quoque vitiari ossa credantur. Contagione etiam id malum contrahi, (non solum spontè,) intimoque corporis vitio potest; idemque à parentibus transire ad natos, vel ab ipso etiam natali solet.

Morbus venereus. Haud multis ante nostram memoriam annis, horrendum, atque novum genus morbi mortalium valetudini tot alioqui casibus opportunæ, cœpit insidiari; quod, quia consuetudine Veneris contrahitur, venereum appellari posse videatur. Primùm, juxta naturalia crustosæ pustulæ oriuntur, hæque lentam saniem reddunt, & malignè exulcerantur. Accedit venereum seminis profluvium, vel inguinum venenati bubones. Hæc omnia, nisi altius intrò ad viscera subeunt, nondum cœpisse morbum, at in proximo esse testantur. Ut primùm verò is ipse incipit, tum levissimus est, cùm solummodo pilos, caput, ac mentum remittunt ægri, cætera rectè habent. Pauló gravius est summa corporis maculis frequentibus, iisque more lenti-

ginis

ginis exiguis, aliàs rubris, aliàs flavis imbui, quæ maculæ non nisi resoluto quoque morbo tolluntur. Id vitium tum quoque majus est, certumque sui argumentum præbet, cùm in fronte, & in temporibus, & ponè aures, maximè circa radices capillorum, dein in capite, vel etiam in universo corpore, malignæ pustulæ, tumoresque non unius coloris efflorescunt, quæ sponte sine medicamento sanantur, iterumque passim expullulant. Pustulæ modò flavæ, modò rubræ sunt, rotundæ omnes, siccæ, puris expertes, & aridam crustam habent, ex his deinde in ambitum serpentibus pustulis, cutemque cavantibus, ulcus oritur virulentum, & sordidum. Quibusdam etiam tum manuum, pedumque cava finduntur siccitate, & squamas remittunt. Eoque propè tempore palatum, atque intimum anguli oris, nigris, fœtidisque pustulis impeditur, adeò subinde ulcere cavatis, ut ejus rei causâ, potio per nares reddatur. Qui casus tamen rarissimus incipiente morbo, frequens tum veteri, tum bis terve reverso est. Exulcerantur quoque & lingua, & fauces, & partes quæ ad nares, & ad podicem sunt. Tum quoque caput prægrave

grave esse incipit, cervicibus, humerisque dolor inest, qui interposito spatio ad brachia, & ad crura pervenit, noctemque molestam magis, quàm diem exhibet: maximè à tertia noctis hora ad nonam infestus. Idem mediis artubus profundè inhærescit in quibus sæpè tumores oriuntur, qui ægre vel dissolvuntur, vel suppurant. Interdum etiam in tophos vertuntur hi, maximèque in fronte, in capite, in claviculis, in medio humeri osse, itemque in cubiti radio, & in parte tibiæ priore, & juxta alia nonnumquam ossa, quæ pessimis inde ortis ulceribus corrumpuntur. Tum profectò gravissimum id malum esse judicatur: Nam solidæ quoque partes labefiunt, ossa, vincula, membranæ, nervi, circa quæ coëunte maligno humore, immanissimi doloris tormenta, maximèque per noctem incidunt. Atque his quidem ærumnis, mistisque vigiliis, ac febri oppressus, subinde homo perit. Cæterùm meminisse convenit, non omnia semper in omnibus ægris signa, verùm alia in aliis deprehendi. Modò enim solæ pustulæ, modò dolores, vel nodosa tubera, vel exulcerationes sunt. Sub solis pustulis expeditior curatio est, sub aliis nul-

nulla, aut certè difficillima: præcipuè si his multa vetustas accessit. Porrò constat morbum hunc penitus contagiosum esse, ac solo vitiati corporis adhæsu contrahi, tum à parentibus quoque ad liberos more Elephantiæ transire, eique contagioni fœminas opportuniores, quàm viros esse. Recens morbus non difficillimè curatur, vetus vix unquam. Æquè inanis medicina est, si sub hoc vitio corpus marcore occupatur, aut orta Anhelatio, quam Græci ἄσθμα vocant, fuit. Post morbi curationem alii mirè corpulenti fiunt, aliis raucitas infesta est, aliis fœdæ cicatrices manent, profundorum, turpium ulcerum vestigia.

MEDICINALIUM

OBSERVATIONUM

LIBER II.

QUO VITIA SINGULARUM partium corporis proponuntur.

VIX ulla pars corporis humani æquè doloribus opportuna, ut caput est: Huc *Dolor capitis.*

Huc enim facilè aliquid ex inferiore corpore aspirat. Ipsa quoque pars, propriæ constitutionis, atque temperamenti occasione impotens, non difficillimè doloris caussam in sese tum admittit, tum gignit. Ergò si multis jam annis crebrò, levique de caussa caput dolet, scire licet aut cephalæam, aut hemicraniam esse: sub illa proprio caput affectu labefactatur, ipsumque universum, aut certè maxima ejus pars dolet: sub hemicrania autem, alterum tantùm capitis latus consensu præcordiorum, subditarumque partium dolor afficit, ferèque à temporum oritur pulsatione. Uterque dolor, ut quivis etiam alius, sub appellatione τῆς Κεφαλαλγίας continetur. In dolore autem capitis omni, eò periculum vertitur, qui continenter excruciat, & somnum tollit. Quod si vomitus etiam accedit æruginosus, & surditas, in proximo insaniam esse significat. Jam etiam ubi ingentem capitis dolorem distentio nervorum comitatur, vel inflammatio juxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut subversio, summum periculum ostenditur. Illud quoque veterum observatione constat, vehementem dolorem

rem capitis, qui curatione non sanescit, sed magis etiam exasperatur, assiduèque tenet, periculum insaniæ per febrem minari: sine febre autem, cùm hanc quoque insaniam, tum magis cæcicatem prænunciare. Per acutos capitis dolores, si sonitus incidit aurium sine febre, & vertigo, & impeditus tardusque sermo, & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitialem, vel lethargum posse non alienum est. Ad hæc si vetus in capite dolor est ex frigida natus materia, difficillimè sanescit, maximeque in senibus. Quum caput parte aliqua, aut circum circa dolet, si pus, vel aqua, vel sanguis naribus, ore, aut auribus exit, scire licet malum solvi.

Nunc ea capitis vitia ordine sequar, quibus mentis error jungitur, incipiamque à delirio, Quod Græci παραφρένεσιν dixerunt. Majoris ferè id terroris, quàm periculi est, scilicet per acutarum febrium vigentes accessiones, sæpè contingit desipere ægros, & loqui aliena, verùm levato accessiones impetu, protinus mens redit. Novisse tamen oportet, illud penitus non leve esse, neque incidere, nisi in vehementi febre

Delirium.

E posse.

posse. Ferè autem hoc represso, gravis profundusque somnus obrepit. Sed imminentis quoque delirii non ambiguæ notæ sunt. Expeditior sermo ægrotanti est, quàm sano fuit, ac subita oritur loquacitas, eaque ipsa solito imprudentior. Stridor quoque dentium, firmo etiamnum corpore incidit, & gestus incontinentior est, & oculi frequenter moventur, hisque dolente vehementer capite, quasi tenebræ offunduntur, vel sine dolore somnus non accedit, fitque continuata per noctem, perque diem vigilia. Spiritus rarus, mirèque vehemens est, & pulsus citatus, ipsumque corpus prostratum in ventrem jacet, nisi si hunc decubitnm tamen aliquis ventris dolor fecit.

Horroris autem, periculique plenissimum id genus insaniæ est, quod inflammato cerebro, ejusve membranis excitatur, Græci φρενῖτιν vocant. Id his signis notescit: Febris urget acuta, atque continua, continuusque mentis error, modò his, modò aliis animæ vitiatis actionibus: expeditus in omnem audaciam homo est, & vicissim tum vigiliâ, tum somno difficili, turbulentoque impeditur, sic ut interrupta quiete protinus

φρενῖτις.

cum impetu è cubili prosiliat, vociferetur, ferociat, ac modò ploret, modo cantet, verbaque sine sensu, sine ordine certo proferat, interrogatus ab alio omnia aliena respondit. Quæ quidem omnia eo plus ostendunt periculorum, quò quis initio morbi (ut ferè fit) pacatior fuit. Sub eodem vitio oculis insolita mobilitas accessit, hique cruenti, flammei, squalidique sunt, quos æger crebro perfricat, modo siccos, modo lachrymâ perfusos, lingua autem aspera, & nigra est, dentes stridore quatiuntur, sæpèque cruor è naribus aliquis fertur, & interdum posteriora capitis dolent. Adhæc vehementer sitit æger, & multùm garrit nugarum, atque altè quidem, verùm rarò tamen spirat. Idem manibus tremit, digitisque floccos vellit, & festucas è stragulis legit. Urina huic tenuis, flammea, interdum etiam (quod pessimum esse judicatur) tenuis, albaque est. Hoc istud genus insaniæ longè acutissimum est, brevique hominem, nisi maturè malum tollitur, tollit. Mortiferum id esse testatur continua, tum dementia, tum vigilia, alvus & urina pertinaciter compressa, aut urina prius abundè colorata: post alba, tenuisque

reddita, itemque diſtentio nervorum; difficilis crurum extenſio, atque contractio, ſyncope.

Sequitur tertium inſaniæ genus, quo diu aliquis ſine febre deſipit, Græci μελαγχολίαν vocant. Triſtitia, metus, atque vigilia longo tempore afficiunt, itemque humanæ conſuetudinis odium, idque perpetuo cum luctu, atque lachrymis, quanquam nonnulli etiam continenter rident. Omnes autem exercent vanæ, intentæque animi cogitationes, adeò ut perſæpè humi fixis oculis, veluti ſtupidi conſiſtant, ſubitòque falſis imaginibus exempti, celeriter cum ſuſpirio procedant. Qui gravius laborant, ſeſe vel pecudes eſſe, vel teſtaceos, vel etiam vitâ defunctos credunt; quare alii gallinacei cantum voce imitantur, alii occurrentibus cedunt, veriti ne (teſtacei cùm ſint) diffringantur, alii epulas pertinaciſſimè recuſant, amiſſam eſſe vitam rati.

Melancholia.

Qui hoc morbo laborant, ut mortem quàm maximè pertimeſcunt, ſic hanc tamen ſibi ipſi quàm ſæpiſſimè deſponſo animo conſciſcunt. Omnibus autem caput, oculi, totaque facies calet: Somnus, ut præcipuè neceſſarius, ita maximè difficilis eſt. Ex eodem genere morbi,

bi, melancholia flatuosa habetur, quam Græcè ὑποχονδριακὸν appellamus. Est malum affecti jecinoris magisque lienis soboles, modò cum lienis tumore, modò sine eo, non solùm lienis, sed neque etiam mesenterii: Soletque tum sævius esse, vel exigua etiam adustæ bilis atræ atque perniciosæ portione, omnia suo halitu labefactante.

Melancholia flatuosa.

Iisdem penè notis hic morbus, quibus prior, deprehenditur: nisi quod hîc præcordia sursum convellantur, & interdum præter gravitatem calore ferveant. Sub his arteriæ vehementer, & molestè pulsant. Accedunt capitis vertigines, aurium sonitus, cruditas, acidi ructus, multa tenuis salivæ sputatio, qua de causa nihil etiam sititur, vomitus pituitæ, modò bili permistus est, modò acidus, ex quo dentes etiam stupent. Dum epulas stomachus concoquit, medio loco scapularum dolor inhærescit, qui illis concoctis, protinus conquiescit; Venter sæpè adstrictus est, & intùs rugit, flatibusque turbatur. Quin etiam subinde cordis fit palpitatio, & quædam quasi suffocatio. Cruditate maximè crescit morbus, concoctione summè levatur, estque eo morbo, quem priore loco posui-

ſuimus, longè mitior. Nonnulli autem, quibus hujus mali vis cerebrum penitus occupavit, in furorem aguntur, febremque patiuntur hecticæ non abſimilem, & quæ in marcorem promptè vertatur. Melancholia omnis familiarior viris & ſenioribus, deterior fœminis eſt. Raro quiſquam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo capitur. Si vel hæmorrhoides, vel varices, vel (ut quibuſdam placet) aqua inter cutem accedit, ſolvitur malum: verſam etiam melancholiam in morbum caducum fuiſſe, & rurſus hunc in illam, quorundam obſervatione compertum eſt. Ferè autem ſic incidit: ut, quæ melancholia recens eſt, curationem non difficillimam habeat: quæ inveteravit, vix unquam remediis tollatur.

Furor. Sequitur modò ea inſaniæ ſpecies, quam nos furorem, ſeu rabiem, Græci μανίαν appellaverunt. Adſunt quidem delirationes eorum quos Melancholia exercet, at his tamen inſuper jungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, torvo oculorum intuitu, violentoque corporis impetu formidabilis. Si ſanguis magis ſubeſt, aſſiduus, & diſſolutus oritur riſus, jucundis ante oculos

los objectis imaginibus. Si verò magis in causa bilis est, omnia inusitatæ temeritatis, atque crudelitatis plena contingunt: Adeò constat rectè judicasse veterem Hippocratem, insaniam quæ cum risu sit, tutiorem esse, quæ dato studio, pejorem. Ut plurimùm autem hic morbus sine febre est, tametsi ea quoque interdum accedere, atro humore putrescente, solet. Salutem promittunt, fusi menses, aut hæmorrhoides, aut natæ varices. Non tuta sunt ulcera in facie & in pedibus orta, aut amissa prorsus appetentia.

Huic furoris vitio id finitimum est, quod à morsu rabiosi canis infertur, Græci ὑδροφοβίαν, nos aquæ metum appellamus. *Aquæ metus.* Miserrimum genus morbi, quod hominem rabie, & siti & aquæ formidine cruciat. Ergo ut primum morsus aliquis est, moderato omnia pro vulneris modo fiunt; at interposito spatio, dolores ingravescunt, ipsaque incipit vitiari mens alienis cogitationibus impedita. Homo autem morosus fit, ferox, atque iracundus, multum secum obmurmurat, & quasi ab alio interrogatus, crebra responsa reddit. Post hæc conspectum metuere aquæ incipit, canemque in ea oc-

culi existimans, metu exclamat, atque inhorrescit.

Ipsi adeò mens errat, ut ne familiares quidem agnoscat. Tum perfecta oritur rabies, atque aliis morsu nocendi cupiditas, inter quæ alii sicuti canes latrant, alii semen sine desiderio Veneris emittunt, alii cùm quid biberint, præfocati moriuntur. Omnibus autem somnus turbulentus, horroris, furorisque plenus est. Accedit nervorum distentio, singultus, sitis implacabilis, & (quæ ferè extrema esse solent) frigidus sudor, & syncope: quamquam non raró prius siti homo enectus sit, quàm hæc ista eveniant. Porrò hoc genus insaniæ, ubi confirmatum spatio est, adeò sanari non potest, ut neminem constet inde unquam fuisse expeditum: Confirmatum esse dico, cùm simul mentis usus non est, simul timeri aqua cœpit. Quos casus accidere aliis post quadragesimum, aliis post sextum, aut septimum mensem observatum est.

Nec desunt Authores, quibus placuit, septem etiam annis occultari id vitium posse. Illud quoque constat, multos ita morsos, factum id à rabioso cane esse nescisse, vulnerisque curatione, ac nimia

mia ſecundæ valetudinis fiduciâ, hujus ſibi calamitatis authores exſtitiſſe. Itaque utilis etiam experimento locus eſt. Nam accipitur panis fruſtum, imponiturque vulneri: id hinc detractum, alterique integro vorandum exhibitum cani, ſi rabiem ei non moverit, ſcire licet, qui momordit, eum non fuiſſe canem rabioſum. Ferè autem qui ſic eſt canis, hæc habet: eſurit, ſitit, nihil tamen cibi vel potionis ſumit, oculos flammeos, truceſque habet, auriculas demittit, linguam exerit, multùm ore ſpumat, umbræ ſuæ oblatrat, ſæpe ſine omni latratu triſtis, atque anxius diſcurrit, crebrò tanquam curſu fatigatus ſpirat, caudam geſtat intortam, nullo diſcrimine in quaſque obvias animantes impetu, ac morſu fertur, præcipite atque incerto oberrans curſu. Integri canes, & conſpectum, & latratum ejus qui furit exhorreſcunt, ac fugiunt.

Nunc ea capitis vitia proponam, quæ frigidis innixa cauſis, mentem etiam vitiant. incipiamque à Lethargo, cujus hæ notæ ſunt; Marcor, & penè inexpugnabilis adeſt dormiendi neceſſitas, febriſque lenta, neque caloris admodum mordacis. Accedit dementia, rerumque *Lethargus.*

que omnium tanta oblivio, ut quum oſcitant ægri, (quod ipſis perfrequens eſt) claudendi oris obliviſcantur: aut cum mejendi cauſâ matulam petunt, manibuſque tenent, mictionis tamen omnem amittant memoriam. Adhæc clauduntur oculi, iidemque ubi voce compellitur æger, palpebris ægrè diductis, vix adaperiuntur, rurſumque protinus coëunt, ac priſtino ſeſe ſopori dedunt. Is ſopor interdùm adeò pertinaciter immoratur, ut æger vulſis etiam capillis non doleat, ſed totus ſtupore oppreſſus, veluti truncus cubet. Univerſum ipſi corpus ſegne, graveque eſt, & ante omnia caput. Nonnunquam ſingultus etiam incipit. Ipſe pulſus æquè magnus, molliſque, ut inflammatis pulmonibus eſt: at tardior tamen, & rarior, & minus inæqualis, magis autem intermittens, quàm intercurrens, interdùm bis pulſans, ſemper, ubi ſopor dominatur, undoſus. Spiratio rara, & imbecilla eſt; Alvuſque aliis liquida, aliis compreſſa. Urina, qualis jumentorum eſſe ſolet, turbida mejitur. Ipſe æger ſupinus cubat, & ab aliis in latus converſus, ultrò in dorſum revolvitur. Hoc certè genus morbi acutum eſt, & cùm parum in tempore ſuccurritur,

ritur, promptè interficit. Summi periculi nuncius tremor est: itemque vigente malo frigidus circum caput sudor. Qui ex hoc morbo convalescit, huic ferè in pectore suppuratio nascitur. Sæpè lethargus, abscessu pone aures exorto, solvitur.

Caros notis lethargo persimilis, febrim non facit, sed sequitur, eamque non levem: quamquam etiam, & compresso cerebro, accessionibusque comitialibus succedit. Lethargus ipse per se morbus, propriâ quadam nititur consistentiâ. Neutrum vitium repentè accedit. Jam quoque in lethargo, etsi sit molestè, fit tamen omniò ad interrogata responsio. In Caro spiritus illæsus est. Nihil verò istorum in attonito observatur morbo. Solutum quoque Carum ferè secunda valetudo excipit: attonitum morbum, resolutio nervorum. *Caros.*

Catalepsis autem, quam detentionem interpretantur, sic cognoscitur. Homo repentè mente, ac sensu, motuque corporis destituitur: itaque in ea quoque figura, qua percellebatur, manet, sive sederit, sive cubuerit, idque vel clausis, vel apertis oculis. Qui hoc morbo capiuntur, nisi maturè curentur, stupidi *Catalepsis.*

di ac velut frigore quodam enecti moriuntur.

Κῶμα. κῶμα autem, quod Soporem, & profundum somnum appellamus, hic notis observatur: Æger demissâ inferiore mandibulâ obdormit, & expergefactus, rursus in somnum repentè delabitur, ideoque Græci id ὑπνῶδες appellaverunt. Quod si ad somni proclivitatem, vigilia simul accedit (ἀγρυπνὸν κῶμα Græcè dicunt) mens, sensusque omnes sopitam omnem actionem ostendunt: homo tamen vigilantis formam, figuramque retinet. In eo malo impeditus sermo, & spirantibus auditum in gutture murmur, & difficilis poculorum deglutitio, & pituita tenuis à naribus stillans, & urina, alvique retentio, promptaque resupinatio, periculum in proximo esse denuntiant.

Morbus comitialis. Incipiam nunc de morbo dicere comitiali, quem Græci ἐπιληψίν dicunt. Is tum maximè timeri potest, cùm caput grave est, & dolet, præcipuè permoto ad iram homine, cùm mentis error incidit, & sensuum stupor, simulque vertigo oritur, & tenebræ oculis objiciuntur; & horrenda insomnia sunt, & lingua sine ordine orationis movetur, eamque

queloquens æger commordet; cùm vultus inter hæc pallet, ſpiritus difficulter trahitur, venter flatibus tumeſcit, urina præter ſolitum tenuis & cruda, cùm aliàs, tum ſi quis etiam dolor, aut convulſio ſummum humerum, aut cervices, aut caput occupet, aut torpor corporis, aut turbulentum inſomnium accedat. Ut primùm verò morbus invadit, homo ſubitò convulſus concidit, vociferatur, ſtertit, ſpumat, interdum circumagitur & tremit: dein interpoſito tempore ad ſe redit, perque ſeipſum conſurgit. Quibuſdam ſtercus, aut urina, aut ſemen præter voluntatem in ipſa acceſſione elabitur. Si à ventriculo vitium fuit, mordetur is antè, magiſque per inediam, idemque palpitat, & fluctuat: quumque in propinquo acceſſio eſt, nauſea oritur, & ſtomachi dolor, aut animi defectio, qua finita, vomitus incidit, modò pituitam, modò bilem trahens, inter quæ frequens ſibilus aurium eſt. Porrò ſi ab aliquo loco corporis exteriore malum oritur, inde fieri raptus velut auræ cujuſdam frigidioris per continuatas partes ad caput ſentitur. Morbus autem comitialis tum peſſimus eſt, cùm continenter recurrit, atque intervalla acceſſionum ha-

habet quam minima, diuque, ubi invasit, immoratur; præcipuè si simul multa vertigo est, & difficillima spiratio, & vehemens; longaque corporis agitatio; & post hanc succedens alta, plurimaque quies catochæ similis, sub qua amisisse homo quasi vitam credatur. Quod si inter hæc nihil juvare etiam videbuntur remedia, quæ movendis sternutamentis utilia sunt: scire licet, in pessimo rem statu esse, magisque ubi ab ore detersa spuma sæpiùs redit, simulque vehemens tremor, & vociferatio, & stertor est: neque finita accessione meminit quicquam æger, pudorve movetur factorum. Idem morbus magna ex parte esse longus solet, ad usque diem hominis supremum, neque vitæ tamen periculosus, tametsi interdum, cùm recens est, hominem tollat crebris, gravibusque accessionibus.

Quomodocunque autem incidat, magis familiaris esse viris, quàm fœminis consuevit: magis pueris, ac præcipuè nuper in lucem editis, quàm adultioribus, minimèque senibus, atque ætate confectis. Nihil æquè ad depulsionem vitii hujus, ac processus ætatis facit. Nam pueris ferè post fœminæ consuetudinem solvitur, & puellis post orta menstrua.

ſtrua. Quod ſi annum aliquis vigeſimum quintum jam ſuperavit ægerrimè, aut certè nunquam ſaneſcit, per omnem vitam morbo opportunus; magiſque ſi comitialibus natus parentibus, aut conceptus fluentibus menſtruis fuit. Illud etiam non perperam animadverſum eſt, prægnanti fœminæ ſi morbus acceſſit comitialis, hunc, facto partu, ſolvi: & ſi quid inde vitii fœtus traxit, id magna ex parte conquieſcere, ubi editus in lucem infans protinus evomuerit, multumque ejecerit aquoſi excrementi: ſin minus, manere morbum. In eodem ipſo Alphos albus in capite natus, pueriſque cruſtoſa ſcabies, ſpem curationis aliquam facit, maximè ſi morbus non ita diu traxit, & vitæ ſolummodo ſecutus intemperantiam eſt: aut ſi ab una parte corporis, ſenſus venientis acceſſionis incipit, idque à manibus, vel à pedibus potius, quàm à lateribus aut ab ipſo (quod peſſimum eſt) capite. Nam contrà, ubi totum ſimul afficitur corpus, neque antè in parte aliqua accedentis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cujuſcunque is ætatis ſit, vix ſaneſcit. In eodem morbo ſi mens læſa eſt, & nervorum facta reſolutio, medicinæ locus non eſt.
Il-

Illud quoque constare judicio quorundam video, prorsus pro valetudine esse, si morbo comitiali longa febris, ac præcipuè quartana accesserit.

Incubus. Incubus, quem ἐφιάλτην Græci dicunt, notis cognoscitur. Per somnum mole aliqua sese opprimi homo, & ab alio urgeri credit: ipse totus torpidus, ac difficulter mobilis, imaginatione præfocationis edere vocem non potest, aut eam certè admodum incertam, exilem, & malè discretam edit, tandem hoc casu vehementer anxius, perrupto somno, repentè expergiscitur. Malum hoc familiare est hominibus crapulâ, & multa sæpè cruditate oneratis. Deterius est, ubi per noctem etiam vigilantibus incumbit. Si verò ubi idem dormientes occupat, post expergefactionem frigidi oriuntur sudores, & cordis tremor, pessimum est. Vix unquam incubus accidit in latus cubantibus. Qui hac ægritudine multo jam spatio temporis, ac frequenter occupantur, huic grave aliquod capitis malum, puta vertiginem, morbum tum attonitum, tum comitialem, maniam, nervorum distentionem, aut subitam mortem impendere sciendum est. Scilicet hoc modo repertos

tos mortuos, in ipſo etiam cubili, multos eſſe conſtat.

Morbus attonitus. Attonitum morbum, qui Græcè ἀποπληξία dicitur, etſi interdum nulla ferè ſigna præcurrunt, magna tamen ex parte antecedunt, capitis ſubitus, acutuſque dolor, & vertigo, & oculorum caligo, & dentium in ſomno ſtridor, & totius corporis, maximèque extremorum frigus. Tum repentè homo, velut attonitus, cum clamore corruit, moxque clauſis oculis ſtertit, & magna ſpiritus orta difficultate tantum non præfocatur, perinde laborante pectore, ac ſi vinculo quodam adſtrictum, attolli prohiberetur: Adhæc ſenſus motuſque omnis perit, unica miſeris à ſpiritu ſpes vitæ reliqua. Is ſpiritus, prout aut facilè, aut moleſtè trahitur, morbi modum, omnemque magnitudinem oſtendit. Quare etiam peſtiferum eſſe ſciendum eſt, ſi vel intermittitur multum ſpiritus, aut ſumma difficultate trahitur. Minus horrendus caſus eſt, ubi cum ſpiritu non difficillimo, ſumta pocula non reſiliunt per nares, ſed penitus deſcendunt.

Quicunque verò morbus attonitus magnus eſt, ſanari non poteſt: qui levior, ægrè poteſt. Idem raro ſine al-

tero corporis resoluto latere, conquiescit, idque fere primis fit quatuor diebus; quod spatium si morbus transit, occidit. Sæpe tamen adeò leviter aliqui sic laboraverunt, ut solo distorto ore, sensuque, ac motu lapso, neque spumaverint, neque sterterint, remediisque curati, nulla orta nervorum resolutione, convaluerint. Morbus autem attonitus ei magis familiaris est, qui annum jam quadragesimum, nondum sexagesimum excessit, utique si idem frigidæ naturæ homo est, crebraque gravitate capitis, & sopore, oculorum caligine afficitur, si brevi & angusta cervice est, si ipse totus sine negotio deses, potationibus, atque ingluvie perditam vitam ducit. Adolescens autem, & eo ætate paulò grandior, sic laborare, non nisi maximis de causis potest, aut quivis etiam alius, quum tempus æstivum est. Sub his enim casibus ferè mors sequitur. Opportunior morbo hyems est: utique si præfrigidi venti spirant, densæque nebulæ cœlum obsident. Cæterùm utile est in hoc morbo hæmorrhoides patefieri: inutiles sunt frigiditates, & torpores: mortiferi propter impeditum spiritum orti sudores. Per eundem morbum sæpè, quod multis videtur

detur extinctum corpus, vitam habet; præcipuèque fœminarum, & horum quoque virorum, quibus frigidor est natura. Rem omnem pluma detegit coram naribus, atque ore suspensa, aut certè vasculum aquæ plenum, atque sic supra pectus impositum. In his si motus fieri aliquis videtur, superest æger: si summa immobilitas est, periit. Minimè alienum id videatur, quod Hippocrates memoriæ prodidit: sanum hominem subitò dolore capitis captum mutumque redditum, ac stertentem, intra septimum diem interire: servari autem, si ante eum diem febris venit, posse.

Proxima modò videatur observatio, quæ nervorum debetur resolutioni, Græci παράλυσιν appellant. Ea autem, cum morbo attonito successit, παραπληγία Græcè dicitur, ac modò omne corpus, quod capite inferius est, occupat, modò alterum ejus latus duntaxat. Cum autem nullo antecedente morbo incipit, interdum & comprehensa quoque loca tenet, interdum unam quampiam partem, ut linguam, ut oculum, ut maxillam, ut labrum, ut brachium, ut crus, ut hujusmodi. Hujus itaque resolutionis nuntius stupor est, ex quo scilicet sensim

Resolutio nervorum.

creſcente illa naſcitur. Prius autem genus plus periculorum habet, ſæpèque in morbum attonitum revertit, poſterius hoc etſi æque ferè diuturnum, longè tamen eſſe mitius ſolet. In utroque aliàs ſenſus integro motu perit, aliàs illæſo ſenſu motus, nec raró (ubi conſummatum id vitium eſt) ſimul utrumque. Ubi hic morbus alterum latus affecit, id nonnunquam frigidum deprehenditur, altero, quod integrum eſt, ardeſcente. Oculus quoque, è directo lateris ejus, quod morbum ſuſtinet, minuitur. Per eundem morbum pulſus languidus eſt, & parvus, & tardus, & rarus, & mollis: interdum etiam creber, inæqualis, ſed nonnihil ſine certo ordine intermittens. Urina tenuis ferè, atque diluta eſt, tametſi nonnunquam propter imbecillos renes rubea ſit. Idem malum ſemper longum eſſe ſolet, ſæpèque, alios morbos excipiens, finit: puta morbum (ut proximè dixi) attonitum, itemque longas febres, coli dolorem atque ab utero factum ſtrangulatum. Crebrò etiam per hyemem incidit, ægerrimèque in ſene tollitur, præcipuè ſi jam in vetuſtatem incidit. Idonea ad medicinam tempora ſunt, primùm æſtatis, dein veris: vix quic-

quicquam ſperari hyeme, vel autumno poteſt. Quæ verò pars reſoluta eſt, ea facilè refrigeſcit, gravisque eſt, mollis, & laxa, tandemque ubi morbus inveteravit, macie conſumitur. Tum profectò vix unquam ad priſtinum ſtatum revertitur, præcipuè ſi motu penitus caret, ſimilemque colorem reliqui corporis non exhibet. Quælibet autem nervorum reſolutio mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Eadem ubi ex rupto nervo, aut transverſim inciſo nata eſt, non curatur. Pro valetudine eſt, febrem accedere, vel tremorem fieri.

Quoniam de vitiis agere cœpi nervorum, non videtur omittenda eorum diſtentio, quæ Græcis σπασμός appellatur. Membrum ſic contrahitur, ut reduci ad priſtinum habitum non poſſit, nervis, muſculisque verſus ſuam originem, præter voluntatem, convulſis, idque cum vehementiſſimo dolore, qui vires ſubinde hominis conſumit. Quod ad pulſum attinet, arteria tenditur, & undequaque ſeſe colligens cöit, eademque veluti chorda, qvæ ſtringitur & laxatur, surſum, deorſumque fertur. Hic morbus rarus quidem, at multum acutus eſt, ci- *Diſtentio nervorum.*

tòque adeò occidit. Quum repentè sanum hominem adoritur, repletionis sequitur causas, utique si necessariæ vacuationis facta suppressio est, si intermissa exercitatio, & continuata pocula fuere: ubi vero magna febris, aut superflua vacuatio, aut nimius labor, maximèque vigilia, atque inedia antecesserunt, scire, licet id ipsum vitium ab inanitione profici, atque inprimis horrendum esse, vixque ulla medicinæ ope sanabile. Itaque rectè id ab Hippocrate animadversum video, post acutas febres, & effrenatas, præcipuèque veratro tentatas purgationes, & post gravissima vulnera, aut post quamvis aliam sanguinis profusionem, semper mortiferam nervorum distentionem esse. Scire autem licet, sæpè hunc morbum febricitantibus subitò, sine ullis præcurrentibus signis, accidere, factoque bilis vomitu, protinus conquiescere: proin ejus causa ad stomachi affectum, non ad febrem referenda est. Porrò est etiam levis quædam nervorum, musculorumque distentio, quæ à flatibus oritur, Græcisque σπασμὸς φυσώδης appellatur. Nam etsi maximum dolorem, eum tamen perbrevem, ac non magis horâ durabilem exhibet, sola frictione mi-

mitefcentem. Id vitium ſæpe manuum, pedumque digitos, interdum & crura tentat, ſummo ea cruciatu extendens, vel in ſeſe contrahens. Iis autem familiare eſt, qui crapulæ dediti deſidem vitam agunt. Diſtentio nervorum ſemper in pueris, præcipuè nuper natis, frequentior, & curatu facilior eſſe conſuevit: quanquam interdum in iis ipſis periculum habet, maligna febre captis. Scilicet poſt ſeptimum ætatis annum, nemo puer diſtentione afficitur nervorum per febrem, niſi hanc acutiſſimam, & malignam.

Opportunus autem dum febricitat, huic morbo is puer eſt, cui alvus diu compreſſa eſt, cui vigilia, & terror, & coloris mala mutatio acceſſerunt. Noviſſe autem oportet, eundem morbum aliàs uni membro infectum, ut oculo, cuti quæ in fronte eſt, linguæ radici, maxillæ, labris, brachio, manui, cruri, ſed eum graviſſimum in cervicibus eſſe: aliàs loca omnia capite inferiora obſidere, aliàs tota corpora convellere. Priora genera duo, τετάνου appellatione Græci comprehendunt, quem Latini rigorem nervorum vocant. Noviſſimum genus in morbo comitiali eſt, ſub quo, *Rigor nervorum.*

quia caput quoque ægrotat, ſimul & mens, & ſenſus vitiantur, fitque non continuata, ut in ſuperioribus afflictio: ſed ex temporum recurrens intervallis. Ergo, quoniam hujuſce morbi obſervationes ſuo loco propoſuimus, rectè modò de rigore nervorum agemus. In hoc flecti cervix vel corpus non poteſt, ſed recta intenditur, id τέτανον dicunt: quum in priorem curvatur partem, ſic ut mentum pectori jungatur, tum Græcè ἐμπροσθότονος eſſe dicitur: quum autem in poſteriora convellitur, caputque committitur ſcapulis, ὀπισθότονον vocant. Præter has notas aliæ etiam ſequuntur, Nam facies rubet, atque dolet, maxillæ, ac ſi ligneæ eſſent, obrigeſcunt, os vix patefit, oculi diſtorti illachrymant, riget dorſum, vix contrahuntur crura atque manus, præcipuè in tetano. In opiſthotono autem vociferàtur etiam æger, & ingentibus doloribus excarnificatur: creſcentibus his exilit è cubili; & magnas nugas dicit: miteſcentibus, melior mens, & tranquillitas redit. Idem pollicem pugno includit, neque crura contrahit, neque manus extendit: interdum etiam accedente morbo, vocis uſum amittit, & omnia ſimilis homini furi-

bundo

bundo redditur : ſub quo caſu certum exitium eſt, magiſque ſi viribus æger caret, & inſudat, & pocula per nares rejicit. Rigor nervorum omnis hominem intra quartum diem tollit, quem ſi is tranſit, convaleſcit. Ubi moritur aliquis, potionem, & ſorbitionem, & pituitam per nares extundit.

Deſtillatio. Nunc de deſtillatione loquar, quam Græci communi nomine κάταῤῥον appellant. Leve eſt, è capite humorem in nares labi : pejus, in fauces, & in aſperam arteriam; peſſimum in pulmonem. Si in nares materia fertur, eaque frigida, & ignava eſt : tenuis per has pituita ſtillat, caput leviter dolet, ſed multum grave eſt : ex ſomno oculi caligant, frequentia ſternutamenta ſunt, extima pars narium friget, ſæpe gravedo has intus obſtruit, vocemque offendit. Inter hæc ferè urina cruda, atque turbida eſt. Si materia in fauces & in aſperam arteriam ruit, raucitatem, & tuſſiculam movet. Si in pulmonem, gravem tuſſim, ac ſpirandi difficultatem : atque hinc eam ſputo expurgari intra vigeſimum diem, obſervatione Hippocratis conſtat : quod niſi fit, ferè in Anhelationem, quæ Græcè ἄσθμα dicitur, tranſit. Porrò ſi ca-

 loris

loris cauſa ſubeſt, rubet facies, humorque acris, ſalſus, & tenuis deſtillat, vehemens cibi faſtidium eſt, ſonant aures, arteriæ multum moventur in capite: tumque magna ex parte febris oritur, ex qua malum tamen nihil levatur. Sæpè etiam eo tempore proclive periculum inflammationis laterum eſt, quem morbum Græci πλευρίτιν vocant, maximè ſi tum quoque is ipſe paſſim in populum graſſatur. Jam verò ſi in fauces, aſperamque arteriam humor hic decumbit, præter tuſſiculam, & raucitatem, etiam hæc loca exaſperat Si in pulmonem irruit, præter ſternutamenta, & difficilem tuſſim, adſunt capitis gravitas, ſitis, laſſitudo, æſtus, bilioſa urina. Ut cætera genera deſtillationis ferè ſine metu, ſic hoc illud periculoſum eſt, itemque certò peſtiferum, ubi pulmonem exulceravit, unde gravis oritur tabes, quæ hominem ſpatio conſumit.

Hinc tabem vel eſſe, vel inſtare, inter cætera indicat urina oleacea, magiſque id vitium timeri debet, ſi jam vetus deſtillatio corpus tenue, atque procerum tenet. Nonnunquam autem & loca ſepto transverſo inferiora humor impetit, nempe ventriculum, cujus appetentiam con-

coctio-

coctionemque ſubvertit, & quæ in eum ingeſta ſunt, corrumpit: nec rarò etiam ubi is acris eſt, ventriculi tunicas erodit, atque alvi profluvium movet. Interdum etiam & venas meſenterii, & Colon convellit. Deſtillationibus ii magis expoſiti ſunt, quibus, cum ſubjecto viſcere intemperanter calido, puta Corde, vel jecinore, vel renibus, caput naturâ imbecillum eſt. Idem, quem dixi, morbus ægerrimè in ſene matureſcit, itemque in eo, cui ſimul continuò caput dolet. Nullum anni tempus æquè opportunum deſtillationi, atque Autumnale eſt: tum enim variè, ſæpèque cœlum mutatur, quæ res, judice Hippocrate, maximè deſtillationes movet. In eodem morbo, pro valetudine eſt ad nares, vel ad os fluxionem verti.

Magnis & variis caſibus oculi noſtri patent. Ex quibus magis in uſum venire medicis conſuêrunt ſuffuſio, & lippitudo. Incipiam itaque à ſuffuſione, quam Græci ὑπόχυμα nominaverunt. Viſio paulatim hebeſcit, primùmque aſſiduè obſervari oculis videntur quaſi puſilli culices, vel muſcæ, vel alia lucentia, caliginoſaque rerum ſimulachra, incerto motu huc illuc acta. *Suffuſio.*

In-

Interdum veluti tenuia quædam filamenta, aut telæ araneorum offeruntur. Aliis lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obſcuriores videntur: poſt hæc pupilla turbida eſſe incipit, & tenebroſa, & malè ſerena.

Denique pro ſuffuſionis ob pupillam figura, variæ offeruntur rerum imagines: tantiſper autem hæc iſta interpoſito tempore creſcunt, donec craſſeſcente materia, totus aliquis cœcus fiat. Ferè autem id vitium, neque incipit ſimul in utroque oculo, neque ſimul, vel ſimili modo cernitur: interdum alterum occupat duntaxat. Semper autem ubi natum eſt, immoratur, aſſiduis rerum ſimulachris oculos illudens. Quibus nominibus ab eo ſuffuſionis differt genere, quod ab ſtomacho proficiſcitur: id enim & intermittit, & remittit, ſi curata concoctione proſpectum ſtomacho eſt: invaleſcit autem, vel revertit, ſi is cruditate labefactatur. Quinetiam eodem tempore, eodemque modo ambos afficit oculos, quod ſi quis intuetur, nihil in ſeſe habere obſcuritatis, vel concreti humoris comperiet. Vera oculorum ſuffuſio, ſi longa vetuſtate occupatur, curari non niſi acu poteſt: quod tamen au-

auxilium, nisi eo quoque tempore adhibetur, quo id quod concrevit, satis firmum sit, ut subjici acui possit, anceps esse solet. Ergo si quid accrescit, perfrictum diducitur, & sic manens, iterum non contrahitur: tum si æger quoque visione penitus non caret, sed quædam etiamnum rerum simulachra cernit, itemque si malum nondum tertium annum, vel quartum, vel quintum superavit, scire licet, nimis recens id esse, & acui inidoneum. Propter vetustatem autem curationi reluctatur, semelque ablatum, protinus recurrit, quod clauso oculorum altero nullis aut compressionibus, aut perfrictionibus dilatur, simulque omnem semel visum abstulit. Cæterùm id tutò curari posse videatur, quod, ubi perfricatur, diducitur, iterumque rediens jungitur, coloremque exhibet obscurè album. Nam quod nigrum, vel lividum, vel vehementer flavum est, id neque medicinâ curari, neque acu potest. Porrò quæ suffusio oculis propria, nihil unquam concrescentis materiæ intuentibus exhibet, sed penitus serena est: ea perpetuam cœcitatem invehit, nullumque remedio locum præbet.

Lippitudo autem, Græcis ὀφθαλμία dicta, *Lippitudo.*

ƈta, ſic cognoſcitur. Vehemens oculos urget inflammatio, cum multo dolore, & tenſione, & tumore, & ardore, & rubedine: interdum tanta etiam cum punƈtione, ut oculi tanquam ab infixa acu, aut ſpina ſtimulari videantur. Iidem fervente lachryma implentur, ſequiturque pituita modò paucior, modò uberior. Sed & ſordes quædam majoribus angulis oculorum inhæreſcunt, & ubi gravius malum eſt, vicina etiam loca ad malas uſque attolluntur, circum circa arteriæ vehementer pulſant, ipſa inflammatio ex oculorum angulis in omnem adhærentem membranam diffuſa eſt. In hac tenues oculorum venæ turgent, conſpicuæque redduntur hæ, quæ per ſanitatem in oculorum albo fuerant obſcuræ. Ferè autem quod toto oculo album eſſe debebat, rubeſcit. Hic morbus tum maximè metui ſolet, cùm ſecunda valetudine ſæpè tempora dolent, noƈtuque corpora inſudant, & frons prurit. Principium autem morbi eſſe oſtenditur, quamdiu tenuis ex oculo pituita fertur: ubi ea craſſeſcit, albaque fit, incrementum eſſe: ubi tota craſſa, multaque eſt reddita, perque ſomnum oculos veluti glutine oblinit, veniſſe jam ſtatum ſignifi-

cat:

cat : declinatio eſt, ubi & pituita, & ſigna morbo propria minuuntur. Optimum autem eſt ſimul & lachrymam, & pituitam, & tumorem eſſe cœpiſſe, ſic ut lachryma non multum calens pituitæ albæ, ac molli permiſta ſit, & tumor levis, non tamen perdurus. Tum namque palpebræ per quietem conglutinantur, neque dolores æquè afficiunt vehementer: ipſe morbus tutus, ac minimè diuturnus eſt. Quod ſi autem lachryma multa, & fervida eſt, pauciſſimaque pituita, tumor tamen exiguus, vitiumque in altero oculo eſt: ſcire licet, dolore id atque periculo multo carere, ſed caſurum in vetuſtatem eſſe, neque ſolvi antè vigeſimum diem poſſe, multis ad quadrageſimum uſque durare, quibuſdam etiam ad ipſum extendi ſexageſimum conſueſſe. Itaque tanto ſpatio formidari etiam exulceratio ſolet. In omni autem lippitudine, pituitam, quæ fertur, albam eſſe oportet, & mollem, & lachrymæ perfuſam, maximè ubi in propinquo judicatio eſt. Pituita aridior dolorem quidem abundè movet, ac citius, niſi ſi quid exulceravit, deſinit. Nullum verò habere periculum tumor magnus ſolet, ſi expers doloris, & ſiccus eſt.

Quum

Quum dolorem exhibet, malus eſt; ſi ſiccus eſt, metuſque fit, ne exulceretur oculus, ac concreſcat. Sed & malè ſecurus tumor eſt, cui lachryma jungitur, atque dolor. Ubi enim lachryma fertur calida, ac ſalſa, periculum exulcerationis, & pupillæ, & palpebris affert. Jam ſi tumor quidem conſedit, at copioſior diu profluit lachryma, ſcire licet, everſionem palpebrarum viris inſtare, fœminis autem, atque pueris etiam, exulcerationem. Lippitudine affectum alvi corripi profluvio, bonum. Si lippientibus caput aſſiduè, longoque tempore dolet, futuræ cœcitatis metum denunciat. Interdum lippitudo ex uno oculo in alterum, quadam veluti contagione tranſit, idque ominis non mali eſſe creditum eſt.

Ab oculis ad nares deſcendam. Ex his cruor tanto impetu interdum fertur, ut hominem inanitione exanimet. Tum certè color corporis pallidus fit, aut lividus, aut ſubviridis, extrema vehementer refrigeſcunt, & mortis proximæ nuntia oritur ſyncope. Quibus ſæpè è naribus ſanguis fertur, his ferè aut lien tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum, ſuffuſioneſque fiunt. Si pueris

Sanguinis è naribus fuſio.

ris ſanguis è naribus fluxit, dein fluere procedente ætate deſiit, neceſſum eſt eos vel gravi articulorum exulceratione affici, vel gravi demùm morbo debilitari oportere. Cui fauces ſanguine interdiu, noctuque replentur, ſic ut neque caput, neque præcordia doleant, ſed nec tuſſis, nec vomitus, aut febricula anteceſſerit, hujus in naribus, aut in faucibus ulcus eſt. Sanguinem ex contraria regione erumpere, malum: ut in liene magno, ſi dextra nare emanat: aut in jecinoris inflammatione, ſi ſiniſtrâ.

Nunc de faucium morbis dicam, primumque de tumore tonſillarum, qui deglutitionis moleſtiâ plus terroris, quàm periculi exhibet. Is tumor intuenti, tangentique intùs obvius eſt, moleque ſua impedit, quominus homo potionem, ſalivamque poſſit ſuam devorare. Qualiscunque hoc loco rubor, aut nullus ardor eſt. Sæpè hic tumor inflammationem adſciſcit, tumque dolor & ardor, & major rubor, & ſitis, quorum nihil in ſuperiore vitio animadvertitur, adſunt. Facta, ruptaque ſuppuratione, materia in fauces fertur, oriturque ulcus ſordidum, cujus putri nidore ipſe quoque ſpiritus fœtet. *Tonſillæ.*

Columella etiam, ubi vel laxatur, vel (quod rarum est) inflammatur, animadversione non indigna est. Ea è palati extremo propendet, inque fauces, & gulæ caput fertur. Itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuque præfocationis sollicitat. Crescente inflammatione, ima ejus pars grandescit, summa tenuis est, tumque malo Hippocrates τῆς σταφυλῆς, id est, uvæ nomen dedit. Rarò hic morbus, si protinus ab initio rectè curari cœpit, hominem tollit. Columellam ita, ut dixi, tumidam, & rubentem, magno periculo incidi, Hippocrates scripsit: gravior enim hinc inflammatio, & sanguinis profusio sequuntur, maximè si succis plenum corpus est. Quibus præsecta est Columella, his pulmo facilè læditur, ferèque eos homines tabes perdit.

Angina. Proximum est, observationes anginæ, quam Græci συνάγχην dixerunt, proponere. Sub hoc malo fauces, id est, extremæ gutturis, gulæque partes, quibus cibus, spiritusque introfertur, inflammantur: fit spiritus hoc nomine difficilis, molestaque deglutitio, sic ut interdum sumta pocula per nares resiliant: accedit autem acutissimus dolor, tumor, ru-

rubor, calor, & febris, aërisque frigidi cupida attractio. Levissimum malum est, ubi tumor tantummodò, & rubor in sola cervice, ejusque musculis insunt, cætera non sequuntur. Eò gravius est, tum in hisce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremque versari. Penè gravissimum est, foris nihil horum esse, omnemque morbum intùs consistere, ubique (validè depressâ linguâ) speciem ruboris, tumorisque esse, semper aut vehementissimum dolorem, ac summum strangulatûs metum accedere. Porrò mortifera est, atque omnium horrendissima angina, citissimèque incidit, & necat, quæ neque in cervice, neque in faucibus quicquam conspicui, vel tumoris, vel ruboris exhibet, simulque summi doloris tormentum, & vehementem febrem, atque tantum non præsentem suffocationem infert. Tum profectò oculi vertuntur, & rubent, & veluti iis qui strangulantur prominent: vox impedita nihil significat, & qualis catulorum est, tenuis editur: os apertum hiat, frigidi aëris cupidum, ex eoque spumans saliva movetur: lingua exeritur, crebroque, ut in anhelis propter laboris impe-

tum equis, agitatur: potui datus liquor per nares remeat: labra livescunt: cervices rigidæ contractæque sunt: ipse æger totus inquietus est, crebrò è cubili exilit, molestè supra dorsum, commodius recto collo atque capite cubat; videt, auditque obtusè, & præ suffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat: tandem verò strangulatu, atque syncope oppressus, perit: id quod horis à cœpto morbo octodecim, integra mente atque sensu quibusdam accidisse, doctorum virorum observatione constat. Semper autem sub hoc casu, mors vel primo die, vel secundo, vel ad summum quarto occupat. Salutis in angina signum facilis spiritus est, facilisque salivæ, ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, somnus, levamentum doloris, cæteraque iis contraria, quæ superius comprehensa sunt. Æquè bonum signum est, ruborem, tumoremque quam maximè foris in collo, & in pectore consistere. Tum namque extrà ferri morbum sciendum est. Perniciosum autem est, tumores sine bonis signis, sine manifesta causa desiisse, itemque præcordii dolorem sine judicatione sub infirmis viribus, atque corporis

ris torpore coortum esse: si quidem tum latenter mors adoritur, tametsi perquam rectè habere se æger existimet. Omnia autem in eodem morbo pestifera sunt, quæ non manifestum dolorem exhibent, neque in collo (ut modò proposui) neque in faucibus evidentem tumorem. Si autem tumor, atque faucium rubor est, ingens quoque periculum ostenditur: sed morbus longior erit, utique si major rubor est. Morbus quoque producitur, ubi & fauces, & cervix, & pectus simul rubent: quem casum ferè secunda valetudo sequitur, modò rubores non intrò recurrant, id quod tum metuendum est, cùm subitò hi evanescunt, simulque pectus grave fit, ac difficiliorem homo habere spiritum incipit. Tum profectò malum ad pulmonem vertitur, & delirium movet, & pulsum facit undosum, intraque septimum diem occidit, aut certè aliqua parte suppurat, nisi subinde pituita tussi educatur. Suppuratio autem pectoris ex prægressa angina ita noscitur. Faucium dolor sine certa ratione subitò desiit, febrisque multum remissa est, insolita gravitas pectori juxta septum transversum accessit, vehemens etiam tussis, ac ferè per omnia sine sputo sicca est: A-

liud genus oritur febris inordinatum, languidum, atque hecticum. Jam autem cùm in angina repentè evanescit rubor, idque die non judiciali, ac neque tumor extrà vertitur, neque pus tussi exscreatur, æger autem quietus, ac sine dolore esse cernitur, scire licet, aut mortem instare, aut reversurum ruborem esse. Periculosum etiam est, non citò concocta exscreari, sputumque violenter educi, idque viscosum, crassum, vel valde album esse. Æquè malum est subaridum, multùmque tussim, ac lateris dolorem movens, & quod inter potandum per tussim subemergit. Angina omnis, per judicationem alterius morbi orta, lethalis est. Observatur autem & aliud esse genus anginæ, quám notham dicimus, neque acutorum accensemus numero morborum. Ea frigidum humorem secuta, febris est expers, nullum autem neque ruborem, neque ardorem, aut febrem, aliquem tamen dolorem exhibet. Illud vitium, ut longius, sic & tutius esse consuevit.

Angina notha.

Vulnerati membranarum.

Vulneratis cerebri membranis, sequitur bilis vomitus, & dolor incidit non levis, qui intento spiritu, & adductis maxillis crescit. Ipsæ cruorem nares, & in

interdum aures fundunt: aliis trux vultus, aliis oculi, quasi rosoluti huc illuc moventur, sensusque omnis, velut attonitus, stupet: nec parum multis, nervorum accidit distentio. Accedente post hæc inflammatione, febris oritur, itemque delirium, sub quo multi fascias, quibus deligatum est caput, lacerant, & nudum vulnus frigori exponunt, omnia citæ mortis præsagia. Ipso autem percusso quoque cerebro (quod facilius plenâ incidit lunâ) hæc ipsa, quæ proposuimus, graviora sunt omnia, oriturque ingens delirium, vel tertio, vel quinto die. Quinetiam ipsius interdum excidit cerebri particula. Quod si ad huius quoque partis ventriculos telum, maximèque per transfossos oculos penetravit, protinus homo vitam amittit. Nemo eorum quibus vulneratum cerebrum est, redire ad sanitatem potest. Ubi aliis partibus caput ictum est, optimum judicatur febrem non esse, neque auribus cruorem, vel naribus, vel ore promanasse, neque inflammationem, neque ullum simul dolorem accessisse. Si autem quid horum inciderit, tutissimum est inter ipsa incidere initia, neque diu tamen immorari. Conducit etiam sub

acutis doloribus inflammationes apparere, & pus in sanguinis eruptionibus ferri. Cæterùm pessimum est stuporem, aut delirium accessisse: itemque lethale, febrem die quarto, aut septimo, aut undecimo esse cœpisse. Itaque pereunt plerique omnes; si quarto die febris orta est, ad undecimum: si septimo, ad decimum quartum, aut ad decimum septimum: si undecimo, ad vigesimum.

Observationes in vitiis pectoris, & cordis utiles.

PEctus lateribus cingitur, intus pulmo atque cor sunt. In his varia genera morborum fiunt, quæ nunc proponam. Incipiam autem à laterum inflammatione, quam Græci πλευρῖτιν dixerunt. Ea has notas habet: Pungens atque distendens dolor latus exercet, iique modò ad jugulum, & ad claviculam, modò ad præcordia, pro situ morbi, procurrit: febris adest acuta, & continua: & spiritus difficilis, frequens & parvus: accedit etiam tussis, initio quidem sicca, qua nihil expectoratur, sed mox ferè humide ea fit, ex locoque affecto ducere aliquid incipit. Id primò flavè coloratum,

Πλευρῖτις.

po-

poſtea rubrum, ac cruentum, dein maturata inflammatione, purulentum eſt. Pulſus autem frequens eſt, & inæqualis, durus, tenſus, neque nimis magnus. Hunc morbum (ut ſi quid aliud) ſputa bona citò, facilèque rejecta, & ſalubrem fore, & brevem oſtendunt. Itaque eſſe id malum in principio ſtatuitur, dum nihil exſcreatur de latere affecto: ſed tenuis ſolummodò è pulmone pituita, vel craſſum quid, & tenax, & rotundum, idque cum difficillima tuſſi fertur.

Incrementum morbi dicitur, ubi ſputum jam utcunque concoqui cœpit, majorique copia, & facilius flavum educi, & ex liquido magis craſſeſcere, & ex cruento magis album fieri.

Status autem ex plurimo cognoſcitur ſputo, eoque albo, levi & æquabili, quod & promptè rejiciatur, & maximè dolorem levet. Declinatio deficiente dolore, & ſputo, & febri, ſimilibuſque aliis animadvertitur. Sed ſputi ubique intueri notas oportet. Optimum enim id eſſe judicamus, quod modò in ſtatu eſſe hujus morbi propoſitum eſt. Proximum eſt id, quod ſtatim flavo admodum miſtum eſt. Quod ſi non protinus, at longè poſt dolorem educitur flavum,

vel non miſtum, multamque tuſſim movens, malum eſt Flavum autem ſanguine miſtum non multo, in principio quidem, ſalutare eſt, ſeptimo vero die, aut poſt, minus tutum. Subcruentum ab initio malum non eſt. Sincerum autem, vel cruentum, vel flavum, periculoſum eſt, ſic, ut hoc tamen deterius illo ſit Malum id etiam ex cruda pituita album: tum viſcoſum quoque & rotundum inutile eſt. Eò deterius eſt id, quod ex virore valde pallidum eſt, itemque quod ſpumoſum, & quod lividum, vel æruginoſum eſt. Muſcoſum autem, quod ad concoctionem citò colatur, idque intra quintum diem, tutius eſt. Vehementer autem cruentum periculoſum eſt. Sic autem ſe res habet: Omne ſputum quantò magis commiſtos, non inter ſe deductos colores habet, tantò deterius eſt; & tamen nihil pejus eſt, quàm ſincerum id exſcreari, ſive flavum eſt, ſive cruentum, ſive glutinoſum, ſive ſpumans. Quod ſi ita meracum eſt, ut etiam nigrum ſit, præcipuèque ſi unâ etiam fœtidum, hoc ipſum omnium peſſimum eſt.

Omnia verò mala ſputa ſunt, quæ do-

dolorem non sedant: optima, quæ sedant. Quicunque incipiente hoc morbo sputum exscreat omninò purulentum, is tertia die, aut quinta perit: quod spatium si transit, haud multò melius valens septima die, aut nona, aut certè undecima, incidere in suppurationem potest: Etsi perquàm raró observatum est, quenquam supra diem durasse quartum decimum, qui purulenta septimo, aut antè spuerit. In omni lateris inflammatione, dolores magis fere interdiu, quam noctu leviores sunt. Eundem morbum in nervorum rigorem, vel distentionem (illum τέτανον dicunt, hanc σπασμὸν) verti, pestiferum est: æquè ut in pulmonis inflammationem, quæ Græcè περιπνευμονία vocatur. Ad cerebrum etiam aspirare materiam, ibique delirium, amentiamque facere, mortiferum est. Idem exitium denunciatur, si morbus dorso inhærescit. Tum autem rigor invadit, & febris, & molestissima tussis, ipsum dorsum, tanquam illatâ plagâ verberatum, dolet, cumulataque fit cum suspirio respiratio: pauca autem tussiendo eliduntur, modò ex virore pallida, modò etiam subcruenta: dolor in inguina incidit: ter-

tio

tio quartove die urina mejitur cruenta, totum corpus velut ex itinere lassum est: mors occupat die quinto, aut certè septimo: quem diem si morbus (quod tamen rarò fit) superat, sanescit. Lateris inflammatio omnis senibus, & fœminis uterum ferentibus perniciosa est, itemque iis quibus secundò jam, tertiòve recurrit. Occidit autem hic morbus, aut magnis symptomatis, aut præfocatione, aut materiæ translatione ad alium locum, unde inflammatio pulmonis, tabes, syncope, insania. Dixi sub quibus casibus certum exitium est: nunc, in quibus grave periculum vertitur, proponam. Ergo si sputum multum intus in pectore strepit, & tristior vultus est, oculi colore auriginis imbuti, ingens esse vitæ discrimen significatur. Periculosum quoque est nihil exspui, neque quicquam à pulmone extundi, sed plenum fervere in gutture. Æquè malum est hominem ante probè spuisse, ac deinde ex toto spuere desiisse, sic ut subinde neque gravitas in pectore, neque dolor cessent. Metum quoque non levem facit pectus vehementer calens, extremis multum frigentibus, itemque increscens dolor, cùm in latus vel infir-

firmum, vel ſanum cubatur, ſic ut ſupinum eſſe ægrum neceſſe ſit: adhæc longè poſt morbi principia infirmis jam viribus fuſa alvus, ex qua non corporis inquietudo, non ipſe ſpiritus levetur.

Æquè grave diſcrimen eſt, ſi morbus dolores supernè exhibet, aut in poſteriorem corporis partem, aut ſi ſiccus is, & ſine ſputo eſt: niſi ipſe tamen per ſe levis ſit, ut parum materiæ videatur expurgandæ. In ſiniſtro etiam latere plus periculi quàm in dextro habet: verùm in ſiniſtro citius matureſcit, & ſolvitur. Omne verò morbi hujus periculum, ferè maximum eſſe, vel ſeptimo die, vel nono ſolet. Atque hæc omnia terrere aliquo periculi metu poſſunt. At ſecuritatis indicia ſunt, protinus à primo die facilè exſpuiſſe, & flavum ſputo miſtum eſſe, eoque dolorem levari, non ægrè hominem ferre morbum, facilè reſpirare, ac ſine ſiti eſſe, itemque ſtrepitum in pectore non fieri: adhæc ſomnum, ſudorem, urinas, alvumque probè habere: totum denique corpus æquali calore temperatum, ac molle eſſe.

Ubi hujus morbi dolores non conqui-

quiescunt, neque misso sanguine, neque sputorum exscreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis; & tamen non lethaliter affectus æger videtur: scire licet suppurationem, seu abscessum fieri. Qui casus certissimus fuerit, si intra dies quatuordecim morbus sputo non depurgetur. Orta autem suppuratione, si ea post ruptionem omnis intra dies quadraginta exscreationibus tollitur, sanitas redit: si non tollitur, tabes sequitur. Quæ verò suppuratio sputo etiamnum bilioso orta est, sive id sincerè biliosum, sive unà cum pure est, majus periculum minatur, præcipuè si, quum septimum jam diem morbus attigit, suppuratio ab hujusmodi fieri sputo cœpit. Metus enim est (nisi quid subinde intervenerit boni) mortem die decimo quarto secuturam. Verum operæ pretium videatur, notas, quibus incipere suppurationem quis intelligat, proponere. Nihil, aut certè parum tussi, cujus magna tamen cupiditas est, exscreatur, simulque febris, & cum nova, insolitaque gravitate, dolores acrius urgent, idque cum aliàs semper, tum maximè per noctem: spiritus etiam admodum difficilis est: venæ sub lingua inal-

inalbescunt: malæ rubent: perit cibi cupiditas: crescit potionis desiderium: vigilia exercet: juxta claviculam & collum sudores fiunt. Quod si fortè malum in vetustatem incidit, oculi etiam cavi redduntur, & in manibus adunci ungues, summique digiti refrigescunt: multis denique sudor toto corpore oritur, & in pedibus tumor. Quod suppurat ea quam afficit parte, inflammationem, doloremque movet, multoque quam proxima loca, calidius est: & si in partem aliquis non infirmam decubuit, onerare ægrum, veluti pondere videtur. Confecto jam pure, paulùm quid & febris, & dolor remittunt, sæpè etiam, prout sensus judicat, desinunt: verùm gravitas loci increscit, tussis vehemens, siccaque est, etsi ad hanc interdum humidum quid accedit, ex quo levari subinde homo videtur.

At verò ubi jam turgens abscessus perrumpit, horror fit, ac vehementior febris, cor intremescit, hominisque robur quasi labi videtur, spiritus debiliter trahitur, ipseque æger in sermone conturbatur, offensus inspiratione: pulsusque debilis fit, & tardus, & rarus. Sed ne hæc quidem, etsi horrenda videntur,

tur, terrere protinus debent, dummodò causâ perrumpentis abſceſſus, non virium radicitus afflictarum contingant: utique ſi ſigna quoque in ſputo & ſimilibus cernuntur bona. Ferè enim ſequitur, ut hæc iſta turba paulò poſt ultrò quieſcat. Quo autem temporis articulo abſceſſus rumpitur, tum transfluere aliquid profundo in pectore, prout variè corpus reclinatur, apparet, atque hinc pus educitur modò purum, modò fæculentum. Ruptiones raro fiunt decimo quarto poſt cœptam ſuppurationem die, rariſſimè ſeptimo, plurimæ in vigeſimum incidunt, aliæ ad quadrageſimum, nonnullæ ad ſexageſimum etiam perveniunt. Supputandum autem ab eo die eſt, quo quis gravitatem loci affecti pro dolore ſenſit, cæteraque ſuppurationis habere ſigna cœpit. Hæc ſigna (inter quæ præcipua potentiſſimaque, febris eſt, & poſt hanc ſpiritus difficilis, & dolores) quò plus exhibent afflictionis, hoc eruptio fuerit celerior, quò illa mitiora ſunt, eo hæc ipſa fuerit tardior. Itaque ferè ſequitur, ut ſi ab ipſo principio, vehementior tum dolor, tum tuſſis, tum ſpiritus difficultas fuit, abſceſſus circa diem vigeſimum, vel antè erumpat.

rumpat. Raro quidem, at interdum tamen, abſceſſus tum lateris, per inteſtina & alvum, tum pulmonis, per veſicam cum urinis expurgari viſus eſt. Sæpiſſimè autem, ac tantùm non perpetuò, ſeſe inane exonerat pectoris ſpatium, ex quo materia intra diem quadrageſimum tuſſi rejicitur, quod ni fit, tabes, ut proximè dixi, ſuccedit. Ex rupto abſceſſu maximè ſine metu eſt is, cui febris, eodem quo ruptio facta eſt die, conquieſcit, ægerque appetere cibum incipit, & venter mollia, compacta, ac probè figurata reddit: & pus facilè educitur, album, leve, inodorum, & ejuſdem per omnia coloris, & pituitæ omnis expers. Contra vero is perit, quem febris non defecit, aut quem, cùm ſemel ea defeciſſe viſa eſt, iterum creſcens invadit: item cui cibi cupiditas amiſſa eſt, ſitis manet, alvuſque ex toto liquida eſt, & pus extuſſitur ex virore pallidum, vel lividum, vel pituitoſum, vel ſpumans. Quodcunque pus ſub imbecillis viribus copioſum eſt. Æquè metuendum id quoque fuerit, quo ſpecillum, veluti ab igne, coloratur. Atque hactenus veram lateris inflammationem ſecuti ſumus, quæ ex ſanguine, eo-

que potissimum bilioso inter costas, & has succingentem membranam, aut certè in musculis intercostalibus orta est. Verùm, non ut hæc, genuina, sed notha est ea πλευρῖτις, quæ vel ex destillatione, vel ex flatibus, vel alioqui, etsi vera inflammatio quoque ut prima est, musculos tamen occupat pectoris exteriores. In hoc morbi genere omnia insunt mitiora, quàm in vera lateris inflammatione. Verùm dolor externa compressione ingravescit, molestè æger in partem sanam decumbit, in affectam facilius: pulsus, quamquam frequens, & inæqualis, nequaquam tamen (quia non afficitur membrana) aut tensus, aut durus est. Porrò dolor lateris acutus, tum ex destillatione pituitæ, tum ex flatibus, quantum in se est; febre caret. Flatus immanissimi doloris tormentum excitat, quod tamen fomentis, atque frictionibus levatur, & sæpius etiam discutitur. Is dolor non uni inhæréscit loco, sed ferè huc illuc per latus vagatur. Ubi autem destillatio humoris frigidi causam morbi dedit, evidens causa prægressa est. Nam primùm cervices, vel scapulæ doluerunt, hinc materia ad pectoris externos musculos delata ibi dolorem,

Pleuritis notha.

lorem, quem dico lateris, movet, qui & pressu crescit, neque, ut is qui ex flatu est, fomentis auscultat. Non raro autem observatum est, ex his quos fieri dixi, tum ex destillatione, tum ex flatu doloribus, si nimium vel graves, vel diuturni sunt, ortam etiam veram lateris inflammationem esse. Dolere quoque latus tumidi vel jecinoris, vel lienis causâ potest, horum scilicet viscerum pondere membranis retractis. Sed hæc vitia propriis signis suo loco discernenda, æstimandaque sunt.

A costis ad pulmones veniam. Horum inflammatio Græcis περιπνευμονία dicta est, quæ his notis cognoscitur. Febris continua, atque acuta est, difficilis spiritus, frequens, & calidus, itemque tussis, & præcordiorum totiusque pectoris gravitas, atque distentio, idque sæpissimè sine dolore: malæ cum tumore rubent, in has subinde quidam veluti igneus fervor aspirare ab inferiore corpore videtur: nares autem simæ in summo sunt: venæ temporum grandescunt: oculi eminent: lingua sicca est, prius ex flavo rubescens, dein procedente morbo, crassa, nigraque redditur, tandem etiam finditur, digitoque admoto

adhæreſcit: aliquis etiam medio ſpacio ſcapularum dolor verſatur: ingens cibi faſtidium, frigidique tum fontis, tum aëris hauriendi cupiditas eſt: pulſus undoſus, mollis, magnus, celer, rarò bis pulſans, ſæpe intermittens, & intercurrens eſt. Si quid tuſſi rejicitur, ſpumoſum id eſt, ac modò cruentum, modo flavum. Ipſe æger lubenter ſupinus cubat: nam in latus reclinatus, quaſi enecari præfocatione videtur. Ubi gravius malum eſt, continua oritur vigilia, ſimulque ſoporoſi, ſed tamen breves ſomni tenent, ſputum admodum cruentum, ac floridum ſequitur, incipiunt frigere extrema, ungueſque lividi curvique fieri. Sub hoc caſu, ſi ſanguis è naribus ubertim fluit, ac fuſus venter multa bilioſa, & ſpumoſa reddit, exſpectari bona valetudo poteſt: ſin minus, non poteſt. Quarto enim die, aut ad ſummum ſeptimo, certa mors venit. Ferè autem quæ in lateris, eadem & in pulmonis inflammatione, & mitiora eſſe ſigna, & graviora ſolent. Morbus tamen pulmonis plus periculi, quàm doloris habet: utque aliàs ſemper, ſic tum potiſſimum lethalis eſt, cum inſaniam movit. Idem ſi natus ex angina eſt, ferè intra diem

diem ſeptimum occidit, aut tranſit in tabem. Deſtillationes autem, & ſternutamenta, tum anteceſſiſſe morbum hunc, tum ſecuta eſſe, periculoſum eſt, multoque magis ſi ſubita inter hæc acceſſerit dejectio. Erectum ſedere ægrum cupere, atque decubitum omnem odiſſe, ut in acutis morbis malum, ſic peſſimum in inflammatione pulmonis & lateris eſt. At verò tutius eſſe malum judicatur, quod expeditam per ſputa non mala purgationem habet. Neque inter initia terreri oportet, ſi protinus ſputum ruffo quodam, & ſanguine imbutum eſt, dummodo ſtatim id exſcreetur. Quinetiam ſi ſputo ipſe levatur dolor, quamvis id purulentum eſt, æger tamen facile ſpirat, facilè exſcreat, morbum ipſum facilè ſuſtinet, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. In eodem modo ſi abſceſſus ponè aures oritur, & ad ſuppurationem, maturitatemque pervenit, aut ſi idem inferioribus locis corporis enaſcitur, & in fiſtulam abit, ſpes eſſe multa vitæ debet. Jam verò ubi ſputum pro ratione non prodit, & febris dolorque manent, neque alvus bilem multam profudit, neque urina multa cum multo ſedimento micta eſt, & nullæ tamen exitii notæ ſunt,

ſcire licet morbum ſuppurare. Ex quo caſu homo ſervatur, ſi (quod raró fit) transſumta in venas materia, per urinas, aut per alvum exturbatur, aut ſi (quod ſæpius incidit) disrupto abſceſſu, pus in pectoris cadit ſpatium, indèque totum quadraginta diebus expectoratur. Hujuſmodi depurgatio niſi fit, alterutrum ſequi neceſſe eſt: aut ut exulcerato pulmone tabes occupet, aut ut pure acervatim in ſpiritus inſtrumenta ruente, protinus homo præſocetur: quod ubi incidit, ſemper æger difficilius indies ſpirat, tractoque ſpiritu ſtertit, tandem autem obturatur à ſputo, & moritur. Quòd ſi abſceſſus ne multo quidem disrumpi tempore poſſit, ſive ſponte, ſive ope medica; conſumitur profectò æger, vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tuſſi & febre debilitatus. Æquè verò etiam perit, ſi cùm ſic extenuatus aliquis eſt, abſceſſus in lectum reclinato erumpit. Jam verò ſi id quod ſuppurat erumpit quam citiſſimè, ex toto maturum, & plurima ſui parte ad ſeptum transverſum effunditur, protinus levatus eſſe æger videtur. Atque hinc ſanè, ubi totum tuſſi rejicitur, ipſeque in quo pus erat ventriculus reſiccatus ſaneſcit,

nescit, ipse æger imbecillus non exscreat: scire licet certò hunc ipsum periturum. Itaque tum etiam si ustus vel sectus fuit, pro tempore quidem moderatius habet, at nihilominus tamen interposito spatio exstinguitur. Suppurationes à morbis pulmonum ortæ ferè senes tollunt, aliæ juniores.

Erysipelate etiam capi pulmo solet. Tum febris oritur longè ardentissima, dolorque antè, & retrò acutus, maximè circa spinam, tametsi pectus non æquè gravé & angustum est: spiritus erecta cervice trahitur, & præ ardore æger, veluti equus à cursu, nares expandit, & linguam ut æstuans canis exerit: vomitus fit modò subcruentus, modò lividus, idemque aliàs bilem, & pituitam trahit: adest etiam frequens (quod familiarissimum hujus morbi signum est) animi defectio: tussis vel sicca est, vel flavum sputum trahit non multo imbutum sanguine. Illud malum citissimè ac ferè semper hominem tollit. Evadere aliquis potest, si desertis interioribus, foras versum Erysipelas est. Ἐρυσίπελας *pulmonis*

Non omittendum autem id vitium pulmonis est, quod ex tenui, acri, multaque destillatione è capite confectum & in

in hunc ipſum illapſâ oritur. Scilicet hinc multus ardor, & febris excitatur, quæ febris, quia lenta eſt, paulatim hominem conſumit. Ad hanc & tuſſis & ſpiritus difficilis accedunt, ſic ut nullum tamen vel ulcus pulmonis, vel ſputum cruentum adſit.

Crudum pulmonis tuberculum.

Interdum etiam crudo tuberculo pulmo impeditur. Initio dolor exilis eſt, tuſſis ſicca, cum magna inſpiratione, ſubdifficilique ſpiritu, calores item oriuntur, doloreſque obſcuri antè & retrò fiunt. Ferè autem eadem hîc quæ in Aſtmate ſigna apparent, niſi quod crudum tuberculum pulmonis ſenſim creſcit, non prægreſſâ deſtillationis alicujus notâ, quodque ſub hoc ipſo difficilis reſpiratio ſine ullo ſtertore, ac ſibilo eſt. Si altius intra pulmonem in vitium inſedit, pulſum exhibet varium, inæqualem, intermittentem, vel etiam interciſum, qualis in Antipatro medico fuit. Tum certè non ſine cauſa (quia vitium levibus arteriis inhæreſcens propiùs ad cor acceſſit) animi quædam defectio, & palpitatio cordis incidere conſueverunt. Itaque mortiferum eſſe id malum, ubi ita promovit, ſolet. Exſpectari autem ſalus poteſt, ſi aſperis inſidet

ſidet vitium arteriis, citóque matureſcit, & erumpit, ſimulque pure exſcreato univerſo, penitùs reſiccatus, quo id tenebatur, ventriculus ſine ulcere manet. Quæ omnia ni fiant interpoſito ſpatio, conſumtus homo perit.

Occultum profectò vitium, & quod ſæpè fiducia ſecundæ valetudinis fallit, vomica pulmonis eſt. Hanc abſceſſum dicimus exiguum, aliqua in pulmonis parte inhæreſcentem, atque arctè membranulâ clauſum ſuâ. Id malum tabidos maximè exercet, & eos, quibus patefacta, aut rupta in pulmonibus vena eſt. Spiritus autem, multo antè, quàm rumpitur vomica, malè olet: interdum cruor extuſſitur, ſemper grave corpus eſt, & tuſſis difficilis diu multumque tenet, quam nonnunquam ipſius etiam ſequitur vomicæ expectoratio: quod ubi fit, febris corripit non levis, ſputumque ſequitur cruentum, & ingens corporis perturbatio: quem caſum ſequi etiam bona valetudo poteſt. Non raro, vomica, ubi ſubitò disrupta & in cordis arcem lapſa, celerem inopinatumque exitium attulit. *Vomica pulmonis.*

Varii caſus, variaque pericula fieri à ſanguinis ſputo poſſunt, (quod vitium *Sanguinis ſputum.*

Græcis αἱμόπτυσις appellatur,) utique si è pulmone aut pectore sanguis fertur. Itaque videre oportet, anne is aliunde etiam ducatur. Ergo à capite hunc descendere credendum est, ubi titillatio in palato, frequensque screatus est, ubi tussiendi quidem cupiditas, sine multa tamen tussi est, ipso cruore ad guttur illapso, iterumque sursum screatu per os rejecto: siquidem is sese in linguam protinus infert rotundus, subniger, ac satis multus, itemque lenis cum pure & pituita mistus, cujus subinde pars per nares emungitur muco delibuta: magna autem ex parte, capitis dolor, aut gravitas, ubi destillantem inde cruorem antecessit, levatio secuta est. Cæterum, qui ex faucibus & gurgulione sanguis fertur, is screatu pellitur: qui ex ipso ore, simplici sputatione: qui ex ventriculo, vomitu: qui ex gutture, tussiculâ: qui ex thorace & pulmone valida tussi: ubi de ventriculi teritur substantia, non multus vomitur. Abundantior esse is solet, qui ex jecinore, aut liene deductus in ventriculum est, tumque spumare etiam, si horum aliquod viscerum inflammatione obsidetur, consuevit: estque is casus tum hîc, tum in quavis acuta febre lethalis.

thalis. Jam si sanguis spumans tenuis, ac floridus, ex intervallo per tussim sine dolore educitur, hunc profectò è pulmone ferri sciendum est. Quod si factum à disruptâ venâ, præcipuè grandiori fuit, ubertim sanguis quasi vomitu quodam prorumpit, adeò, ut interdum pelves etiam implesse visus sit. Magna sanè pericula hic casus affert, vel enim nimia exanimare profusione hominem potest: vel ubi intùs cohibetur, etiam præfocare, nimiaque mole cor opprimens, inductâ syncopâ subitò occidere. Et ut quàm maximè hæc absint, vitaque maneat, gravissima tamen ulcera (nisi maturè succurritur) & insanabilia in pulmone facit. Quamquam recens ruptio non posse sanescere videatur: compertum est tamen, fuisse servatos non paucos, quibus adhibita curatio primo triduo fuit. Verùm ubi vetus malum est, medicina omnis inanis est. Minus cruentæ profusionis, minusque periculi ruptio parvæ venæ exhibet. Ubi ab erosione contractum vitium est, ejus evidentes causæ, atque notæ antè fuerunt: acris scilicet destillatio, febris, sputum purulentum, aut aquæ persimile, qua caro animantium, quæ recenter sunt mactatæ, ablu-

abluta eſt: his accedit, quod ipſius etiam pulmonis putrefacta particula ſubinde tuſſi redditur: ipſe ſanguis paulatim ſputo miſcetur, iſque exiguus eſt, pulmonis exeſis carnibus, at uberior eroſâ ejus venâ, quæ ſi, ut modò propoſui, grandis eſt, abundantiſſimus ſequi cruor ſolet. Eodem tempore quod exſpuitur, id parvi & coloris, & odoris eſt. Magnam intus eſſe eroſionem ſic licet animadvertere. Superioribus temporibus ſanguis particulatim modicis intervallis extuſſitur, ſequentibus hinc diebus cumulatior venit, ſic ut neque caſus aliquis, neque ſuperfluus aut curſus, aut quid aliud externæ acceſſerit injuriæ. Porrò cùm neque eroſâ, neque exeſâ pulmonis venâ, ſed recluſâ (Græci id ἀναστόμωσιν vocant) ſanguis fertur; is certe initio paucus rejicitur (quod disruptâ venâ non fit) idemque ſpiſſior eſt, ac magis rubeus, quàm qui à pulmonis vulnerata ſubſtantia, aut exeſa proficiſcitur. Siquidem hic tenuis eſt, ſubflavus, floridus, ſpumoſus, atque ei qui arteriis ineſt ſimillimus. Ferè autem ſic incidit, ut patefactam venam repletio corporis atque gravitas anteceſſerit, nullus comitetur dolor, agili-

tas

tas effuſo cruore ſequatur. Etenim hæc vacuatio ſæpè fœminis, quæ compreſſis menſtruis ægrotabant, levamen, auxiliumque mali attulit, ſine ullo vel ulceris, vel tabis metu. Sanguis, quem pulmo fundit, omnis ſpumam, ut proximè dixi, habet, & ſicuti multa tuſſi, ita nullo dolore effertur. Qui ab aſpera ducitur arteria, etſi interdum etiam ſpumat, dolore tamen non caret, idemque exiguus eſt, & parva tuſſi, mojoreque ſcreatu pellitur. Multa ac vehemens tuſſis eſt, ſi ſanguis è locis trahitur pectoris profundioribus, ut in lateris & pulmonis inflammatione: minor autem, ſi à ſuperis. Jam etiam qui à ſubſtantia pectoris ſanguis venit, ſubniger eſt, craſſus, & grumoſus cum paucula ſpuma, iſque non abundanter, at ſenſim vehementi ſollicitatus tuſſi prodit: ipſe locus qui afficitur dolorem habet, qui dolor per ſomnum etiam increſcit. Minus iſte caſus periculorum, quam cruor à pulmone redditus, habet. Expeditior enim ſanatio eſt, quæ ſi non fit, ulcus inde non æquè malignum naſcitur: quod ipſum ſi in pulmone eſt, & tabem, & hecticam febrem, & marcorem, & mortem affert. Verùm nigricans atque grumoſus

mosus sanguis tussi rejectus, non semper proficisci a thorace videtur. Potest enim is, ubi nuper è naribus in fauces, & hinc in pulmones lapsus est, formam hic grumi adipisci. Qui sanguinem spuit, is si in latus infirmum decumbit, impensius id facere consuevit. Ubi vena intus sauciata est, probèque coaluit, sæpè iterum iisdem causis rumpitur, quibus rupta prius fuit: quod ubi incidit, protinus cruor prodit, isque affatim sæpè veluti vomitu quodam profusus hominem repentè strangulat: aut certè in pus crassum atque multum putrefactione versum, tandem tabe occidit. Rectè enim judicavit Hippocrates, si sanguis in superiorem funditur ventriculum, debere non necessariò in pus verti. Nullus medicinæ locus est, si sputum cruentum ab eroso esse pulmone cœpit: à venæ autem ruptione, si quidem inter principia occursum est, dum recens vulnus, & inflammatione & pure caret, observatum est secundam sæpè valetudinem contigisse. Neque enim simplex venæ ruptio tabem excitare (modò reliquus pulmo sit integer) potest. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in se sanguinem (ubi tamen facit) afficitur. Semper autem

tem ſanguinis ſputum, ſi diu tenet, in tabem tranſit. Itaque rectè Hippocratem animadvertiſſe video, poſt ſanguinis ſputum, puris ſputum ſequi.

Proximum eſt pectoris ſuppurationem, quam Græci ἐμπύημα vocant, proponeſe. Ea has notas habet. Febricula aſſidua, languida, incerta, ſicca, ac verè hectica tenet, eaque interdiu levior eſt, noctu increſcit: frequens tuſſis, validaque eſt, qua nihil tamen excluditur: multus etiam ſudor toto corpore funditur, poſt quem interdum æger inhorreſcit: dolor item varia loca pectoris afficit: frequens ſpiritus, & vehementer impeditus eſt, ſic ut præceps ſermo & multis partibus interciſus ſit. Itaque nares etiam inter ſpirandum arctantur, fitque per has ducti aëris ſibilus. Adhuc maxillæ rubent, manus pedeſque calent, & in his adunci ungues fiunt, ſummique digiti (ubi malum promovit) pallent. Semper autem cibi urget faſtidium, quo aſſumto gravius eſſe corpus incipit. Tuſſis, ut proximè dixi, ſicca eſt, niſi quod, ubi ſuppuratio erupit, humida fiat, puſque fundat modò purum, modò fæculentum. Talis eſſe etiam ſolet, ubi pus ab ulcere pulmonis intus colligitur.

Reſolutio nervorum.

tur. Pulſus incipiente ſuppuratione inæqualis eſt, & ſine certo ordine, & per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulò æqualior. Rupta ſuppuratione, latior, tardior, rarior, languidior. Ubi verò ſub hoc morbo ad extrema ventum eſt, totum corpus ſudoribus diffluit, in pedibus tumores fiunt, iis ſimiles quos facere hydrops ſolet: aut certè toto corpore puſtulæ oriuntur. Quæ ſuppuratio ab angina, vel à pulmonis inflammatione nata eſt, ferè utrumque pectoris ſinum (qui mediaſtino diſtinguitur) occupat. Quam autem latus inflammatum fecit, ea illam ſolummodo quæ afficitur regionem prehendit. Sed quoniam de hiſce ſuppurationibus abundè dictum ſuo loco eſt, nunc eas ſequamur, quæ fieri etiam aliis de cauſis poſſunt. Ergo ſi è capite pituita deſtillavit, & initia huic invaletudini præbuit, primùm quidem ea ferè latenter in pulmonem lata eſt, tenui cum tuſſi, & ſputo liquido, præterque morem ſalſiore: inter quæ levis interdum jungitur calor. Interpoſito tempore exaſperatur pulmo, & ab inhærente ac putreſcente pituita exulceratur, ſimulque gravitas oritur in pectore, dolorque antè, & retrò, jamque magis

cor

corpus incalescit, totumque impotens fieri & extenuari incipit. Spiritus etiam tum cum sibilo quasi per arundinem trahitur. Et quidem quò magis inveterascit morbus, eó pus sincerius exscreatur, magisque febris invalescit, & tussis, sitisque vehementior est. Interdum ingens cibi aviditas, interdum vini meraci est. Nec rarò sudoribus æger diffluit. Tandem autem pedes intumescunt, alvus infernè turbatur, sputum retinetur, atque homo moritur.

Qui sic laborat, is ferè intra annum corruptus perit. Sub eo tamen casu, expectanda bona valetudo est, si prius pituita, quam ad pus ventum sit, exspuitur, aut si intra vigesimum diem (ut ferè fit) intus maturata tum quoque sputo eliditur. Nisi enim hæc ista contingunt, vel tabes exulcerato pulmone sequi solet, si acris est humor, vel certè Asthma, si ignavus atque expers mordacitatis est. Porrò fit etiam non rarò, ut pituita de capite illapsa ad latus, membranis interclusa, adglutinetur, atque suppuret. Quo casu latus, ut plurimum, exardescit: spiritus multus est: vox rauca fit, qua parte corporis morbus est, ea pectus paulum incurvatur: tandem pe-

des, genuaque intumeſcunt, interdum horrores incidunt, ſæpè copioſi ſudores. ſemper imbecillus homo eſt, & modò calidus eſſe, modò frigidus deprehenditur: ungues etiam contrahuntur, & alvus caleſcit: ortaque præfocatione, vel certè viribus exhauſtis, mors incumbit, niſi rupto abſceſſu multò priùs, quàm hæ notæ cernuntur, pus omne ſputo vacuetur.

Cæterùm ſi propter ruptam venam facta exulceratio pulmonis, atque puris collectio eſt, hæc ſigna comitantur. Sanguinis pars confeſtim ſpuitur, pars in pulmonem fuſa computreſcit, & in pus vertitur. Poſt ſanguinis namque ſputum, ut ſuperius retuli, puris ſputum eſt. Interpoſito ſpatio, aliàs pus ſincerum, aliàs cruore miſtum aliquo per tuſſim fertur. Quod ſi autem grandior, repletiorque vena eſt, ſanguis interdum magnâ copiâ effunditur, atque hinc craſſum pus exſcreatur. Hujusmodi caſus juniores citius prehendit, gravius afficit, & citius tollit quam ſeniores: tametſi, utroſque ſuccumbere juxtà neceſſe ſit, utique ſi vetus jam malum eſt, ſimulque incipit affici caput, & corpus tabe conſumi. Similis etiam ſuppuratio fieri à vul-

vulnere poteſt, quod aliqua parte in pectus illatum eſt. Sanguis enim in vacuum pectoris illapſus, non poteſt in pus non verti. Itaque idem incommodum non ſine cauſa etiam metuitur, ubi ſauciato pectore foris tantùm, non item interiore parte ſanatum vulnus eſt. Haud ſæpè venæ pulmonis atque lateris, quibusdam veluti varicibus occupantur, tumique primum quaſi acutus quidam incidit tractus, quem tenuis dolor & tuſſis arida ſequuntur. Ubi jam diu vitium (ut fit) neglectum eſt, modicum ſanguinis, ejusque ſnbnigri (ſi è pectore morbus eſt) exſpuitur: hinc idem majore copia ſinceriſſimus venit, & poſt hunc, pus ipſum, unde tolli hominem, ut in ſuperioribus caſibus monſtratum eſt, interpoſito tempore contingit. Nunc in genere de ſuppuratis hæc addam: Si eo qui ſic laborat concuſſo, multus intus auditur ſtrepitus, ſcire licet, hunc ipſum minus habere puris, faciliuſque ſpirare, & melioris coloris eſſe. Cui autem nullus fit ſtrepitus rupto jam pridem abſceſſu, verùm ingens ſpirandi difficultas eſt, & ungues liveſcunt, is pure ſcatet, ac brevi perit. Quod latus pus habet, id & gravius, & calidius eſt: ubi in id quod

ſanum eſt cubatur, major tuſſis, majorque anguſtia, & gravitas eſt: ubi autem in infirmum aliquis decubuit, tum hæc iſta, quæ propoſui, minuuntur, tum melior ſequitur ſomnus, magiſque materia & matureſcit, & exſpuitur. Febres intermittentes ſuppurationem ſecutæ, cum multis eſſe ſudoribus conſueverunt. Suppurare dolores juxta præcordia & pulmones, periculoſum eſt. Ferèque ſequitur, ut cùm omnis longus tumor ad ſuppurationem ſpectet, tum is maximè, qui his locis inhæreſcit. Si quum uritur aut ſecatur aliquis propter hunc morbum, pus univerſum, ſemelque effluxit, certa mors ſequitur. Quod ſi paulatim moderatis portionibus emiſſum, ſubcruentum eſt, vel lividum, vel nigrum, itemque cœnoſum pariter ac fœtidum, æquè certum perniciei indicium præbet, magisque, ſi unà etiam ſyncope comitatur. Sperare ſalutem id jubet, quod ſub viribus non infirmis purum, album, & æquale eſt. Sollicitato in pectore per multam tuſſim pure, ſi nihil tamen ejus redditur, homine jam tum imbecillo, mortiferum eſt. Per eundem morbum, ſi, cum quis rectius habere videtur, ſputum exſcreat graveolens,

maximèque ubi carbonibus injectum ignitis eſt, hunc mali recidiva occidit. A puris ſputo tabes & fuſa alvus, mortifera ſunt. Ferè autem qui reliqua parte anni vitam infirmam traxerunt, eos Autumnus tollit.

Proxima his vitiis tabes eſt, ea ſcilicet quæ exulceratum ſequitur pulmonem, & cruentis exſcreationibus ſuccedit, Græci φθίσιν vocant: ubi ea incipit, frequens tuſſis eſt, & ſputum ſine dolore cruentum, idemque poſt ſordidum, ac mox verè purulentum redditur. Tum corpus extenuari incipit, aſſiduaque, atque hectica febre affici, quæ ſumptus epulis, & per noctem invaleſcit; per vehementes labores, aut tuſſes, vel iram, ſanguis nonnunquam inter puris ſputa exſcreatur. Ubi creſcit malum, perniciemque propinquam minatur, ſummum urget cibi faſtidum, creſcit potionis deſiderium, oculi concavi fiunt, & nares acutæ, & tempora collabuntur: ſcapulæ foras veluti alæ prominent: ſumma pectoris gravitas eſt: pus injectum carbonibus, vel per ſe fœtet: curvi, pallidique ungues fiunt: capilli excidunt: profluit alvus: pedes intumeſcunt: pars ſubinde aliqua putrefacti pulmonis *Tabes*

exit: ſputum tandem penitus ſupprimitur, homoque perit. Longum hoc malum eſt, & certam ægrotis perniciem affert, eique magis opportuna ea ætas eſt, quæ anno decimo octavo, & triceſimo quinto intercedit. Corpora autem citius afficiuntur gracilia, preſſi pectoris, & colli longioris, magiſque ſi ſcapulæ macræ prominent, ſi intortæ tibiæ ſunt, ſi frequentes deſtillationes. Autumno id malum & naſcitur maximè, & occidit. Pueri facilius cæteris liberantur. Ex aliis minus convaleſcunt, & virgines, & hæ fœminæ, quibus principium morbi retenta menſtrua dedêre. Ferè autem is homo, de quo ſub hoc morbo ſpes haberi aliqua poteſt, ſputum exſcreare debet album, per omnia æquale, tum ſubſtantiâ, tum colore, ſimileque etiam eſſe id debet, quod à capite in nares deſtillat. Optatiſſimum eſt, febrem non eſſe: ſecundum eſt, tantulam hanc eſſe, ut neque cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Bonum itidem eſt, coactam indies dejectionem eſſe, atque iis quæ aſſumpta ſunt mole reſpondere. Peſtifera contrà cita alvus eſt, itemque vomitus frequens, ac præcipuè cruentus. Cum in omnibus morbis incommoda tu-

mida

mida præcordia, tum maximè horrenda in tabe sunt. Signum quoque esse solet non bonum, si post lubricam alvum corpus prurigine afficitur. Jam etiam sputum mistum purulentum, idemque fœtidum, quod halitus etiam contagione imprudentes alios labefactat, assiduaque febris, & quæ opportuna cibo tempora eripit, & multam sitim movet, in tenui corpore certum esse periculum ostendunt. Æquè pestiferum est pus aquæ, potissimum marinæ, non innatare, sed protinus ad imum sedere: aut id anteà exspui solitum, nunc spui ex toto desiisse. Tum enim errare mens incipit, ac primo ferè abhinc quatriduo mors occupat, peritque æger à cita alvo, ipso loquente, atque res omnes intelligente. Quare satis anceps fallaxque in hoc morbo novissimus vitæ articulus est. Idem malum magna ex parte à parentibus ad liberos transit: sic ut integras etiam familias veluti quodam hæreditario jure oppugnet. In his autem, alii prius cruentum exspuunt, inde pus: alii humorem diu liquidum & subflavum, ac tandem sanguinem cum pure exscreant: alii latenter etiam, sine sanguinis sputo, sine signis momentaneæ destillationis prægessis con-

tabescunt. Tabe verò, vel post sputum cruentum, vel sine eo tandem consumitur, quisquis infirmos naturâ pulmones, mollesque, & tenellos, & languidos, & vitiatos habet.

Tussis. Aliqua etiam tussi debetur animadversio. Ea si ex illapsu fit humoris ex capite in asperam arteriam, pulmonemque ruentis, sentitur ipsis faucibus quædam quasi titillatio, & sæpè molestus ardor: ipse fit subinde difficilis spiritus: &, si quidem tenuis humor est, nihil aut certè quàm minimùm tussi eliditur. Solet etiam eadem sicca esse compresso septo transverso, aliisque partibus, quæ respirationi inserviunt: sequiturque aliàs etiam affectum jecinoris, lienis, ventriculi, atque uteri: aliàs frigus externum, aut tuberculum, aut ictum pectori illatum. Ut autem humor præter modum tenuis, sic & nimiùm tenax, atque crassus siccam tussim facit: estque id deterrimum tussis hujus genus, quod virium sequitur infirmitatem. Permotâ enim intus materiâ, neque eductâ tamen, nihil mirum hominem, sub imbecillis viribus labefactatum, mori. Quæcunque tussis modico fit conatu, celerique ac facili materiæ eductione, cum multo levamento,

&

& ſine dolore, ſive oculorum rubedine, optima eſſe cenſetur: quæ contrà fit, peſſima. Si, cùm prius humida tuſſis fuit, nunc ſubitò ſicca redditur, ſic ut pectus grave maneat; ſcire licet febris vel putridæ, vel hecticæ, aut pulmoni exulcerationis periculum inſtare. Omnis tuſſis mala, quâ ſomnus aufertur. Inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, graviſque hominem exercet, idque cum deſtillatione. Hinc enim ſanguinis ſputum, & tabes ſequi conſuêrunt. Ferè, ubi vitioſus pulmo, aut vetus intra pectus obſtructio eſt, continua exercet tuſſis, nullis intermittens temporibus.

Quæ verò à deſtillatione eſt, ea quibuſdam intervallis, prout humor irruit, bis terve per annum moleſta eſt. Si lentus intus humor eſt, vehementiſſima, eaque ſicca fit tuſſis, qua nihil ferè rejicitur: ſpiritus difficulter trahitur, idque cum quodam ſtertore ac ſibilo, qualis audire in ipſa anhelatione ſolet, de qua nunc agendum eſt.

Difficilis ſpiratio. Difficilis ſpiratio multa ſequi pectoris vitia poteſt, quorum obſervatio ſuperioribus locis propoſita eſt. Nunc notas ejus affectionis ſequar, quæ propter humorem pituitoſum pulmonibus infartum,

ſpirationem difficilem facit. Græci, ubi leve id vitium eſt, δύσπνοιαν vocant: ubi vehementius eſt, & ſpirare æger ſine ſono ac ſibilo non poteſt, ipſi ἆσθμα, nos Anhelationem dicimus. Quod malum ſi ita crevit, ut ſpiritum difficillimè, ac non niſi rectis trahi cervicibus ſinat, rectè Ορθόπνοια dicitur. Ergò in Anhelatione pectus grave eſt, & crebra veloxque ſine febre reſpiratio: quæ adeò moleſta eſt, maximèque inter laborem corporis, ut homo, ac ſi curſu agitatus eſſet, ob anguſtiam pectoris propè ſuffocetur, ejuſque rei metu, toto ſubindè recto corpore, rectaque cervice nitatur, ad trahendum ſpiritum. Quinetiam is ipſe ſpiritus, quoniam anguſtis itineribus effertur, quendam veluti ſibilum tenuem movet. Præter hæc dolor aliquis in pectore, & in præcordiis verſatur, interdum etiam in ſcapulis, iſque modò intermittit, modò revertitur. Quibus omnibus tuſſicula etiam intervenit. Id vitium longâ vetuſtate pulmones primùm, concretá in grandinem pituitâ, & dein veris ſubinde calculis implet: quos tum ſecto corpore deprehenſos, tum á vivis per exercitationes validâ tuſſi præduros rejectos, hordei, aut piſi magnitudine eſſe,

Anhelatio.

esse, quorundam observatione compertum est. Dispnœa sine omni incommodo trahere diutius potest. Anhelatio verò, atque Orthopnœa, etsi longa quoque sunt, gravia tamen esse possunt, sæpèque, ubi inveteraverunt, subito strangulatu hominem tollere. Eædem quibusdam temporum intervallis graves accessiones habent, quæ magis cœlo fieri humido ac frigido, maximèque inter multam crapulam solent. Quod si nova inter hæc quoque destillatio irruit, ferè hominem præfocatione occidit. Ex quo ipsa quoque præfocans appellata est. Semper meliori utuntur valetudine, qui anhelationem patiuntur, per quietem corporis, per jejunium & sereno cœlo. Anhelationi magis expositi sunt hi, quibus frequens destillatio ac tussis est, præcipuèque si senes sunt, & angustos pulmones habent. Plerisque etiam aliis accidere hic morbus solet, maximè his qui vel naturâ, vel otio, vel victus intemperantiâ redditi sunt obesiores. Anhelatio magna ex parte senes tollit: in aliis difficillimè sanescit.

Periculosa tremula spiratio est, & pulsus inæqualis, inordinatus, intermittens, deficiens: & quidem quò gravius malum

est,

est, eò magis fit languidus & magis tardus. Pessima inter hæc syncope est. Ad extrema ventum esse testatur spiritus parvus, tardus, & frigus: itemque pulsus ex tardo factus nimis creber, & languidus, cætera ei, quem mox retuli, similis. Interdum observatum fuisse constat, Anhelationem in pulmonis inflammationem transisse. Ex eodem morbo si factus aliquis gibbosus est ante puberem ætatem, perit.

Vulneratio pulmonis. Ictus pulmo his signis innotescit. Sanguis ex ore spumans, ex plaga rubeus fertur: spirandi cum sono quodam difficultas est: commodius in vulnus ipsum cubatur: etenim tum nonnulli loquuntur, qui, in contrariam conversi partem, obmutescunt. Ex vulnere nisi quis primis temporibus extinctus est, febre atque marcore sensim consumitur, ac perit.

Vulneratio pectoris. Transfosso pectore, cùm quis exspirat, flatus è plaga exilit, vulneri si indita Aloë est, ejus percipit os amarorem.

Animi defectio. Nullum vitium terrere leviter debet, quod cordi accidit. Tolerabilis videri potest, modò brevis sit, animi defectio, quam Græci λειποθυμίαν dicunt. Scilicet non omnes semel (ut in syncope fit) vires

vires collabuntur: ſed ſpirituum tantummodo reſolutio, ipſeque ferè, qui ſic afficitur homo, præſentes audit, videt, agnoſcitque.

Gravior cordis is morbus eſt, quo ipſum veluti concuſſum intremit, & palpitat. Græci παλμὸν τῆς καρδίας, nos Palpitationem appellamus. Arteriæ toto corpore vehementer pulſant, nec rarò etiam dilatantur, maximèque hæ, quæ ſupra jugulum ſunt. Idem morbus frequenter, ac præcipuè per quietem corporis intermittit: at ſuperfluis laboribus, meraciore vino, concubitu, balneis atque irâ recrudeſcit. Palpitatio cordis ſi diutius trahit, periculum oſtendit repentinæ mortis. Æquè ea horrenda eſt, ſi crebrò incidit, idque poſt ſolutos morbos, cum multa nauſea, & bilis vomitu, qui vomitus neque nauſeam, neque palpitationem cordis finit. Quibus autem hic morbus poſt menſes aliquod, vel etiam poſt annum recurrit, eos ante ſenectutem omnes morte præveniri obſervatum eſt: alios quidem febribus fractos acutis, alios præcipite ſyncopâ raptos. Idem vitium iis familiarius eſt, qui intra quadrageſimum annum & quinquageſimum ſunt, & quos flatuoſa me-

Palpitatio cordis.

melancholia fatigat, & quibus atrâ bile ipse lien tumet. Syncopen autem palpitatio cordis, & antecedere, & in eam verti solet.

Syncope. Syncope, quæ præceps est virium lapsus, pulsum abolet, aut certè summè rarum, & obscurum, penitusque formicantem facit. In ea vultus, qualis hominis est emortui, fœdus ac pallens apparet, vis sentiendi, movendique deficit, tempora, cervices, & pectus gelido sudore madent, extremæque corporis partes refrigescunt. Quæ syncope novam sequitur stomachi, multamque nauseam movet, tutior est, adeoque ἡ στομαχικὴ appellatur. Quæ verò sine causis manifestis, sine stomachi vitio, sed & crebra cum palpitatione cordis accidit, grave perculum minatur, & ipsi cordi primitùs inhærescit, Græci συγκοπὴν καρδιακὴν nominaverunt. Hæc, & senibus, & convalescentibus, & quacunque de causa vehementer debilitatis familiarior est: soletque mortem, si frequenter incidit, repentinam referre. Quisquis enim sæpè, multumque, sine evidente occasione animo deficit, hunc rectè Hippocrates scripsit subitò mori consuesse. In eo morbo præsentis nota exi-

exitii eſt, facies livida, viridis, aut nigra: vel ſi naribus acre inditum medicamentum nullam movet ſternutationem; adhæc ſi ſpiratio, atque ipſe arteriarum pulſus prorſus abolentur, ſimulque caput in humeros, vel in pectus delabitur. Ut cordis palpitatio, ſi ſyncopem infert, mortifera eſt: ſic multo magis ſyncope, ſi cordis ſecuta palpitationem eſt.

Vulneratio cordis. Vulnerato corde ſanguis multus extra fnnditur, utique ſi quæ majores vel arteriæ, vel venæ in eo percuſſæ ſunt: pulſus elangueſcit, color fit pallidiſſimus, ſudor frigidus ac fœtens oritur, extremisque multum frigidis protinus mors irruit. Si ſola cordis icta ſubſtantia, non item interior ſinus telo violatus fuit, vita modò diem, modò noctem duraſſe viſa eſt. At ſi in ſinum quoque cordis adactus mucro eſt, protinus refrigeſcentibus extremis, præceps mors incumbit.

Vulneratio ſepti transverſi. Ubi ſeptum autem transverſum vulnus accepit, ſanguis ſpumans fertur, ſpiritus fit difficilis, & rarus, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſputum editur cruentum, accedit delirium, & interdum tuſſis, noviſſimè febris, & tabes (ut fit ſauciis pulmonibus) hominem (niſi is inter initia periit) conſumit.

Ob-

Observationes in ventriculi vitiis, & intestinorum utiles.

Imbecillitas ventriculi.

INfirmum ex calore ventriculum sitis arguit assidua, qua frigida pocula expetuntur, itemque cibi fastidium, æstus, ructus nidorosus, & noxius calidorum, utilis frigidorum usus. Si frigiditas subest, contraria his quæ sunt comprehensa, incidunt. Humiditatis autem notæ sunt, nulla vel pauca bibendi cupiditas, multa saliva, commodus siccorum usus.

Contrà res habet, ubi siccitas imbecillitatem fecit. Si vitiatus intus humor versatur, nausea urget, & vomitus, & ructus, maximèque sumptis epulis Cùm flava intus coit bilis, supra ea quæ inesse calido ventriculo dixi, os etiam amarescit, ipse ejicitur vomitu amarus humor ventriculus roditur, maximèque per inediam, unde syncope etiam sequi stomachica potest, potissimum si os ventriculi acuti admodum sensus est. Quod si pituita molestat, nunquam ea ventriculum, nisi cum salsa esse cœpit, mordet, neque sitim facit, sed multum salivæ sine tussi screatum exhibet. Tum quoque acidus fit ructus, & infirma concoctio, &

& inflatio, tenſioque ventriculi. Id profectò vitium, ſi multùm increvit, magnas tenſiones, graveſque dolores, aliquot à cibo horis, ventriculo infert, & ſæpè maximis valetudinibus initia, ut hydropi, & volvulo præbet. Jam autem, ubi atra intus luxuriat bilis, creſcit cibi cupiditas, ſputum malè piſcem olet: palpitatio eſſe in meſenterio ſentitur, ex qua modò morbus Melancholiæ, modò comitialis naſcitur: ſomnus item abſurdis ac vanis imaginibus turbatur, ſummoque dolore ſurarum muſculi contrahuntur: animus denique triſtitiâ, atque metu concutitur.

Aliqua etiam animadverti circa appetentiam, aut faſtidia ciborum poſſunt. Optimum ſignum eſt omnibus in morbis, benè ſeſe ægros, ad alimenta quæ offeruntur, habere. At cibum adverſari cœpiſſe per longos morbos, & poſt eos, malum eſt: itemque poſt cibi cupiditatem faſtidio ejus affici. Nullum leve malum timeri in longa appetentiæ amiſſione poteſt, maximè ſi contractum à frigore id vitium fuit. Æquè periculoſum eſt, boulimo aliquem, aut caninâ urgeri appetentiâ cœpiſſe. In hac ipſa deſiderium plurium epularum eſt, multùmque

Cupiditas itemque faſtidium ciborum.

Caninæ appetentia.

tùmque voratur : quod quia onere ventriculum gravat, iterum vomitu extunditur : atque ſic levatus homo, vorare denuo nova cupiditate incipit, rurſumque ut canis, quod aſſumtum eſt, vomit. Sæpe hoc vitium boulimum, & altum ſoporem, & lævitatem inteſtinorum, & hydropem, & atrophiam, ipſamque necem intulit. Cæterùm in boulimo, primùm ægri multa fame urgentur, quæ tamen non omninò immoratur. Quin animus ſubinde iis deficit, ſimulque concidit ſpiritus, extremaque refrigeſcunt. Tum profectò in propinquo ſyncope eſt, quam ipſa excipit mors.

Boulimos.

Singultus.

De ſingultu etiam dici quædam posſunt. Hic pueris familiarior eſt. In aliis quoque ætatibus interdum per acutos incidit morbos, & per febres ardentes, maximèque peſtilentiales, ac tum ferè eſſe lethalis ſolet. Idem poſt citam alvum, ſanguinisque profuſionem, & poſt quamcunque aliam gravem inanitionem periculum oſtendit. Itaque poſt vomitiones etiam, præcipuèque ſinceras, ſingultum fuiſſe, grave eſt. Idem, ſi cauſâ inflammati oritur jecinoris, periculum habet. Sternutamentum autem ſingultui acceſſiſſe, utile eſt. Ab illo enim

hic

hic ipſe abſolvitur. Delirium autem interveniſſe, aut nervorum diſtenſionem, mortiferum eſt.

Inſtante vomitu, crebræ ſputationes, & nauſeæ fiunt, ſtomachuſque ſubvertitur, præcordia tenduntur, & inferiùs labrum tremit. Is ubi fit, minimè moleſtus eſt, ex pituita & bile miſtus, modò nimius non ſit. Sincerus autem deterior eſt, magisque ſi ſimul vel ſingultus, vel diſtentio nervorum adſunt. Praſinus item vomitus, & lividus, & niger malus eſt. Nigro pejor eſt is qui omnes colores fundit non bonos. Subitam perniciem denunciat niger malè olens, qui frequens in febribus peſtilentialibus eſſe ſolet. Vomitus ſine febre tum eſſe non malus poteſt, cum robur ſequitur naturæ, quæ id humoris, unde gravatur, expellit: qui profectò humor ex jecinore huc derivari, vel ex liene, vel meſenterio, & inteſtinis, itemque è cerebro, totove denique corpore poteſt. Verùm eo tempore multum jecinori, aut lieni (ubi hinc humor fertur) tumorem eſſe præſtat. Quæ fœmina, dum jejuna eſt, bilioſa vomit per multos dies, ſi neque uterum fert, neque febricitat, ſcire licet hanc lumbricos rotundos ſimul *Vomitus.*

vomere, aut certè hos vomituram esse. Vomitus, si rarus est, juvat valetudinem: assiduus, stomachum vitiat, & inducta imbecillitate, velut lacunam proluviei universi corporis facit. Sæpè profectò vomitus, præcipuè æruginosus, distentionem nervorum, & morbum comitialem, & profundum soporem, veluti quadam judicatione finiunt. Vomitus spontaneus, si id in quo vitium est, reddit, confert & facilè fertur: sin minus, contra. Vomitioni singultum, aut nervorum accessisse distentionem, malum est: maximè si sinceri humores rejiciuntur.

Vomitus cruentus. Sanguis etiam vomitione extundi solet, quod nunquam fieri, nisi malè affecto homine, potest. Is sanguis cibo, vel potioni, vel pituitæ mistus fertur, estque crassus, ac jam concretione nigrescens. Hujus subinde pars ex alvo etiam fertur, ita nigricans, ut pici similis videatur. Sub eo casu mirum non est à corrupto intus cruore crebram animi defectionem esse. Qui ab jecinore proficiscitur sanguis, splendidior est, ac magis purus. Quem autem lien fundit, is turbidior, & subniger, & interdum acidus est. Cæterùm qui à ventriculi substantia

ſtantia detritus ſanguis evomitur, nunquam ferè dolorem aliquem non exhibet. Fœmina ſi ſanguinem vomit, fuſis menſtruis liberatur.

Inflammatio ventriculi.

Non ſæpè ventriculus inflammatione rapitur. Gravis & aſſiduus cum ardentiſſima febri incidit dolor, qui nullis fomentis miteſcit: locus ingentem, tactuque circumſcriptum tumorem, & interdum viſu conſpicuum habet. Quicquid cibi vel potionis aſſumitur, id protinus vomitu, aut dejectione extunditur: niſi tamen ſumma vel ima ventriculi pars tumore obſidetur, quo itinera ſic arctantur, clauduntur que, ut nihil elabatur. Accedit vehemens æſtus, & ſitis, & nauſea: & quum gravius malum eſt, delirium, crebraque animi defectio. Quod ſi præter hæc extremæ partes membrorum inalgeſcunt, exitium in propinquo eſſe ſignificant.

Ubi ex hoc morbo abſceſſus fit, is in vacuum abdominis, vel in ventriculi ſpatium internum erumpit: moxque ipſum pus vel ore, vel alvo effertur. Quod ſi intus factum ulcus aliquod eſt, prorſus id lethale eſt. Tum profectò lentâ, aſſiduâque febre homo conſumitur: ventriculus ſummè fit infirmus, & modò

dolorem habet, modò eo caret; frequens vomitus, frequentior liquida dejectio est, pulſuſque creber, ac frequens: totum denique corpus alimenti fructum non ſentit, ſed paulatim ad noviſſimum uſque vitæ diem contabeſcit.

Nunc de inteſtinorum vitiis loquar, quæ & acuta eſſe, & longa poſſunt. Omnium id penè atrociſſimum eſt, quod χόλεραν Græci dicunt. Bilis ſuprà, infràque magno impetu prorumpit, primum liquidior, pallida, & ſubflava: dein craſſior, majoremque colorem exhibens, flavum ſcilicet, praſinum, cæruleum, aut etiam nigrum: acuti in inteſtinum ſuperum dolores, & torſiones, & inflationes incidunt: ingens afficit bibendi cupiditas: pulſus celer, frequens, parvus atque conciſus eſt: ſæpè ſudores toto corpore moventur: ubi gravius malum eſt, pulſus propè totus concidit, crura manuſque contrahuntur, frigidæ ſudationes fiunt, anima deficit, & quum ad extrema ventum eſt, ſyncope accedit: quibus concurrentibus omnibus, mirum non eſt ſubitò aliquem extingui. Is morbus frequentior æſtate, atque autumno, eſt pueris familiaris. Senioribus rarior, & formidabilior eſt. Vehemens

χόλερα.

mens in eodem morbo ſitis inutilis eſt, optimus accedens ſomnus. Pars ſanitatis eſt, ſuppreſſum vomitum eſſe. Sæpè etiam verſâ in veſicam materiâ, ardor inde factus urinæ fuit Summum in periculum res vertitur, ſi ſyncope comitatur, aut ſi quod evomitur, malè olet, aut ſtercoraceum eſt. Qnod autem non olet, id tutum eſt.

Alvi profluvium.

Quum profluere alvus cœpit, fuſis ſcilicet ſincerioribus humoribus ſine inflammatione ſive exulceratione, vel ſenſu doloris vehementi, id vitium Græci διάῤῥοιαν nominaverunt; ſub quo alius atque alius vacuatur humor, modò pituita, modò bilis, vel flava, vel atra. Hujus origo fluxionis variis è ſedibus manat. Si è cerebro pituita fertur in ventrem: ea per noctem magis & poſt ſomnum fluit, tenuis, authore Hippocrate, atque ſpumans. Intervalla etiam fluxionis quædam fiunt, itemque deſtillatio, & capitis dolores anteceſſerunt: maximè ſi ſubitus calor atque frigus fuêre. Idem humor, ſi vitio funditur inteſtinorum, meſenterii, aut ventriculi, craſſus eſt, atque mucoſus, iſque magis de die ſine certis intervallis prodit. Ubi flava bilis, aut citrina, ardens, nec raro etiam

ſpumans è jecinore, aut etiam (quod ſæpè fit) è meſenterio in ventrem delabitur, id ſine magno ventris dolore, ſive torminum opinione certis quibuſdam intervallis, & per noctem incidit : ſed brevior hic fluxus eò eſſe conſuevit, quem affectus ventriculus movit. Idemque ferè ſequitur, ſi è liene, vel ab ipſo fluere meſenterio atra bilis in alvum cœpit. Verùm hic caſus, quoniam pejorem humorem ſequitur, longè difficilior priore eſt. Sed diſcernere inter hunc convenit humorem, & inter ſanguinem concretum longa immoratione, longoque ductu præaſſatum, nigricantem, ac liquidæ pici ſimillimum. Itaque ſi hic ipſe, non autem melancholicus humor eſt, cruentus vel adeſt, vel præceſſit vomitus, quo tincta lintea rubeſcunt. Nihil verò horum in dejectione bilis atræ ſubeſt. Uno die fluere alvum, ſæpè pro valetudine eſt, atque etiam pluribus diebus, modò intra ſeptimum conquieſcat, neque denuo turbetur, ac neque febri hominem, neque vehemente ſiti affligtet. Verùm in ſpatio periculum vertitur. Interdum enim tormina ac febris concitat, viresque conſumit. Febrem autem acceſſiſſe, aut ſemel quieſcentem dejectionem

re-

revertisse, eandemque diutius trahere cœpisse, periculosum est: sive biliosa ea fuerit dejectio, sive cruda, ac pituitosa. Æquè verò noxium est, inflammationem ortam esse jecinoris, aut præcordiorum, aut ventris, itemque alvum variam, cum dolore diu profluxisse. Cæterùm ante tempus compressam dejectionem esse, tutum non est. Incipit enim affici stomachus, febresque oriuntur & viscerum inflammationes. Quinetiam correptâ sursum materiâ, dolores in caput incidunt, aut insania fit, aut lethargus: prout humor est, qui huc fertur. Quum liquida dejectio hominem exercet, utile est neque stridere eam, neque nimis frequentem esse, sed paulatim ferri. Crebro enim desessu homo delassatur, & vigil manet. Jam si copiosa simul frequensque dejectio est, periculum ab animi defectione est. Cùm alvi profluvium in vetustatem incidit, tum, si ultrò vomitus accedit, id ipsum conquiescit. Alvi fluxio sine ulla noxa est, si maturè desinit: quod quidem fit, ubi contracto jam ventre nullus amplius à superinjecta manu motus ejus percipitur, simulque novissimam alvum flatus secutus est. Profluente alvo mutari excre-
 menta,

menta, ſed non in deterius, prodeſt. Bilioſæ dejectiones accedente ſurditate ceſſant: & contrà ſurditas iiſdem dejectonibus finitur. Longum alvi profluvium balbis frequentius eſt, & vomitionis interventu conquieſcit. Ructus quovis in fluxu ventris acidus, qui quidem ab initio non fuit, ſed poſt acceſſit, prodeſt. Ubi pluribus diebus non deſcendit alvus, docet aut ſubitam dejectionem, aut febriculam inſtare. Malum eſt fuſa alvo cibi cupiditatem amitti, aut ſingultum fieri. Quibus propter morbum vel acutum, vel longum, aut propter vulnera, aliave occaſione extenuatis, atra bilis ceu niger quidam ſanguis alvo profluit, hi poſtero die tolluntur. Excrementa ſiquidem ventris more atri ſanguinis nigra, quæ & cum febre, & ſine hac ultrò dejiciuntur peſſima ſunt: eòque ſemper pejora, quo eorum colores plures repræſentantur non boni. Eadem ut medicamentum eduxerit præſtat, idque quando plures fuerint horum colores. Alvus uſtam bilem fundens per morborum principia, mortifera eſt. Parque periculum oſtenditur, ſi profluente ventre, nauſea, vomitus, & delirium occupant: itemque ſi ſic infirmus homo
eſt,

eſt, ut pulſus ipſi aſſidue vermicularis & formicans, qui ne ſumtis quidem epulis invaleſcat. Quum ſubitò fluere alvus incipit, poſt longum morbum, aut ſi is etiamnum manens nihil inde miteſcit, ægerquè hunc malè ſuſtinet, in certo periculo eſſe ſciendum eſt. Æquè horrendum cenſetur, citam alvum hydropi initia præbuiſſe, aut poſt ulcus acceſſiſſe melancholicum: itemque propter ſuperiorum exulcerationem inteſtinorum ac præcipuè jejuni incidiſſe: aut perſeverante profluvio puſtulas, quæ antè fuerunt, ſubitò delituiſſe: aut denique in ſene fluorem inveteraſſe, aut hominem primò veluti aquam alvo excreviſſe, deinde humorem more unguenti pinguem. Hoc ipſum excrementum, quod quaſi adipe ut oleo perfuſum videtur, peſtilentibus febribus, atque ardentibus, corpus colliquantibus, & hecticis, & tabi, & atrophiæ, & interdum viſcerum inflammationibus familiare eſt. Perſæpè tum à ſincero alvi profluvio, tum à longo, nata fuiſſe tormina obſervatum eſt. Qui caſus prægnanti fœminæ exitioſus eſſe ſolet, & ut ipſa quam maximè convaluerit, partum tamen corrumpit, ac perdit. Ferè autem fit, ut quem longa

ga exercent alvi profluvia, his pedes intumescant.

Non leviter ea quoque terrere alvi fluxio debet, quâ non sinceriores humores, ut in diarrhœa, sed epulæ, potionesque sine dolore crudæ, inæquales, aquosissimæ sic citò dejiciuntur, ut nihil ferè de forma amiserint sua, citra sanguinis aliquem aut bilis complexum. *Lienteria.* Græci λειεντερίαν, nos lævitatem intestinorum appellamus. In hac ægri fructum alimenti non sentiunt, & in malum incidunt corporis habitum: ardor totis hypochondriis inest, & ingens urget cibi fastidium. Hic morbus ægros interdum trahit, interdum præcipitat. Facilius à teneris depellitur ætatibus, utique si moveri abundantius urina, & ali cibo corpus incipit. Difficillimus provectioribus hominibus est, maximè si longis torminibus intestinorum successit. Sub eodem vitio periculum majus fit, si ita frequens dejectio est, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens, somni tempora corrumpat. Adhæc si cruda prorsus ea est, aut nigra, vel more bubuli stercoris levis & fœtida: si cibi admittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modo sumtæ potionis

æger

æger non mejit: ſi os ipſi exulceratur, rubetque facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur: ſi venter emollitus, ſordidus, & rugoſus redditur. Sub his ſignis certa mortis adventatio eſt, ſi id vitium jam diu corpus ſenile traxit. Per longam inteſtinorum lævitatem acidum fieri ructum, qui antè non fuit, pro valetudine habetur. Pars ſperatæ ſanitatis eſt urinæ modum poculis reſpondere cœpiſſe, corpusque nutriri, ac ſine febre, ſine pravis coloribus eſſe. Ut in omni penè ventris fluxione, ita in hac quoque tum mali eſſe finis creditur, cum nullum amplius intus ſit murmur, & extremam dejectionem aliquis ſecutus flatus eſt. Quicunque autem diu hoc vitio exercitus, animalcula quædam alvo reddit, multis torſionibus atque doloribus; is, finitis his intumeſcit. Ex eodem morbo ſi lateris oritur dolor, & ſpirandi difficultas, metus eſt ſecuturam tabem eſſe. Sæpè etiam hic morbus corrupto cœlo in populum graſſatur, nec raro longa invaletudine confectos tollit. Interdum etiam pulmonis vomicam, vel abdominis abſceſſum, vel pectoris aut renum ſuppurationem certo ægrotan-

tis

tis periculo secutus est.

Tormina, seu dysenteria. Quæ cruenta alvi dejectio, cum ulcere intestinorum, cum dolore & torsione est: hanc Græci δυσεντερίας, nos Torminum appellatione comprehendimus. Incipiente morbo primum biliosa est alvus, aut certè mucosam fundit intestinorum pituitam: inde subpinguis fit, modico cruore perfusa: post hæc strigmenta interioresve tunicæ intestinorum prodeunt excrementis cruentis ac purulentis mistæ: novissimè, ipsa deteritur, proditque cum purulenta intestinorum proluvie caro, quæ veram eorum complet substantiam. Inter hæc autem omnia, cruor paulatim, & brevibus intervallis per alvum manat, isque modò cum stercore aliquo semper (nisi inferius vitium est) liquido, modò cum quibusdam, quæ proximè dixi, mucosis & purulentis, & carnosis corpusculis excernitur: multus in ano dolor, multaque ac frequens desidendi cupiditas est: cum utroque hoc exiguum quid exit, protinusque tormentum intenditur, ac rursus post paulum levatur: ipse æger quiete caret, & à somno interpellatur, dejectionibus & interdum febriculâ impeditus. Si tenuibus intestinis vera deteritur

teritur tunica, desperata utique ægri valetudo est: verùm si crassa tantum sic afficiuntur intestina, superesse spes vitæ potest. Sed certis quoque uti notis licet, ad loca, quibus morbus inhærescit, cognoscenda. Etiam si tenuia intestina afficiuntur, dolor altius circum umbilicum versatur: inter hunc plus intervalli & inter dejectionem ponitur: sanguis & quicquid intestini detruditur, exactius alvi excrementis miscetur: vehementius & crebrius delirium incidit: sitis urget, & febris: ipsum autem stercus crudum profluit, malè olens, loturæ carnium simile, biliosum, porraceum, varium, non sine multa ventris torsione, & multa virium infirmitate, quæ animi quoque defectionem minetur. Atque cùm quidem in jejuno intestino vitium est, cruda magis apparet dejectio, cum sanguine nigriore excrementis undique misto, & cum bile abundè flava. Plus etiam hic sititur, & nauseatur: sed & cibi magis afficit fastidium, & interdum vomitus oritur: dolor autem superior umbilico est, isque malignam febrem movet: ipse æger vivido colore caret, & ad animi usque defectionem exsudat: quibus concurrentibus facilè is

ipse

ipſe robore deſtituitur virium, ac perit. Cæterùm ubi craſſa inteſtina morbum ſuſtinent, (qui caſus tutior faciliorque ſuperiore eſt), ſtercus ſincerum, multum, denſum, cruentis reſperſum guttis, & cum flatu prodit, nonnunquam etiam ſpumoſum: ſemper autem quædam hic pinguia miſcentur, ipſeque ſic jungitur cruor, ut his particulatim ſupernatet, non autem totus totis veluti immerſus temperetur, idemque ut primùm quis doluit, protinus ſequitur, prima propè alvo redditur. Quævis autem tormina longa & difficilia eſſe conſueverunt: ſub quibus, ſi firmus etiamnum homo eſt, rectèque curatur, reddi priſtinæ valetudini poteſt: ſi verò invalidus aliquis eſt, ac vehementer morbo extenuatur, ipſumque inteſtinum profundo vetereque ulcere labefactatur, ſcire licet medicinam omnem inanem eſſe. Ubi hæc res incidit, dejectio graviſſimè olet, eaque cruda, levisque eſt, & ſubnigri coloris: ſæpè etiam inter hæc plurimus ſanguis effunditur. Tormina, ſi ab atra bile eſſe cœperunt, mortifera ſunt, itemque ſi ſub his quædam quaſi carunculæ dejiciuntur: aut ſi poſt longum morbum, homine jam infirmo, ſubitò orta ſunt. Æquè

ma-

malum est, molestam ægro suppressionem dejectionis esse, à solutione non nisi paucissimo tempore malum levari, idque ipsum diutius incipere trahere. Non tuta quoque tormina sunt, quæ cum febre adoriuntur, & cum vehementi dolore, variaque vel etiam crebra alvi dejectione; tum etiam cum jecinoris, præcordiorum, aut ventris ardore, quæque cibos intercipiunt, & multam sitim, & cibi fastidium inferunt. Par periculum est, si venter assiduè, & quiescentibus, & vigilibus profluit, similiterque noctu, & interdiu: si cibi amittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modò sumtæ potionis æger non mejit: si extenuato jam corpore repentè nigra alvus fluxit: aut si morbum hunc jam veterem lævitas intestinorum, aut hydrops excepit. Ferè ubi dejectiones alienis temporibus supprimuntnr, abscessus juxta costas, aut in visceribus, aut in articulis fit. Tormina, modò non nimis diu trahant, utilia lienosis sunt: ubi inveterascunt, nocent. Quum sanguis per tormina intus retentus concrevit, venter flatibus impletur, extremaque corporis repentè inalgescunt, vis ægri, simulque pulsus collabuntur.

Proximus torminibus tenesmus est; Græci τενεσμὸν appellant, qui illa sæpissimè & antecedere & sequi solet. Frequens æquè atque in torminibus desidendi cupiditas, dolorque in ano est, inter quæ mucosum quid pituitâque plenum, & modicè cruentum exit: hinc, ubi ulcus directi intestini increvit, purulentum quoque editur. Hujusmodi dejectioni nonnunquam id interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque est. Hic morbus, ubi prægnantibus accidit, elidere etiam partum potest. Idem tamen non difficillimè tollitur, neque unquam per se occidit, præcipuè si sine febre homo cibum non fastidit: verùm in autumnum ubi incidit, contagiosus esse magna ex parte solet, utique si tum quoque in tormina vertitur: qui casus, ut cæteris hominibus non tutus, sic pueris maximè lethalis est. Tenesmus interdum ubi vetus fit, in volvulum, aut in coli dolorem (siquidem pituita subest) transit. Si bilis in causa est, potius torminibus excipitur. Sæpè ex neglecto tenesmo ulcus relinqui solet sordidum ac purulentum, idque in fistulam verti, quæ ægerrimè remediis tollatur.

Tenesmus.

Mor-

Morbus inteſtini tenuioris, quem Græci εἰλεόν, nos volvulum dicimus, ſic noſcitur. Dolor acutiſſimus, modò ſuprà umbilici regionem, modò infrà verſatur. Fitque ex alterutro loco inflammatio. Tumor autem quidam ſic prominet, ut ægrotans inteſtinum convolutum ad chordæ ſimilitudinem videatur: ventris itinera, quibus excrementa feruntur, ſic impedita præcluſaque ſunt, ut neque injectus clyſter aſcendat, neque cibus ore ſumtus deſcendat, ipſaque alvus ne flatum quidem emittere ullum poſſit. Itaque ſurſum protruſis omnibus creber vomitus cietur tum bilis, tum pituitæ: hunc multa antecedit nauſea, & ructus inanis, & ventriculi humiditas. Spiritus etiam fit difficilis, &, quicquid cibi, vel potionis aſſumitur, tametſi id intrò deſcendit, paulò tamen poſt, quia tranſire inferius non poteſt, iterum vomitu redditur impurum, ac malè olens. Id ferè tum ſolum ſine ſaburra per os fertur, cum ſuperior gracilis inteſtini pars laborat. Ipſum autem qnoque ſequitur ſtercus, ſi paulo inferior morbus eſt. Idem incommodum ſub utroque caſu tum etiam accedit, cùm ad extrema ventum eſt, ſubindeque lumbrici e-

Volvulus.

 vomun-

vomuntur, urina difficulter redditur; maximè assiduus vomitus est, ipsa alvus ita clauditur, ut ne acus quidem admittat acumen. Novissimè os, quique ructu effertur vapor, sed & totum corpus mali odoris est, acceditque singultus, & delirium, itemque nervorum distentio, & gelidus sudor, & extremorum frigus, & tremor cordis, & syncope, omnia certissimæ mortis nuntia. Hoc genus vitii omnium quæ intestinis insidiantur acutissimum est, &, nisi resolvitur intra septimum diem, occidit. Idem pueris familiarius, senibus rarius ac penitus exitiale est. Frequens sub eo vomitus, & surditas mala sunt. Sperare salutem licet, si purgans medicamentum ore sumtum, alvum perrumpens dejectionis initium præbet: utiqne si reliqua quoque salutis concurrunt signa verisimilia. Minus etiam periculi esse solet, ubi dolor locum mutat, quàm ubi fixus is unà in sede inhærescit.

Coli dolor. Non admodùm huic dissimile dolori tormentum in laxiore eo intestino est, quod Græci κῶλον appellant. Gravissimus cruciatus multaque inflatio incidit per totum abdomen in profundo, idque dextra magis parte, ubi affectum intestinum

num eſt: ipſum enim hinc incipit, & ad ſiniſteriorem partem illorum in modum zonæ procurrit. Itaque juxta renes etiam hic coli dolor, & circa dorſum verſatur, itemque ſupra infraque umbilicum, magnam occupans ventris partem, modò dextram, modò ſiniſtram, vagus omnino, & inſtabilis: utique ſi à flatibus eſſe morbus cœpit, qui flatus ſæpè intus quodam veluti rugitu obmurmurant, arctèque concluſi, neque ore, neque alvo erumpunt. Non raròcoli dolor uno in loco ſtabilis altè excruciat, eumque neque flatus, neque ructus lenit. Ipſum inteſtinum immaniſſime doloris tormento affligitur, ut terebello etiam pertundi videatur, ac penè ſpiritum elidere. Inter hæc autem vomitus crebrò movetur, quo pituitoſa, varia, porracea, & æruginoſa vacuantur. Verùm hoc doloris genus tum potius incidere conſuevit, cùm pituita ſubeſt craſſa, ac maximè vitrea: utriſque generibus commune eſt, cibi cupiditatem, magisque dulcioris ac pinguis amitti: ventriculum aſſiduè, ac ſi pungeretur, dolere: multam ſitim, multumque aquæ bibendæ deſiderium eſſe, quod ipſum tamen potationibus non

quiescit: ructum item fieri, & interdum hunc jamjam eructaturum protinus cohibere: alvum etiam adeo impeditam esse, ut nihil infrà, ac ne flatum quidem emittere aliquem possit: tum si quid vel sponte, vel arte redditur, id siccum esse, aliàs more ovilli stercoris in globulos intortum, aliàs, ut bubulum, leve, flatibus plenum, atque aquæ supernatans: urinam denique nimii doloris occasione bilescere, & interdum consentientibus huic malo renibus retineri: ubi ad extrema ventum est, frigidos sudores fieri, crebrumque singultum, & delirium, & nervorum distentionem, & extremorum refrigerationem, & syncopen incidere. Ubi salus futura est, excrementa non nimiùm retineri, dolorem mutari, atque etiam intermittere, ipsum ægrum post redditum stercus, aut post emissos flatus, levari, & in quiete esse, semperque facilè durante morbo spirare, bonum est. Sæpè coli dolor in resolutionem nervorum, vel in morbum tum articularem, tum comitialem, vel in hydropem transit: interdum etiam in volvulum abit, idque intra septimum diem. Sed operæ pretium videatur inter hunc ipsum morbum,

bum, & coli dolorem, notis quibuſdam discernere. Omnia inteſtini gracilioris morbus atrociora, quàm coli habet. Utrinque alvus comprimitur, acutiſſimi dolores, & frequentes vomitiones fiunt. At ubi tenue inteſtinum morbum ſuſtinet, quoniam id magis ſentit, ſæviorem quoque doloris ſenſum exhibet, & celerius occidit, ejuſque rei cauſâ hic ipſe morbus acutus eſt, prior eſſe longus poteſt. Adhæc ſub volvulo dolor magis tum dextrâ, aut ſiniſtrâ parte vagatur, magis ab umbilico ſuperiùs tendit, magisque curatur per os ſumtis medicamentis, quàm alvo injectis. Magis etiam ſubvertitur ſtomachus, & crebriores vomitiones fiunt, promptiuſque delirium eſt, & frigidi ſudores, & ſyncope, quàm ubi in colo vitium eſt. Jam verò multis etiam ſignis, & coli & renum inter ſeſe conſentiunt, diſſentiuntqne dolores: adeò ut, niſi arenula vel calculus exturbatur, ſæpè renum cruciatus, ſpecie colicorum, medicos etiam gnaros artis fallant: Ergo his differentiis uti licet. Nauſea, & vomitus, & cibi faſtidium magis urgent laborante colo, dolorque ferè ab dextra parte inferne incipit, & ſurſum ad ſiniſtram aſcendit. I-

dem sæpè veluti circumire in omnem ventrem videtur, & plurima loca occupare, modò hîc, modò alibi violentior. Dolor autem renum eodem stabilis loco est, nisi quod interdum ad coxendicem, vel ad testiculum, qui è directo est, pervenit, ferèque alterutrum latus juxta renem occupat.

Idem, etsi perinde ut coli dolor, non æquè tam efficaciter ducta clysteribus alvo, & emissis flatibus, remittitur: urina denique primum tenuis, pauca, & aquosa est, & interdum hæc tota supprimitur: interposito tempore uberior fertur, & crassa, & arenosa, & bullans, Itaque hæc etiam urina significare genus morbi potest quale sit, quoniam dolor interdum etiam colicus, ex vitrea potissimum natus pituita, uno esse stabilis loco possit: ut autem emictis arenulis renum dolor conquiescit, ita coli quoque cessat tormentum, frigido humore per alvum excluso. Illud etiam addendum videatur: multis frequentem renum dolorem esse, coli non item. Præter hoc ipsum, quod proposuimus, colici doloris genus, quod verè proprium est, & crudæ causas pituitæ, aut flatum sequitur, aliud nonnunquam posse

re-

reperiri fatemur, cujus acris materia, ipſaque effectrix fit bilis. Tum febricula oritur, & vehementior ſitis, & æſtus, & vigilia. Ipſe dolor non in variam regionem ventris divagatur, ſed unicam ferè occupat duntaxat, idemque ſemper dejectione intenditur: urina admodum bilioſa, atque acris eſt: noxius etiam eſt calidarum tum epularum, tum potionum uſus. Magis ſtabilis uno in loco dolor eſſe coli ſolet, ubi id inteſtinum inflammatione cingitur, eſtque hoc genus morbi atrociſſimum, ſoletque non raro in volvulum tranſire. Valida febris multo æſtu, ardoreque afficit, intus juxta morbum pulſatio eſt, oriturque ſitis, nauſea, ac vomitus, præcipuè bilioſus, ex quo tamen nihil dolores levantur. Alvus nihil reddit, & ipſa interdum retinetur urina.

Coli inflammatio.

Obſervatum à doctis hominibus video, graviſſimis etiam doloribus urgeri peritonæum conſueſſe, vel certè has membranas, quæ abdomini ventriſque partibus obtenduntur. Hi dolores, etſi nullo jure ad coli tormentum pertinent, quoniam tamen æquè graves ſunt, ac penè ſimiles, neque etiam ſpatiis locorum multum diſſident, eos hîc quoque pone-

Peritonæi dolores.

ponere rectè poſſe videor.

Sunt autem hi, ut graviſſimi, ſic admodum diuturni, neque ullis remediis, quæ coli debentur doloribus, miteſcunt; ſive datum medicamentum fuit, ſive adhibitum fomentum, ſive ſubtus injectus clyſter. Ferè autem longas febres, & ea genera excipiunt morborum biliosorum, qui non facilè ſolvuntur. Sæpèque veluti quadam judicatione viſi ſunt continuas febres, & tertianas, & quartanas hi dolores finiviſſe: idque ita tamen, ut longo poſt tempore, qua die febris eſſe acceſſio ſolet, eâdem hi dolores quoque increſcerent.

Lumbrici. Lumbricorum, quos Græci communiter ἕλμινθας appellant, non una omnium forma eſt. Alii longi & teretes ſunt. Alii breviores & ad ſpeciem ſeminis concurbitæ lati. Alii exigui ſunt, tenues ſimulque teretes, ἀσκάριδας Græcè dicunt. Communes hæc notæ ſunt duorum priorum. Per ſomnum dentes ſtrident, multaque ſaliva ex ore defluit, quam homo ſæpius tum quoque devorare, quaſi mandens aliquid, videtur: vigilanti ſæpè pruriunt nares: & multa infeſta ſitis eſt, quæ poculis non ſedatur: interdum venter diſtenditur cum murmu-

mure, atque mnlta torſione, idemque non rarò, ac ſi hydrope affectus homo eſſet, inflatur: acceditque ſubinde lævitas inteſtinorum, oculorum ſuffuſio, pallor faciei, ſudorque frigidus ac malè olens. Nonnunquam ipſa etiam incipit affici mens: verùm æger tum feſtucas non legit, ut in acutis accidit febribus, neque gravem dolorem capitis ſentit. Ipſi ſubinde lumbrici modò per os, modò per alvum, & interdum naribus etiam redduntur, iidemque noctu eſſe moleſtiores, quàm de die ſolent. Per inediam autem maximè ſurſum repunt, tumque inteſtina, & præcordia, & ſtomachum morſionibus ſollicitant, ſimulque animi ſubinde inferunt defectionem, vel præfocationem, vel tremorem, vel morbum comitialem, vel ipſam denique ſyncopen: quibus malis ſæpè pueri oppreſſi, extinctique fuerunt. Præter hæc quæ proximè dixi vitia, etiam & coli dolorem, & caninam appetentiam, & boulimon, & cordis palpitationem à lumbricis fieri animadverſum eſt. Ferè autem longis proprium eſt, ut in gracilibus inteſtinis gignantur, utque hæc morſibus per inediam impetant, & interdum in ipſum procurrant ventriculum, tumque

que dolorem moveant, & nauſeam, & vomitum, & ſingultum, ſiccamque tuſſim, & tenuem brevibusque moleſtam intervallis. Iidem, cum fortè ad ſtomachum perveniunt, difficilem deglutionem reddunt. Inter hæc autem alii per ſomnum edito clamore expergiſcuntur, & exiliunt è cubili, iterumque protinus ſopiuntur. Alii inter dormiendum linguam exerunt, aut dentibus ſtrident, aut aliena loquuntur, ſimulque vario decubitu corpus jactant. Pueri etiam ſic formant os, ut quaſi eo tenere mammæ papillam, ac devorare aliquid videantur. Multis oculi ſanguineo rubore imbuuntur, itemque malæ: verùm is rubor poſt paulò perit livore è novo victus.

Pulſus inæqualis eſt, obſcurus, deficiens, & recurrens. Nonnullis venter corruptum cibum dejicit, & flatibus intumeſcit, reliquum corpus ſine probabili cauſa extenuatur. Si febris incidit, ea ſine ordine, ac certe lege increſcit, ac ter quaterque die vel nocte temerè recurrit, non ſine ingenti extremorum frigore. Minus in longis lumbricis periculi, quàm in latis eſt, ſolentque his etiam illi eſſe frequentiores: præcipuè verò pueros ab ipſa exercent infantia ad puberem uſque

æta-

ætatem. Lati autem lumbrici, qui vel in cœco inteſtino, vel in coli cellulis naſcuntur, ut multa quoque habent, quæ eſſe familiaria longis dixi; ſic ſoli aſſiduis morſibus hominem fatigant, & ingentem, inſatiabilemque cibi cupiditatem inferunt: ut primùm enim aſſumtum alimentum eſt, id ipſi continenter depaſcunt, quo jam conſumto, mordere inteſtina protinus incipiunt. Sæpè hi intus magna mirabilique inter ſe ſerie cohærent. Corpus autem quod occupant, macrum, imbecillum, atque inæquale reddunt. Porrò ubi tenues lumbrici, quos Aſcarides nominari dixi, intus verſantur in ano ſcilicet, ac recto inteſtino, multus in his locis pruritus eſt, ex quibus interdum emergunt, & in femora, natesque quoquoverſus prorepunt: ſæpius in dejecto ſtercore cernuntur, id quod adultis etiam hominibus non infrequens eſt. Inter hæc aſſidua oritur deſidendi cupiditas: homoque poſt redditam alvum rectius habet. Communiter autem omnis generis lumbrici pueros ſæpius exercent, utique ſi multa cruditate onerantur, vitioſisque cibis longo ante tempore, ut caſeo, fructibusque fugacibus uſi fuêre.

Nunc de eo ani vitio loquar, quo venæ,

næ, quæ in eum explicantur, sanguinem sine modo fundunt, Græci αἱμοῤῥοΐδας nominaverunt. Tametsi æquè etiam præter naturam sit, sanguinem in hæc loca delatum, pro consuetudine inde vacuari non posse. Itaque cæcam hanc esse hæmorrhoidem dixerunt, quæ intuentibus non patet, ac vehementem in ano dolorem, maximè ubi durum alvi excrementum exprimitur, movet. Is dolor interdum adeò gravis est, ut ani inde sequatur inflammatio: ubi verò aperta hæmorrhois est, sanguinem semper in conatu, maximèque post extremam alvum, interdum etiam ultrò fundit. Is sanguis seorsim primùm melancholicus, dein purus ac rutilus exit, interdum, quia in vacuo recti intestini concrevit, formam grumi rubentis habet. Itaque ab eo quoque differt, quem vel mesenterium, vel jecur, vel loci superiores fudêre. A mesenterio enim non multus fertur, ab jecinore infirmo verus sanguis non defluit, sed dilutus atque aquæ, qua carnem quis laverit animantis nuperrimè mactatæ, similis. A ruptis aut patefactis superiorum locorum venis sanguis manat picis specie retorridus, ac niger. Externa hæmorrhois ex ano conspicua utcunque prominet: quæ

Hæmorrhoides.

verò

verò intus occulitur, ea ſine omni ferè dolore, ſine tumore cruorem exprimit, isque cruor ſimul cum ejectione exit, excremento alvi nequaquam miſtus. Hic fluor ſi nimius eſt, ingens periculum habet: tum vires hominis conſumuntur: vividus faciei color perit, gravitas in coxis, & multa in cruribus imbecillitas eſt: ipſe qui profunditur cruor, non jam amplius ater, atque craſſus, ſed purus ac rutilus eſt, neceſſarius naturæ theſaurus. Itaque ſi hoc vitium vetus eſſe cœpit, principium hydropis præbet. Nihilo leviora pericula fiunt, ubi in iis hæmorrhoides ſupprimuntur, qui ſanguinis profluvio imbecilliores non fiunt, quique purgationis vice id, non morbi habent: ſcilicet inclinatâ in præcordia aut in viſcera materiâ, ſubiti graviſſimique caſus incidunt, maximèque aut aqua inter cutem, aut tabes. Quare rectè etiam præcepiſſe Hippocratem video, ſic curandas hæmorrhoides eſſe, ut ex multis una maneat aperta. Cui maturè fluunt hæmorrhoides, hunc neque lateris aut pulmonis tentare inflammatio, neque ulcera exedentia, neque lepra, vel elephantia, neque vitiligo, ac neque melancholia, aut quartana febris ſolet. His autem ferè morbis rapi-

rapitur quisquis fluentes hæmorrhoides intempestivè curatas habuit. Melancholicis, vel renum morbo fluctuantibus, vel insanientibus hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Tum his etiam nimium suppressis, commodum est, aut menstruum erumpere, aut sanguinem è naribus ferri.

Ani inflammatio. Anus etiam inflammatione cingitur, maximè si vel dura equitatio antecessit, vel cœcæ hæmorrhoides dolorem in eo nimium moverunt. Sub quo casu alvus propter ani tumorem difficillimè redditur, & interdum multis diebus retinetur: maximus dolor inest, qui & compresso ano, & dejectionis nixu summè exasperatur. Ex eo malo febricula interdum oritur, utique si longo jam tempore nihil alvo redditur. Qui abscessus ab inflammatione gignitur, his sæpius in recti intestini cavum erumpit, tum ulcus fit, ex quo jam tum sordido pus fertur.

Fistula ani. Id ulcus propter loci naturam facilè ac brevi in fistulam vertitur, quæ post difficillimè remediis cedit: verùm diutissimè dolore etiam sedato, manat, pusque fundit ante primam alvum, aut certè, si media id dejectione fertur, excrementis non mistum.

No-

Novissimum id modò superesse videtur, ut notas proponam, quibus vulnera totius ejus itineris, quo cibus ab ore per anum fertur, observari possint. Ergo ictâ gulâ, neque epulæ, neque pocula transeunt, sed ut primùm sumi cœperunt, vomitione redduntur: accedit singultus, animi defectio, & interdum nervorum distentio. A percusso ventriculo, frequens bilis vomitus, atque singultus incidunt, quicquid cibi vel potionis sumitur, id protinus vomitur, pulsus elanguescit, tenues sudores extremis frigidis oriuntur, quos ipsa demum excipit mors. Communia vulnerati tum ventriculi, tum tenuis intestini indicia sunt, cibum, potionemque per vulnus ferri, & in vacuum labi abdominis spatium, inde ventrem, præcordiaque intumescere, & subinde bilem vomi. Cætera icta intestina, vel stercus, vel ejus exhibent odorem.

Vulneratio gulæ, ventriculi & intestinorum.

Observationes in vitiis mesenterii, jecinoris, & lienis utiles.

NON levis mesenterii vitiis debetur observatio. In hanc enim sedem facilè defluunt venarum superflua, indeque gravissimorum fiuntprincipia morborum,

Tumor mesenterii sine inflammatione. choleræ, melancholiæ, fluxionis alvi, torminum, mali habitus, atrophiæ, languoris, lentarum & errantium febrium, aliorumque difficilis notæ ægritudinum. Ubi hæc pars tumore citra inflammationem obsidetur, is ferè primum laxus est, ac mollis, inde prorsus spatio siccatus, indurescit. Idem quoniam (ut etiam ipsa pars) sine dolore est, tactu maximè pressôque exploratur: altè enim intus esse sepultus animadvertitur.

Itaque ipsa quoque urget, arctaque intestina, & causam tardioris alvi præbet. Non ita tumor musculorum abdominis, non venter adipis mole prominens se habet. Neutrum enim intestina, vel alvum sollicitat: adeps etiam manu apprehendi, & distingui ab abdominis musculis potest: hi ubi tumorem sustinent, primo contactu occurrunt, tumque semper, ubi premuntur & interdum non pressi dolent. Foras item horum prominet tumor non pressu, sed blando tractu perceptibilis, & figuram, qualis est recti in abdomine musculi, oblongam habet.

Inflammatio mesenterii. Inflammatione etiam rapi mesenterium solet. Tum gravitas quidem intus, & nullus manifestus dolor inest: febris oritur levis, nullis molesta casibus graviori-

bus,

bus, ita ut ſub ea vitæ etiam obire munia homini liceat: incipiente morbo, ſanies par alvum rubra quædam fertur: orto abſceſſu, pus album defluit, ſæpiſſimè alvi permiſtum excrementis, interdum etiam ſine miſtione ſincerum magnâ copiâ dejicitur, utique ſi morbus versùs noviſſima vergit inteſtina. Certiſſimum eſt, id genus puris à ſolo ferri oportere meſenterio, quoniam ab aliis locis deſcendere ſine dolore, vel ſine miſtione, vel ſine febre vehementiori non poteſt.

Jecinoris intemperies.

Nunc jecinoris proponam vitia, quæ generis varii, & multæ eſſe obſervationis ſolent. Si id viſcus impenſius calet, ut inedia inimiciſſima eſt, ita tamen cibi amittitur cupiditas, maximèque carnis: frequens etiam ac multa ſitis eſt: ipſe homo toto corpore calet, præcipuè palmis, & plantis pedum: quæ partes etiam, ſi ad calorem ſiccitas acceſſit, inareſcunt: ſi humor, madent. Ferè autem contraria his contingunt, ſi jecur frigidiore, quod raró fit, intemperie labefactatur. Et quidem ſi materia etiam qualitatum intemperantiis (quod fit ubi hæ diutius immorantur) acceſſit, ſi jecur calore urgetur, bilis eſt, quæ ſubinde vomitu vel alvo extunditur, primùm tenuis ac pal-

lida, dein crassa, flava, ac fœtida. Inter hæc autem os amarescit, vehementior, & inappetentia, & sitis oritur.

Interdum & febris movetur, quæ ferè intermittens est tertiana, vel incerta, vel, si jecinoris quoque radicitus vitiata substantia est, lenta, per quam corpus interposito spatio sensim contabescit. Frigidi humoris notæ sunt, alvus nec frequens, nec multa, sine fœtore, sine multa coloratione: rara febris tertiana: corpus quidvis potius, quàm macrum, cæteraque alia contraria superioribus signis hic signa esse possunt.

Imbecillo jecinore multa observari possunt, in quibus color corporis maximèque faciei, & alvi dejectio facilè principem locum tenent.

Jecinoris imbecillitas. Facies tristis quodam pallore, aut virore fœdatur: dejectio, si quidem parum jecur trahendo valet, liquida ut cremor est, tametsi eo tempore nullum vitium ventriculus, vel mesenterium sustinent. Id enim si hic esset, vix ullum concoctionis rudimentum, quod dejicitur, haberet. Quod si jecur non retinet, jam tum varii, difficilesque incidere casus à profusione alvi possunt. Eoque vitio raptos, fluxusque factos, Græ-

ci

ci propriè ἡπατικοὺς, nos jecinorosos appellamus. Dejectio primum similis est aquæ, qua nuper mactatæ animantis carnis ablutæ sunt, saniosa scilicet atque subcruenta. Interposito spatio, eadem variè mutatur, prout jecur variè intemperatum est. Quum enim id caloribus urgetur, fæculentus atque ex assatione crassus, ac melancholicus sanguis dejicitur, novissimèque ipsa etiam atra profluit bilis. Inter hæc totum corpus liquescit, febris oritur, & cibi fastidium, & sitis, estque pulsus celer, & urina biliosa. Cæterùm si sine calore infirmum jecur est, parumque ea occasione retinet, dejectio sequitur sanguinis limosi, ac veluti in grumos coacti, eademque neque assidua, neque multa est, diversis excrementorum ferè coloribus imbutis, certis tamen temporibus cumulatior est, ac semper haud multùm fœtens: ipsum diutius trahitur malum, ac sine febre incipit: quanquam interdum languida ea oritur, putrefacto in viscere sanguine. Porrò siccitas crassiorem & magis aridum humorem qui effunditur, facit: humiditas magis tenuem, & dilutum. Facilè jecinorosa dejectio hæc, qua cruenta redduntur, à torminibus distingui posse videtur: in his enim

Dejectio cruenta quæ jecinoris vitio fit.

enim ſanguis cum dolore, roſione, & ſtrigmentis ſenſim, brevibuſque intervallis paucus exprimitur. Contra autem jecinore malè retinente, cruenta feruntur ſine dolore, ſine ramentis, idque cumulatim, & majoribus intervallis, duorum ſcilicet & interdum trium etiam dierum. Si ruptâ intus venâ, aut adapertâ ſanguis dejicitur, is ab inferioribus locis ferè purus fertur, parum nigreſcens: à ſuperioribus autem protinus ater, ac liquidæ pici ſimillimus, quo tamen tincta lintea rubent: ut hac nota is quoque facilè diſſidere ab atra bile poſſit. Si mutilato membro grandiori, aut propter neceſſaria ſolitæque vacuationis compreſſionem ex alvo ſanguis diffluit, is multâ copiâ purus ſubitò prorumpit, ſubitòque deſinit, longiſſimis ſpatiis temporum recurrens. Qui autem ab ulcere jecinoris cruor manat, is perexiguus admodum eſt: ſenſimque deſcendit multo virulento, turbidoque pure imbutus. Leviculus etiam doloris tractus juxta jecinoris ſentitur regionem, atque ejus ulceris quod illic inhæreſcit, aliquæ ante notæ fuerunt. Eodemque modo propriis noſci ſignis inflammatio jecinoris debet, quæ ſanioſam ſubcruentamque alvum fecit.

His

His animadverſis omnibus, facilè conſtat, quæ diſcrimina inter dejectiones ſanguinis jecinorarias & has quæ proximè ſunt comprehenſæ, haberi ponique oporteat. Cæterum per hanc jecinoris imbecillitatem, quæ modò proponitur, ſæpè ultro ſanguis vel è naribus, vel ex utero, vel per hæmorrhoidas, vel cum ſputo effertur. Idem morbus, ubi ſpatium temporis accipit, aut in malum corporis habitum, aut in ipſum vertitur hydropem. Quòd ſi prius atra dejici bilis incipit, quàm hi morbi naſcantur, ſcire licet ægri vitam in præcipite eſſe. Huc modò referenda quoque ea jecinoris videtur imbecillitas, qua tametſi id ſat probè trahit, retinetque, at debiliter concoquit tamen & imperfectè ſanguinem creat. Itaque ſub eo vitio cruditates humorum oriuntur, dein pedes, & mox reliquum corpus intumeſcit. Eſt id genus noxæ his perfrequens, qui à morbo vel gravi, vel longo convaleſcunt, & quos hydrops, aut durus jecinoris aut lienis tumor, aut longa aurigo labefecerunt.

Nullum æquè viſcus obſtructionibus, ut jecur, patet. Ea ſic noſcitur. Quo loco jecur eſt, in hunc gravitas (maximè cum quis protinus à cibo exercetur) *Jecinoris obſtructio.*

& distentio incidit, cui ut obscurus quidam dolor, sic nullus tumor, nulla febris accedit. Sub eo vitio fœdus in vultu color est: spiritus interdum non facilè trahitur, utique si homo iter facit, altioremque superare locum contendit, urina tenuis, diluta & aquosa est: alvus, si sima pars jecinoris obstructionem sustinet, liquida est cremoris specie, & multa, interdum (ut quidam volunt) etiam subcruenta: eadem, si gibbum visceris laborat, compressa, siccaque est: si utrinque vitium est, alvus modò adstricta est, modò liquida. Multos hoc malum gravesque casus infert. Ferè enim qui morbus jecinoris causâ incidit, sive inflammatio sit, sive durus sine dolore tumor, sive hydrops, sive febris, sive atrophia, vel alvi fluxiones, ita fieri prægressis visceris hujus obstructionibus videtur.

Jecinoris durus sine sensu tumor.

Inveterascente jecinoris obstructione, interdum durus insensibilisque in eo gigni tumor solet, quem Græci σκιῤῥὸν dixerunt. Is tumor visceris situ & figurâ circumscriptus tangenti renititur semper (nisi si durius premitur) doloris omnis expers. Facilius autem sentiri, si quis in dextrum latus decubuit, potest, quàm si idem sit supinus: tum enim tumor non

non niſi preſſu deprehenditur. Magis etiam is ſeſe prodit, ſi nondum principium hydropis eſſe cœpit, ſimulque gracile atque expers adipis abdomen eſt. Semper autem commodior dextra parte decubitus, quàm ſiniſtra eſt: vultus obſcurum, fœdumque colorem habet: ſpiritus difficulter trahitur: languet appetèntia: ſumtis epulis homo gravatur, detractis rectius habet: ubi jam vetus ſit malum, maxillæ quodammodo laxantur: urina non æquè largiter, ut ante, profluit, tandemque totus venter, crura, pedeſque intumeſcunt, pectus atque humeri extenuantur. Itaque tum (quoniam initio parum occurſum fuit) hydrops naſci incipit, qui ut primùm jam acceſſerit, nulla ægrum medicina periculo ſubtrahit. Æquè horrendum eſt, durum jecinoris tumorem aurigine initia præbuiſſe, aut viciſſim hanc ex illo eſſe cœpiſſe. Tum enim id hydrops ſequitur genus, quod ἀσκίτην Græci appellare ſuo loco dicemus. Quum frigidus autem humor jecinori impactus longo temporis ſpatio durum tumorem fecit, is ferè nullo vitæ incommodo diu immoratur: aut certè ſi in hydropis ſpeciem aliquam vertitur, primùm in vitium mali habitus,
 dein

dein in leucophlegmatiam, quam sic Græci vocant, transit.

Jecinoris inflammatio. Quum jecur inflammatione tentatur, febris fit ardens & acuta, dextro præcordio tumor inest, cui dolor jungitur, qui ad nothas ejus lateris costas pervenit. Itaque levis quoque tussis, & crebra, & sicca oritur, spirandique difficultas: accedit ingens sitis, cibique fastidium: tum lingua scabrosa redditur, & lentore oneratur, primùm flavo, dein nigricante: quin etiam frequens movetur singultus, & nausea, & vomitus sinceræ bilis, tum vitellinæ, tum æruginosæ, & sub vehementi morbo, ipsius etiam atræ. Idem humor ita subinde violenter per alvum erumpit, ut grave ejus profluvium, aut tormina concitet: urina crassa est, rubicunda, ac turbida: totum corpus sæpè auriginis colore imbuitur. Quidam urgente accessione desipiunt, simulque acerrimum mejunt. Si gibbum visceris afficitur, tumor evidens, qui injecta manu, & interdum visu deprehendatur, dextro hypochondrio, ubi jecur situm est, inhærescit: mox etiam frequentior tussis, majorque oritur spirandi difficultas: ipse perstringit non solùm nothas costas dolor, verum etiam ad jugulum usque,

usque, & ad ejusdem partis humerum pervenit. Interdum manus quoque dextra torquetur: adhæc gravitas in affecto loco major est: parum urinæ mejitur, atque, cùm grandior est tumot, etiam nihil: rarior, minorque incidit singultus: tota corporis cutis novo colore imbuitur. Molestius in dextrum latus decumbitur, premitur enim tum pars infirma, magisque dolet. Porrò ubi in cava parte visceris magis consistit inflammatio, minor quidem gravitas subest, at fastidium cibi, sitis, nausea, vomitusque biliosus vehementius urgent: ipseque homo singultu penè strangulatur. Tum lingua etiam nigrior est, promptiorque biliosa dejectio, & summi corporis refrigeratio, & syncope. Magis etiam aliquis, si in sinistram partem decubuit, urgetur. Quæ hîc inhærescit inflammatio, securior est eâ, quæ gibbum jecinoris occupat: hæc sudationibus aut fusis urinis, aut manante è naribus sanguine tollitur: illa sudoribus quoque, sed & cita alvo, aut vomitu conquiescit. Hactenus ea signa posuimus, quæ vehementiori debentur jecinoris inflammationi. Verùm hæc tamen (quod nos frequenter usu medendi observavimus) adeò interdum

terdum levis, parvaque eſt, ut dolor, gravitas, totuſque morbus magna potius reſpiratione deprehendi, quàm tactu debeat. Omnia ſub hoc caſu mitiora ſunt, ipſumque vitium multis ſæpè menſibus trahitur. In quavis jecinoris inflammatione, ſi crudo etiamnum morbo & viribus infirmis, alvi oritur profluvium, malum eſt. Inimica etiam corporis liquatio, præcipuè ſi vel raucitas, vel multa ſimul tuſſis accedunt. Mortiferum eſt ſpumantem ſanguinem exſcreari, vel ſputum ſtatim ſubputridum, vel ſincerè bilioſum eſſe. Haud rarò morbus, ubi non ſolvitur, ſuppurat, oriturque abſceſſus prorſus exitialis. Is ubi jam fieri incipit, febres increſcunt & dolores, nihilque ferè de loco affecto defluit: decubitus in omnem partem corporis moleſtus eſt, ipſe æger ſæpè ſine ordine, ſine certa cauſa inhorreſcit, moxque majoribus caloribus urgetur. Facto pure, dolores quidem, ardoreſque minuuntur: at homo longè fit imbecillior, id quod pulſu frequenti, parvo ac languido, crebraque animi defectione cognoſcitur. Hæc defectio, ubi rupto abſceſſu pus effluit, increbreſcit, & penè in syncopen tranſit, ex quo caſu ſervatus vix unquam quiſ-

quisquam fuit. Quod si vita tum quoque manet, pus modò per alvum, modò per urinas defluit, & interdum vomitione quoque redditur. Non sæpè etiam exeso viscere in abdominis excidit cavum spatium, fitque extialis hydrops, quo venter manifestè intumescit, & inguina, pubesque gravitatem multam habent. Ulcus autem si jecinore relinquitur, nunquam sanescit, hominemque spatio extenuatum consumit: tum alvus putrida est, & saniosa, & nonnunquam subcruenta, ac si ex cadavere esset facta colliquatio: ipsa quoque urina sanie perfusa est, maximè si in gibbo jecinoris vitium fuit.

Jecur quoque corruptionem totâ pati substantiâ, ut pulmo, solet, unde homo spatio contabescit. Is morbus sensim oritur, sensimque crescit: quare per initia hominem lecto non afficit, sed obire etiam munia vitæ sinit, tumque febris esse nulla deprehenditur, quæ tandem tamen crescente admodum malo lenta oritur, qualem primo libro proposuimus. Non ingens sitis, non tumor in hypochondrio est: summum vini meraci optimique desiderium, maximum carnis, & præcipuè calentis fastidium afficit: totus homo

mo languet, tum animo, tum corpore; sæpè anima deficit, idquè ubi tandem violentius fit, sudor frigidus erumpit, sub quo æger perit.

Tumor lienis. Lien sæpius quàm jecur tumore, tum laxo, tum duro oneratur. Creber ac difficilis spiritus est, maximè currentibus, vel intentè laborantibus, vel in dextrum cubantibus latus. Ferè manet appetentia, sed malè cibus concoquitur, unde fluctuatio gignitur, & multa oris saliva; rugitus etiam in sinistro hypochondrio auditur, & flatus suprà infrave plurimus editur. Interdum morbi materia ita corrumpitur, malignaque fit, ut totum quoque impetat corpus, idque vel ictero, vel malo habitu turpe reddat. Sub eo malo habitu os malè olet, gingivæ exeduntur, & à dentibus discedunt: loca sub inferiori palpebra tument: sanguis aliqua parte, præcipuè è naribus funditur: dum intus epulæ concoquuntur, acidum quid evomitur, tametsi vomitus in eo morbo semper difficilis est: alvus sæpissimè esse adstricta solet: venter sinistra parte intenditur: aliquis etiam vesperi cruribus est tumor: vultus pravo obscuroque colore fœdatur: per quietem turbulenta, & aliena fiunt insomnia. Jam si neque sanguis

guis uſpiam erumpit, neque os fœtet; ulcera in tibiis fiunt, quæ aut omninò non ſaneſcunt, aut ægerrimè cicatrice teguntur. Et quidem ſi durus lienis ſine ſenſu tumor eſt, quem Græci σκιῤῥὸν appellant, is aliàs ipſius viſceris obſidet corpus, ſitu, & partis figura circumſcriptus, aliàs totum undique ſiniſtrum occupat hypochondrium. Idem longiore tempore, quàm is qui laxus eſt, contrahitur, duritiem, omniaque graviora & majora habet. Nihil æquè ſignificare lienis, aut jecinoris vitia, atque color hominis poteſt, adeò ut ex eo quidam ſolo non exploratis tactu viſceribus, morbum deprehendant. Tumor autem lienis iis inſidiari ſolet, quibus crebrò inciſâ venâ ſanguis profunditur, & quibus vagæ & incertæ febres, maximèque peſtilentiales fuêre. Solet autem is plus habere ſpatii, & minus periculorum, quàm ſi jecinori inhæreſceret. Sub eodem vitio ſi pedes intumeſcunt, in proximo hydrops eſt. Periculoſum eſt ſæpè tentatam medicinam non profuiſſe: urina etiam tuta non eſt, quæ diu tenuis & aquoſa fertur: tormina non longa in eodem morbo utilia ſunt, ſæpèque malum ex toto finiunt: verùm ubi hæc invete-

rave-

raverunt, nocent: & quidem tum si eadem hæc vel in lævitatem inversa sunt intestinorum, vel in hydropem, nulla succurrere medicina potest Quilibet lienis tumor curationem per initia difficillimam habet: at si is trahere incipit, nunquam, aut ægerrimè tollitur. Decrescente liene, salutiferum est urinam, amisso aquoso colore, ad sanguineum vergere cœpisse, aut crassam, fæculentam, multamque ferri. Quo magis grandescit lien, eò impensius corpus emacrescit, corrupti intus humoris argumentum. Varii eventus esse tumidi lienis solent: aliis enim per intervalla modò grandescit, modò minuitur: aliis assiduè magnus manet, neque ulla curatione extenuatur, atque hi majore in periculo versantur, hydropi magis opportuni: non paucos etiam videre memini, cum duro liene vitam omnem nullo incommodo exegisse.

Lienis inflammatio. Inflammato (quod rarò fit) liene, durus tumor, ac pulsans, dolorque sinistrum obsidet hypochondrium, cum assidua vehementique febre. Ingens etiam æstus atque sitis est, linguaque subnigro lentore oneratur, cibi amittitur cupiditas, spiritus fit difficilis, ac velut imperfectus, qualis esse per iram ejulantibus pue-

pueris ſolet. Si abſceſſus fit, itemque ulcus, iiſdem propè notis hîc deprehendi, quibus in jecinore poteſt.

Proximum eſt de atra bile dicere; quem morbum miror (tam frequens cùm ſit) non niſi ab uno, & altero noſtrorum hominum agitatum literis eſſe. Siniſtrum hypochondrium neque tumet, neque diſtenditur, opprimiturve, nec unquam, niſi fortè obſcurè, dolet, verùm præcordia æſtuant, præcipuè vino aut calidioribus epulis aſſumtis. Siquidem hæc non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus. Arteriæ in præcordiis ſupraque umbilicum vehementer moventur, ipſaque oritur ingens, crebraque cordis palpitatio, quam animi ſubinde excipit defectio, quo tempore pulſus etiam protinus mutatur. Inter hæc quibuſdam incipit aliena eſſe mens, vanaque triſtitia, ac metu concuti. Longus hic morbus eſt, ſæpèque victus errore revertit. *Atra bilis.*

Nunc de communibus vitiis loquar, quæ tum jecinoris fieri occaſione, tum lienis poſſunt. Incipiam ab Aurigine, quam Græci ἴκτερὸν dicunt. Sub eo morbo bilis vel flava, vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit. Hic *Aurigo.*

color maximè in oculorum albo, & circum tempora cernitur. Ubi à flava bile morbus oritur, fit capitis dolor, & sitis, venæque sub lingua plenæ tument, ingens corporis, maximè cùm id movetur, segnities, ac mentis hebetudo est: aliquis etiam pruritus tota cute vagatur: ipsum tamen vix sudat corpus. Semper autem, quacunque de causa natus morbus est, accedit membrorum laxitas: &, ubi vehementius homo movetur, spirandi difficultas, multo autem interposito tempore, totum corpus cum pallore quodam inalbescit: febris aut nulla aut admodum lenta inhæret: urina turbida, crassa, & crocea est: alvus, si quidem bilis intus cumulata morbi causam dedit, penitus biliosa est: si verò quæ ad bilis folliculum pertinent itinera obstruuntur, dejectiones albicant, nulla amari humoris in alvum illapsa parte: descenditque paucum stercus, & subviscosum, idque paulatim, & crebrô ad desidendum progestu: tum quoque urina adeò rubra, crassaque est, ut propè nigrescat: sensus etiam gravitatis aliquis, at nullus evidens tumor dextra præcordiorum parte percipitur. Porrò icterus si lienis sequitur affectum, obscuriore primùm colore cor-

pus

pus inficit, dein ſublivido & ſubnigro: tum ferè ſiniſtro hypochondrio gravitas ineſt, & ſubdurus interdum tumor: triſtior & animus, atque alienis cogitationibus præpeditus: corpus minus grave, quàm in ſuperiore vitio eſt: dejectio atque urina, modò pro natura ſeſe habent, modò ſubnigra ſunt: ſæpius tamen alvus comprimitur. Hoc genus icteri ſuperiore gravius eſt, & magis in vetuſtatem cadit. In eo ipſo hæmorrhoides fluere cœpiſſe, bonum eſt. Nunquam lien flavum icterum fecit, jecur ſæpè nigrum, tametſi hic iſte non æquè per omnia niger eſt, ut is qui propter affectum lienem gignitur. Undecumque autem is eſſe morbus cœpit, periculum hydropis minatur, ſi urina prorſus alba, aut certè multum diluta diu fertur. Idem hydrops iis etiam inſidiatur, quibus gravis aurigo, longaque fuit. Etenim ſpatio niger quoque lapillus in bilis concreſcit folliculo, quem caſum nunquam ferê non hydrops ſequitur. Perniciofiſſimum eſt durum fieri jecur, aut ex hoc prius duro natam auriginem fuiſſe. Ea enim res extra omnem opem humanæ medelæ eſt. Periculum etiam habet orta inflatio, maximèque ſi ea curationibus non

ſolvitur. Tutum quoque non eſt nimiam vigiliam eſſe, itemque penitus amiſſam cibi cupiditatem, aut linguam reſolutam, ſic ut vix formare æger ſermonem poſſit ſuum: metumque auget, delirium ſi his intervenerit. Grave etiam eſt poſt natam auriginem, febrem ſequi, utique ſi dextra præcordia dura manſerunt. Præter hanc auriginis ſpeciem, quam veram eſſe perhibemus ac ſimplicem, alia atque alia eſt, quæ ſimplex non eſt, quæque multò rarius incidit. Siquidem ubi jecur inflammatione tentatur, corpus interdum præ ſanguinis incendio undique torrefacta bile ſuffunditur: ſub quo caſu præter dextri hypochondrii gravitatem, tenſionem, & dolorem, vehemens ardenſque febris oritur: & accedit bilioſa tum urina, tum dejectio: cæteraque ſigna ſequuntur, quæ jecinori inflammato jungi ſuo loco demonſtravimus. Aliud quoque auriginis genus fit per febrium bilioſarum judicationes, cùm flavus humor vi naturæ in ſummum corpus extruditur, ſuumque cuti imprimit colorem. Subitò hæc aurigo naſcitur, &, ſi non alieno tempore fit febrem abſolvit. Tempeſtivè eam fieri Hippocrates ſcripſit, die ſeptimo,

aut

aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto, modò tamen mollia præcordia ſint: ante ſeptimum febris diem ſi oritur, periculum oſtendit.

Grave inprimis malum & obſervatione non pauca dignum, aqua inter cutem eſt, Græci ὕδρωπα vocant. Tria ejus numerantur genera. At primum quidem eſt, cùm toto eo ſpatio quod inter peritonæum & inteſtina vacuum eſt, multa aqua coit, unde totum abdomen diſtenditur. Græci id ἀσκίτην appellant. Secundum eſt, cùm hæc loca quæ dixi plurimus intus flatus onerat, quod vitium τυμπανίτης Græcè dicitur. Noviſſimum genus aquæ ſubter cutem eſt, quod Græci λευκοφλεγματίαν nominant. Corpus molli tumore grandeſcit, maximèque tibiæ ac pedes, cùm aliàs tum veſperrimè & poſt exercitationem, aut quum diu declives hæ partes fuerunt. Is tumor ſi premitur, foſſulam quæ tardè rurſus impletur, habet, impreſſi digiti veſtigium: idemque ſæpè tumor & ad femora, & ad ſcrotum pervenit, quique veſperi ingens in pedibus erat, mane omnem penè molem depoſuit. Venter ad contactum craſſus eſt, nihilo tamen ferè plus tumoris huic, quam cæteris partibus *Hydrops.* λευκοφλεγματία.

N 3 tibus

tibus inest. Corpus siquidem æquabiliter molle, laxum, ac pallidum est, idemque enerve, ac languidum minimis laboribus frangitur. Ipse trahitur acervatim spiritus, maximèque sumtis epulis, febris item lenta continenter afficit: pulsus undosus est, & parvus, & creber, & inæqualis: dejectio cruda, & non sæpè subcruenta est: urinæ albæ tenues, aquosæ. Hoc genus hydropis ferè diuturnas febres excipit, vitiosumque ventriculi habitum, & nimium compressos nimiumve fluentes tum menses, tum hæmorrhoides; ad hæc spiritus longam difficultatem, & immodicam vigiliam. Idem pueris sæpius quàm adultis insidiatur, solaque magnitudine à pituitosa differt cachexia, quòd in illo plus in hac minus tumoris insit. Ferè autem fit ut qui sic laborant, modò rectius sese modò pejus eodem etiam die habeant. Morbo autem incipiente, si alvus sponte profluit, principium secundæ valetudinis facit.

Ἀσκί-της. Proximum est notas, quibus Ascites deprehendatur, proponere. Venter, totumque abdomen cum quodam gravititis sensu intumescit, & quum impellitur, sonum collectæ permotæque intus aquæ

præ-

præbet, qualis ab utre non omnino aquæ pleno redditur. Hic humor totus modò intra ſpatium abdominis includitur, modò pars ejus aliqua in ſcrotum, & in femora, & in pedes delabitur, maximeque poſt corporis exercitationem. Sæpè etiam & ad pectoris penetrat ſpatium, intra ipſum etiam uterum, utique cùm jam magnus morbus, & vetus eſſe cœpit. Ubi premitur tumor, ſpiritus fit difficilis: Ferè autem ſemper vehemens adeſt ſitis: pulſus parvus, frequens, ſubdurus, atque tenſus eſt: urina perpauca mejitur, eaque ferè craſſa & rubicunda eſt, utique ſi ab jecinore ortum primò malum fuit: totum autem corpus demto ventre, extenuatur, ac veluti liqueſcit: ſubinde etiam febricula, corruptâ intus aquâ, naſcitur. Hic iſte hydrops ferè duras votereſque meſenterii, jecinoris, lienis, vel uteri excipit tumores, itemque ardentiſſimas febres, & ex viſcerum noxa contractam, diuque immoratam auriginem. Idem infrequentior pueris eſt, quàm adultioribus, ferèque eos etiam adoritur, qui propter viſcerum ruptam vel exeſam venam, crebrò ſanguinem vel vomitu, vel alvo reddunt.

Supereſt modò noviſſimum hydropis genus quod à flatibus oritur, & ob id

Τυμ-πανίας.

Τυμπανίας Græcis appellatur. Venter, etsi minus quam in Ascite habeat molis, ita tamen tenditur vehementer, ut digito percussus tamquam tympanum sonet: idem parum fluctuat, sed leve murmur ac quendam veluti rugitum exhibet: frequens ructus desiderium est, eoque edito levari aliquantulum homo videtur: pedes non usque adeò ut in cæteris generibus hydropis tument: reliquum corpus extenuatur. Sæpè hoc malum ventriculi & coli inflationibus, itemque longis febribus successit. Illud rectè ab Hippocrate animadversum video: quibus tortiones, & circa umbilicum, circaque lumbos dolores sunt, qui neque medicamentis, neque ullo alio modo solvuntur, iis in hoc ipsum genus sicci hydropis ista consuesse firmari. Ascites atque Tympanias sic à Leucophlegmatia differunt. In hac totum corpus laxa mole æqualiter crescit, venterque nihilo plus hujus, quam cæteræ partes habent. At in illis prioribus solus venter attollitur, estque aliquis pedibus tumor, sed reliquum corpus emacrescit. Pulsus sub Leucophlegmatia undosus est, mollis, & latior. In Ascite parvus, creber, subdurus, ac tensus. In Tympania longior, celerior, creber, non imbecillus,

lus, subdurus, ac tensus Illa ferè omni hydropi communia sunt. Ubi his nondum quidem est, sed ut fiat metuitur, solitas naturæ vacuationes præter modum compressas esse, potissimum hæmorrhoides atque menses, aut contra aliquid ex his ipsis æquo plus vel diutius ferri; adhæc vel durum in jecinore atque liene tumorem, vel auriginem, intestinorumve lævitatem inveterascere, neque idoneis tolli remediis potuisse; præterea diu malos succos, malumve corporis habitum fuisse, (illud Græci κακοχυμίαν hoc καχεξίαν dicunt). Sed & inter hæc vel testiculos interdum intumescere, appetentiamve modò ingentem, modò nullam esse. Ubi verò morbus invasit, inferiora corporis à ventre ad pedes usque tumorem exhibere, spirandique esse difficultatem, & colorem hominis vitiari ex virore scilicet albicantem: adhæc cibi incidere fastidium, itemque sitim, ac siccam tussim, tametsi prior illa magis peculiaris sit Asciti, & tussis arida Tympaniæ. Æquè communia sunt semper in hoc morbo jecur affici, & humoris nimiam abundantiam esse, ob quam ne ulcera quidem in corpore facilè sanescunt. Hydrops sæpè per se incipit, sæ-

pè alteri vetusto morbo, potissimum quartanæ, supervenit. Ferè autem eum aquâ repletum iri timor est, cum sanguis ubertim suprà infràve erupit, itemque febris accessit: ex quo casu vix quisquam evadit. Tutius laborant hi, quibus magni modò fiunt tumores, modò rursus occuluntur. Verùm decipit ea sæpè res ægrotos, penitusque facit, ut curationes negligant medicorum, ac pereant, fiduciâ secundæ valetudinis falsi. Securior censetur hydrops, qui lienis, quam is qui jecinoris secutus tumorem est. Securissimus, qui nullo antecedente morbo cœpit: utique si firma viscera sunt: si spiritus facilè trahitur: nulla aut tussis, aut sitis, aut linguæ ariditas est, præcipuè a somno, quo tempore incidere illa maximè solent: adhæc si nullum cibi fastidium, eoque sumto, nulla homini molestia est, si venter mollis est vel extenuatur: si is ipse accepto medicamento, movetur: aut si excrementum fundit molle ac figuratum: si urina, mutatione potionum, aut epotis medicamentis, ipsa protinus demutatur: si homo expers doloris, & caloris, & lassitudinis est, morbumque facilè sustinet. Qui omnia hæc habet, is tutò laborat. Bonum

pum autem eſt, tumores in extremis tantum partibus eſſe: optimum eſt nuſquam eſſe. Cita quoque alvus quæ levat morbum, utilis eſt: quæ gravat, prorſus inutilis, atque pernicioſa eſt. At verò ſummum periculum ſignificatur, ſi is morbus calidum ſiccumque corpus, ac ſimile jecur occupat: ſi ex acuto morbo cœpit: ſi durum jecinoris aut lienis ſecutus tumorem eſt, ſic enim nunquam, aut certè vix unquam ſaneſcit. Metus autem augetur, ubi in eodem morbo ſicca tuſſis oritur, aut fluxio ſanguinis, alteriuſve qui hominem non levat humoris, maximè ſi ſpiritus manet difficilis, & ipſa vertitur in tormina dejectio. Tum enim ægrum proximus ferè tertius dies tollit. Tutum quoque non eſt comitiales affectiones accedere, malè olere ſpiritum, itemve ſputum, aut ſudorem, aut univerſum denique corpus: adhæc ubi febris quoque acceſſit, urinam modicam atque turbatam eſſe, aut ubi aqua jam medium corpus implevit, ſanguinem ſurſum, deorſumve aliqua parte prorupiſſe. Præterea ſublatum morbum ſæpius, & brevibus intervallis revertiſſe, multòque magis idoneis agitatum remediis remittere non potuiſſe, ſtabilemque,
&

& inconcussum corpori inhærescere. Ad extremà ventum est, ubi sub infirmis viribus incipit profluere alvus, simulque ingens spirandi difficultas urget: ubi prava ulcera grandiaque in ore, gingivis, tibiis, aut alia denique corporis parte oriuntur, ubi veluti concretus sanguis ab alvo dejicitur: ubi urina diversis matulæ regionibus diversos colores exhibet, sic ut infernè rubra sit, supernè livida, aut contrâ. Cita quoque mors occupat, si, cùm quis secatur, aut uritur, aqua ex ventre simul semelquè omnis effusa est.

Vulneratio jecinoris & lienis. Jecinoris atque lienis vulnns, si summa tantum parte acceptum est, hæc infert. Ad spinam præcordia reducuntur: sanguis vomitione, atque dejectione redditur: in latus dolor pungens incidit, qui in nonnullis ad jugulum etiam pervenit: inter hæc sæpè anima deficit, oriturque febris, atque alvi profluvium. Si æger primis diebus non moritur, spatio consumitur, egensque nutritionis contabescit. At verò quum altius intra viscera mucro descendit, sanguis, qua parte præcordiorum vulnus illatum est, copiosè profluit, sequiturque bilis vomitus: ipse æger lubens, ac quadam voluptate in ventrem cubat. Hinc ani-

animi oritur defectio, quæ sæpè gravis recurrens, orto frigido sudore occidit.

Observationes iu vitiis renum, & vesicæ utiles.

RlEnes, ubi affecti sunt, diu malè habent, præcipuèque in senioribus. Eorum inflammatio, quæ tamen admodum infrequens est, his sese signis prodit. Assiduè febris tenet, & sine certo ordine ea modò increscere, modò minui videtur: dolor gravis ac pulsans cum vehementi ardore, paulò nothis costis altior, in dorso versatur, ejusque tractus inde ad jecur usque, si dexter ren laborat, pervenit: deorsum verò ad vesicam, ad naturalia, ad pectinem, & ad femora pervenit, magisque si vitium in rene sinistro est. Hic ipse dolor sternutamento, atque tussi intenditur. Idemque aliàs continenter hominem fatigat, aliàs intervalla, quibus mitescit, habet. Adeò verò in quibusdam effrenatus est, ut animi occupentur defectione, & fusis sudoribus labefiant; Inter hæc ingens est cibi fastidium, itemque nausea, & stomachi dolor, & crebra bilis vomitio: venter arctissimè comprimitur, ex quo is

Renum inflammatio.

is etiam inflatur, & rursus sursum per os assiduè extundit: urinæ reddendæ difficultas, at assidua cupiditas est, eaque frequenter quodam cum ardore promanat, primùm tenuis, & aquosa, in quâ nihil subsidet, hinc magis rubra, tandem autem crassa, & mucosa. Sæpissimè autem extremæ partes, maximèque pedes refrigescunt, propinquo cruri stupor inest, ac vix erigi homo potest, vel pedibus incedere. Facilior etiam ægris in latus infirmum decubitus est, facilior supinis, quàm pronis. Id profectò genus morbi concoctione probâ maturuisse, jamque penitus sanatum esse, finitis doloribus cognoscitur, & urina multa, crassaque, in qua quid subsidet, bonum est, vimque finiendi morbi habet. At verò periculum nuntiatur, si frequens bilis vomitus est, longèque magis delirium terret, si simul etiam extrema inalgescunt. Certa mors est, quum ren præ nimio tumore disrumpitur. Jam autem ubi inflammatio adhibitis remediis non cessit, dolorque in loco pulsans & gravitas manent, febrisque non minuitur, imò potius increscit, sed & crebrum simul mejendi desiderium, magnaque difficultas est: scire licet suppurationem intus fie-

fieri, quæ ubi jam conſummata eſt, manet quidem gravitas in rene, at dolor miteſcit, minorque redditur febris. Ubi erupturus abſceſſus eſt, homo inhorreſcit, ſequitur vehementior & febris & dolor. Ut primùm is erupit, protinus hæc iſta conquieſcunt: tum urina craſſa, turbida, ſubcruenta, & multa profluit: cum qua ſi pus album, leve, æquale, & odoris non mali fertur, certam bonæ valetudinis ſpem facit.

At ſi id ad inteſtina quoque divertit, aut alioqui cum urina redditum malè olet, lividumque eſt, & inæqualiter mucoſum; ſcire licet malum eſſe, ex eoque gravem intus exulcerationem ſignificari. Ferè tum quoque carunculæ quædam perexiguæ ex putri renum ſubſtantia quaſi capilli cum urina efferuntur. Jam autem non ſæpè, curata perperam inflammatione, elapſis maturationis temporibus, febris omnis dolorque ceſſant, durus autem tumor cum multa loci gravitate relinquitur. Cujus rei peti indicium inde debet, quòd ſine reſolutione materiæ, ſine ſuppuratione dolores conquieverunt, & quòd diu urina aquoſa, & pauca fertur, quòdque coxa, & quæ his ſunt partes inferiores, ſtupent, impo-

potentes fiunt, atque emacreſcunt. Is profectò caſus extra ſpem omnem medelæ eſt. Itaque interpoſito ſpatio, in hydropem vertitur, & occidit.

Renum calculus. Tormentum à calculo renibus illatum ſic innoteſcit. Acerbiſſimus atque more infixi aculei pungens dolor in renem incumbit, eaque ſede ſtabilis inhæreſcit; niſi quod interdum per ilia verſus coxendicem, vel ad teſtem proximum excurrit: Nullus foris tumor eſt: ſpina ægrè flectitur: crus quod è directo eſt affecti renis, aliis ſtringitur, aliis quaſi obtorpeſcit: frequens eſt ructus, & ingens cibi faſtidium: ſub maximis doloribus vomitus fit, primum pituitæ, mox bilis flavæ, ac tandem etiam æruginoſæ, poſt quæ dolores miteſcunt: alvus aſtringitur, eademque, quia renem fece vel flatibus premit, dolorem auget: quod ſi fortè ea ſolvitur, cum ſpiritu excrementum ſubbilioſum reddit. Cùm quis aut in ægram decumbit partem, aut cibo vacuus eſt, dolores leniuntur, cùm in contrariam cubat, aut cùm ſumtæ epulæ deſcendere jam ad inteſtina incipiunt, omnino exaugentur.

Urina, veniente acceſſione, pauca, tenuis, & diluta eſt, moxque creſcente tor-

tormento, tota ſubinde cohibetur: at excuſſo è meatu urinario (quem ὀυρητῆρα Græcè dicunt) lapide, urina copioſa, craſſaque profluit, in qua reſident arenulæ multæ & ſubinde grandiores, & inæquales calculi, aut horum confractæ partes. Eadem interdum bullat, & malè olet, quodamque ſenſu ardoris crebram mictionem facit: non rarò etiam quaſi ſanguinem trahit, maximè ſi labor aut equitatio durior anteceſſêre. Qui huic morbo obnoxii ſunt, his multo tempore urina ferè craſſa, ſubrubra, cum denſa, tenacique ſpuma redditur; quæ aliàs ſedimentum habet rubrum, ſubviſcoſum, arenoſumque: aliàs turbida permanet, quæ ſi panno percolatur, in eo ſimilem propoſiti ſedimenti ſordem deponit. Hujuſmodi urina ſæpe multis annis nullo vitæ incommodo fertur, ſine renum dolore, ſine ulla alia calculi nota: verùm tandem ſubitò præter omnem opinionem acutiſſimus dolor in renem incidit, ſimulque alvus adſtringitur, & crus quod è directo eſt, ſtupet. Is dolor ex intervallis ſat longis ſæpius redit, idque interdum ſine calculi excretione, tumque urina craſſa, ac turbida eſt, propterque prægreſſam duram fortè equita-

tionem, interdum cruenta. Scilicet solà sanguinis mictio sæpè renis calculum patefecit: qui neque dolore, neque ullo alio indicio significabatur: adeò, ut ne subesse quidem putaretur. Quum autem renis dolorem calculi sequitur excretio, is ubi in caput impegit ductus urinarii, penitus efficit ut urinæ mejantur tenues, paucæ, subaquosæ, & haud raró etiam totæ cohibeantur: ubi verò vel remeat hinc in cavum renis calculus, aut certè ubi foràs in vesicam excutitur, protinus ea redditur urina, quam modò proposui: ut rectè dixisse Hippocratem existimem, repentino renum dolore, cum mictionis defectu, calculorum, aut crassarum urinarum excretionem portendi. Non raró calculus adeò grandis est, ut è renum substantia, in qua gignitur, pelli in cavum non possit. Itaque id temporis vix ullus dolor inest, sed urina fertur crassa, turbida, subrubra, qualem descripsi. Et quidem si validus labor, aut dura inciderit equitatio, non solùm hujusmodi urina redditur, sed etiam verè cruenta, in qua quod subsidet, quasi sanguis est in grumum concretus. Ubi propulsus in vacuum renis calculus est, is, si grandis est, deorsum latus meatum obstruit urinarium, ipsamque adeò intercipit uri-

nam,

nam, vel certè reddi paucam facit, eamque ſolito tenuiorem, & ſubaquoſam: ſimulque acutiſſimum dolorem movet: ubi minor eſt, quàm ut multùm impingere in iter urinæ, cùm in hoc deſcendit, poſſit; itemque ubi grandis eſt, & in cavo renum contentus, hucque recens è ſubſtantia truſus, nondum ad urinæ meatum impegit, urina fertur craſſa, turbida, rubra, aut ſublivida, obſcura. Porrò leves calculi, & rotundi non æquè difficulter, ut oblongi, & aſperi, excluduntur. Non omnibus autem eadem magnitudo, vel forma, vel aſperitudo eſt. Quibus vetuſti jam renum dolores ſunt, quoniam urinæ itinera magis patent, hi grandioribus calculis potius torquentur, mediocribus non item. Quibus novum id vitium eſt, aut certè rari ejus dolores fuêre, hi minimo etiam calculo cruciantur. Omnibus autem renum calculis ferè color ſubruber eſt: quanquam purulenti renes albos etiam calculos elidunt: ſed & aliàs nigros & pallidos fuiſſe ejectos conſtat. Quò urina ſub hoc morbo magis aquæ ſimilis eſt, & quo diutius ſic fertur, minuſque ſedimenti habet, eo duriores in rene calculos, & magis confirmatos, magiſque rebelles eſſe

ſciendum eſt. Tametſi urina vix unquam clara ab his mejitur, qui gravioribus renum doloribus ſunt opportuni. Idem tormentum frequens eſt pinguioribus corporibus, itemque ſenioribus, vix unquam autem pueris accidit, raró ad adultam ætatem provectis. Infrequens etiam eſt iis qui ſæpius vomunt, & alvum non impeditam habent. Ut omnia renum vitia in ſene difficillimam curationem accipiunt: ſic hoc ipſum quod proponitur, planè nullam. Idem omnium eſt maximè hæreditarium, adeò ut vix unquam calculi effugiat tormentum, quiſquis parentum occaſione huic expoſitus morbo à naturæ ortu fuit.

Renum exulceratio.

Cùm aliis de cauſis, tùm maximè propter calculum exulcerari renes ſolent, id quod his notis oſtenditur. Urina craſſa, turbidaque eſt & per labores plus coloris habet, in hac ſedimentum per quietem fit craſſiuſculum, tumque reliqua urina ferè inclareſcit. Si recens ulcus, ſimplexque eſt, cruor cum urina fertur: ſi cavum ac ſordidum eſt, craſſior urina fit, & alba, & fœtida, verèque purulenta, lacti non admodum diſſimilis: in hac autem ipſum ſubſidet pus: *ubi altius ulcus inſedit & ſine modo ſordidum in fiſtu-*

lam

lam abit, in hac ipsa quam proximè dixi urina, crassamentum quoddam subsidet viscidum & cohærens, narium muco, aut ovi candido persimile. Inter hæc ipse sæpè ren ita pereditur, ut pus, membrana ejus ambiente tanquam marsupio, multique item calculi obvolvantur.

Hinc etiam in venas pus delatum, malum efficit corporis habitum, qualis antecedere Leucophlegmatiam consuevit. Interdum etiam inter peritonæi fluctuat membranas: non sæpè etiam eo ipso tota ventris, lumborumque regio impletur, & subinde vomitu, vel alvo sincerum redditur. Jam verò per omnem penè morbi pecursum urina modo non ægrè mejitur, modo guttatim destillat, assiduèque ad mingendum quodam irritamento invitat: dolor lumbos exercet cum aliquo gravitatis sensu. In hoc autem vitio si post mictionem puris, sanguis mejitur, indicium gravis erosionis præbet. Ulcus renum & vesicæ, ubi longa (quod ferè fit) vetustate occupatur, nunquam sanescit.

Est etiam animadversio in mictione sanguinis è renibus profecti necessaria. Semper is universæ urinæ sic temperatur, ut hâc quasi dilutus esse putetur sanguis, *Cruenta à renibus mictio.*

idemque protinus ſubſidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Quod quidem veſicæ cauſâ dico, à cujus muſculo qui cruor dimanans, & in cavum veſicæ lapſus inde emejitur, urinæ non æqualiter miſcetur, idemque, ubi ſubſedit, in grumum mutatur: ſi calculus in cauſa cruentæ mictionis eſt, (id quod ferè ſemper, niſi caſus aut ictus intervenit, incidit) notas attendere oportet ei vitio peculiares. Tametſi ſæpè cruenta mictio calculum ſola detexit, ſine renum dolore, aliove ejus morbi indicio. Si rupta intus vena eſt, ſanguis ubertim, & ſubitò, iniopinanterque profluit: ſimul caſus violentus anteceſſit, ſive ictus aliquis eſt, ſive grave onus levavit, ſive ex alto cecidit, aut quid hujuſmodi perpeſſus injuriarum eſt. Rarior omnino ea ſanguinis eſt mictio, quæ à renum pendet imbecillitate, vel quæ venarum in iis adapertionem ſequitur, vel jecinoris vim infirmam, vel conſuetæ inanitionis defectum, vel vitam ſummi otii compotem, vel membri alicujus amputationem. Non raro cruor ab eroſis exulceratiſque renibus deſtillat, tumque paulatim is, & cum pure aliquo miſtus exit, idque diutius durat. Itaque cùm à ru-

pto

pto renum abſceſſu is etiam cum pure deſcendit, propterea ab ulcere renum non reddi intelligitur, quod ejus mictio non diu trahat, ſed ferè intra tertium diem ceſſet. Sanguinem ſæpius minxiſſe cum febre, & dolore, malum eſſe Hippocrati placuit: tum autem præſagire licet futuram puris mictionem, eodemque tempore febres dimiſſuras. At rarò cruorem cum urina ferri, idque ſine dolore, ſine febre, non uſquequaque eſſe periculoſum, idem autor judicavit: quod per laſſitudines ferè incidit, quæ inde protinus ſolvuntur.

Urinæ fluor, qui Græcis διαβήτης appellatur, tum ſubeſſe dicitur, cum potio non multo poſt quàm ſumta eſt, nihil ferè demutata, immodicè ſub aquæ ſpecie cruda mejitur. Ingens ſitis continuo afficit, quæ potatione ſedari nulla poteſt: quod bibitur ſæpè id majore copia mejendo redditur, quàm quâ ſumtum fuit. Itaque totum etiam corpus eo modo conſumitur, ac veluti liqueſcit: quanquam nonnullis lumbi, & coxæ, & teſtes, maximèque pedes, leviter intumeſcunt: viſceribus etiam aliquis ineſſe æſtus videtnr. Id genus mali, ubi incidit, diuturnum eſt, & à renibus pendet. *Urinæ fluor.*

Cùm recens est curari interdum potest; cùm in vetustatem incidit, nunquam potest, sed corpus liquefacit, atque marcore consumit. Idem vitium rarissimum esse volunt. Nobis per omnem vitam non nisi semel apud Nervios, quum illic Medicinæ artem exerceremus, observatum fuit.

Renum vulneratio. Vulneratis renibus dolor ad inguina, & ad testiculos descendit, & urinæ difficultas est, eaque cruenta redditur: Interdum etiam cruor fertur.

Tabes dorsalis. Priusquam vesicæ attingam vitia, tabem hoc loco dorsalem proponam. Grave genus morbi, quod nostri homines non animadverterunt, ipse luculenter memoriæ prodidit Hippocrates: nos inter curationes ægrorum non semel observavimus. In caput vehemens & acutus incidit dolor, ex eoque nonnullis supernè descendere veluti formicæ videntur. Dolent etiam collum, & lumbi, eorumque musculi, & crurum articuli, sic ut inflecti interdum non possint: alvus pigra atque impedita nihil reddit, & urina difficulter mejitur: quum autem vel alvus, vel urina redditur, profluit genitale semen multum ac liquidum, idemque fit per somnum, sive utitur aliquis fœ-

fœminæ consuetudine, sive caret: semen etiam in utero non manet: per vehementes itineris labores, maximèque si altior locus superandus est, corpus summè labefactatur, spiritus fit difficilis, caputque grave est, & aures sonant. Qui sic laborat, febre caret, &, quanquam nullo urgetur cibi fastidio, ejus tamen nullum fructum sentit, penitusque consumitur: idem incipiente morbo quietius sese atque rectius habet. Quò autem magis is ipse morbus inveterascit, eò magis omnia homo dolet: & crura velut ab aqua inter cutem intumescunt: nonnullis ulcera à lumbis emergunt, quorum alia sanescunt, alia rursus enascuntur: tandem orta gravi suffusione, homo penitus occœcatur. Exercet hic morbus præcipuè cùm recentes sponsos, tum alios qui nimiùm Veneri indulserunt. Illud quoque à nonnullis observatum est, intermittere aliquando hoc vitium, & dennuò redire consuesse: quod per septennia fieri quidam medicus, quem hoc affectum occœcatumque morbo novi, tum in sese ipso, tum in plerisque aliis animadvertit.

Grave imprimis tormentum calculi vesicæ est, quod & diu trahit, & quibusdam intervallis sæpius recurrit. Ubi id *Vesicæ calculus.*

id autem incubuit, gravitatis ingens sensus (si grandior calculus subest) magisque ad motum corporis, vel quædam quasi titillatio circa pubem & perinæum versatur: urina cum mictionis assidua cupiditate difficulter redditur, fitque quoddam veluti stillicidium, sic ut vix posse cohiberi urina videatur: quæ tamen, ut primùm cœpit perrumpere, mox tota intercipitur, indicitque hoc modo intercisa mictio. Inter hæc dolor toto colis meatu versatur, sæpèque is sola in glande est, post extremam mictionem gravissimus. Id temporis alvus dejici velle videtur: promtius in nonnullis si recti sunt, quàm si supini cubant, urina exprimitur, utique si grandior intus calculus hæret: alii inclinati emingunt, colemque contrectando atque extendendo remedium doloris quærunt. Fœminæ extrema pudenda manibus crebrò scabunt, &, admoto ad vesicæ cervicem digito, calculum subinde sentiunt. Multi etiam mediis doloribus pedes inter se iteratis vicibus implicant. Si urina prodit, ea alba, crassa, & turbida redditur, cui sedimentum inest purulentum, vel mucosum. Interdum etiam sanguis, aut quid cruentum concretum trahitur. Hoc ge-

genus morbi ſæpius pueris accidit quam adultis: ſæpius viris quam fœminis. Calculus veſicæ magis albicat, itemque grandior, & durior eſt eo quem renes extruderunt. Minor facilius in veſicæ impingit cervicem, urinamque pertinacius retinet, quàm is qui major eſt: hic enim, vel pro corporis poſitu, vel intromiſſo inſtrumento, inde non difficillimè depellitur.

Non leve periculum in quovis calculo vertitur: immenſis enim fractus doloribus, & propter obſtrictum iter ſuppreſſâ nimium urinâ extingui homo poteſt. Haud rarò animadverſum eſt, à veſicæ calculo data vel teneſmi, vel procidentis infimi inteſtini principia fuiſſe. Multos conſtat eſſe repertos, qui ſine dolore calculum diutiſſimè intus foverunt.

Veſicæ inflammatio.

Nullus æquè metuendus caſus incidere in veſicam poteſt, ut inflammatio, quæ non in hujus partis, (ut fortè aliquis exiſtimet) ſubſtantia: ſed potius in cervicis defigitur muſculo. Febris acuta cum multo æſtu movetur: infrà perinæum, ſuprà pecten atque pubes latè dolent: interdum his locis rubor, ardor, atque diſtentio accedunt, quæ omnia à pube ad ipſum uſque perveniunt umbilicum:

cum: frequens desidendi cupiditas, summaque difficultas est: urina ægerrimè excluditur, sæpè tota diutius cohibetur, maximèque cubante ægro: interdum guttatim maximo conatu destillat. His accedunt vigiliæ, delirium, vomitus biliosus, & extremorum frigus. Perrara est vesicæ inflammatio, pueris magis familiaris, à calculi scilicet tormento illatis injuriis. Metum minuit urina purulenta, cui sedimentum album ac leve sit. Si dolores in hoc morbo non solvuntur, neque vesica mollescit, periculum est ægrum primis circuitibus moriturum. Nulla etiam evadendi spes est, ubi febris acuta diu immoratur, simulque urina, & alvi dejectio prorsus retinentur: aut ubi urina nullam exhibet notam concoctionis, unàque dolores magis indies ingravescunt. Inter quæ sæpè ultrò lethalis oritur gangrena, ex qua vix unquam quisquam evasit. Ubi suppurare malum incipit, (quod certè grave est) omnia fiunt atrociora. Quod si antè erumpere id, quàm pereat æger, contingit, dolores cæteraque mitescunt omnia, ipsaque ubertim urina cum pure fertur, Visus est hic abscessus viam sibi per perinæum patefecisse, qua parte urina elapsa per

anum

anum omnis ferebatur.

Cruenta à vesica mictio. Cùm multis de causis, tum maximè propter vehementes in excludendo calculo nixus, cruor è vesica ferri consuevit: is urinam non totam undique perfundit, & quum per quietem subsedit, concrevisse in grumum cernitur: ejus subinde cruoris pars aliqua sine urinæ mictione elabitur. Ferè autem sub eo vitio urina paulatim veluti stillicidio quodam exprimitur, eademque dolorem exiens movet, ac veluti colis radicem adurit. Cæterùm gravissima quæque incidere, sanguine intra vesicam concreto, solent: nam crebro anima deficit, ipsaque fit exigua spiratio, & pulsus obscurus, parvus, & frequens: oritur etiam multa nausea, animi anxietas, & frigidus sudor. Hinc totus homo fit imbecillus, & pallet, & extremis partibus refrigescit. Ut plurimùm autem aliquis antè incubuit in vesicam violentus casus, quem aliquamdiu sanguinis secuta mictio est, subitòque sine certa causa desiit. Tum vero subinde rigor incidit, cæteraque protinus post hunc sequuntur signa, quæ modo proposuimus. Tardius cruenta mictio, vesicæ affectu nata, curatur, quàm quæ à superioribus locis profecta est.

Vesicæ exulceratio. Comprehensis vesicæ malis, haud rarò ejus succedit ulceratio: major quidem atque gravior in cervicis musculo, post abscessus ruptionem ab inflammatione relicti: levior autem in vesicæ corpore; quam fortè exulcerationem, vel acrior urina, vel offendens calculus fecit.

Si ex abscessu ulcus mansit, id cavum est, ac sordidum, unde aliàs sanies, alias multum fœtidi puris cum urina crassa fertur, in qua id ipsum per quietem subsidet. Jam verò si interior vesicæ pellicula leviter abraditur, crassa quoque urina est, quæ exiguum modò puris, modò cruoris trahit: &, cùm paulò altius ulcus insedit, pelliculas, & furfuracea quædam ducit. Hæ pelliculæ magis crassæ, albæ, magnæque sunt, si ulcus in altiore vesica est: si juxta urinæ ductum atque fistulam, minus albæ, magisque tenues, & parvæ redduntur. Ingens in proposito casu mingendi cupiditas est, sic ut teneri urina vix possit, tumque gravis dolor pubem & perinæum exercet, maximèque hic novissimam sequitur emictionem. Idem etiam dolor, ubi quis sese erigit, augetur. Quod si serpens fit ulcus atque depascens, aliquis etiam subinde cruor cum sanie, pureque

fœ-

fœtido in urina cernitur. Sæpiſſimè quoque ulcere admodum ſordido, maximè ſi à Venereo ſeminis profluvio id natum fuit, quædam veluti filamenta in urina verſantur, primùm tenuia, mox ita craſſa, ut ſpiſſam quoque urinam faciant: tandem craſſus & viſcidus veluti mucus, quale candidum ovi eſt, ſubſidet. Quæ proximè dixi filamenta, longo poſt tempore, quanquam ulcus curatum eſt, cum urina feruntur.

Inter renum & veſicæ ulcera ſic diſtinguitur. Renibus ita affectis, non æquè difficulter urina redditur, & quod ex his deteritur, rubet, ſeu tenues trahuntur carunculæ, ſeu filamenta capillis ſimilia: minor etiam incidit dolor, ſæpiusque cruor, & majore copia mejitur, magisque toti urinæ permiſtus eſt. At verò exulceratâ veſicâ, major fit urinæ tum cupiditas, tum difficultas. Quicquid decedit, album eſt, (niſi id tamen à renibus huc deſcendit) & dolores magis urgent: minus ſanguinis, minuſque urinæ miſti fertur. Cæterùm ſi is urinæ meatus, quem οὐρητῆρα Græcis appellari dixi, exulceratur, urina ſubcraſſa eſt, particeps modi cruoris, vel certè puris, quod capillorum ſpecie natat in urina. Æquè etiam

etiam fub hoc cafu pelliculæ, ac quædam quafi furfuracea redduntur: fed dolor inter renem, & pubem verfatur. Ulcera renum, aliorumque urinæ itinerum promptiùs, quàm veficæ fanefcunt. In fenibus nullam penitus hæc ipfa curationem habent, in aliis ætatibus difficillimam.

Urinæ retentio.

Varia fieri noxa in reddenda urina folet. Ea enim aut paulatim deftillat, aut fumma difficultate redditur, aut denique prorfus cohibetur. Primum Græci στραγγουρίαν, alterum δυσουρίαν, poftremum ἰσχουρίαν nominaverunt. Priora duo leniora effe poffunt. Tertium graviffimum, ac, fi diutius immoratur, mortiferum eft. Ubi fuperioribus inhærefcit urinæ ductibus obftructio, in lumbis doloris eft aliquis vel gravitatis fenfus, notævc affectorum renum antecefferunt: vefica inanis nihil vel dolet, vel tumet, neque quicquam urinæ adhibito inftrumento reddit, quare ne ullum quidem mictionis urget defiderium. Contrà hoc ipfum maximum eft, cum veficæ obftructæ cervix urinam impedivit, tumque pubes tota intumefcit atque dolet, multumque urinæ intromiffo ferro prorumpit. Ad fuppreffam urinam

fi

ſi teneſmus accedit, intra ſeptimum diem occidit, niſi febris intervenerit, quæ liquefactione iter urinæ expediat. Cæterùm in eo malo, quod δυσουρίαν vocari dixi, urina difficulter magnoque dolore redditur, idque interdum affatim, interdum paulatim. Stillicidium autem eſſe urinæ dicitur, cum ea guttatim ſemper conatu quodam, at dolore aliàs nullo, aliàs vehementi, exprimitur. Id vitium ſi dolore caret, retentioni urinæ finitimum eſt, ſin minus, difficultati. Si urinæ ſtillicidio volvulus acceſſerit, primis diebus ſeptem hominem tollit, niſi febris quoque interventu fluere ubertim urina cœperit. Omnino autem id malum ſenibus diuturnum eſt, junioribus brevius, neutris (niſi quid accedit) lethale. Quod ſi id à ſanguinis grumo qui intus impegit, oritur, horrendum eſſe graviſſimis caſibus ſolet: nam nativus homini color perit, pulſus fit parvus & frequens, & languidus, idemque totus ſubinde concidit: accedit rigor, febricula, nauſea, defectio animi, frigidi ſudores, & id genus alia, quæ concreto intra veſicam ſanguine fieri diximus. Porrò nonnunquam invitis urina ſine acrimoniæ & doloris ſenſu profluit,

Urinæ difficultas.

Urinæ ſtillicidium.

Urinæ incontinentia.

fluit, quod vitium in senibus curari non potest. Idem, si per febres incidit acutas, viribus infirmis, pestiferum est.

Vesicæ vulneratio. Ubi vesicæ illatum vulnus est, dolent inguina, quæque juxta pubem sunt loca intenduntur. Ex vulnere urina fertur, aut certè pro urina sanguis mejitur. Accedit vomitio bilis, singultus, delirium, & horum sequax comes mors.

Observationes in vitiis naturalium utiles.

Profluvium seminis. SEmper tædiorum, sæpè etiam plenum periculorum vitium, humani seminis profluvium est, γονόῤῥοιαν Græci vocant. Semen præter voluntatem, præterque modum, sine pudendi tentigine, sine Venere, aut nocturnis imaginibus elabitur: idque adeò interdum diu & impense fit, ut interposito spatio, hominem consumat. Paulatim enim corpus labesit, cùmque indies aliis id locis omnibus, tum maximè circa lumbos emacrescit. Ipsum verò quod ita fertur semen, crudum, aquosum, liquidum, tenue, nec prorsus album est. Maximè autem id vitii eos adoriri solet, qui puberem ætatem Venereis libidinibus cor-

corrupêre. Idem nostro seculo contagiosum esse cœpit, dignissimum scortatoribus flagellum; à quo recta ad morbum Venereum via est Sub eo casu virus quoddam album aut subcitrinum per colem noctu atque interdiu latenter sine sensu elabitur: id interposito spatio admodum fit putre, atque acre, ideoque ipsum etiam intus exulcerat penem. Id verò jam factum esse, dolor ostendit, qui colem; cum is erigitur, sic afficit, ut veluti fune substringi videatur. Idem dolor per mictionem, maximè cum ea fieri vel incipit, vel desinit, sese prodit, sic ut vel difficultas subesse urinæ, vel calculus putetur. Is morbus tum viris accidit, tum fœminis: sed in his frequentius est, ægriusque quàm in illis tollitur. In eo autem, cum uterino convenit fluore, quòd humor assiduè promanat: verum dissidet contrà, quod multo hic sit crassior, quodque vix unquam desit ulcus ab acri virulentoque natum excremento: adhæc quòd fusis menstruis, hæc ista fluxio non desinat, quum uteri fluor in ipsis menstruis, & paulò post cessare sit solitus.

Quodvis colis interioris ulcus diu trahere consuevit: interdum ita fit cavum,

maximèque per Venereum ſeminis profluvium, ut foras etiam ad ipſam uſque penetret, emergatque cutem. Si id ulcus negligitur, non rarò carnoſum tuberculum urinæ ductui innaſcitur, itemque ex aggeſtis ſordibus quidam veluti callus verrucæ ſimilis: tum urina vel retinetur, vel non pleno impetu fertur, ipſeque homo ſic ad omnem corporis poſitum urgetur: compreſſo pene, itemque intromiſſo inſtrumento tuberculum deprehenditur.

Σατυρίασις, καὶ πριαπισμός. Eſt etiam in cole vitium, quo is continenter erigitur cum laſciva quadam palpitatione, multaque opinione libidinis, σατυρίασιν Græci nominaverunt. Eſt & ejus penè generis aliud, quod πριαπισμὸν vocant: in eo arrectum aſſiduè pudendum, ſine Veneris deſiderio, præter naturam increſcit, quodam quaſi tetano diſtentum. Rarò id malum incidit, quo tolli etiam hominem poſſe nonnullis placere video.

Ramex. Proximum eſt ſcroti vitia proponere, in quibus inflammatio eſt, & ſine hac durus tumor, maximèque ramex, quem Græci κήλην, noſtri etiam Herniam vocant. Ejus multæ formæ, multæque eſſe cauſæ poſſunt. Quum rumpitur aut etiam

etiam relaxatur ea tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit, Græcisque περιτόναιος appellata eſt, protinus devolvitur aut omentum, aut inteſtinum, ac ſenſim ab inguine (niſi in eo tamen immoratur, vitiumque τῆς βουβωνοκήλης gignit) in ſcroti dimittitur ſinum. Commune eſt evidentem in ſcroto, vel in inguine tumorem, eumque non permanentem eſſe, ſed curſu, labore, ſatietate, & retento ſpiritu creſcere: iterumque reſupino, homine, vel ſponte, vel per lenem digitorum impulſum, eo quod intus eſt remeante, perire. Si id quod deſcendit omentum eſt, ægerrimè intrò revertit, ſive inedia fueris, ſive varius corporis poſitus, atque figura: ubi verò remeat, id penitus ſine murmure fit. Idem hic tumor ſi tangitur, inæqualis eſt, & mollis, & lubricus. Græci id genus ἐπιπλοκήλην, nos Ramicem omenti nuncupamus. Quod ſi inteſtinum illapſum ſcroto eſt (quod vitium ἐντεροκήλην, id eſt, Herniam inteſtinorum appellant,) tumor ſine dolore, ſine inflammatione, modò minuitur, modò creſcit, idemque, quieſcente homine aut etiam vigili, ſed tamen diutius reſupino, interdum ex toto perit: verùm clamore,

 ſa-

ſatietate , violentoque corporis motu ; propterve grave tollendum pondus nixu creſcit, frigore omni contrahitur, calore laxatur. Id temporis rotundum eſt ſcrotum & tactu læve. Quod intus eſt, ubi premitur, lubricum eſt, & modò ſpontè, modò ſi leniter digito impellitur, quodam veluti rugitu ac flatulento murmure recurrit. Ubi grave id vitium fit, inteſtinum accepto ſtercore vaſtius tumet, ſic ut retrò compelli non poſſi, ex quo caſu gravis oritur volvulus, qui tollere etiam hominem ſolet. Inter quæ dolores magni, & ſcroto, & inguinibus & abdomini accidunt. Incipit ſubinde affici ſtomachus, ſequiturque bilis vomitus, primum ruſſæ, dein viridis, ac interdum ipſius etiam atræ. Cæterùm, ſit ne ex ruptione ejus, quam dixi membranæ Ramex ortus, an verò ex laxatione, certis internoſci notis poteſt. Nam ſi inteſtinum ab initio protinus, atque univerſum devolvitur, prægreſſa ſolâ violentâ cauſa, tumorque prægrandis eſt, ſi compreſſum inteſtinum multo rugitu ſurſum recurrit, iterumque recto corpore protinus, vel tuſſi, vel retento ſpiritu delabitur, ſcire licet factam ruptionem eſſe. At laxationis hæ notæ ſunt.

Lon-

Longiore temporis tractu intestinum paulatim magis magisque quamlibet ob causam descendit, tumor æquabilior & magis esse in profundo deprehenditur, neque aliquo murmure id quod descendit recurrit, neque ita facilè, ubi erectus homo est, elabitur. Quin etiam ramex ex laxatione, vix unquam extra inguina procedit: ex ruptione autem, prope semper in ipsum promovetur scrotum. Ramex ex ruptione per initia, primus fortè septem diebus, non difficillimè tollitur, maximèque in pueris: ubi inveteravit, vix unquam curari, nisi manu, potest. Quod tamen auxilium anceps, & plenum periculorum est. Porrò scire licet, interdum simul, & omentum & intestinum posse descendere, quod vitium Græci ἐπιπλοέντεροκήλην, id est, Ramicem omenti, atque intestini vocaverunt. Jam verò sine peritonæi offensa aliqua, scroto accidere alia genera ramicis solent. Nam interdum aquosus humor intus collectus, interdum caro increscens, nec raro varicosus tumor causam morbi hujus dedit. Cum aqua subest (quod vitium Græcis ὑδροκήλη, nobis aquosus ramex dicitur) tumor, quantum in se

 est,

eſt, dolore omni caret, & firmus in intento ſcroto inhæreſcit, fame quidem, aut febriculâ, aut etiam de die, (maximeque ſi puer), is utcumque extenuatur, at nunquam ex toto tollitur. Idem tactui cedit, ſi paucior intus humor eſt: verùm ubi is multùm crevit, æquè ut uter repletus, & ſtrictus digito renititur, & oppoſito lumine, ut cornu, pellucet. Quòd ſi in utraque parte ſcroti, hæc ipſa quæ proponimus, cernuntur, conſtat utique duplicem ibi ramicem aquoſum eſſe. Ubi diutius retenta intùs aqua vehementer computruit, ipſum etiam ſubinde corrumpit teſticulum. Inſidiatur autem magis hoc genus ramicis iis corporibus, quorum ſucci non boni ſunt (Græci hæc κακοχυμικὰ nominaverunt) & his etiam multò magis, quæ in hydropem inclinant. Quare extracto per ferri uſum humore, facilè novus denuo ingeneratur, niſi toti quoque corpori adhibita curatio eſt. Ad hanc ramicis aquoſi ſpeciem non alienum ſit, hunc quoque referre, qui ex flatibus ortus, nimia diſtentione gravem dolorem movet. Flatulentum appellari eum à quibuſdam video. Raro quidem, ſed aliquando tamen dura

dura caro intra teſtium tunicas increſcit idque vitium Græcè σαρκοκήλη, id eſt carnoſus ramex dicitur: cujus tumor etiam perpetuus, ut in ſuperiore eſt, ſed pondere gravior, itemque durior, obſcurior, coloris ubique ejuſdem, neque pulſatus reſonat, idemque longiore ſpatio temporis paulatim increvit Supereſt modò ramex varicoſus, qui Græcè κιρσοκήλη dicitur, durus, & ad modum virgarum oblongus tumor, quem ſcire licet ægerrimè tolli remediis poſſe.

Teſticuli inflammatio. Inflammatione etiam affici nonnunquam teſticulus ſolet: tumque acutus dolor, rubor, calor, atque durus tumor ſubeſt: eaque omnia magis ſeſe foris produnt, ſi inflammatio in ſcrotum effunditur: obſcuriora autem ſunt, magiſque tangendo, quàm intuendo explorantur, ſi vitium ſolum occupans teſtem in profundo occulitur. Prout autem gravis eſt inflammatio, febris etiam modò eſt aliqua, modò nulla. Poſt malè curatum morbum, durus ſæpè manet tumor ſine dolore, ſine calore, atque rubore, qui tumor nunquam ferè auferri ex toto poteſt.

Uteri inflammatio. Proximum eſt ad uteri morbos tranſire, qui & varii eſſe, & pleni tædio pericu-

riculisque solent. Gravissimum ejus malum inflammatio est, ea quidem quæ totum uterum non autem solam (quod sæpius fit) ejus cervicem occupat. Vehemens dolor atque pulsans locum urget: isque, si anteriora magis afficiuntur, ad pubem pervenit, & urinæ difficultatem aliquam, vel stillicidium parit: si posteriora magis inflammantnr, alvus cohibitur, & dolor lumbos fatigat. Jam si in latere plus vitii est, protinus inguen intenditur, cruraque gravia difficulter moventur Semper autem acuta febris inest, & multus capitis dolor, magisque anteriore ejus parte, & circa radices oculorum. Dolent quoque cum distentione atque gravitate imus venter, pubes, coxæ vicinæque his id genus partes. Lumbis etiam multus infestus ardor est. Incipit affici stomachus, doloreque & nausea, & singultu sollicitari. Ipsa autem fœmina adeò parum commodè in omnem partem corporis movetur, ut non sedere, non surgere, nisi summa difficultate, non pedibus ingredi nisi quadam claudicatione possit. Eadem molestè in id latus cubat, quod morbo caret. Porrò si uteri cervix inflammationem sustinet, id quod frequentius fieri dixi, abdomen dolet, ipsum.

ipſumque uteri os, admoto digito durum occurrit, fervidum, atque præcluſum. Atque is ſanè caſus reperire aliquam curandi viam poteſt, prior ferè nullam poteſt. Nonnunquam uteri inflammatio in durum, ſenſuque carentem tumorem deſciſcit: rarius in cancrum: ſæpius in abſceſſum, qui, ſimul atque fieri incipit, pulſantem dolorem atque febres exauget, hæque cum horrore crebrò ſunt, & nullo ordine exaſperantur. Confecto pure, protinus hæc iſta paulùm increſcunt: ac tum quidem aliàs urina cohibetur, aliàs alvus: interdum tumor juxta pubem attollitur, & quaſi inundatio profluentis rei alicujus intùs ſentitur. Id temporis pus erumpit aliàs in uteri cavum, aliàs in abdominis ſpatium, ibique inter inteſtina ſubſiſtens, copiâ imum ventrem diſtendit, ac veluti pondere onerat. Quod autem pus per uteri cervicem foràs excluditur, id ſi album eſt, leve, æquale, & odoris non mali, ſanitas fœminæ redditur: ſi verò virulentum eſt, malè olens, & multis coloribus variegatum, ſcire licet rem in periculo eſſe. Rupto atque exinanito abſceſſu, ſordidum ulcus manet: ſub quo acer mordaxque oritur dolor, ſanies, & colluvies fertur, non eadem uſque copiâ, ſub-

Uteri exulceratio.

ſubſtantiâ, atque colore: odor huic modò gravis adeſt, modò etiam nullus, ſic ut ab albo uteri fluore, id quod ita exit, profectum eſſe credatur. Si in uteri cervice malum inhæreſcit, ipſo etiam deprehendi tactu poteſt: ſin altius inſedit, eorum quæ efferuntur utendum notâ eſt. Ergo ubi ſimplex ulcus non à rupto natum abſceſſu, interiorem uteri, aut ejus cervicis pelliculam abraſit, aut modicè excavavit, humor paucus, æqualis. craſſus, albicans excernitur. Quod autem ulcus è rupto abſceſſu ſordidum eſt, plus quidem humoris fundit, at minore dolore. Uteri ulcus ita interdum malignum fit, ut ſerpendo proxima quæque loca eroſione violet. Id Græci νομὴν appellaverunt, eſtque hoc tum multò magis ſordidum, fœtidum, ac rebelle, quàm prius fuit. Tum ſub hoc caſu, tum ſub duro, longoque uteri tumore proclivis eſſe cancer ſolet. Dolor eo tempore circa inguina, & imum ventrem, & abdomen, & lumbos verſatur: moles intus gravis eſſe quaſi pondus aliquod videtur, jungiturque febris, non æquè tamen ardens ea, ut in uteri inflammatione: ipſum denique malum maximè diuturnum eſt. Quum
exul-

exulceratio quoque cancro acceſſit, ulcus, præterquam quod dolet & durum eſt, etiam labris eſt prætumidis, & ex concreta ſorde lividis atque horridis. Quod ex eo manat, id graveolentiſſimum eſt, tenue, nigrum, vel etiam fulvum. Hoc genus vitii, vel ipſo judice Hippocrate, inanem omnem medicinam experitur.

Interdum ex inflammatione neque reſoluta, neque in abſceſſum verſa, itemque aliis de cauſis durus naſci uteri tumor poteſt: idque modò totius hujus, modò alicujus in eo partis. Is tumor tactu durus, atque retinens deprehenditur, cui nullus aut certè obſcurus ineſt dolor, ſed difficulter vel urina, vel alvus redditur: & ubi recta fœmina eſt, grave pondus pudenda urget, quaſi foras prolapſurum: totum corpus fit impotens, ægrèque mobile, maximè inferioribus ejus partibus, ſic ut difficilis admodum hoc nomine omnis inceſſus ſit: nonnunquam venter inflatur, & ſpeciem hydropis (qui ſubinde tamen ſequitur) præbet. *Uteri durus ſine dolore tumor.*

Uterus quoque certis de cauſis inflatur, id quod duraſſe nonnullis per omnem vitam obſervandum eſt. Venter imus ingentem tumorem habet, & tendi- *Uteri inflatio.*

ditur: & dolore urgetur: hic dolor ad septum usque transversum, & ad stomachum pervenit. Idem latera etiam utrimquè perstringit, sæpèque alterum inguen, interdum utrumque: adhæc umbilicum, lumbos, pectinem, ipsumque subinde afficit per consensum caput. Non rarò flatum manifestò elidi per naturalia fœminarum contingit, itemque murmura intùs, strepitusque, ubi corpus flectitur, exaudiri similes omnino his sonis, qui cieri sub torminibus solent. Ipse autem venter digito percussus, tanquam tympani sonum edit, utique si capax uteri spatium flatus implevêre. Quod si is ipse rarioribus substantiæ meatibus inhærescit, dolores movet longè atrocissimos, & ægrius remediis tollitur. Solet hic morbus puerperas magna ex parte tentare, non sine magno periculi metu.

Uteri hydrops

Est etiam aliquis uteri hydrops totâ ejus capacitate aquarum plenâ. Venter inflatur, magnamque gravitatem, & conversus in aliquam partem, sonum fluctuantis intus humoris exhibet. Eum humorem quibusdam ex utero singulis mensibus, nullo vitæ incommodo esse expurgatum, doctorum hominum constat animadversione.

Se-

Sequitur modò id uteri vitium, quod *Mola.* Græcis μυλη, id eſt, mola, appellatur, quodque nulli accidere fœminæ ſine viri conſuetudine poteſt. Informis in utero conſiſtit caro, cute, vel membranis circumdata, venaſque intus multas habet, ſine viſceribus tamen, ſine inteſtinis, atque oſſibus. Ea caro aſſumto per venas ſuas alimento, indies creſcendo, uterum omnem ingenti mole implet, ut vel octimeſtris etiam ſubeſſe partus exiſtimetur. Hæc verò moles non ſæpè per omnem vitam intus tutò manet: paucis etiam quarto anno, aut quinto excidit: pleriſque omnibus tertio quartove excluditur menſe, ſpemque prægnationis omnem falsò conceptam ludit. Siquidem in hoc vitio, menſtrua retinentur, mammæ intumeſcunt, urget cibi faſtidium, facies decolor eſt, venterque indies magis ac magis grandeſcit. Verùm ut his notis imprægnationi conſentit, ſic rurſus ab ea diſtat, quod durior hic eſt tumor, & quod nullo id quod intus eſt motu proprio cieatur, ſed ſtabile inhæreſcat, gravitate fixum ſua, neque unquam, niſi ubi vel premitur, vel ubi ſeſe fœmina in latus convertit, moveatur. Tum enim, non ut fœtus, leni blando-

que

que impulſu, ſed impetu quodam, in quam partem corpus inclinat, provolvitur. Quam etiam ſubinde informis hæc caro, aut multus ſanguis cum humoribus cumulatis, nec rarò etiam flatus excluditur. Quibuſdam quales inter pariendum eſſe ſolent dolores atque preſſiones, ab eo, quem dixi, flatu oriuntur. Omnibus autem inter hæc corpus extenuatur: inceſſus fit difficilis, ſic ut propendere pondus aliquod ex utero videatur: tandem verò cùm jecur quoque unà jam affici cœperit, ipſe ſequitur hydrops. Mola omnis, niſi inter initia curetur, ægerrimè tolli poteſt. Quum menſes ſine certis imprægnationis notis retinentur, ſimulque venter ſine hydrope intumeſcit; ſcire licet aliquid in utero, quod præter naturam ſit, ineſſe, irritum videlicet conceptum, vel molam, vel flatum.

Uteri aſcenſus atque deſcenſus. Uterus etiam ferri è ſuà ſede poteſt, iſque modò aſcendere, modò deſcendere, vel prolabi, & interdum in alterutrum latus inclinare. Aſcenſio adeò in quibuſdam vehemens eſt, ut ad ventriculum etiam uterus velut globus aliquis afferatur, eumque graviter premat, indeque manu depelli ſuum in locum poſſit. Ubi id

id vitium incidit, fœmina præcordiis dolet, & ſpirandi urgetur difficultate, & animi defectione, idque illæſa penituſque incolumi mente. Ubi autem deſcendere incipit uterus, mulier, ſi recta eſt, gravem in pudendum molem ſentit incumbere, quæ digito etiam explorari, tangique, quoniam pudendo occurrit, poteſt: ſi ſupina eſt, vel alvum dejicit rectum urgeri inteſtinum ſentit: ſi prona, difficulter mejit. Idem morbus longè gravior redditur, cum everſus uterus (quod tamen rarius incidit) foràs provolvitur. Quo tempore ingens dolor pectinem fatigat, oriturque ſubinde nervorum diſtentio atque tremor. Uteri fundum magnitudine ovi anſerini aut ſtruthiocameli foras prominet admiſſo digito obvius. Is ſi ſic diu perſiſtit, vix ullum auxilium periculo fœminam ſubtrahit. Jam verò ſi convulſus uterus in inguen dextrum vel ſiniſtrum contorquetur, crus totum maximèque femur torporem atque frigus habet, inguen, & interdum coxendix gravi dolore conflictantur. Is dolor vehementius increſcens, nervorum infert diſtentionem, & quendam (ut vocant) uteri furorem.

Uteri convulſio.

Haud leve vitium eſt ab utero factus ſtran-

Uteri

strangulatus. strangulatus, qui Græcis πνὶξ ὑστερικὴ vocatur Eo incipiente nausea multa fit, ferèque sine vomitu: sequitur cibi fastidium, cum ventris quodam rugitu, tametsi hic iste non semper comitatur; post hæc incipit esse difficilis spiritus, creber, ac brevis: idemque post paulum ita arctatur, ut veluti vinculo præstrictæ fauces videantur, magno metu præfocationis, inter quæ leviter anima deficit, ex qua tamen re vix pulsus immutatur. Tandem vero incipit affici caput, mentis sedes, quæ tum iracundiâ, tum metu, similibusque passionibus turbatur. Sæpius autem altus incidit quasi sopor, sub quo obmutescit fœmina, totaque pallescens atque oculis clausis corruit, ac veluti attonita jacet, sensus, motusque expers, sic ut comitiali morbo videatur prostrata. Spiritus huic summè parvus, rarus, & obscurus est, adeo, ut vix superesse ullus credatur: pariterque ipse propè concidit pulsus, tametsi etiam is (ubi levius malum est) interdum constet: cùm remittit accessio, uterus paulatim laxatur, & humoris quippiam emittit: tum obmurmurant intestina: oculi aperiuntur: malæ rubescunt, protinusque mens, sensus, ac motus fœminæ

næ redeunt: ſic ut eorum quæ inciderunt, penè omnium ſuppetat memoria. Differt hoc iſtud vitium à morbo comitiali, quoniam neque oculi vertuntur, neque ſpuma ex ore movetur, neque admodum nervi diſtenduntur. Strangulatus cauſâ uteri genitus, multis crebrò revertens perpetuus eſt: aliis protinus in ipſa eſt acceſſione, aut paucis poſt eam horis lethalis: quo tempore hæc ferè comitantur. Diu immoratur acceſſio: fit ſummè ſpiritus difficilis, pulſuſque creber & ordinis expers, tametſi is interdum totus etiam aboletur: perit inſuper ſenſus & motus: ſummum corpus frigido ſudore imbuitur: poſt quæ ſyncope incumbit, & mors Minus grave vitium eſt, in quo hæc quæ propoſuimus inſunt omnia, ſolo illæſo ſpiritu. Eò rurſus minus grave, in quo ſenſus etiam, motioque, non tantum ſpiratio integritatem habet, cætera adſunt. Morbus hic quibuſdam intervallis quaſi circuitibus ut comitialis movetur, inciditque magis hyeme atque autumno, maximè calidis atque humidis puellis, ac viduis etiam quæ præter morem conſuetudine viri diu caruere: itemque his etiam fœminis, quibus ſterilitatem

 me-

medicamenta, non ætas, conciliaverunt.

Menstrua. Proximum nunc eſt ad eas obſervationes quæ de menſtruis haberi poſſunt, tranſire. Ergo ubi hæc opportunè juſto modo, & æqualis, bonique coloris ſingulis temporibus, & iiſdem propè menſium diebus feruntur, optima, ac pro natura eſſe putandum eſt. Hiſce autem erumpentibus horrores incidunt, & laſſitudines, & capitis gravitates, & colli dolores. At verò periculum graviſſimorum afferunt morborum, quæ nimiùm vel cohibentur, vel profluunt. Neque enim illud ab Hippocrate dictum ratione caret: utriſque his, quarum menſtrua plus juſto vel retinentur, vel fluunt, ab utero morbos fieri. *Menstruorum retentio.* Ubi præter modum, præterque ætatem retinentur, totum corpus fit grave, doletque caput cum gravitate, præcipuè anteriore parte: hic dolor ad cervices etiam pervenit, ad ſcapulas, ad lumbos, & ad fundamenta oculorum. Sæpè fœmina, ac ſi concepiſſet, inhorreſcit, ſæpiſſimè nauſeat, ac cibum faſtidit: nec raro etiam febriculâ urgetur: ipſa tota triſtis, & inquieta eſt, ſubindeque viri conſuetudinem concupiſcit: urina craſſa eſt, turbida, rubicunda & interdum nigricans. Longa men-

menstruorum retentio, gravissimarum fomes ægritudinum est: ut furoris, melancholiæ, morbi comitialis, resolutionis nervorum, caliginis oculorum, tussis, difficilis spirationis, præfocationis, duri viscerum tumoris, hydropis, podagræ, tremoris cordis, syncopes, & hujusmodi. Quæ fœmina lac habet, si neque peperit nuper, neque gravida est, ea à menstruis defecta est: tum verò necesse est, si ea diu sic manet, acerbissimos in capite dolores fieri, vel morbo aliam quampiam partem infestari. Quod si inter hæc sanguis è naribus fertur, res omnis in tuto est. Quæ fœmina non peperit, gravius & citius retentione laborat menstruorum, quàm ea, quæ peperit: in hac enim venæ magis ad hanc fluxionem patent, in illa minus.

Æquè horrendum est, nimium menstrua fluere cœpisse, ex quo totum fit infirmum corpus, ejusque color vitiatur: labascit cupiditas, atque concoctio: crebri oriuntur febriles ardores, novissimè pedes molli tumore inflantur, indeque reliquum corpus, ex quo ipsa gignitur inter cutem aqua. Hoc genus fluxionis, si ob partum grandiorem incidit, ferè tutum esse, ac suaptè cessare sponte solet; *Menstruorum fluor.*

let. Cum abortum ſequitur, exanimare etiam fœminam, & præceps afferre exitium poteſt. Si rupta aut patefacta intus grandior vena eſt, cruor profuse effluit. Si minor vena fuit, paulatim is ipſe nec multus fertur. Ubi autem eroſio venam afficit, non ſolùm paulatim ſanguis manat, verùm etiam cum ſenſu doloris. Menſtrua humidioribus fœminis diutius durant, citòque hæ, niſi illa profluunt, intumeſcunt.

Fluor muliebris. Huic fluori is quodammodo affinis videatur, quem Latini muliebrem, Græci ῥοῦν γυναικεῖον dicunt. In eo tamen non purus fertur ſanguis, ſed quid corruptum, idque aſſiduè, nullove certo vel ordine, vel circuitu. Quod promanat, aliàs liquidum eſt cremori ſimile, aliàs citrinum, aut pallidum, idemque acre, atque mordax, cui modò nullus odor, modò gravis adeſt: utrique autem vitio commune eſt, locos humoribus madeſcere, fœminam decolorem fieri, eamque neque appetere cibum, neque ejus fructum ſentire, oculoſque (ubi fluor inveteravit) habere prætumidos, & difficulter ſpirare. Uteri fluor non ſolùm ætate maturas, verùm etiam virgunculas afficit juniores, quas eſſe fœdas triſtis pallor facit

Ul-

Ultimo hoc loco ea jam proponenda animadversio est, quæ de abortu, atque incommodo haberi partu potest. Sed prius quædam de conceptione dicere non alienum est. Primùm itaque scire licet, non concipere fæminam posse, cui nimium frigidus ac densus est uterus, in quo nimirum viri semen extinguitur; nec etiam, cui is ipse præsiccus atque calens est: nam semen, deficiente nutrimento, corrumpitur. Nec concipit, cui præter naturam crassæ os uteri ab omento comprimitur, nec cui nimis tenue corpus atque macrum est. Si finitis menstruis os uteri non siccatur, sed humidum manet, signum est, conceptionem fieri nondum potuisse. Quæ fœmina concepisse se rata, non concepit, & per multos fallitur menses, menstruis jam tum cessantibus, simulque ventre augescente; ea caput dolet & præcordia, neque lac, nisi modicum, & id aquosum habet. Verùm quæ concepit, ea his doloribus (nisi si familiares sunt) caret, & lac non improbum habet. Fœcunda mulier sanitate utitur firmiore, at citius est anus: sterilis autem diutius juventæ decorem servat, at non firmæ valetudinis est. Concepisse autem fœminam hinc scire licet, cùm ea simul-

Impræ-gnationis impedimenta.

Impræ-gnationis notæ.

cum viro aut paulò poſt magna voluptate ſemen emittit, idque intus, cum eo quod viri eſt, retinet; ſic ut muliebres minimè madeſcant loci. Tum horrore mulier eo ipſo afficitur die, aut veluti quadam titillatione contrahi uterum ſentit: cujus deinde os ita clauditur, ut ne ſpecilli ſummam admittat apicem: idemque, interpoſito tempore, interius retrahitur, ut vix explorari digito obſtetricis poſſit. Inter hæc menſtrua compreſſa ſunt, niſi ſi primis aut noviſſimis menſibus, non ex ipſo quidem utero, ſed ex iis quæ ad cervicem ejus pertinent, venis, (ut in virginibus fit) ſanguis nullo fœtus incommodo feratur. Poſt hæc mammæ grandeſcunt, latera, lumbique exporriguntur, ac venter totus ſine ullo moleſti ponderis ſenſu intumeſcit: ut hoc quoque diſcrimine, tum à mola, tum ab uteri hydrope verus differre conceptus poſſit. Per hæc tempora frons interdum maculis fœdatur, vel citrinis, vel lividis, ipſeque oculorum ambitus aſpectu languido aqueum livorem exhibet: urina citrea eſt aut ſublivida, itemque craſſa ac turbida, quæ levi concuſſione bullat, vel granula è ſumma corona demittit: hujus ſedimentum craſſum eſt, atque inſtar

ſtar carptæ lanæ non benè junctum : eadem urina, ſi vinum album accepit, ſimilis fit juſculo coctarum fabarum. Tandem verò fœtus moveri incipit, certiſſimum ſui præbens judicium : id quod aliis citius, aliis tardius, pleriſque omnibus media imprægnatione contingit. Atque hæ concepti fœtus certæ notæ ſunt, qui, priuſquam abſolvatur, edaturque in lucem, multis ſollicitare incommodis matrem poteſt. Ea enim, ſi alicui opportuna morbo, aut humorum vitio antè fuit, id ſecundo, tertiove menſe ſentire incipit. Itaque tum tota ea laſſa redditur, lumborumque, & inguinum, & femorum dolorem, gravitatemque patitur, ac gravi ſomno per diem urgetur. Inter hæc cibi amittitur cupiditas, fitque ingens nauſea, quæ modo irrita eſt, modo bilis vel pituitæ vomitum ciet. Hic ipſe ſi non ſequitur vomitus, fit protinus difficilis ſpiratio, & vertigo, animique tum anxietas, tum levis defectio : interdum etiam abſurda oritur rerum alienarum appetitio, ut terræ, carbonum, teſtarum, & hujuſmodi. Sed perire hæc omnia poſt quartum aut quintum prægnationis menſem conſueverunt. Cæterùm ubi jam gravida eſſe fœmina

Prægnantium incommoda

Q 5 cœpit,

cœpit, si subitò mammæ macrescunt, abortus periculum significatur. Si cùm eadem gemellos fert, altera mamma extenuatur, alterum abortit: marem quidem, si dextra emacruit: fœmellam autem, si sinistra. Hac enim parte magis fœmellæ, illâ potius mares gestantur. Æquè magnum abortus periculum est, mulierem utero ferentem acuto morbo rapi, aut sanguine per incisam venam inaniri, aut potentibus medicamentis perpurgari: utique si longo jam spatio grandior redditus fœtus est. Quin etiam sine medicina partum elidere cita alvus potest. Prægnantibus hæmorrhoïs, valde malum: Erysipelas in utero, perniciosum: lac etiam ubi è mammis profluit, præcipuèque aquosum, imbecillum esse arguit, quod prægnans intus gerit. Duræ mammæ, incolume id esse testantur. Si gravidæ menstrua solito more fluunt, sanus esse fœtus non potest. Si febribus eadem conflictatur, aut vehementer sine causa manifesta emacrescit, magno negotio periculoque parit: aut certe abortiens, in discrimine versatur. Ferè autem præter naturam tenuis tantisper abortit, donec facta sit habitior. Quæ autem mediocriter corpulenta

pulenta ſecundo aut tertio imprægnationis menſe ſine evidenti occaſione abortit, huic acetabula (Græci κοτυληδόνας vocant) plena lentoris ſunt: ſic ut fœtum continere nequeant, pondere gravem ſuo. Quicunque autem prægnanti inciderit caſus, ſpem ſecuritatis amittere non oportet, mammis nondum gracileſcentibus. Cæterum ſi fœtus vitâ careret, nullus intus motus eſt, qui ante frequens fuit: venter gravis eſt, & quaſi procidere velle videtur, nihiloque ſecius ac ſi hydrope urgeretur, intumeſcit, diſtenditurque, & cadaveris pondere oneratur: idem ſimulque latera refrigeſcunt, quæ antè caluerant: ingens dolor circa umbilicum verſatur: ſtomachus mordetur: ſpiritus malè olet: oculi minuuntur dolentque: nares atque aures frigidæ fiunt: totus vultus pravo colore fœdatur: ipſa mulier crebrò inhorreſcit: & in animi labitur defectionem: interdum convulſionibus quaſi comitialibus diſtenditur: ferè autem ſemper gravi vigilia urgetur. Porrò futuri abortus hæc ſigna traduntur. Mammæ ſponte extenuantur, aut ex his lac aquoſum fertur: latera, ſuperiuſque venter arctantur: lumbi, coxæque gravitatem inſolitam habent,

Signa emortui in utero fœtus.

Abortus præſagia.

habent, & pigrè moventur: fœtus, ſi vitam habet, vix movetur: poſtremò aqua profluit ſanioſa, tenuis, dein ſanguinea, poſt quam ipſe ſanguis, hinc grumus, atque tum protinus fœtus excluditur. Cæterùm quum hoc ipſo incolumi partus incipit tempeſtivus, plus laboris eſſe ſolet in pingui muliere, quam in tenui: plus in puella edenda, quam in maſculo. Ferè etiam plus negotii abortus, quàm maturus partus exhibet. Præſagire autem difficilem partum licet, ſi totus ante fœtum aquoſus humor effluit: aut longa, copioſaque ſanguinis eruptio anteceſſit: ſi ipſa fœmina crebrò inhorreſcit, & languidiore dolore, perque longiora intervalla urgetur. Rectè enim Hippocrates judicavit, partus ſine debito dolore periculoſos eſſe. Ubi mulier à partu haud commodè purgata eſt, venter, & interdum crura tument: dolor atque rigor lumbos atque imum ventrem occupat: fitque interdum animi defectio. Quod ſi ex partu febris cum ingenti continuoque dolore capitis infeſtat, ſcire licet in magno rem metu eſſe.

Difficilis partus notæ.

Ubi uterus vulnere percuſſus eſt, inguina dolent, & coxæ, & femora: ſanguis partim ex plaga, partim obſcœnis lo-

Uteri vulneratio.

locis effertur, ſequiturque bilis vomitus. Noviſſimè, ubi in propinquo exitium eſt, eadem quæ corde vulneratis ſolent accidere, ſequuntur.

Obſervationes in vitiis articulorum utiles.

MOrbus articularis Græcè ἀρθρῖτις appellatus, ſub quo nomine ποδάγραν, χειράγραν, & ἰσχιάδα comprehendimus) diu trahere, & per intervalla recurrens, gravibus tormentis dolorum afficere hominem ſolet: neque ullus ferè morbus eſt, qui magis à parentibus trahatur. Is ipſe interdum repentè in omnes irruit articulos: ſæpius paulatim accedit, oriturque levis chiragra, vel etiam podagra, maximèque calidioris naturæ hominibus: ſic, ut hunc dolorem nemo niſi expertus, morbi eſſe articularis crederet. Ab his partibus, multo ſpatio dolor ad cæteros articulos irrepit, quibus ex more eſſe infeſtus ſolet. Quin etiam cùm malum invaluit, vertebræ quæ in ſpina ſunt, afficiuntur, genæque dolent, atque ipſum interdum guttur, nec ulla ferè oſſium connexio hujus expers cruciatus eſt. Quæ pars huic vitio patet, ex leve occaſione fatigata, æquè frigido, calidoque offenditur. Hic autem morbus, ubi ad ſenectu-

Morbus articularis.

ætutem uſque inveteravit, aut certè in eâ eſſe cœpit, itemque ubi extra hanc ætatem callum contraxit, nunquam ex toto ſanatur. Dum callum dico, nodoſam illam intelligo arthritidem, ſub qua diducuntur articuli, diſtorquenturque, & motu pereunte curvi fiunt. Juveni autem ſemper facilius ſuccuritur, ſi amans laboris eſt, & accurate victitat, & facilem alvum habet: præcipuè, ſi quæ morbum fecit materia, non ex diverſis miſta humoribus eſt. Quæ omnia tamen ſic ſpem faciunt, ut interea nondum aliquis contractus ſit callus. Nihil æquè propemodum hoc morbo affectos adjuvat, atquè tormina, vel quocunque modo fluens alvus. Nihil penè gravius eſt vino, atque Venere, ſi modo carent. Propter febrem quoque, & fieri vitia articulorum, & ſanari poſſunt. Salutiferum in his ſignum eſt varices naſci, aut urinam craſſam & multam eſſe. Atque hæc quidem communia ſunt in omni Arthritide. Nunc illa, quæ magis propria cuique vitio cenſentur, ſequar. Χειράγρα in manu eſt, ejuſque vel carpum affligit, vel partem externam, vel articulos ac vincula digitorum: circùm ſæpè tumor, rubor, calor, pulſanſque dolor eſt.

Χειράγρα.

Πο-

Ποδάγρα autem pedes infestat, ingeritque tormentum, vel malleolis, vel plantæ, præcipuèque pollicis articulo: eademque hic, quæ in priore inesse vitio diximus, sequuntur. Podagra rarò castratos, vel pueros antè Veneris usum, vel mulieres quæ menstruis carent, adoritur. Quæcunque pars tum hic, tum in superiore vitio, morbo patet, ea debilior fit, & emacrescit. Podagræ dolores, cessante inflammatione, intra dies quadraginta conquiescunt: iidemque magis Autumno, atque Vere moventur. Coxæ autem dolor (Græci Ἰσχιάδα nominant) altius ad summum natem, non in magno ejus articulo defigitur, inde in femur quoque sese, & in suram, & in extremum pedem extendit. Idem interdum circa inguina inhærescit, & urinæ difficultatem lacessitâ vesicâ parit. Ipsum vero crus modo calidum, modo frigidum est. Raro evidens emergit tumor, minus sæpè calor aut rubor. Id autem vitium graviorem præ cæteris generibus dolorem movet: ferèque post longum morbum, inclinatâ in coxam materiâ, gignitur. Porrò longissimum erit, atque nequaquam anno finiendum, si ingens torpor subest, & crus, coxaque, & lum-

Ποδά-γρα.

Ἰσχιάς.

lumbi multum frigent, alvuſque nunquam, niſi ubi coacta eſt, reſpondet, & nil niſi ſtercoraceum mucum reddit: ſi denique arrigi pudendum non poteſt, hominiſque ætas annum jam emenſa quadrageſimum eſt. Huic vitio ſuccurrere Ver atque Aeſtas poteſt: parum ſperare vel Hyeme, vel Autumno licet. Junioribus æquè graves dolores atque ſenioribus, at non æquè longa morbi hujus ſpatia ſunt: ante quadrageſimum enim diem juvenes liberantur: minus etiam vehementes his torpores fiunt, minuſque crura, ac lumbi frigent. Jam verò ſi ſub eodem morbo dolor lumbos, coxamque deſerit, & ad inferiorem vertitur partem, ſperare utique bene licet: ſin contrà, coxâ, lumbiſque non deſertis ad ſuperiora pervenit, rem difficillem eſſe teſtatur. Quòd ſi eo jam ipſo in vetuſtatem incidente femoris caput elapſum extrà coxam eſt, protinus femur contabeſcit, homoque niſi uſtus eſt, claudicat. Obſervatum haud raró eſt, ex hoc coxæ dolore natum hydropem eſſe. Sanata podraga, atque iſchias facilè reverti conſueverunt: at cæterorum vitia articulorum non item. Ubi in humerum articularis doloris tormentum incubuit, nullus evidens

dens tumor, vel calor, vel rubor eſt: ubi cubitum aut genu affligit, multum & doloris, & tumoris exhibet, at ruboris, colorisque perexiguum.

Obſervationes in vitiis cutis utiles.

VAriis incommodis tædiique plenis noſtra expoſita cutis eſt, quæ quamvis per ſe periculo vacent, fœda tamen eſſe, & propter malum fieri corporis habitum ſolent. Primo itaque loco ſcabies ponatur, ξυσμὸς Græcè appellata, durior illa ſcilicet cutis aſpretudo, leviſque exulceratio pruriens, & interdum rodens. In hac puſtulæ oriuntur modò humidiores, modò ſicciores: his ruptis, ulcus fit. Id purgata ſanie cruſtula tectum obdureſcit. Eò autem gravius malum eſt, quò magis cutem aſperat, quòque prurit magis, & quò plures occupat partes, & quò ſomnum magis aufert. Pravis ea radicibus, quæ talis eſt, nititur, magnoque negotio tollitur. Itaque hanc Græci ἀγρίαν, id eſt, feram nominaverunt. Scabies omnis aliis quidem ex toto deſinit, aliis certo anni tempore revertitur. Ægerrimè autem in ſenibus ſaneſcit, peſſimaque eſſe in capite ſolet. *Scabies.*

Hoc vitio gravior impetigo eſt, dura

Impetigo. nimirum, aridaque cutis aſpretudo, multâ moleſta prurigine. Ea ferè vel manus occupat, vel pedes, habetque ſpecies numerò quatuor. Ex his minimè mala eſt, quæ ſcabiem repræſentat, in qua aſperata cutis rubet, ſubduraque eſt, & erodente pruritu laceſſitur. Id communiter pruriginem vocant. Pejor eſt ea quæ aſperior, rubicundior, & majores puſtulas exhibet, eſtque ea impetigo, quæ Græcè λειχὴν appellatur. Prorſus autem hîc varia cutis figura eſt, & roſio major, multæque ſquamulæ decedunt, tum ipſum etiam malum latius vagatur, celerius ſerpit, certioribus temporibus & fit, & ceſſat. Tertia autem longè hac atrocior, pejorque eſt, quæ circum tempora oritur, aut certè ibi eſſe deſinit, neque unquam ex toto poſſe tolli videtur. Præcraſſa cutis eſt, longèque durior, ac magis tumens, eademque ſiccitate dehiſcens, paſſim finditur: magis etiam eroditur, ſquamulas ſubnigras remittit furfuribus ſimiles: iſtud vitium Græci Ψῶραν dicunt. Peſſimum, atque inſanabile quartum impetiginis genus eſt, quod Græcè λέπρα appellatur: id eroſine latius procedit, totumque cum ſubjecto humore ſubalbidum eſt, ac ſpeciem recentis ci-

Ψῶρα.

ca-

catricis repræſentat: adhæc cutis fiſſa ac vehementer dura eſt, ex qua cum ſquamulis (quas ea habet ſubalbas vel pallidas) ſanguis fertur. Facile Lichen neglectus in pſoram, & hæc in lepram vertitur. Ferè paulatim emacreſcunt hi quos ſemel vel pſora, vel lepra contaminavit. Impetigo hoc à ſcabie diſtat, quod ſiccas puſtulas habeat, omnis tum humoris, tum ſaniei expertes: contra ſcabies habeat.

Nunc de vitiligine dicam, in qua cutis alienis maculis, iiſque non continuatis, at variè disjunctis vagantibuſque fœdatur. Sub hoc vitio ſenſus affectæ partis vel obtorpeſcit, vel totus amittitur. Eſt autem generum id duorum, Ἀλφὸς ſcilicet, & λεύκη. Sub priore ſumma tantum afficitur cutis, eſtque maculis quibuſdam ceu umbrâ obſcurata, fitque hoc modo Alphus vel albus vel niger: itaque noviſſimus hic Melas appellatur. Porrò Leuce longè altius totam cutem, non tantùm ſummam prehendit, magiſque quàm Alphos albet. Pili è cutè excidunt, & viciſſim naſcuntur novi, tenues, albi & omnia lanugine ſimiles. Alphos vix unquam, niſi cum inveteravit, cutem penetrat. Leuce non ſolum hanc,

Vitiligo.

ἀλφὸς.

λεύκη.

ſed ipſam etiam ad oſſa uſque afficit carnem: ille curationem non difficillimam habet: adhæc vix unquam remediis tollitur, aut ſi certè tollitur, ſemper eo loco pravi relinquit coloris veſtigium. In Leuce cani pili ſunt: in Alpho naturales. Ex hoc, ubi quis locum acu pupugit, cruor fertur: ex illa, ſanies aquoſa duntaxat, utrumque autem vagatur, verùm in aliis citiùs, in aliis tardius. Experimento diſcitur utrum ſanabile quid horum ſit, nec ne. Nam cutis inciditur, aut intromiſſâ pungitur acu: tum ſi cruor promanat (quod ferè in utroque Alpho fieri diximus) ſperari curatio poteſt: ſi tenuis ſubalbaque ſanies, non poteſt. Æquè inanis omnis medicina eſt, ſi id vitium inveteravit: ſi magnum ſpatium multaque occupat corporis loca: ſi altè intra carnem demerſum eſt: ſi locus ex toto colorem amiſit ſuum, ac quidvis potius quam ruborem habet: ſi denique aſpero panno perfricta cutis, colorem non mutat. Omni vitiligini malus jungitur corporis habitus, quem qui habet, is huic vitio magis opportunus eſt.

Exanthemata. Exanthematum quoque hoc loco proponenda obſervatio. Hæc ubi quidem intùs

intus immorantur, nondum tamen foràs emerſerunt, talia fiunt. Totum corpus fit grave, & punctionibus quibuſdam afficitur: dolor vehemens in capite, aliquis etiam in pectore, in faucibus, & in dorſo eſt: ſicco ore craſſum ſputum vix extunditur: oculi intumeſcunt, pruriunt nares: rauceſcit vox, ſpiritus difficulter, crebrèque trahitur: totus vultus ardore, ruboreque quaſi effloreſcit: inter hæc multa ſomni cupiditas eſt, oriturque febris Synocho non uſquequaque diſſimilis. Ubi verò id vitium foris quoque ſeſe in cute prodit, increſcunt quæ modò dixi omnia, præcipuèque capitis dolor, & ſpirandi difficultas: ipſeque pulſus æquè ut antè creber, velox ac vehemens manet. Ferè autem iucipiente eruptione, facies quibuſdam maculis imbuitur, quæ mox ſubeunte humore, vel aguntur in altum, vel in latum exporriguntur: illa, ſublimia exanthemata: hæc, lata vocamus: priora exulcerant, & pruritum movent, quo certè lata carent. Id autem genus vitii, aut corrupti excrementi dejectione, aut copioſis ſudoribus conquieſcit. Vix quiſquam hominum eſt, quin vel ſemel ſic laboret ante legitimam ætatem. Magis autem expoſiti

exanthematis ſunt infantes atque pueri: ſeniores rariſſimè, & non niſi ſummo periculo ita ægrotant. Quanquam autem exanthemata in quælibet cadere anni tempora poſſunt, magis tamen Vere, & ſub Autumni finem oriuntur, idque humidis magis, quam ſiccioribus corporibus. Tutiora autem ſunt quæ citò emergunt, (aliis enim protinus id accidit, aliis tertio, vel quarto, & interdum quinto poſt infirmam valetudinem die) & quæ citò (ſi ſublimia ſunt) matureſcunt, quæque rubra, magnaque ſunt, minimèque ſibi mutuò contigua: adhæc quæ febrem non vehementem movent, eamque egreſſa ipſa finiunt. Cæterùm mala ſunt, quæ lentè prodeunt, magiſque ſi violacea ſunt, ſub his enim frequens fit ſyncope. Commoda quoque non ſunt, quæ vel lividi coloris, aut viridis, aut atri ſunt, quæque iteratis vicibus modò rurſus occuluntur. Æquè mala ſunt ea quibus ingens accedit febris, vehemenſque ſpirandi difficultas, & inquietudo corporis, & multa ſitis, & infirmæ naturæ vires. Hiſce ita concurrentibus, magna ex parte ægri pereunt, magiſque ſi lata exanthemata ſunt. Certæ

mor-

mortis syncope est index, itemque urina sub imbecillo robore viridis. Perniciosum etiam est post cruentam urinam, nigram meji cœpisse. Nihil æquè attente observari, atque vox & respiratio debet His enim integris, magna spes est; violatis, dubia. Quisquis huic malo succumbit, ferè tanquam ex angina præfocatus moritur, aut certè propter tormina, alvique profluvium labascente naturâ exanimatur. Exanthemata sæpè sine ullo vitæ periculo, sine pestis nota in populum aëris vitio grassantur: sæpè hæc ipsa pestem, malasque judicationes sanguineæ febris comitantur: rarò aliquis ex sublimibus moritur, multos lata tellunt.

Observationes in vitiis utiles, quæ non certam partem aliquam, sed variam occupant.

INflammatione, quæ Græcis φλεγμονὴ dicitur, his sese notis prodit. Pars affecta tumet, prementi digito renititur, tenditur, calet, rubet, & pulsanti dolore urgetur: is morbus aut latente materiæ resolutione finitur, quod probandum est: interdum citra hæc malignus esse *Inflammatio.*

eſſe incipit, quod peſſimum eſt. Malâ etiam curatione, in durum, ſenſuſque vertitur expertem tumorem, quod bonum non eſt.

Gangræna. Grandiorem inflammationem ſubinde gangræna, atque ſphacelus conſequuntur. In priore, pars emori incipit, tenditque ad innati caloris exſtinctionem: tum autem floridus inflammationis color perit, ſimulque dolor & pulſatio. In ſphacelo autem (qui Latinis Syderatio dicitur) pars ſenſum, motum, ipſamque vitam tota amiſit, fitque prorſus nigra, mollis, putris, & malè olens, & cadaveroſa. Hic caſus (niſi corrupti membri amputatione maturè ſuccurritur) præceps exitium affert.

Sydera-tio.

Carbunculus. Utilis quoque in eo vitio obſervatio eſt, quod Græcis ἄνθραξ, nobis Carbunculus appellatur. Locus primùm prurit, dein rubore picis, aut bituminis more ſplendeſcente efflorescit, & maximo dolore urgetur: tum protinus puſtula vel una, vel multa oritur, flagrantiſſima, non nimiùm eminens, eaque nigra eſt, & interdum livida, vel pallida. Hac rupta ulcus cum cruſta gignitur, qualis inuri ferro candente ſolet, eademque inflammatione cingitur, atque vi ardoris extorretur. Itaque cutis eo loco ſic infe-

feriori carni adſtricta, affixaque eſt, ut inde diduci ea, dividique non poſſit: quæ in proximo ſunt partes, caloris, dolorisque incommodum conſenſu quodam omnes percipiunt: præter hæc, horrore ſubinde homo concutitur, ac febre perturbatur, cui multa accedit nauſea, & ſomni cupiditas, & cordis tremor: ipſe verò tumor nunquam ſuppurat, ſed excidente tandem, corruptæ, propter exuſtionem carnis, particulâ cavum accipit, & ſordidum ulcus. Id genus mali acutum, & ex toto mortiferum eſt, magiſque ſi febrem excitavit, ſi non longè à præcipuis abſiſtit viſceribus, in axillis ſcilicet, & in inguinibus. Metus enim eſt facilè id intrò reverſurum: quod ubi incidit, in certo vitæ periculo homo verſatur, maximèque ſi plura etiam ſigna comitantur non bona. Sæpè etiam, cùm id vitium circa ſtomachum fauceſve ortum eſt, ſubitò ſpiritum elidit. Minus lethalis Carbunculus ruber eſt, atque hinc pallidus. Niger ex toto peſtilens ac pernitioſus eſt. Grave autem peſtilentiæ tempus omnis penè carbunculus & antecedit, & comitatur, idemque tum penitus eſt exitialis. Qui verò aliàs oritur, is, etſi maximis quoque dolori-

bus terrere posse videatur, curationem tamen non difficillimam habet.

Ἐρυσί-πελας. Ἐρυσιπέλατος quoque proponenda animadversio, tum simplicis, tum ejus quod exulceratum est. Utrique commune est, horrorem ferè, ubi incipit, & febrem movere, semperque minus inflammatione, tum dolere, tùm intumescere, perque corporis summa latè diffundi, coloris esse ex rubro flavescentis eoque colore ubi digito urgetur privari, iterumque ubi laxatur imbui, ad hæc pulsationem non habere, multòque minus tensionem, itemque ex una sede in aliam serpendo migrare, & locum quem obsidet, mordere atque urere Simplex Erysipelas ardorem ceu quandam deflagrationem & ruborem sine ulcere exhibet. Hippocrates Aphorismorum libro, ἐπιφλόγισμα, nostri similitudine coloris ducti, Rosam vocant. Quod vitium is author per anginam pestiferum esse scripsit, si postquam semel exortum in pectore est, subitò rursus intrò revertit. Cæterùm ubi exulceratum est Erysipelas quod propriè sacer ignis appellatur, cutis aliàs *Ignis sacer.* summa afficitur, in eaque crustulæ tanquam furfuraceæ oriuntur, aliàs tota ulcus sustinet, ruptisque pustulis saniem pu-

purulentam reddit. Eryſipelas ſæpiſſime in facie verſatur, eamque ſubinde ſerpendo, totam occupat, multùmque tum intumeſcit, tum expanditur, ac, niſi remediis ſuccurritur, rapere etiam hominem ſtrangulatu poteſt. Pravum quoque eſſe ſolet, quod propter confractum, aut nudatum os natum eſt. Semper autem utile eſt ab interiore parte ad externam Eryſipelas verti: peſtiferum ab hac ad illam demigrare. Ab eodem vitio putredo aut ſuppuratio inimica ſunt, id quod nunquam propè accidere ſimplici Eryſipelati ſolet, ut quod magis perſpiratione cuticulari latenter diſſipatur.

Nunc propter cauſæ affinitatem de papulis dicam, quas herpetis appellatione ſignificari video. Earum duo genera ſunt, alterum ſimplex, & mitius: alterum exedens ac ferum, quod ideò Græci ἄγριον dicunt. Simplex minimis puſtulis ſummam cutem exaſperat, leviterque rodit, & rubore ſuffundit, & pruritu ſollicitat, in orbemque ferè procedit, ac plerumque ſaneſcente medio extrema longius vagantur. Id vitium, quoniam puſtulas exhibet milio ſimiles, Græcè ὁ τῆς κεγχρίας ἕρπης appellatur. U- *Papulæ.*

bi

bi verò ferè papulæ ſunt quas Græci ἐσθιομένας, id eſt, exedentes vocant, ſimiliter quidem, verùm magis cutis, non ſumma, ſed tota exulceratur: magiſque, & roditur, & rubeſcit: ex puſtulis ruptis ulcuſcula ſunt arida ſine ſanie, ſine pure. Ut hic quoque nomine id vitium ab igne ſacro, cui alioqui omnia propè ſimile eſt, differat. Nam huic magnæ ſunt puſtulæ, exulceratæ, humidæ, è quibus pus ſanioſum. Papula omnis minimè omnium ulcerum, quæ depaſcendo ſerpunt, periculoſa eſt. Verùm curationem difficilem & longam habet, maximè ea quæ minus rotunda eſt. Talis enim in impetiginem, ſi ſublata eſt, tranſit.

Laxus ſine ſenſu tumor. Οἴδημα, tumor laxus & mollis, & albus eſt, ſine dolore, ſine calore, idemque digito preſſus foſſulam quandam reddit. Frequens id vitium pedibus, interdum & toti corpori eorum eſt, quos aqua inter cutem, aut tabes, aut malus habitus conſumſit. Idem ſæpiſſimè reſolutum conquieſcit, nec raro in nodos quoſdam & excreſcentia tubera degenerat. Promptius per hyemem crapuloſis & ſenibus accidit.

Durus At verò ὁ σκιῤῥὸς prædurus ac renitens tu-

tumor eſt, ac ſenſus (ſi quidem exquiſitus eſt) expers, colore inter rubrum nigrumque medio. Idem initio exiguus, paulatim ad grandiorem molem inſurgit. Sæpè eo vitio jecur, ſæpius lien tentatur, non ſine certo metu graviſſimorum ac lethalium morborum. Interdum aliis etiam partibus accidit, quum perperam curata in ipſis inflammatio, vel Eryſipelas fuit. Recens ſcirrhus, ſi premitur doloris exhibet ſenſum aliquem, & locum medicinæ præbet. Conſummatus ſenſu penitus caret, neque tolli remediis poteſt. Scirrhus aliis reſolvitur, aliis perpetuò durus manet, quibuſdam etiam in cancrum vertitur. *ſine ſenſu tumor.*

Finitimæ huic vitio ſunt ſtrumæ, Græcis χοίραδες appellatæ, duri ſcilicet glandularum tumores, maximèque in collo, in quo longa ſerie diſponuntur: unde interdum ad alas perveniunt, itemque in pectus, & in mammas fœminarum: inguinibus etiam quorundam infeſtæ eſſe ſolent. Hoc ipſum vitium interdum mitius eſt, tumque tumorem exhibet æqualem, rotundum, circumſcriptum, non maximè durum, inflammatione doloreque carentem, omnia ſcirrho ſimilem. Porrò ubi vetus id graveque *Struma*

factum

factum est, malignum ulcus & serpens, & erodens accipit; unde ipse quo comprehenditur ab eo locus locaque proxima exeduntur. Idem interdum malignitate adeò efferatur, ut haud multum à Cancri absit natura: tum febris etiam movetur, tumorque est inæqualis, in quo pulsantes dolores insunt, ipsæque venæ eminent. Idem manuum contrectatione fit pejor & per omnem vitam, quoniam non maturescit, durat: ac sive ferro, sive medicamentis hæ strumæ curantur, ferè juxta cicatrices resurgunt. Strumæ omnes magno negotio tolluntur, acciduntque maximè (quibus etiam minus noxiæ sunt) pueris, præcipuè si breve his collum, & pressa tempora, & largæ maxillæ sunt. Adultioribus, magisque ad senilem ætatem provectis, raræ quidem, at difficillimæ omnes sunt strumæ. Deteriores etiam esse volunt, quæ dolore carent.

Cancer. Periculorum, & propter longam durationem plenum tædiorum Cancri vitium est, Græci καρκῖνον vocant. Tumor est durus, rotundus, inæqualis, aspectu teter magis, quàm inflammatio nigricans, at non juxtà fervidus. Idem latè circum circà dolet, qui quidem esse

ſe mollis intuentibus videtur, verùm tactui occurrit duriſſimus. Circa eum venæ interdum plenæ, vel pallidæ, vel lividæ tenduntur, & quaſi incurvantur: ſic ut animantis cancri diductos pedes ſimilitudine quadam repræſentet. Ubi id malum incipit, formâ ciceris exiguum eſt, durum, rotundum, obſcuri coloris, idque aliàs aliquo cum dolore & calore, alias ſine his: atque interpoſito ſpatio creſcens, magnitudine fabam & hinc nucem juglandem, aut quid his majus æquat. Idem tumor modò ſine ulcere, modò cum eo eſt. Ubi id eſt, ſuprà hæc quæ propoſui, pars aſſiduè exeditur, ejuſque profundum roſione ſuffoditur, corruptæ carnis exhibens formam, exitque ſanies peſtilentiſſima, tenuis, nigra vel fulva, copiâ, & odore abominabilis: ulcus ipſum inæquale, labiis cum tumore præduris & inverſis, concretâque humorum illuvie teterrimum eſt: lenta febris aſſiduè tenet, crebròque anima deficit: maximè ſi vitium non procul à corde eſt: interdum multus ſanguis ex ulcere propter exeſam venam fertur, ſemperque malum creſcendo, donec occidat, ſerpit. Scire autem licet, ut omnibus cor-

corporis partibus inesse hoc vitium posse, ita sæpius fœminarum accidere mammis consuesse, itemque ori, oculis, vulvæ, peni vel ano, magisque si menstrua diu suppressa sunt, vel si diuturnæ curatæ fuerunt hæmorrhoides, aut longa quartana febris afflixit. Ubi recens cancer est, neque adhucdum aliquo in membro vetustate penitus insedit, curationis aliquam viam præbet. Quum verò is inveteravit, aut penitus etiam inhærescit, nullâ medicinâ vincitur, magisque si simul etiam ulcus accessit. Sed & curationibus magis lacessitur, quàm juvatur: nam si ferro quis adussit, multò magis id tum concitatur efferaturque, & exitii causam certi præbet. Tum etiam etsi scalpello excisum est, tamen post inductam cicatricem revertit, crescitque donec vitam adimat.

Vulnus. Proxima nunc est vulnerum atque ulcerum observatio. Tutissimum vulnus est, quod lineæ modo rectum, & in carne, & tantum discissione illatum, non etiam collisione est: præstat enim acuto telo percussum aliquem, quàm retuso esse. Malum autem vulnus est, ex quo aliquid excisum est, aut alia parte

te abſciſſum, aliâ dependet. Omniumque peſſimum rotundum eſt. Lethale eſt quod cor accepit, vel cerebrum, vel ventriculus, vel jecinoris portæ, vel ſpinæ medulla, vel pulmo medius, vel tenuium aliquod inteſtinorum, vel circa fauces magnæ, tum venæ, tum arteriæ. Æquè certum periculum, at non æquè præceps affert, quod membranas, quibus cerebrum continetur, violavit, aut jecinoris craſſum, aut renes, aut lienem, aut vulvam, aut veſicam, aut ſeptum tranſverſum. Anceps etiam caſus, & metu plenus eſt, in alis, & in poplitibus grandes venas intusque conditas ictas eſſe, itemque eas quæ ad anum, & ad teſticulos perveniunt: tum enim periculum omne in nimia vertitur ſanguinis profuſione. Non tutò etiam loca inania, & articuli, & quæ pars inter digitos eſt, itemque alæ, & fæmen, & caput muſculorum, vel nervus, arteria, membrana, os, & cartilago vulnerantur. Periculo quoque ſubjacet quodcunque magnum eſt. Porrò ex omni vulnere facilius ſaneſcit puer, vel adoleſcens, quàm ſenior: firmus homo, quàm impotens: quadratus, quàm nimis vel gracilis, vel plenus: tempe-

rans, quàm vino, Venerique deditus. Vulnus citiſſimè ſaneſcit Vere, tardius Æſtate, atque Hyeme, tardiſſimè Autumno. A vulnere diſtentio nervorum lethalis eſt. Malum etiam eſſe vulneratis compreſſam alvum Hippocrates judicavit.

Ulcus. Quædam etiam in genere dici de ulceribus poſſunt. Neque enim ſimplicia ea eſſe ſemper, ſed & tumorem interdum colliſionemque habere conſtat: eademque aliàs nimia carne, quæ ſuper increvit, onerantur: aliàs varicibus implentur: nonnunquam duris labris ac decoloribus cinguntur. Non raro etiam ubi facta cicatrix fuit, interpoſito tempore rurſus inflammatione laceſſuntur, ac diſrumpuntur: maximèque iis caſibus, ubi os ſubtus corruptum eſt, incidit, id quod hic ſciri licet, quoniam os primum pingue fit, dein nigrum, vel carioſum. Jam etiam malignum eſſe ulcus (κακοήθες Græci dicunt) atque ægrè admittere cicatricem ſolet, quod δυσεπούλωτον vocant. Id magis fieri per pravum corporis habitum, aut per jecinoris lieniſque affectiones compertum eſt: ac tum ferè vel calloſa labia ſunt, vel varices juxtà inhæreſcunt, ipſeque

fœ-

fœdi homo coloris eſt. Fit quoque exedens ſubinde ulcus, quod ſanas etiam carnes in vicino poſitas, non tantùm corruptas, atterit, depaſcitque, Græcis νομᾶδες appellatur. Id verò oriri maximè poſt ea conſuevit vulnera, quæ medici imprudentiâ, mordacibus agitata medicamentis ſunt: aut certè poſt ignem ſacrum, poſtque eas puſtulas, quas acer bilis multo pruritu excitavit. Hujus ipſius generis ἡ φαγεδαίνα eſt, quæ latè vagando, cutem & primam tantum carnem exedit: ulcus etiam interdum eſt cavernoſum, cujus oſculum anguſtum eſt, fundum altè intrò deſcendit, ac latè ſeſe in varios ſinus tanquam in cuniculos diffundit, id modò intus durum calloſumque eſt, modò non eſt. Ubi eſt, fiſtulæ nomen accipit, cujus multa haberi obſervatio poteſt: ſiquidem alia curatu facilis, alia difficilis, & quædam penitus incurabilis eſt. Expedita medicina eſt, cum id vitium ſimplex atque recens intra carnem conſiſtit, magiſque ſi juvenis aliquis ac firmo corpore eſt. Difficilis eſſe fiſtula judicatur, quæ os, vel cartilaginem, vel nervum læſit: itemque ea quæ articulum violavit, vel ad veſicam, ad pulmonem, ad

Φαγεδαίνα.

Fiſtulæ.

vulvam, ad grandes venas & arterias; vel ad inania loca, ut ad guttur, ſtomachum, pectus, aut inteſtina penetravit. Sub his enim caſibus, modò periculum anceps, modò certa pernicies eſt: idque multò magis, ſi ſenex homo, ſi ægrum corpus, aut mali habitus eſt. Ex eodem autem ulcere ſi plus materiæ fertur quàm quod ſimplici ſpatio convenit, ſcire licet, plures intus ſinus eſſe: atque hinc, ſi ſola eroſa caro eſt, pus leve, album, & majore copiâ fertur: ſi locus nervoſus, ejuſdem quidem pus coloris eſt, verùm tenuius, & minus. Ab ipſo nervo quod promanat, pingue, & oleo ſimile eſt, ad quod etiam dolores accedunt: ſi vena affecta eſt, cruor ſubinde puri miſcetur: ſi os, tenuis inde liquor fertur. Ferè autem, ut quodvis ulcus, ita etiam id quod altum, anguſtum, atque calloſum eſt, ſi diutius anno duravit, os afficit. Id autem cognoſcitur, ſi, quod ultimo ſpecillo exploratur, renititur, ſic, ut non elabatur idipſum, verùm æquali in loco ſiſti videatur: tum enim levis caries eſt. Si verò inæquale, atque aſperum ſubeſt, vehementius os eroſum eſt. Fiſtula omnis difficillimè ſaneſcit, præcipuè quæ in-

inveteravit, quæque profundè inhære-ſcit, & multos ſinus habet. Quodcunque ulcus inducta cicatrice ſemel curatum, paulò poſt iterum rumpitur, id ad fiſtulam inclinat. Cæterùm ulcus adeò interdum fit malignum, atque virulentum, ut partem putrefactione corrumpat. Id ſanè viſcidum quid, aut carnem intus mollem habet, aut malè olenti obſitum cruſtâ eſt, ex quo teter vapor fertur, qualis è cadaveribus corruptiſve carnibus ſpirat. Tale verò ulcus eripere etiam homini vitam poteſt, & cùm ulterius efferatur, in exedentem ſphacelum verti. Porrò ſcire licet malum ulcus eſſe, quod diu durat, quodque morbis ſuccedit, itemque quod in ambitu glabrum eſt. Pilos autem, qui ſemel defuerunt, iterum innaſci ſalutare eſt. Inimica etiam judicatur à forti in ulceribus pulſu, ſanguinis profuſio. Si tumores ſupra ulcera ſubitò occultantur, idque in parte acciderit corporis anteriore, prorſus vel lateris acutus dolor, vel inſania timenda eſt. Quod ſi id à tergo factum fuit, periculum è nervorum diſtentione, vel rigore eſt: optatiſſimumque inter hæc eſt, citam alvùm fuiſſe. Malum etiam ſignum eſt,

multam exulceratis vigiliam esse, & spiritum difficilem, & sitim, & cibi fastidium, & febrem: itemque pus habere nigrum, aut fæculentum, & fœtidum. Animam autem deficere, pessimum omnium est.

Proximum est quædam de sanguine, sanie, atque pure communia vulneribus ulceribusque dicere. *Sanguis.* Sanguis per se notus est. *Sanies.* Sanies non solùm hoc tenuior, verum etiam omnium quæ defluunt tenuissima, minimè glutinosa, subalbida, aut subrubicunda. Græcis ἰχῶρ dicitur. Quod hoc crassius, & magis glutinosum est, id nostri quidem virus, & ab eo ulcus virulentum, Græci autem (quoniam albo propè melli simile est) μελικηρὸν appellant. *Pus.* Cæterùm pus omnibus his crassius est, & albidius: nequaquam tamen sic glutinosum ut sordes, *Sordes.* quæ veluti concreta adhærescit ulceri, unde sordidum esse ulcus dicitur. Sanguis optimus est calidus, rubens, modicè crassus, non tenax. Malus est, nimium tenuis, aut crassus, lividus, niger, aut pituitâ imbutus, aut varius. Sanies inutilis est multa, nimiùm tenuis, livida, pallida, nigra, glutinosa, fœtens, calida, erodens: utilior non

mul-

multa, modicè craſſa, ſubrubicunda, aut ſubalbida. Meliceria improbatur multa & præcraſſa: huic contraria, tolerabilior eſt. Pus inter hæc eſt optimum, meliuſque habetur quo minus eſt, & quo craſſius & albidius. Idemque probatur quod leve & æquale, & coloris unius eſt, & nihil olet: quodque modo & magnitudini vulneris, ut tempori convenit. Siquidem plus ejus ex majore vulnere, & nondum ſolutis inflammationibus fertur. At verò malum pus eſſe ſciendum eſt, quod tenue atque dilutum ſeri colorem refert: magiſque ſi protinus ab initio tale eſt: æquè ut ſi pallidum id aliàs, vel lividum, vel fæculentum, vel fœtidum eſt. Illud quoque obſervari poſſe videtur, cruorem ex vulnere ferri, vel recente, vel jam ſaneſcente: pus verò ex eo ulcere, quod ad ſanitatem inclinat, ſaniem ex incipiente, atque crudo: virus ex maligno.

Noviſſimè venæ proponatur, aut arteriæ dilatatio, quæ in hac ἀνεύρισμα, in illa nobis varix, Græcis κιρσὸς appellatur. Utrinque ſanguine multo vaſa implentur: ſed in vena craſſo, in arteria ſpirituoſo. Hîc magna, turgida,

Ανεύρισμα. Κιρσὸς.

da, ſæpèque moleſta ineſt pulſatio: illic nihil horum: utrinque pars ſine dolore tumet, preſſaque cedit, reditque. Varici magis crura quàm cæteræ partes patent, maximèque in fœminis, quæ utero gerunt: & in his quibus ſoluta quartana, aut curata longa hæmorrhoïs eſt. Aneuriſma modò in externis eſt membris, circa jugulum atque pectus: itemque in manibus & pedibus: modo intus quoque inhæreſcit, præcipuè ſub pectore juxta lienem & meſenterium.

ME-

MEDICINALIUM

OBSERVATIONUM

LIBER III.

QUO HI EVENTUS EAQUE PROponuntur judicia, quæ tàm de universalibus haberi morbis possunt, quàm de particularibus.

QUUM superioribus Libris morbos proposuerim, qui vel totis corporibus insunt, vel solam particulam occupant; proximum nunc esse videatur, in genere quædam de utrisque dicere. Neque enim parvi referre arbitror, quæ cujusque morbi vis, aut acumen, aut duratio, aut eventus sit, observare: æquè profectò, ut in quem alium aliquis verti morbus possit, quibus ætatibus magis accidere, quibus temporibus anni, quibus cœli tempestatibus, quibus locis. Nec inutile quoque videatur, ipsius ægri mentem, mores, orationem, insomnia, vultum, præcordia, spiritum, pulsum, ap-

petentiam, victum, gestum, decubitum, ipsum denique habitum, omniaque corpore exeuntia in morbis omnibus intueri, & ex his observationes utiles petere. Quæ quidem singula, quoad possum, novissimo hoc libro proponam.

Morbi acuti & lethales. Ergo acuti esse morbi, & perniciem afferre magna ex parte laborantibus solent, febris pestilentialis, morbus attonitus, cerebri inflammatio, quam Græci φρενῖτιν dicunt, itemque vesicæ inflammatio, & nervorum rigor, quem τέτανον vocant. *Acuti morbi & ancipites.* Acuti quoque morbi, at commemoratis minus sunt, minus etiam pernitiosi, verùm sic ancipites ut modò occidant, modò sanescant, febris ardens, lethargus, uva, angina, inflammatio lateris, vel pulmonis, itemque ventriculi, jecinoris, lienis, renum, uteri. Cæterùm is morbus, quem χόλεραν dicunt, æquè ut hi quidem anceps, at longè tamen acutior est. *Morbi breves & salutares.* Breves morbi simulque salutares sunt, febris diaria: & tertiana intermittens exquisita. *Longi morbi & salutares.* Longi autem, & sine periculo sunt (nisi quid ipsis tamen accesserit) febris quartana, gravedo, resolutio nervorum, morbus articularis, sive totum is occupat corpus, sive partem: adhæc, scabies, impetigo, cætera-

raque penè omnia cutis vitia. Longi & ancipites ſunt, morbus comitialis, melancholia, deſtillationes omnes excepta gravedine: adhæc abſceſſus in pectore, coli dolor, alvi profluvium, tormina, teneſmus, lævitas inteſtinorum, hydrops ſubdurus in jecinore, liene, & in renibus tumor, ulcus & calculus renum, & veſicæ: itemque hæmorrhoides, & fœminarum fluor: ipſa demum Elephantia, & Venereus morbus. At verò ut longi morbi, ſic etiam peſtiferi eſſe ſolent, febris hectica obfirmata, ulcus pulmonis, itemque ſubſtantiæ tùm in hoc, tùm in jecinore corruptio: tabes, marcor, cancer tùm exulceratus, tùm occultus, & qui febrem acutam, aut durum jecur lienemve ſecutus hydrops eſt, quæque inteſtinorum lævitas torminibus acceſſit. Longus morbus, cùm penitus inſedit, æquè ut acutus difficilis eſt: & acutus quidem, quò vetuſtior, longus autem, quò recentior, eò facilius curatur.

Longi morbi & ancipites.

Longi morbi & lethales.

Morbi autem tranſire alii in alios interdum ſolent, idque priore aliàs ceſſante, aliàs manente. Itaque diaria febris in hecticam tranſire, & in putridam poteſt.

Tranſitiones morborum aliorum in alios.

test. Erratica autem, & ex variis nata humoribus, sæpè in quartanam: atque hæc interdum in quotidianam vertitur: itemque quævis alia febris in morbum articularem, vel resolutionem nervorum, vel in abscessum. Febris verò ardens, & lateris inflammatio, & angina, transire in inflammationem pulmonis possunt: atque hæc rursum ad insaniam. Morbumque quoque comitialem melanaholia, atque hæc illum interdum excipit. Sæpè etiam lateris inflammatio, atque pulmonis, in pectoris abit suppurationem: itemque hæc in tabem, atque in alvi fluxionem. Adhæc post longas destillationes, tabes: post sanguinis sputum, puris sputum, & post hæc tabes. Post morbum attonitum nervorum resolutio, itemque post coli dolorem: post hunc etiam, morbus articularis, vel comitialis, vel volvulus, vel hydrops. A lienis vitiis, & à sinceris dejectionibus tormina: ab his lævitas intestinorum, post quam hydrops, idem etiam post durum jecur atque lienem hydrops, & post auriginem, & post malum corporis habitum, siquidem hic à pituita crudus est: à melancholia autem natus magis in elephantiam vertitur. Post

tor-

tormina, tenefmus, & viciffim poft tenefmum, fi bilis fubeft, tormina: vel fi magis pituita, coli dolor, aut volvulus. Poft longum coxæ dolorem, claudicatio, itemque hydrops. Poft fluorem etiam uterinum & profufas hæmorrhoides, aut undecunque immodicè promanantem fanguinem, hydrops: poft cœcas hæmorroides, ani inflammatio: poft grandiffimam inflammationem, gangræna, atque fphacelus: poft impetiginem, lepra, quam Græci fic nominant. Porrò qui morbus ex alio nafcitur, is ferè occidit: à priore enim fatigata natura fecundum fuftinere vix poffe videatur. Eft tamen hujufmodi tranfitio interdum tuta. Nam pro valetudine eft, pulmonis inflammationem verti in abfceffum ponè aures, qui fuppuret: aut certè in partibus inferioribus, qui ad fiftulam perveniat. Febrem quoque continuam, quæ vicefimum jam diem exceffit, rectè abfceffus ad articulos natus excipit. Tuta etiam eft poft acutam febrem aurigo, fi quidem molle præcordium & elapfus feptimus dies eft. Adhæc non incommoda febris poft nervorum eft folutionem, itemque poft horum diftentionem, nifi ea, ficcitatem inanitionemque fecuta eft.

Qui morbi commodùm aliis fuccedant.

At-

Attonitum autem morbum, & coli dolorem, tutò nervorum excipit resolutio: lippitudinem, alvi profluvium: tormina, tenesmus: insaniam, varix vel hæmorrhoïs, vel tormina singultum, sternutatio: longas dejectiones, vomitio: surditatem, biliosa alvus: sanguinis in fœmina vomitum, profusi menses: lienis tumorem, tormina: dolorem præcordiorum, qui sine inflammatione fit, itemque volvulum ex urinæ natum difficultate, febris. Ac sub his quidem casibus ferè priorem morbum alter superveniens depellit. Jam verò à viliori parte morbum ad nobiliorem verti, adeòque ab summo corpore ad viscera, vitæque penetralia transire, periculosum est, æquè profectò, ut cùm ex calido morbo alius fit frigidus: veluti si post acutam febrem hydrops oritur, aut post jecinoris inflammationem prædurus in eo sine sensu tumor.

Morbi difficiles, itemque faciles. Qui morbi sub bonis signis non levantur, & sub malis remittunt, difficiles esse consueverunt. Semper verò benigniores sunt hi, quorum principia affecti spiritus dedêre: pejores ex atra bile nascuntur: ex aliis humoribus ancipites.

Præsa- Haud raro semel curatus morbus rever-

vertit. Id verò hinc ſcire licet: quoniam depulſo morbo, homo imbecillus manet: aut certè aſſumtum cibum non ſentit: quoniam neque appetit, neque concoquit, ſed multâ nauſea afficitur, & ructu vel nidoroſo, vel acido. Æquè certum recidivæ præſagium eſt, ſi inter hæc iſta ſpiritus malè olet, ſi vehemens ſitis eſt, & multa vigilia: ſi præcordia, quæque juxta ſunt loca, tument: ſi denique facies inflata eſt, maximè ad palpebram ſuperiorem. Quæ omnia eò certius reverſuram ægritudinem denuntiant, quò evidentiora iis temporibus ſunt, quibus eſſe vehementior morbus ſolet. Sed & ægritudinis genus aliquid ad prædicendam recidivam facit. Facilè namque hæ febres repetunt, quibus adfuit inflammatio, tum cum hæ quidem finirentur, calorem tamen æſtumque in viſceribus aliquem reliquerint. Ejuſdem ordinis ſunt morbus comitialis, caligo, hemicrania, pertinax capitis dolor, deſtillatio, anhelatio quam ἄσθμα vocant, dolores renum, dolor colicus, morbus articularis & hujuſmodi. Autumnus recidivæ opportuniſſimus eſt. Quælibet morbi reverſio tutior eſt, ſi malam victus rationem tantummodò ſecuta eſt, non etiam

gia recidivæ.

etiam relictum à priore morbo vitium; Quò quid citiùs revertitur, & quò vires simul infirmiores sunt, eò pejus est. Quicunque morbus subitò sine ratione, sine bonis signis finitus est, ferè redit. Porrò certis quibusdam ætatibus, & anni temporibus, & cæli tempestatibus, & locis, certi etiam morbi magis esse familiares solent: quod cum aliis de caussis, tum ideò quoque observatur: ut scire liceat, minore in periculo versari ægrum, cujus naturæ, vel ætati, vel consuetudini, itemque anni temporibus morbus consentit. Ergo infantes, tenerosque etiamnum pueros vomitus exercent, tusses, vigiliæ, pavores, aurium humores, fervida oris ulcera, umbilici inflammationes, & cùm illi dentire incipiunt, gingivarum pruritus, nervorum distentiones, alvi profluvia, febres. Quæ omnia eò sunt graviora, quò plenius corpusculum est, atque alvus magis impedita ac pigra. Ubi paulùm annis processum est, sic tamen ut nondum perventum ad puberem ætatem sit, tonsillæ fiunt, & vertebrarum spinæ luxationes, anhelationes; itemque lumbrici, urinæ stillicidia, calculi vesicæ, strumæ, verrucæ, pluraque alia

Primæ ætatis morbi.

tu-

tubercula. Ut primùm pubertas venit, quæ comprehensa sunt, incidunt, & febres longiùs trahunt, & sanguis è naribus fertur. Adolescentia morbis est exposita acutioribus, itemque comitialibus, & præcipue sanguinis sputo, & post hoc tabi. Juvenibus autem lethargus accidit, & lateris pulmonisque inflammatio, & anhelationes, & insania quam φρενῖτιν dicunt, & ardentes febres: adhæc longa alvi profluvia, choleræ morbus, tormina, lævitas intestinorum, hæmorrhoides. Cæterum senes exercent spirandi difficultas, frequens cum tussi destillatio, vertigo, morbus attonitus, nocturna vigilia, aurium, oculorum, & narium madores, & visus, auditusque hebetudo. Accedunt renum dolores, urinæ tùm difficultas, tùm stillicidium, præcipuèque lævitas intestinorum, tormina, cæteraque hujusmodi citæ alvi incommoda. Sæpiùs etiam incidunt dolores articulares, totiusque corporis pruritus, ac malus habitus. Magna autem ex parte minùs juvenibus ægrotant senes: verùm semel diuturnis correpti malis, ferè opprimuntur.

Puberum morbi.

Adolescentum morbi.

Juvenum morbi.

Senum morbi.

Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet, ætas media tutissima

Quando pueris morbi finiuntur. ſima eſt. Pueris maximè judicantur morbi vel quadraginta diebus, vel ſeptem menſibus, vel totidem annis, interdum etiam ad puberem ætatem trahunt. Poſt hanc autem ipſam qui manent, ac neque prima Venere, neque primis menſtruis finiuntur, longi eſſe ſolent. Porrò omnis ætatis hominibus, gracilibus magis accidunt tabes, dejectiones, deſtillationes, laterumque & viſcerum dolores, obeſis ſpirandi difficultas, & præfocatio, cujus occaſione interdum ſubita irruit mors: quem caſum vix accidere gracilibus poſſe hominibus conſtat. Tenue verò corpus, imbecillum: obeſum, hebes eſt.

Qui morbi gracilibus, qui obeſis magis familiares.

Morbi vernales. Jam autem quod ad anni pertinet tempora, ſcire licet, etſi omnes morbi omnibus fieri temporibus poſſunt. Verè tamen eos magis incidere conſueſſe, qui humoris motu novantur: deſtillationes intelligo, tuſſes, ſanguinis profuſiones, puſtulas, abſceſſus, omnia denique nervorum & articulorum vitia, quæ modò accedere ſolent, modò rurſus conquieſcere. Junguntur his lippitudines, inſania, tum ea quam φρενῖτιν dicunt, tum quam μελανχολίαν: morbos item comitiales, angina, impetigo, lepra, & hujuſmodi. Ver (quantum in

ſe eſt) inter cætera anni tempora ſaluberrimum eſt, minimèque exitioſis morbis opportunum. Multa ex his in Æſtatem incidunt : verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes, & tertianas multas, itemque lippitudines, vomitus, alvi fluxiones, aurium dolores, ulcera oris, naturalium putredines, & quicquid ſudore hominem reſolvit: quod noviſſimum quidem eò magis fuerit per febres proclive, quo Æſtas Veri fuerit ſimilior. Periculoſior autem Æſtas Hyeme, Autumno tutior eſt. Idem Autumnus vix ullo horum vacat morborum : ſed febres etiam adjicit incertas, & quartanas : itemque morbos comitiales, inſaniam, melancholiam, ſpirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, urinæ difficultatem, volvulum, tormina, lævitatem inteſtinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus eſt periculorum, neque ullum æquè tempus morbis exitioſis & peſtilentiæ patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, alioſque homines novis incommodis, iiſque longiſſimis, ac potiſſimùm quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimiciſſimus eſt. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines, mor-

Morbi æſtivi.

Morbi autumnales.

Morbi hyemales.

Quando pueris morbi finiuntur. ſima eſt. Pueris maximè judicantur morbi vel quadraginta diebus, vel ſeptem menſibus, vel totidem annis, interdum etiam ad puberem ætatem trahunt. Poſt hanc autem ipſam qui manent, ac neque prima Venere, neque primis menſtruis finiuntur, longi eſſe ſolent. Porrò omnis ætatis hominibus, gracilibus magis *Qui morbi gracilibus, qui obeſis magis familiares.* accidunt tabes, dejectiones, deſtillationes, laterumque & viſcerum dolores, obeſis ſpirandi difficultas, & præfocatio, cujus occaſione interdum ſubita irruit mors: quem caſum vix accidere gracilibus poſſe hominibus conſtat. Tenue verò corpus, imbecillum: obeſum, hebes eſt.

Morbi vernales. Jam autem quod ad anni pertinet tempora, ſcire licet, etſi omnes morbi omnibus fieri temporibus poſſunt. Verè tamen eos magis incidere conſueſſe, qui humoris motu novantur: deſtillationes intelligo, tuſſes, ſanguinis profuſiones, puſtulas, abſceſſus, omnia denique nervorum & articulorum vitia, quæ modò accedere ſolent, modò rurſus conquieſcere. Junguntur his lippitudines, inſania, tum ea quam φρενῖτιν dicunt, tum quam μελανχολίαν: morbos item comitiales, angina, impetigo, lepra, & hujuſmodi. Ver (quantum in ſe

ſe eſt) inter cætera anni tempora ſaluberrimum eſt, minimèque exitioſis morbis opportunum. Multa ex his in Æſtatem incidunt: verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes, & tertianas multas, itemque lippitudines, vomitus, alvi fluxiones, aurium dolores, ulcera oris, naturalium putredines, & quicquid ſudore hominem reſolvit: quod noviſſimum quidem eò magis fuerit per febres proclive, quo Æſtas Veri fuerit ſimilior. Periculoſior autem Æſtas Hyeme, Autumno tutior eſt. Idem Autumnus vix ullo horum vacat morborum: ſed febres etiam adjicit incertas, & quartanas: itemque morbos comitiales, inſaniam, melancholiam, ſpirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, urinæ difficultatem, volvulum, tormina, lævitatem inteſtinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus eſt periculorum, neque ullum æquè tempus morbis exitioſis & peſtilentiæ patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, alioſque homines novis incommodis, iiſque longiſſimis, ac potiſſimùm quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimiciſſimus eſt. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines, mor-

Morbi æſtivi.

Morbi autumnales.

Morbi hyemales.

morbi attoniti, lethargi, gravedines, raucitates, tusses, & si qui in faucibus, in lateribus, & in imis visceribus contracti morbi sunt, eos exasperat. Idem tempus salubritate à Vere superatur: Æstate autem, multoque magis Autumno tutius est. Illud in genere novisse licet, constantibus temporibus, & naturam servantibus suam, constantes etiam morbos & judicii non difficilis nasci; incertos autem esse, ac difficulter judicari inæqualibus temporibus. Tum etiam, si talis pergat esse annus, qualem semel adeptus constitutionem est, scire licet similes penè morbos semper expectari oportere. Meminisse autem convenit pueros, & his ætate proximos, ipso Vere, primaque Æstate, melioris esse valetudinis: Senes, ipsa Æstate ad aliquam usque Autumni partem: reliquo Autumno, itemque proximâ Hyeme, eos qui in mediis sunt ætatibus.

Præsagia morborum sumta ex cœli variis tempestatibus. Varios etiam præsagire morbos, prout variè à sua natura anni tempora deficiunt, licet. Nam si Hyems sicca, Septentrionalibus ventis perflatur, Ver autem pluvium cum Austris successit, prædicere licet febres acutas Æstate futuras esse, & lippitudines, & tormina,

in fœminis potiſſimum, atque in his viris quorum humidior natura eſt. Si verò clementior Hyems Auſtros exhibuit, atque pluvias, Ver autem ſiccum cum Aquilonibus fuit; prægnantes, quibus Vere partus fiet, abortu periclitantur: & ſi quæ in tempore pariunt, imbecillum id quod excluditur erit morboſum, ac minimè vivax. Aliis hominibus lippitudines inſtabunt aridæ, & tormina, &, ſi ſeniores ſunt, deſtillationes, quæ ſubinde occidant. Jam verò cum ſicca & Aquilonaris Æſtas, Autumnus pluvius, atque Auſtrinus eſt, tum quæ proxima eſt Hyems, capitis inferet dolores, tuſſes, deſtillationes, raucitates, & ipſam in nonnullis tabem. Quod ſi antecedente ſicca & Aquilonari Æſtate, ipſe quoque ſiccus Autumnus Aquilonibus perſtringitur; non inutile quidem hujuſmodi tempus ad commodam valetudinem humidioribus fuerit corporibus, maximèque fœminarum: verùm ſiccæ lippitudinis, & febres tum acutæ, tum longæ, & hi morbi quos atra bilis concitat, fient.

Porrò Cœli tempeſtates, prout ſerenæ ſunt, vel nubilæ, vel pluviæ, vel his aut aliis ventis perflatæ, adventum va- *Quod cœlum.*

riarum ægritudinum denuntiant. Saluberrimum eſt cœlum ſerenum atque purum. Itaque præſtare creditur ruſticum urbano, agreſte pratenſi, mediterraneum maritimo, montanum paluſtri, terreſtre fluviali, ſiccum pluvio, ſudum nebuloſo, meridianum matutino, diurnum nocturno. Sub optimo cœlo certior valetudo eſt, prioreſque morbi (ſi qui fuerunt) promptius ſaneſcunt. Optimum verò Hyeme cœlum eſt, quod omni vento caret: Æſtate quod Favoniis perflatur. Poſt ſerenum cœlum, optimum eſt id quod æquale eſt, ſive frigidum, ſive calidum. Peſſimum autem eſt quod variat maximè, eoque nomine multos Autumnus, qui cætera parte anni traxerunt, tollit. Rectè enim Hippocrates judicavit, ſi eodem die modò calor eſt, modò frigus, Autumnales morbos expectare oportere. Semper autem pluviis ſalubriores ſunt ſiccitates. In his tamen febres acutæ fiunt, & tabidi morbi & lippitudines, & tormina, & urinæ difficultates, doloreſque articulorum. Pluviæ verò longas febres exhibent, alvi fluxiones, putredines, morbos, tum comitiales, tum attonitos, anginas, reſolutiones nervorum, cancros.

Por-

Porrò ex ventis ſalubriores ſunt Orientales, atque Septentrionales, quàm vel Subſolani, vel Auſtri: etſi ea res tamen pro regionibus variat. Ubi Aquilo cœlo imperare incipit, prædicere licet dolores lateris & pectoris, tuſſes, faucium aſperitates, alvi & urinæ compreſſiones, & horrores: ſanum tamen corpus is ventus firmat, & veg tius mobiliuſque reddit. Spirantibus autem Auſtris expectare convenit oculorum caliginem, aurium hebetudinem, ſenſus tarditatem, vertiginem, gravitatem capitis, alvi fluxionem, totiuſque denique corporis imbecillitatem, atque pigritiem. Cæteræ tempeſtates cœli, prout vel Aquiloni, vel Auſtro propiores ſunt, modò hos, modò illos potius morbos creant.

Qui morbi ab Aquilone, qui ab Auſtro fiant.

His ita animadverſis, proximum eſt ad ipſum ſpectare ægrotantem: qui, ſi in propria curatione officio non deeſt ſuo, & morem imperatis Medici gerit, neque quicquam proficit tamen, graviter utique ægrotat: omninò autem contrarium fit, ſi, cum nuſquam in officio ſit, mediocriter tamen habet. Ejus quoque non conſtare mentem, imprimis grave eſt. Qui ſic eſt, is, etſi parte aliqua corporis dolorem habet, nullo tamen ejus videtur af-

Officium ægroti.

Mens ægroti atque mores.

affici ſenſu. In omni autem morbo hominem compotem mentis eſſe, bonum eſt. Aliquid etiam ſpectari in moribus poteſt. Tutum enim non eſt levi animo natum, aſperum in morbo reſponſatorem eſſe cœpiſſe, aut quædam violenta manu facere eum, qui ſemper imperium in animum non difficilè habuit. Turbulentus verò naturâ homo, etſi non modò ferociter loquitur, verùm etiam deſipit per febrem ardentem, non uſquequaque tamen periclitari videatur. Si quis ſupra modum, ſupraque conſuetudinem vel loquax, vel taciturnus eſt, malum ſignificatur: tacenti enim ſoporis, aut melancholiæ principium eſt: garrienti, delirationis. Jam verò falſis imaginibus propter vim morbi mentem turbari, ſine magno metu non eſt: veluti cum quis digitis micat, aut floccos feſtucasve de ſtrangulis legit, aut armatos adeſſe ſibi hoſtes putat, malosve dæmones, vel quid ſpectrorum hujuſmodi. Longeque gravius eſt, ſi judicio amiſſo neceſſarios, vel domeſticos non agnoſcit: aut ſi quæ animus concupiſcit, eorum ipſe protinus homo obliviſcitur. Ad extrema autem ventum eſt, ſi inter hæc æger neque audit, neque videt, aut move-

vetur, extremis jam tum frigescentibus, & livore fœdis.

Præsagia ex somno atque vigilia. Haud levis etiam in somno animadversio est: ubi is enim auxisse malum videtur, mortalis est: ubi levasse, non mortalis. Ab eodem itaque delirium sedari valde bonum. Pessimum est, ex toto ablatum eum esse: vis enim hoc modo infirma consumitur. Eò minus malus est, qui nocte non accedit, etiam si interdiu venit. Qui autem tantum de die fit, is melior esse matutinis temporibus censetur, ad tertiam usque diei partem. Æquè malum est somni nimietatem esse, sic ut quidam veluti sopor interdiu noctuque immoretur. Plenior per noctem somnus qui delirio successit, quique cum frigore partium est extremarum, periculum ostendit. Altus sopor cum debili pulsu, & delirio, & extremis frigescentibus, mortalis est. Ut sine modo continuatus somnus, sic etiam nimia vigilia malum significat. Hæc enim, nisi dolorem afflictionemque sequitur, delirii metum ostendit. Quem longa vigilia confecit, huic tussim accedere, admodum periculosum est.

Præsagia ex Aliquid etiam in insomniis est. Nam si ea alia sunt, quàm diurna negotia fuê-

inso-mniis. re, turbationem esse in corpore aliquam testantur. Itaque si incendia videri videntur, flava luxuriat bilis: si verò fumus aut densa caligo apparent, atra bilis abundat: si imbres, itemque nix, glacies aut grando objiciuntur, multa intus pituita est. Qui in fœtido se loco versari putat, putrem is humorem intus fovet: cum verò rubra quædam dormientibus per insomnium obversantur, ipsique cristas habere se gallinaceorum credunt, scire licet sanguinem intus abundantem esse. Luna, si apparet sub insomnio, eas potius affectiones notat, quæ in medio corporis cavis spatiis sunt. Sol, quæ in medio: cætera astra, quæ in ambitu. Si quid igitur horum offendi videtur, aut obscurari, suove circuitu sisti; quæ pars singulis debetur, in ea morbus versatur: levis quidem, si vel aër, vel nebula luminibus cœlestibus impedimentum dedit: gravior, si aqua. Quod si ea ipsa ita superari interjectis elementis videntur, ut penitus evanescant, metus est ægrum morbo succubiturum. Cæterùm, si fugatis obstaculis, clara fieri signa splendidaque incipiunt, in multa spe esse homo potest: quum verò celerrimo impetu feruntur, insaniæ metum osten-

oſtendunt: ſi deſcendere ad occaſum, itemque in mare præcipitare, vel in terram videntur, morbos etiam ſignificant. Turbatum mare ventris affectum notat. Terram autem aquis inundari videri, bonum non eſt. Humidum enim id morbum arguit, multòque magis, ſi quis ſtagnis aut fluminibus mergi ſe putat. Pejus eſt aridam terram, ac Solibus toſtam vidiſſe: magnæ enim id argumentum ſiccitatis eſt. Si quis per ſomnum avidè quid edere, aut bibere velle videtur, alimenti vel potionis ſignificatur inopia. Aquam puram, potari videri, bonum: cætera pocula, malum. Monſtra verò apparere, aut armatos hoſtes, unde ingens terror dormienti incutitur, morbum oſtendit, & inſaniæ metum. Ex æditiſſimo loco præcipitari videri, vertiginem minatur morbumque vel comitialem, vel attonitum; utique ſi tum quoque caput multo humore oneratur.

Præſagia ex ægri vultu.

Sed miſſis nunc mentis erroribus, exteriora ægri intueamur, in quibus vultus locum habere præcipuum poteſt: is enim ſignis minimè dubiis affectum principium partium commonſtrat. Ergò in omni morbo benè ſperare licet, ſi quis non nimium diſſimilem vultum ſani hominis

oſtendit. Haud leve etiam malum portenditur, ſi æger ex morbo debilis nullum ſuſtinere decubitum poteſt, ſed erigi volens, ſeſſionem expetit: aut ſi adſtantes averſatus, ſeſe in ultimum cubile convertit. Ex manibus etiam aliquid obſervatur, quas ſi ſine cauſa æger ſæpius naribus admovet, tanquam inde abſterſurus aliquid, nihil tamen cum ſit, malum id eſſe judicatur: parque periculum eſt, ſi digitis floccos de ſtragulis vellere conatur, aut quæ in proximo pariete minuta eminent, carpere.

Præſagia ex toto corpore. Jam verò quod totum corpus attinet, id nimiùm celeriter per morbos emacreſcere: aut contrà æquè benè habitum, morbo quantumvis diutius trahente, videri, malum eſt: prius enim, magnam naturæ infirmitatem, ſecundum longam invaletudinem arguit. Æquè verò inutile eſt, modò calidum eſſe corpus, modò his coloribus, modo aliis affectum. Diuturni enim id judicium morbi.

Præſagia ex reſpiratione. Sed corporis quoque ægrotantis intueri facultates oportet, & ex his utilia præſagia ſumere. Spiratio itaque bona cùm in longis morbis, tum maximè in acutis, qui cum febre ſunt, & intra quadraginta dies conquieſcunt, promit-

promittere ſalutem ſolet : difficilis autem, periculum minari. Inprimis verò horrenda ſpiratio eſt, quæ inæqualiter interciſèque ducitur, ut dupla videatur aëris intra pectus revocatio. Mala quoque & præfocans ea eſt, quæ hominem ſupinum eſſe non ſinit, ſed è cubili cogit conſurgere : ſub qua thorax atque ſcapulæ plurimum attolluntur. Ea autem difficilem deſtillationem, vel anginam, vel ſuppurationem, vel crudum pulmonis tuberculum comitatur. Magna autem & frequens, quâ fervidus vapor ore, naribuſque efflatur, vehementis ſine obſtructione incendii argumentum præbet. Itaque hæc per ardentes febres maximè editur. Frequens autem, & parva, infirmas eſſe vires teſtatur, aut certè impedimentum, quo pulmo urgeatur, arguit. Proin inflammatis pulmonibus, aut lateribus, aut ſepto transverſo, aut jecinore, aut liene, ſubinde talis eſſe deprehenditur. Magna autem, & ex longis intervallis rara, inſaniæ nota eſt. Perniciem autem minatur ea, ſub qua ſpiritus ex ore atque è naribus frigidus fertur : ubi ſpiritus vix ore, ſed totus penè naribus emittitur : magiſque ſi harum contrahi pinnæ, dilatarique

cer-

cernantur, certum oppressarum virium judicium est. Incumbente per febres morte, spiratio alta, crebra, & difficilis est.

Præsagia ex pulsu. Nunc de pulsu dicam arteriarum, qui, quoniam cordis vitæque nuntius est, magnas ad recta præsagia vires habet. Is enim si per morbos haud multum à natura defecit sua, talisque esse perseverat, validum corporis robur, spemque secundæ valetudinis ostendit. *Optimus pulsus.* Optimus censetur is, qui medius inter magnum est & parvum, inter celerem & tardum; inter crebrum & rarum, inter vehementem & languidum, inter mollem & durum, inter plenum & vacuum, quique bonam ictuum inter se proportionem, æqualitatem, ordinemque retinet. Idem hic variis de causis suæ naturæ legem amittit, prout vis est ægrotantis, aut usus pulsationis, aut affecta arteria. *Magnus pulsus.* Magnus pulsus usum sequitur inauctum, naturæque vim: sed priusquam à naturali statu in magnum degeneret, primùm fit is, qui omnium naturæ facillimus est, creber, crescenteque magis usu etiam celer. Si imbecillus sub his casibus homo est, magnus esse desinit pulsus, fitque cum crebro parvus & languidus.

guidus. Durâ etiam arteriâ pulſus non admodum eſſe celer poteſt. Contrariâ autem ratione de parvo dicendum eſt: ſub quo vis infirma eſt, & nequaquam urgens uſus: hîc primò rarus, dein, creſcentibus imbecillitatis cauſis, tardus, & tùm parvus eſſe incipit. At tarditatem quoque & raritatem facere ſiccitas arteriæ poteſt. Durus etiam pulſus arteriæ notat duritiem, mollis humiditatem. Itaque hic peculiaris eſſe ſopori, lethargo, pulmonis inflammationi, mollibus viſcerum tumoribus, aquæ inter cutem, ſimilibuſque morbis ſolet. Robuſtus vehemenſque pulſus, ægrotis ſpem ſecundæ valetudinis oſtendit: languidus, exitii metum. Scire autem licet, non tantum periculi in pulſu verti maximo, vel celerrimo, vel creberrimo, vel vehementiſſimo, vel molliſſimo, quantum in eo qui minimus eſt, maximèque tardus, rarus, languidus, durus. Hi enim nunquam ſine gravi periculo ſubſunt. Ex priore ordine, optimus quidem vehementiſſimus eſt, dein maximus: praviſſimus autem eſt, maximè mollis. Ex poſteriore autem deterrimus, languidiſſimus: poſt quem tardiſſimus, & rariſſimus, atque

Parvus.

Durus, itemque mollis.

Robuſtus.

Languidus.

hinc minimus. Languidus autem omnis ſemper naturæ ſignificat imbecillitatem, quæ imbecillitates ſi longâ vetuſtate morborum contracta eſt, reddit eundem etiam pulſum parvum, rarum, atque tardum, ſi quidem febris deeſt: & crebrum, velocemque, ſi ea ſubeſt. Ubi imbecillitatem nimius dolor, aut vigilia, ſubitæve inanitiones intulerunt, pulſus ſupra languiditatem parvus eſt, & celer, & creber. Si autem non in ſe debilis, ſed aliqua re impedita, oppreſſaque natura eſt, ut in magnis fit grandium vaſorum obſtructionibus, itemque in repentinis humorum in præcordia confluxionibus, & in ipſis denique peſtilentialibus febribus: pulſus maximè continenterque eſt inæqualis, idemque præter languiditatem parvus, tardus, & rarus: tametſi ſubinde paucis ictibus, vel vehemens, vel magnus, vel celer, vel frequens apparet, qua in re maxima ejus

Deficiens. deprehenditur inæqualitas. Semper autem major imbecillitas eſt, ſi pulſus intermittit: maximè, ſi is ipſe deficit. Idem hic ſi non recurrit, ſed ex toto deficit, (quod ἀσφυξίαν Græci dicunt) horrendiſſimus eſt, & certæ mortis index. Is pleriſque omnibus vitâ defuncturis

ćturis ſub noviſſimum ſpiritum accidit: quibuſdam aliquot ante eum horis, & interdum, (quod mirum videri poteſt) pluribus etiam diebus. Minus autem periculi in eo vertitur, qui ſenſim gracileſcens minuitur, (Græci μύουρον appellant). Hic aliàs reciprocus eſt, aliàs non eſt: ut ut eſt, magno ſemper metu terret Et quidem ſi non reciprocat, deterior etiam deficiente reciproco judicatur. Haud leve quoque diſcrimen intermittens pulſus habet, qui, quò diutius à motu quieſcit, eò periculoſior eſt: & cum duarum tempus pulſationum intermittendo tranſigit, mortem denuntiat, niſi alicui tamen is pulſus ſecundum naturam eſt: quanquam in ſenibus, longa febre, vel anhelatione affectis, itemque aliàs in pueris obſervatum eſt, poſt intermittentem pulſum, vitam manſiſſe, id quod nulli contigisſe juvenum credibile eſt. Longè hoc pulſu formidabilior, & certior exitii nuntius exiſtimatur, qui in una intermittens pulſatione eſt. Intercurrens autem pulſus bonam judicationem morbi pollicetur, & futuram ſalutem: utique ſi cætera quoque ſigna reſpondent. Bis feriens, ſeu interciſus, calidum humorem,

μύουρος.

Intermittens.

Intercurrens.

Bis feriens.

rem, eumque vehementer putrem & facultatem non penitus invalidam ſequitur. *Undoſus.* Undoſus, morbos denotat nimio humore corpus irrigantes, febres ſcilicet quotidianas, & continuas has, quæ perpetuis ſudoribus hominem labefactant, τύφωδεις Græcis appellatos conſtat: itemque id genus hydropis, quod ipſe λευκοφλεγματίαν dicunt. Tum in hiſce febribus, tum etiam in aliis, undoſus pulſus ſudorem antecedit judicialem, ſi quidem plures ſunt ictus alti, & vehementes, notæque concoctionis cernuntur. Sub undoſo pulſu, neque viſcerum ſubeſſe inflammatio, neque durus in his ſine dolore tumor, minuſque vel diſtentio nervorum, vel nimia ariditas poteſt. Eundem pulſum in vermiculantem (qui ab illo ſola differt parvitate) verti tutum non eſt. Tum enim vis, etſi nondum deficit, tamen paulatim labaſcit. *Vermiculans.* Idem vermiculans attritam vacuatione naturam comitatur, itemque pulmonis id vitium, quo ipſe totus putris nimio ſcatet oneraturque humore: utique ſi jam tum quoque vires corporis infirmæ ſunt. Quemadmodum de undoſo dixi, ita quoque dicere de vermiculante oportet, quod uterque mollem

lem requirit arteriam: neuter deprehendi in tabe, inflammationibus, & duris, ſenſuque carentibus viſcerum tumoribus, & in ſuppurationibus pectoris, ne propinqua quidem jam morte, poteſt. Nulla febris, niſi quæ leviſſima eſt, ac lenta, vermiculantem pulſum exhibet: quoniam creſcens calor, tardam eſſe arteriæ diſtentionem non permittit. Proin poſt intemperatam inanitionem ortus vermiculans, ſi febris accedit, tollitur. Ut verò undoſus, ſi debilior fit, à vermiculante excipitur: ita vermiculans, à formicante. Quare hic quoque incommodi plus, quàm ille portendit. In febribus autem lentis, quæ non vi, ſed ſpatio, longaque vetuſtate vires exhauſerunt, mortis eſt nuntius. Tum hic ipſe, tum vermiculans, ubi ab iis cauſis fiunt, quæ vim corporis ſubitò exſolvunt, iterumque corrigi non difficillimè poſſunt, non æquè magnum metum inferunt. Ad quem caſum expoſiti ſunt ii, quibus propter balnei calores anima deficit, aut vires, ob profuſum è vulnere, aut naribus ſanguinem, ſubitò collabuntur. Caprizans autem pulſus naturæ notat robur: & ſecundæ ſpondet valetudinis expectationem: niſi tamen poſte- *Caprizans.*

 rior

rior pars distentionis fuerit languidior; tum enim anceps naturæ morbique pugna est. *Hecticus.* Hecticus pertinacius immoratur, ac morbum longum, siccumque, ac malè sanabilem ostendit: peculiaris est rabidis aut aliqua demum ratione emaciatis. *Serratus.* Serratus inflammationes sequitur, præciquèque partium nervosarum: quare etiam lateris inflammationi familiaris est. Idem eò pejor, quò manifestior est: id quod nimia tensio & durities facit. Est etiam comes crudorum intus tuberum, quæ hominem subinde tollere, ubi multæ vires non suppetunt, solent: nisi si ea tamen tempestivè suppurant. Rarò convulsissimus incidit pulsus, idemque periculum habet: præcipuè si post magnam vacuationem, famem, febres ardentes, similesve ærumnas oritur. Tutior est is, qui protinus inter morbi initia repentè incidit. Accedit etiam ad inflammatorios cerebri affectus, & ad id maximè genus insaniæ, quod φρενῖτιν dicunt, itemque ad morbum comitialem, ipsis ægris (contra quàm in syncopa fit) sub corporis calore morientibus. *Vibratus.* Vibratus autem, seu turbulentus pulsus in ægrotis, qui magnas inflammationes, vel tenacissimas patiuntur

tiuntur obſtructiones, itemque nervorum diſtentionem, naturæ cum morbo pugnam oſtendit. *Tremens* Tremens pulſus, vel qui verè eſt talis, vel ex trementibus ad carpum muſculis, ſi vi morbi, non ex natura ineſt, ſyncopem præſagire, & mortem ſolet. Idem ſemper languidus eſt, ac parvus. Ordo in bonis pulſibus, bonum: in malis (tametſi quidam non mediocres viri repugnant) malum ſignificat: tantòque ſemper ordo magis improbatur, quò pulſus ſimul deteriores ſunt. Illud in genere noviſſe oportet, pulſum morientibus non eundem omnibus eſſe. *Pulſus morientium.* Aliis enim prorſus is ante obitum ceſſat: aliis ad noviſſimum propè ſpiritum deficiens eſt: aliis non talis, ſed creberrimus fit, & minimus, & languidiſſimus: quibuſdam μύουρος eſt: nonnullis intermittens: aliis formicans: aliis vermiculans.

Præſagia ex appetentia & faſtidio ciborum His etiam animadverſis, proximum eſt, appetentiam, aut faſtidium ciborum, omnemque denique victus rationem contemplari, atque inde præſagia, judiciaque morborum depromere. In omni morbo, ſalutis nota eſt, bene ad ea ſeſe habere ægrum, quæ vice cibi potioniſque offeruntur: contrà male ha-

habere, periculosum est. Pravis assumtis, si nihilo æger habet deterius, tolerabilis morbus subest: verùm omnibus rectè oblatis, si non modò æger non juvatur, sed etiam offenditur, scire licet id difficilis morbi indicium esse. Si quis per initia morborum cibos aversatur, aut etiam juxta statum, viribus etiamnum sufficientibus, nihil terreri debet; verùm quæ, declinantibus morbis, cibi oriuntur fastidia, aut aliàs etiam viribus admodum invalidis, periculo non vacant. Eadem sub longa invaletudine pessima sunt: sed & in convalescentibus recidivam minantur; magisque si unà frequens acidus ructus est. Post morbum, si expetitis & sumtis epulis, homo neque corpore, neque viribus proficit, malum est: nam plus estur, quam par est. Verùm si idem casus modicè comedente accidit, scire licet inanitionis eum egentem esse: quo auxilii genere nisi succurritur, metuenda recidiva est. Nemque ea scilicet tum demum proclivis est, cum quædam in corpore post judicationes relinquuntur. Jam autem in ipso etiam morbo, quicunque initio probè comedit, nec proficit tamen, is tandem ferè

rè ciborum urgetur faſtidio : contrà qui magnâ prius uſus inediâ, cibum poſtea concupiſcit, is morbo faciliùs liberatur.

Sequitur nunc eorum obſervatio, quæ corpore excluduntur : ſputum dico, alvi excrementum, urinam, ſudores, quibus omnibus ſic comparatum eſt, ut, cum imbecilliter & diminutè, parvaque portione efferuntur, mala ſint; magiſque, cum propinquè inter ſe invicem prodeunt. Quin etiam tum ingentem oſtendunt metum, cum pravæ quoque notæ comitantur : ſin minus, morbi longitudinem. Illud ferè commune eſt, quicquid exit cujuſcumque ſit ſubſtantiæ, aut molis, aut qualitatis, etiam id fiat vel modo, vel tempore, ſemper ſalutem promittere, ſi poſt notas fertur concoctionis, ſi die judiciali, ſi cum ægri levamento : quod contra vacuatur, id peſſimum atque mortiferum eſt. Sputi, atque ejus, quod vomitu extunditur, animadverſio ſuperiore libro propoſita eſt, quare hoc loco dejectionem tantummodo, & urinam, & ſudores exequar. *Præſagia ab excrementis.*

Ergò optima dejectio eſt, mollis, cohærens, compactaque, & ſubruſſa, quæ-

quæque odore ſimilem alvum ſani hominis non excedit: quæ denique juſtæ molis pro ratione aſſumtorum eſt, & eodem tempore, quo per ſecundam valetudinem redditur. Mala autem eſt, nimium dura, aut liquida, citò diffluens, aut conſiſtentiæ inæqualis. Bona quoque non eſt, vehementer vel ruffa, vel alba: hæc enim cruditatem arguit, illa morbum bilioſum: tametſi ruffa non incommodè eodem declinante morbo editur, abſcedente, quæ hunc fecit, materiâ. Viridis quoque dejectio mala eſt, æruginoſæque ſoboles bilis. Nigra autem, atram bilem, livida validum notat in internis frigus. Pinguis item tuta non eſt: quemadmodum nec viſcida, ac tenax. Sub utraque enim (niſi ſi talia aſſumta ſunt) corpus liqueſcit. Quæ verò malè olet dejectio, commoda non eſt, ut quæ caloris magnæque putredinis habetur nota. Mala quoque ſpumoſa eſt, aut quæ more ſtercoris bubuli flatibus plena ac lævis eſt. Spumoſa quoque incommodum magni intus fervoris oſtendit. Ad hæc noxâ non vacat, quæ vel pauca vel nimia eſt: varia item, qualis ramentoſa eſt, & abundè bilioſa, cruenta, & purulenta:

Præſagia ex dejectionibus.

ta: adhæc praſſina, & nigra, mala eſt. Pejor eſt, ſi ſimilem etiam odorem ſtercoris infantis habet. Quocunque morbo incipiente, ſi atra dejicitur bilis, vel etiam per os evomitur, lethale eſt. Sub acuto morbo ſpumoſa alvus, & undique bilioſa, admodum mala eſt. Splendentem ſanguinem dejici, maximè ſi qui antè dolores tenuerunt, periculoſum eſt. Liquida dejectio vel acervatim, vel paulatim incidens nocet: altera enim nimis imbecillum facere hominem, altera vigilem ſolet. Mala quoque per morbos acutos alvus aquoſa eſt: magiſque, ſi ſitis deeſt. Eadem opere detentis atque torpore, peſſima eſt: itemque his, quibus unà venter in tumorem intenditur. Ex liquida dejectione refrigeratio cum ſudore, malum: quæ verò in morem atri ſanguinis nigra eſt, ſive cum febre, ſive ſine hac, admodum mala eſt. Peſtifera etiam eſſe conſuevit, quæ ſenſum ægri fugiens elabitur, aut quæ ſubitò præter rationem in eo homine ubertim profluit, quem longus morbus labefactavit. Obiter etiam aliquid de ventris flatu dicam, quem præſtat ſine ſtrepitu elidi: nam ſi is acuto in morbo

bo ſtrepit, dolorem arguit vehementem, vel ipſum certè delirium. Malum etiam eſt, flatum jam jam erupturum impeditum eſſe: pejuſque, ad ſuperiora revertiſſe.

Præſagia ex urina. Nunc ad contemplationem veniam urinæ, quam ſcire licet optimam eſſe, cujus ſubaureus color, ſubſtantia me- *Urina optima.* diocris, juſta ſecundum potionem moles, ſedimentum album, leve, & in *Urina alba.* acutum faſtigatum eſt Urina autem alba, cruditatem, aut magnam eſſe in urinariis ductibus obſtructionem docet. Eadem in acutis febribus delirium portendit: aut certè eam inſaniam, quam Græcè φρενῖτιν dicunt. Ferè etiam ſi hæc ipſa diu nihil variat, frigida prænuntiat vitia capitis, ut vertiginem, ut morbum attonitum, vel comitialem, & hujuſmodi: faſtidia quoque arguit ciborum, & dolores in articulis, & nervorum reſolutionem. Alba remiſſior, ut lactea, & glauca, incipientibus, & increſcentibus febribus reddita, copiam putris materiæ, naturæque laborem demonſtrat. Quod ſi hæc diutius fertur, longi frigidique indicium morbi præbet. Tenuis autem urina, & diluta, verèque aquea, morbi diuturni nota

eſt;

est : & quidem sub hoc, si diu talis ea cernitur, cæteris signis salutem spondentibus, dolorem abscessumque in partibus fore septo transverso inferioribus indicat: eadem in pueris pessima est. Subaurea, seu ruffa, seu citrina, ut modò retuli, probæ concoctionis notam habet, omniumque (si ad colorem spectes) est media. Hinc sequitur flava, & mox rubra, exaucti caloris testes. Rubra perspicua, quæ etiam ignescens, flammeaque dicitur, ardentem indicat febrem, aut jecur immodicè calens: eadem si nihil habet sedimenti, vel nubeculæ, febris principium, cruditatemque materiæ commonstrat. Ac si quidem diutius per acutam febrem talis fertur, periculum etiam interitus, priusquam spatio maturescat, minatur. Rubra autem, simulque crassa & obscura, qualis obstructo vitiatoque fieri jecinore, & decedentibus febrium accessionibus solet, flavam subesse bilem, aut rubram, aut vitellinam ostendit. In Synocho itaque putrida, nunquam penè talis mejitur. Rubram urinam sequitur vinea, & passea: illa assati sanguinis, hæc tostæ bilis nuntia: ambæ similem uvæ nigræ colorem

Rubra.

Rubra perspicua.

Rubra crassa.

Vinea Passea.

rem adeptæ. Magna autem ex parte, si sic diutius feruntur hæ, auriginem prænuntiant. *Viridis.* Viridis autem, corruptissimæ bilis nota est: ad quam si vehemens sitis, atque æstus accedunt, periculum à distentione nervorum est. *Veneta.* Veneta autem urina, humoris frigidi, sicque soboles est. *Livida.* Livida pereuntis exhibet nativi caloris indicium: quamquam plagas interdum sequi, & accepta verbera potest. *Nigra.* Nigra urina, si rubram viridemque sequitur, extremi caloris index est: si post cæruleam, & post lividam fuit, summæ frigiditatis. In utraque mortis periculum vertitur, idque eò majus, quò ea ipsa est paucior, quoque id, quod in ea subsidet, nigrius est. Cæterum, ubi morbus ex atra bile natus præcessit, utpote lienis tumor, quartana, melancholia, & hujusmodi: tum profectò nigra urina (maximè sub istorum morborum decessu) certam spem secundæ valetudinis facit. *Cruenta.* Urina cruenta, quæ scilicet cum refrixit, sedimentum veluti sanguinis concreti habet, renes à calculo atteri significat: utique si hi nullo ictu, aut casu percussi fuêre. Quæ mali coloris urina est, quò ea copiosior, hoc minus mala est. Post urinæ

næ autem colorem, ejus quoque obſervanda ſubſtantia eſt. Ea ſi tenuis eſt, cruditatem, arctamque eſſe obſtructionem teſtatur: maximè ſi ſimul etiam diluta eſt, qualis ſpectari in quartana, & ingraveſcentibus renum doloribus ſolet. In febribus autem longis, & incertis, & non magnis, ſi diu tenuis urina mejitur, lienem eſſe affectum conſtat. Cæterum craſſa urina, copiam oſtendit crudorum humorum; qui magna ex parte jecinoris cavum, itemque inteſtina & ventriculum obſident. Crudiſſima eſt tenuis aquoſa ſic permanens: minus hac cruda tenuis eſt, quæ poſt craſſeſcit: hanc ſequitur, & micta, & perſiſtens craſſa: quæ ſub firmis viribus, morbi longioris, ſub invalidis, mortis præſaga eſt. Rurſus minus cruda cenſetur craſſa reddita, quæ poſt ſedimentum deponit: ea nempe breviorem fore morbum ſignificat. Omnia verò genera hæc cruditatem arguunt, & morbi principium, cumque ipſum (ſi quidem diutius hæc immorantur) longum & judicationis non expeditæ. Si accedente primum febre, urina craſſa mejitur: copiam materiæ, virium infirmitatem, & periculum oſtendit. Craſſa & alba crudæ ſoboles pitui-

Tenuis.

Craſſa.

Craſſa alba.

tæ

tæ eſt. Ea ſi in longis laborioſiſque febribus, quæ in abſceſſum eſſent abituræ, copioſa profluit, ab abceſſu & à dolore liberat. *Craſſa ſubrubra.* Craſſa & ſubrubra urina, magiſque ſi tale quoque nacta ſedimentum eſt, tutum quidem morbum, at longum fore portendit. *Craſſa rubra.* Craſſa verò & penitus rubra qualis in febribus cernitur continentibus, multitudini ſanguinis atteſtatur: tametſi ea res non uſque certa perpetuaque eſt. Nam ſæpè non abundante ſanguine talis urina fertur, tùm in quartana & tertiana intermittente, tùm in aurigine. Quod ſi ſine hoc caſu, urina craſſa rubraque in febre ad quadrageſimum uſque diem manet; ſolvi profectò febris ante diem ſexageſimum non poteſt. *Craſſa nigra.* Craſſa & nigra in totum exitioſa eſt: eòque magis, quò pauciore redditur mole. Tuta tamen eſſe interdum, & ſalutaris poteſt, ubi declinantibus (ut ſuperius retuli) atræ bilis morbis, noxius humor robore naturæ excluditur. Quò craſſior in morbis acutis urina eſt, eò deterior eſt. Jam etiam cruditatis nota plus terrere in urinæ conſiſtentia, quàm in colore debet. Quæ urina lentore craſſitieque oleum, vel etiam commota, refert, *Oleacea.* liqueſcere corpus, vel tabe, vel hectica

ctica febre vel hydrope significat. Si urina prius splendida, externo frigore crassescit, & matulam alba lentaque sorde onerat, iterumque igne soluta, colorem recipit suum; in acutis morbis cœptam esse concoctionem ostendit, alioqui nullius præcipuè notæ est. Si verò urina ex sese, qualis jumentorum est, crassa turbidaque mejitur, neque igne solvitur, & huic multa innatant corpuscula ex pure aut muco conflata, quæ per quietem specie crassi sedimenti descendunt, reliquâ tum ferè inclarescente urinâ, scire licet in renibus ulcus, vel in vesica, maximèque calculi causa, esse: aut certè has partes crudo humore præpediri. Quod si integris his, sic turbida urina est, crassi humoris totis venis abundantiam, morbosque longos & difficiles ostendit: maximè verò capitis, judice Hippocrate, vel præsentes, vel imminentes dolores. Quin etiam hinc interposito tempore sequi, vel lethargus, vel altus sopor potest. Sæpè cum quartana solvitur, itemque jecinoris, & lienis morbi, & quum abscessus intus erupit, urina repentè turbida mejitur.

Crassa turbida.

Porrò si urina ita confusa est, ut nullis solvi ignibus, nulla quiete possit, sed nec suspensum habere ullum, nec sedi-

mentum videatur, continuas febres, easque periculosas, & malignitate graves commonstrat. Cæterùm molem quoque urinæ observare non inutile est. *Multa.* Multa enim, aut copiam indicare serosi humoris, (ut in hydrope & diabete) potest, aut corporeæ molis consumtionem, ut in colliquantibus febribus, aut certè exiguam alvi dejectionem. Rectè enim Hippocrates animadvertit, ex multa per noctem mictione, paucam dejectionem sequi. *Pauca.* Urina pauca redditur bibentibus pauca, aut alia parte corporis abundè vacuatis, aut nimio calore laboreve exhaustis atque siccatis. Sæpè etiam itinera impedita esse, vel crasso humore, vel calculo, paucitas urinæ docet. In acuta febre, quæcunque pauca redditur propter vim morbi, aut deficiente humido, aut expellendi facultate infirma, certæ mortis indicium exhibet. Quæ modò pauca urina est, modò iterum copiosa, & interdum penitus cohibetur in acutis morbis, pessima: in longis multæ durationis nota est. Aliquid etiam in urinæ odore est. Nam *Malè olens.* quæ fœtet, simulque crassa est, & alba, cum sedimento purulento, renum aut pudendi ulcus ostendit. Quod si hæc eadem

eadem mucum quietè deponit, & multo dolore excluditur, calculum esse in vesica monstrat. Qui fœtor non ab his locis proficiscitur, verùm ex altiore corpore venit, sive in rubra turbidaque urina est, sive etiam (quod rarius fit) in tenui atque clara, semper gravioris alicujus nota putredinis est. Nunc ad urinæ veniam contenta, quæ generis non unius sunt. Sedimentum quod ὑπόστασις Græcè dicitur, incolumem naturæ calorem ostendit: idque eò magis, quò citius in emicta urina cernitur. Sed discernere sedimentum, ab ea sorde non difficillimum est, quæ à renibus, vel è vesica descendens, urinam turbat, & post in ea ipsa veluti crassamentum quoddam subsidet. Quod in medio suspensum est, ἐναιώρημα Græci dicunt) infirmiorem naturæ vim arguit: nubes eò adhuc magis debilem. Imbecillissima ostenditur, si nihil urina vel sedimenti, vel suspensi, vel nubecularum habet: estque ea res in ægrotis apprimè horrenda: sanis autem accidere interdum citra magnum incommodum potest. Porrò optimum sedimentum est, quod mole substantiâque mediocri ad imum matulæ subsidens, album, leve, & æquale est, idemque latum inferius, &

Urinæ sedimentum

Suspensum urinæ. Nubes.

Sedimentum optimum, item-

que suspensum & nubes. & superius acuminatum. Optima quoque, & suspensum, & nubes sunt, alba, levia, & æqualia. Minus bonum suspensum est, quàm sedimentum: utrumque melius nube est. *Contentum tenue.* Quodcunque autem tenue contentum est, cruditatis & incipientium argumentum morborum præbet: *Crassum.* crassum autem multum esse materiæ non coctæ docet; tametsi id quoque judicationem comitari longarum ægritudinum solet. *Rubrum.* Contentum rubrum, bilis calorisque soboles est. *Venetum, itemque lividum & nigrum.* Venetum & lividum, magisque etiam nigrum, oppressi naturæ caloris. Contenta bona, quò magis ad imum sidunt, matulæ tamen non contacto fundo, hoc meliora sunt. Quibus per morbos citò contenta in urina cernuntur bona, hi citò quoque judicantur. Omnia autem contenta inferiora, potiora sublimioribus sunt. Quæ quarto die in febribus nubeculam subrubram urina exhibet, septimo liberat: modò reliqua etiam pro ratione respondeant. Tenuis autem urina ac biliosa, quæ vicissim modò melior fieri, modò pejor videtur, longioris mali nota est: quæ si diutius sic fertur, periculum non leve habet. Urina præter rationem colore, & substantiâ, & contentis matura, semper in morbis,

potis-

potissimùm acutis, suspecta est. Si quid boni in urina subsedit, idque repentè non amplius sequitur; dolores & mutationes significantur. In febribus incertis nubeculæ nigræ quartanam prænuntiant. Proximum nunc est ea intueri, quæ urinæ permiscentur. Si semen inest, id tenue ac leve est, semperque urinæ innatat: pituita autem crassa, tenaxque, & cohærens est. Pus permotâ urinâ dissolvitur, ac quoquoversum fertur. Utrumque hoc quietè subsidet. Porrò si quædam in urina quasi ramenta cernuntur, tostos esse in venis succos docent. Si similia capillis sunt, extorrentem in renibus calorem, tenacemque esse humorem testantur. Quamquam filamenta albis capillis similia sæpè in Venereo seminis profluvio, & fœminarum albo fluore cernuntur. Si veluti exiguæ innatare carunculæ in urina crassa cœperint, renes docent exulceratos. Scabies autem vesicæ significatur, si cum urina crassa quædam furfuri non dissimilia feruntur. Eadem si in tenui apparent, colliquantem ardorem febris notant. Arenarum autem mictio, calculum in rene, aut in vesica arguit. Si in urina fœtida pus aut squamulæ sunt,

Semen in urina. *Pituita.* *Pus.* *Ramenta.* *Capilli.* *Carunculæ.* *Furfuracea.* *Arenæ.* *Squamulæ.*

vesica exulcerata est: sin minus, extorrens ex squamulis febris significatur. Sqamulæ tamen tutiores, quoniam tenuiores, quàm furfuracea sunt. Si in urinæ superficie quædam pinguia, ac aranearum telis quid simile, innatant: aut si (quod levius est) divulsa, & quasi ex oleo injecta puncta sunt, scire licet ardentissima febri, vel certè hecticâ, vel tabe corpus liquescere. Si verò cumulatim hæc, brevique esse cœperunt, calore renes occupante, eorum subest colliquatio. Pessima ante rigorem oleacea urina est. Corona quoque urinæ observari non sine causa debet. Nam si hæc meliorem, quàm reliqua urina colorem exhibet, salutem prænunciat: si deteriorem, periculum. Tenuis, albaque corona, pituitosi: ruffa, temperati: rubra, itemque ignea, biliosi & vehementer tosti: livida atque nigra, melancholici. Itaque utraque hæc peculiaris, tum morbo comitiali, tum melancholiæ est. Si bullæ in corona multæ integra serie circumsistunt, caput dolere ostendunt: idque eò magis, quò illæ coloratiores sunt: & minus, quò magis albæ. Bullæ per urinæ sparsæ superficiem, nihil super capite significant, solius cruditatis, obstructionis,

Pinguia.

Urinæ corona.

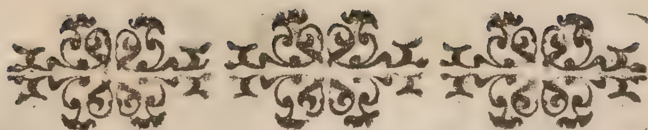
Bullæ.

ctionis, imbecilli caloris nunciæ. Quibus in tenui urina, & ſedimentis vacua, bullæ cernuntur ferè hi longa, magnaque renum obſtructione affecti ſunt. Tum autem bullas has in craſſa urina eſſe cœpiſſe melius eſt. Majores bullæ, latèque per urinæ coronam fuſæ, dolores minui, qui prius fuerant, docent. Subeſſe autem deſtillatio creditur, ſi bullæ inſtar exigui grani parvæ in corona hærentes, agitatâ uriná, deorſum pelluntur, iterumque ad coronam aſcendunt. Illud in genere noviſſe oportet, urinæ colore intemperiem ſignificari: ſubſtantiâ craſſâ aut turbulentâ, humoris vitium: confuſione, putredinem: admiſtis, certam loci affecti cognitionem.

Noviſſimè de ſudoribus dicam, quos eſſe bonos conſtat, ſi poſt notas concoctionis toto corpore erumpunt: itemque ſi per febres intermittentes, decedentibus acceſſionibus, aut per judicationes continuarum febrium ubertim effluunt, morbumque vel finiunt, vel multum levant: tum, qui veluti guttis quibuſdam effunduntur, & evaporant, quique expurgatæ alvo ſuccedunt, & jam craſſiore demta morbi materia, id quod reliquum eſt tenuioris, exhauriunt. Mali verò his contrarii ſunt, maximèque *Præſagia ex ſudoribus.* ſi

ſi ex capite ſolum, aut è fronte cervicibuſve feruntur. Peſſimi autem iidem hi ſunt, ſi ſimul etiam frigent. Siquidem in acuta febri, mortis indices: in mitiore, longæ durationis ſunt. Mali etiam judicantur non continuati, ſed interſecti; parique ratione inutiles nimium multi, quique morbum non minuunt. Hunc enim ipſum tum longum fore, manifeſtum eſt Horrorem poſt ſudores incidere, tutum non eſt. Sub exſoletis viribus, atque ſyncope, pauco tenacique ſudore frontem madeſcere, valde malum: concidente verò jam tum pulſu, citæ mortis indicium eſt. Copioſi ſudores calidi, frigidive, quique continenter fluunt: frigidi, graviorem morbum: calidi, leviorem teſtantur. Ferè autem ſic incidit, ut cum erupturi ſudores ſunt, primùm ferri à capite incipiant, ac dein paulatim è reliquis membris. Magna autem ex parte, abundantius ſudores poſteriore corpore emergunt, quàm anteriore, & ſuperiore quàm inferiore. Eos etiam magis ſomnus fundere quàm vigilia ſolet.

IN-



INDEX RERUM

succinctus, quæ hoc opusculo continentur.

A.

C.

D.

E.

Febris

F.

G.

H,

I.

Jeci-

Menstrua.

N.

P.

FINIS.



